

1870

02733

VECHI'A METROPOLIA

ortodosa romana

a

Transilvaniei,

suprimerea si restaurarea ei.

8 - OCT. 2019

de

Nicolau Pope'a,

*Protosincelu arhid., Asesoru cons., Profesoru de teolog., Membru fund. alu
Asociat. transilv. pentru literat. rom. etc.*

ede

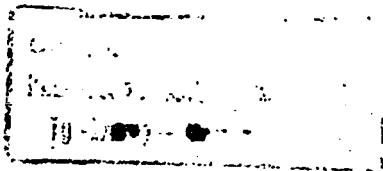
15 IUN. 1973

Sabinu,

Cu tipariulu tipografiei lui S. Filtsch (W. Kraft.)

1870.

✓
63364

ESCELENTIEI SALE

Inaltu-Présanțitului Domnu

ANDREIU baronu de **SIAGUN'A,**

*Archiepiscopulu si Metropolitulu Romaniloru ort. din Transilvani'a,
Ungari'a si Banatu etc. etc.*

si

Tuturoru Onorat. Domni si Frati,
cari conlucrara la restaurarea vechiei metropolii ortodose
romane a Transilvaniei,

dedica acésta carte

Autorele.

Ci fia cuventulu vostru asia, asiá: nu, nu: éra ce este mai
multu decátu acestea, dela celu reu este.

Mat. 5. 37.

Lapedandu mintiun'a,| graitu adeverulu, fiacarele cu vecinulu seu.

Efes. 4. 25.

Era adeverulu in vécu va remané.

Sir. 40. 14.

Prefatiune.

Aici se prezenta on. lectori cu totu respectulu unu opu, carele, de si s'aru paré a fi numai specialu, are totusi nedisputaveru unu interesu comunu totu-odata, càci elu stà in nessulu celu mai strinsu cu viéti'a intréga a natiunei romane. Istori'a unui poporu, e viéti'a lui insusi, privita din tóte puntele de vedere. Dara ce este óre istori'a unui poporu, fara de istori'a bisericeii lui? Déca acést'a se póte díce in gèneralu, apoi cu câtu mai vertosu in aplicare la Romani, a càror'a viétia e contiesuta intr' un'a, cea politica-nationala cu cea bisericeésca? Si óre acést'a din urma putés'aru scrie, fàra de amentirea seu cu esmilterea vechiei metropolii a Transilvaniei? Nici decum. Ea, acésta metropolia venerabila, face deja parte intregitóre a natiunei nóstré; ea e vechia de cându Romanulu, si e menita a traí éra-si câtu acést'a, straportandu amentirea marirei, caderei si renascerei lui pana la cea mai adênca posteritate.

Trecutulu acestei metropolii e parte mare amaru si plinu de suferintie grele: cá-si trecutulu natiunei de carea

VI

apartiene. Neamicii cei multi si inversiunati 'si indreptara sagetile cu preferintia asupr'a-i; càci credeáu ca cadiendu ea, va cadé impreuna si ins'asi natiunea. In fine ei isbutira a o infrange si imbranci la pamentu, a o calcá si innabusí, socotindu-o de mórtá. — Nu erá destulu atât'a umilire: ei se incercara crudíi a-i sterge si cea mai depre urma remasítia si celu mai depre urma semnu de remiscentia alu esistentiei sale: prin persecutiuni formale de cele mai cumplite, calumnii infernale de totu feliulu, batjocuri nerusinóse in scrisu si cu graiulu, brosiuri, catechisme fanatiche, prin care eramu timbrati de calvini, si mai scie Ddieu de câte tóte, — ba mai pre urma se incercara a-i usurpa si numele chiaru.

Si cu tóte aceste incercári iesuitice, vechi'a metropolia romana ort. a Transilvaniei traiesce inca, ea reinyiá cá unu fenice din propri'asi cenusia, inca si mai stralucitóre de cum erá mai nainte! Tocm'a cá sórele de vér'a: elu apune sér'a, pentru cá a dou'a di cu atât'a mai stralucitóriu si mai pomposu sa resára. Mórtá a fostu, si a inviétu: perduta, si s'a aflu: nesocotita, siubreda si garbovita de suferintie: éra acum reintinerita, plina de viétia si de potere, tare destulu cá sa infrunte ori-ce pericole ori ce atacuri i s'aru mai face.

Adeverulu nu se póte ascunde, nu se póte omorí; elu mai curendu ori mai tardíu trebuie sa éssa la lumina. Elu se póte intunecá pe unu momentu, cumu se intuneca si sórele une-ori punendui-se nuorii improtiva; dara apoi lumin'a lui cu atât'a e mai petrundietória, încátu orbesce de

totu pre cei ce voiáu a lu intunecá. Adeverulu e cá si sórele: elu e sóre cerescu, si lumin'a lui inca nu se póte ascunde cá si a sórelui: cá si cetatea ce stà de asupr'a muntelui, — ei eá luminédia precum luminédia lumin'a ntru intunerecu.

Da, vechi'a metropolia nu e mórta; ea traiesce inca, multiamita lui Ddiu! Multiamita constantiei celei de feru a Romanului! Multiamita spiritului celui liberalu alu vécului XIX! Multiamita, de trei ori multiamita demniloru ei fii, cari asudára pentru restaurarea ei!

Dara multiamita mai antéiu Tie pré-demne parinte Metropolitu alu acestei metropolii vechi, carele cá unu succesore legitimu si canonicu alu acelu archipastori multi, cari siediura in scaunulu ei si se succésera intr'unu siru lungu de seculi mai nainte de Tine, cunoscundu-ti chiamarea si detorintiele facia cu dens'a, sciù-si si te grabi-si a ti-le si impliní cu cea mai mare scumpetate, — carele fù-si urdítoriulu si conducatoriulu celu credintiosu alu acestei cause sante, si nu crutiá-si nici o ostenéla si nici unu sacrificiu intru realisarea ei!

Multiamita alu doile Voue pré-stimatiloru Domni si Frati, cari cá nesce fii credintiosi ai metropoliei Vóstre, nu pregetare-ti a Ve dá totu concursulu potentiosu la tóte întreprinderile, ce trebuira a se face pentru restaurarea metropoliei Vóstre!

„Vrednicu este lucratoriulu de plat'a sa“ — dice Scriptur'a. Primiti dara si Voi toti tributulu recunoscintiei celei mai sincere, ce Vi-lu aduce — potu díce cu securi-

VIII

tate — metropoli'a restaurata, ce Vi-lu aduce biseric'a si natiunea chiaru, pentru ca sciùrati salvá unu membru alu acestor'a, pre ins'asi mam'a Vóstra, dela peritiune!

Posteritatea Ve va binecuventá ostènelele si sacrificiele Vóstre!!

Astadi-déra potemu prinde liberi si noi pén'a in mana, nu cá sa insultámu, nici sa calumniámu pre nimeni, si nici cá sa schimonosimu cumvá adevèrulu: ci toc'm'a din contra, pentru cá sa readucemu lucrulu la starea lui cea adevèrata, dela carea de multu lu abatùra passiunile si viclen'á ómeniloru.

Acestea despre o parte, éra despre alt'a detorinti'a ce ó avemu cu totii de a ne ingrigí mai bine pentru actele nóstre cele mari bisericesci-nationali, si de a nu le lasá cá sa se mai dée uitarei, de cei presenti si venitori, cum se intemplá pana aci cu multe altele, si chiaru si cu actele cele insemnate din vechime ale metropoliei din cestiune, — credemu ca voru fi destulu de justificátore pentru intreprinderea de facia. Istori'a metropoliei acesteia e o completare a istoriei bisericeii nóstre, fara de carea cea politica-nationala nu se póte scrie si nu póte avé valóre deplina.

Déca strabunii nostri s'aru fi ingrigitu mai bine pentru insemnarea actelor loru nationali, bisericesci si politice, a vietiei loru proprie: astadi nu amu mai fi necesitati a orbecá intru intunerecu mai fàra nici unu picu de lumina propria, fiindu avisati la licuriturile ce abiá ni le impartesiescu alte lumini straine, si cu atât'a mai pucinu amu fi

devenitu in fatal'a positiune, de a ne vedé chiaru si originea si nationalitatea disputanduni-se de cátra cei straini. Ei bine, déca ei din cause mai multu mai pucinu justificátorie, nu-si potura impliní detorinti'a acést'a facia cu sene si cu posteritatea: urmédia cá si noi stranepotii loru, inca sa stámu cu manile in senu si sa lasámu pre urmatorii nostri in aceea-si intunecime órba despre actele nóstre? Acei'a inca se mai potu escusá cu vitregitatea temporiloru sub cari gemura pentru neactivitatea loru in asta directiune; dara noi cesti de astadi óre cu ce ne-amu mai scí escusá pentru nepasàrile nóstre? Nemic'a chiaru nu aru vorbí pentru, ci tóte in contr'a nóstra, încátu ne-amu face vinovati de blastemele cele mai meritate ale descendentiloru nostri.

Pre langa acestea se scie in comunu, ca venitoriulu unui poporu, cá si alu unui individu, resulta esentialmente din presintele si trecutul aceluia; cum vomu poté deci resólve noi problemele venitoriului nostru, déca nu ne vomu scí presintele si trecutul, si acestea cum le vomu scí, déca nu ne vomu adoperá a le insemná cu tóta serio-sitatea si acuratéti'a?

Éca déra totu atâtea cause pentru de a fi activi pre tóte terenele vietiei nóstre nationali, pentru de a ne insemná tóte actele mari si mici, spre binele nostru si alu urmatoriloru nostri!

Cátu pentru cuprinsulu càrtii insemnediu, ca ea, cum titlulu aréta, cuprinde in sine: vechi'a metropolia ortodosa romana a Transilvaniei, suprimerea si restaurarea ei: asia

dara întréga viéti'a metropoliei acesteia si fazele prin cari trecu ea dela inceputu pana astadi, încatu se potu sci.

O incercare acést'a destulu de grea din caus'a lipsei celei mari de isvóre istorice, fiindu partea cea mai mare a trecutului metropoliei cestionate acoperita cu unu velu desu ce pré pucinu lu potu strabáte ochii celoru de astadi, in câtu in unele privintie nu ne remane decátu a luá refugiu la combinatiuni istorice si deductiuni logice; mai alesu vine de a se intielege aici originea vechiei metropolii, numele si numerulu séu seri'a metropolitiloru, cari se succésera in scaunulu metropolitanu alu Transilvaniei, intr' unu intervalu asia mare de ani si cu deosebire in cele d'intaiu diece vécuri dela infintiarea acelei'a. Ba si in privinti'a vécuriloru urmatóre mai pana la suprimere, inca destulu de pucine date avemu.

In espunerea obiectului preste totu me folosii de scriitori romani si straini, si citatiunile din operele acelor'a le espusei mai cu séma in intregu cuprinsulu loru, pentru cá lectorulu sa le aiba naintea ochiloru si cu atât'a mai lesne sa-si póta formá parerea despre cele ce se referescu la densele. Me folosii ici-colo si de foile periodice mai alesu in tempurile mai próspete, si reproducei articuli intregi din polemiele ce avúra locu in asta afacere dela unu tempu incóci. Multe din cele ce privescu fazele mai noue ale metropoliei le scie scrietoriulu acestor'a din propri'asi speriintia, avendu ocasiune a partecipá si insusi la mai multe acte de ale acelei'a parte activu, parte cá martoru oculatu.

Pentru că opulu şa formedié unu întregu completu, me vediùî constrensu a întiese într' insulu si unele impregiurări de o natura mai delicata, referitóre la desbinarea confessionala produsa prin unirea unei părți a Romaniloru cu biseric'a apuséna, care póte sa supere ochii unor'a, déra care pre langa tóte acestea nu se poteáu nici decum trece cu vederea, fara cá sa se fi formatu o lacuna mare istorica, o stirbitura si o mutilare a întregului. De altmintrea ele suntu fapte istorice basate pe documente, apoi a eruí si a spune adevéru cu credu ca e detorint'a principala a istoricului.

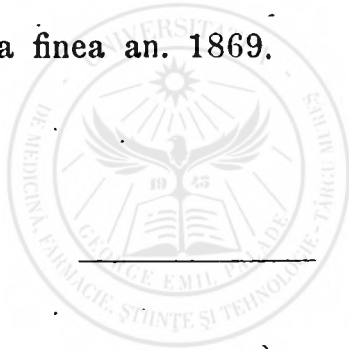
Marturisescu, ca la inceputu nu aveam in cugetu a me estinde mai departe, decâtu numai la cele ce privescu restaurarea vechiei metropolí a Transilvaniei; dara apoi convingundu-me din ce in ce totu mai multu despre necesitatea unui întregu completu, me vediùî constrinsu a tiené séma de acésta recerintia, si a luá dreptu-aceea privintia si la trecutul si la tóte impregiurările metropoliei nóstre, mai intarindu-me in acést'a inca si mai multu prin incuragiările unoru amici bine sentítori.

In câtu voiú fi corespunşu aşceptàriloru generalu prin acésta întreprindere, voru judecá cei competenti fàra partinire. Pre mine unulu me mangaie consciint'a de a-mi fi implinitu o detorintia, ce crediùî ca o am facia cu metropolí'a, cu biseric'a si cu natiunea nóstra, cá unu fiu credentiosu alu loru, neavendu altu scopu inaintea ochiloru decâtu curatu numai adevéru istoricu.

XII

Scíu pré bine, ca si opulu acest'a, cá tóte operele omenesci, inca nu va fi infacisindu vre-unu ce perfectu in sine, — càci unde se si afla ceva perfectu in lume? d'era credu totu-odata si acea, ca cei ce voru mai scrie dupa ast'a in acésta materia, se voru adoperá de buna séma a-lu mai indepliní dupa mesur'a isvóreloru, ce le voru stá la despusetiune. Si asiá unic'a mea dorintia aru fi, de a fi potútu adauge si eu prin acésta lucrare nepretentiósa, macaru o pagina la opulu celu mare istoricu bisericescu si nationalu romanu.

Sibiu, catra finea an. 1869.

Autorele.

Indice.

Introductiune	pag. 1—4
-------------------------	-------------

Partea I.

Vechi'a metropolia ort. romana a Transilvaniei.

I. Esistenti'a vechiei metropolii a Transilvaniei	5
II. Originea vechiei metropolii a Transilvaniei	34
III. Pusetiunea si jurisdicțiunea vechiei metropolii a Transilvaniei	51
IV. Metropolitii vechiei metropolii a Transilvaniei	63
V. Apostasi'a metropolitului Atanasiu	90
VI. Unirea si consecintiele ei	114

Partea II.

Suprimerea vechiei metropolii a Transilvaniei.

VII. Starea bisericei ort. din Ardelu dupa unire	141
VIII. Primele incercări pentru restaurarea vechiei metro- polii a Transilvaniei	154
IX. Primele radie de sperantia, pentru restaurarea ve- chiei metropolii a Transilvaniei	180
X. Deputatiunea din 1862, pentru restaurarea vechiei metropolii a Transilvaniei	209
XI. Ultimii pasi pentru restaurarea vechiei metropolii a Transilvaniei	241

*Partea III.***Restaurarea vechiei metropolii a Transilvaniei.**

	pag.
XII. Rezolvirea vechiei metropolii a Transilvaniei prin imperațulu	292
XIII. Congresulu serbescu din a. 1865, și Români	311
XIV. Despartirea faptică a Româniloru de către Serbi	323
XV. Inarticularea restauratei metropolii române a Tran- silvaniei	327
XVI. Primulu congresu nationalu bisericescu alu restau- ratei metropolii a Transilvaniei	336

Introductiune.

Precum natiunea romana este cea mai veche între toate natiunile conlocuitoare: asié si biseric'a ei, cea ortodosa orientala, inca este cea mai veche între toate bisericile din patria.

Intielegemu acea biserică, carea'si trage originea din cea mai adênca anticitate a crestinismului, inca din timpul Apostolilor; caci cine nu scie ca multime dintre legiunarii stramosilor nostri Románi, descalecati în Daci'a, au fost contemporanii Apostolilor, si au primitu crestinismulu din manile loru chiaru? — acea biserică, carea inca în véculu alu IV. si avù ierarchi'a s'a nationala; caci cine nu scie de unu Nechit'a románulu episcopulu numitu si: „Apóstollulu Daciei“ — éru de câtra popórele barbáre: „Ddieulu Romániloru“? — acea biserică în fine, de carea se tienù natiunea romana intréga pana la inceputulu vécului trecutu, sii de carea se tiene si astadi partea ei cea mai insemnata sũ mai numerósa, si carea în toti tempii cei vitregi, timpuri pline de lupte si amaratiuni, prin care se strecurà abia natiunea nóstra, singura-i fu steu'a cea conducátore, limanulu celu adapostitoriu, balsamulu celu alinatoriu si puterea cea mângâitóre si insufletitóre, — ea singura-i fu radieumul si scutul celu mai putericu, încâtu cu totu

dreptulu putemu dîce, ca numai ei unice avemu de a multiam astadi esistinti'a natiunei romane!

Acestu adeveru din urma, recunoscutu de atâte ori de câtra fiii natiunei, voindu cineva alu trage totusi la indo-ielá, s'aru puté indreptá unulu ca acel'a chiaru si astadi la fratii nostri din secuime, caror'a, uitandu-si de multu limb'a materna, numai biseric'a le mai remáse uniculu cimentu, unic'a baiera cu care se mai tienu inca legati de trupin'a loru nationala, încátu altmintrea dieu de multu s'aru fi fostu absorbitu si ei de elementulu preponderante, de multu aru fi devenitu ne resistiveru victim'a acelu'a; éru încátu pentru adeverulu d'antéiu adeca pentru anticitatea bisericei ortodose, apoi ajunge a ne provocá in privinti'a acést'a din o multime de documente demne de tóta credinti'a numai la o singura circumstantia, si acést'a este: ca despre increstinarea natiunei romane nu se face nicaíri nici cea mai mica amintire, preçum se face despre increstinarea altoru natiuni din patria, si din strainetate, — semnu destulu de invederatu, ca romanii si adusera credinti'a loru crestina çu sine-le din Rom'a si Itali'a intréga, pe carea inca acolo, a cása, o insupsera împreuna cu laptele dela mamele loru romáue. Numai asié ne putemu esplicá total'a tacere a istoriciloru despre impregiurarea acést'a; de óre-ce multi dintre Románii colonisti veniti in Daci'a, fiindu crestini, in scurtu tempu tóte coloniele dacice devenira crestine.

Daru déca biseric'a ortodosa este cea mai vechia in partile acestea, si déca aceea in decursulu tempului a devenitu identica cu natiunea romana ins'a-si, va sa dîca: déca biseric'a nóstra s'a inchiegatu in natiune, si acést'a in biseric'a ¹⁾): apoi ce erá mai firescu decátu cá natiunea

¹⁾ Cine vré sa se convinga mai deaprópe despre asertiunea acést'a, intrebe numai pre óre-care din poporulu de rendu, carele marturisesce credinti'a ortodosa: de care, biserica se tiene elu? — si-i va respunde ca: de cea romanéscá.

romana sa-si aiba totodata si ierarchi'a sa nationala, si prin urmare sa-si aiba si metropoli'a s'a éراسi nationala si autonóma, si inca din tempurile cele mai antice, potrivit institutiunilor primitive ale bisericei ortodose resaritene, pe care alte biserice nu le au. Acést'a se póte afirmá cu atátu mai vertosu, cu câtu vedemu, ca caracterulu bisericei ortodose este in parte si nationalu, intr'atátu adeca nationalu, încátu institutiunile ei nu numai iérta ci prescriu chiaru, cá fiacare natiune sa se folosésca de limb'a sa propria nationala in bisericá si in tóte afacerile bisericesci, ceea-ce s'a si practisatu pana acum in toti tempii si la tóte popórele tienetóre de ea, asié, ca chiaru si acolo, unde membrii unei parochii suntu de diverse nationalitati se iérta acestor'a cá fie-care sa se folosésca de limb'a sa nationala; inse limb'a este conditiunea esentiala a caracterului nationalu. Acì nu ne póte impedecá intru nimicu argumentulu contrariu ce s'aru deduce din impregiurarea, ca in biseric'a nóstra a fostu introdusa si folosita preste o suta de ani limb'a slavóna, precum si ca la popórele romane si slave din Turci'a, inca si astadi se tiene servitiulu ddiescu in limb'a gréca; caci acést'a este numai o esceptiune de totu singulara provenitóre din vitregitatea tempului, amu díce ca ea este o ingerintia silnica a ierarchiei straine, spriginita de regimulu politicu, carea inse atátu intr' o parte câtu si intr' alt'a, indáta ce giurstârile se schimba, incede si ea a se delaturá si a face locu limbei si ierarchiei nationale, va sa díca: ordinei celei bune canonice, precum ne aréta speriinti'a destulu de invederatu.

Si totusi se aflára unii in tempurile mai noue, cari, sedusi de interese eschisivu nationale suprematisátore, incepúra parte a negá de totu esistintia metropoliei romane ardelene, parte, vediendu ca tóta ostenél'a in acést'a le va fi desiérta, á atacá celu pucinu nationalitatea romana a ace-

lei'a, afirmandu spre uimire, ca superiorii acelei pré venerande metropolii romane ar fi fostu serbi si nu romani s..a. ¹⁾ De asemenea se aflára altii, cari se incercara si ei la rondulu loru a denegá legalitatea metropoliei acesteia'ia facia cu legislatiunea tierci, pretindendu cu staruintia, ca acést'a din urma nici odata nu aru fi cunoscutu si recunoscutu vre-o metropolia romana in Transilvani'a si Ungari'a. ²⁾

Ei bine, noi in mani'a tuturoru incercàriloru acestor'a ale adversariloru nostri de totu soiulu de a negá esisten-ti'a vechiei nóstre metropolii ardelene, afirmàmu din contra, ca Romàni din Transilvani'a si Ungari'a si avùra metropoli'a loru nationala si autonóma, inca din tempurile cele mai vechi, si acést'a suntemu in stare a o documentá cu o multíme de documente de totu feliulu, documente auten-tice si valide, incátu a nu crede intr' insele aru insemná a nu crede in lumin'a sórelui ce luminédia de-asupr'a nóstra.

¹⁾ Vedi între altele „Răspunsu la atacurile unoru romani si ale presei, in contr'a unitatei ierarchiei bisericeii resaritene catolice ortodoxe si a natiunei ser-besci din staturile c. r. austriace“, — tiparitu in Vien'a in 1851; precum si polemiele între Romani si Serbi citate mai in diosu.

²⁾ Acésta asertiune o sustieneá press'a magiára, mai alesu in tempulu resolvirei si alu inarticulării metropoliei din cestiune si alu pertractării ei in diet'a Ungariei.

Partea I.

Vechi'a metropolia ort. romana a Transilvaniei.

I.

Esistinti'a vechiei metropolii a Transilvaniei.

Documentele autentice despre esistinti'a acestei metropolii sunt urmatóarele:

- A. Cartile bisericesci romane tiparite in deosebite tempuri si inca prin straini, luterani si calvini.

Acì se numera:

1. O Cazánia romana tiparita in dílele principelui Ardélului Cristoforu Batori la an. 1580 in Brasiovu, de sasi. In titulatur'a si in precuventarea acestei cazánii, Genadiu Archiereulu de atunci alu Ardélului, se numesce: Archiepiscopu si Mitropolitu a totu Ardélulu, si a tienutului Varadului (Oradiei mari).

2. La an. 1641, in dílele principelui Georgiu Rákotzy, s'a tiparitu o cazánia in Belgradu — Alb'a-Juli'a — in carea Genadiu, carele s'a rogatu de principele pentru tiparirea cartii acestei'a, se díce „Archimitropolitu.“ — Asemenea Orestu urmatoriulu lui Genadiu, sub carele, dupa mórtea lui Genadiu, s'a tiparitu cartea acést'a, se díce „Archimitropolitu.“

3. La an. 1651, in dñele aceluiași principe s'a tiparitu psaltirea, tradusa din limb'a evreésca in cea romana, cu spesele și la mandatulu aceluiași principe, in a careia precuventare asié graiescu calvinii, catra principele, cu a caror'a nesuintia s'a tiparitu aceea:

„Aceste tóte vediendu-le, si luandu-le a minte Mari'a ta . . . ai poroncitu noue slugiloru Mariei taș impreuna cu Simeonu Stefanu Metropolitulu din scaunulu Belgradului“ s. a.

4. In testamentulu celu nou, tiparitu érași la mandatulu și cu spesele aceluiași principe la an. 1648, la incheierea cartei este subscrisu:

„Simeonu Stefanu, Archiepiscopulu și Mitropolitulu Scaunulu Belgradului, a Vadului și a Maramuresiului.“

5. In precuventarea molitvelnicului, tiparitu in dñele principelui Ardélului Michailu Apafi la an. 1689 se dñce:

„Catra Preasantítulu și in Cristosu luminatulu, Varlaamu Archiepiscopulu și Metropolitulu s. Metropolii a Belgradului, alu Vadului, alu Silvasiului, alu Fagarásiului, alu Maramuresiului și alu Episcopiloru din tier'a unгурésca.“

6. In incheierea Ceaslovului tiparitu la an. 1696 in Sibiiu, Teofilu Archiereulu se numesce: „Metropolitulu Belgradului, a Vadului, a Maramuresiului și a Silvasiului s. c. l.“¹⁾

B. Condic'a cea vechia séu cronic'a de chirotoní a metropoliei Ungrovlachiei din Bucuresci, și o sfatuire a patriarhului Jerusalimului Dositeiu catra Atanasiu metropolitulu Ardélului cuprinsa totu acolo.

¹⁾ Vedi despre documentele insirate pana aici și Istori'a biser. de Petru Maioru, — Istor. biser. de episcopulu Bar. Siagun'a, precum și Acte și Fragm. de T. Cipariu.

In amintit'a condica, carea se afla in' archivulu metropoliei din Bucuresti, se aflu trecute si alegerile si chirotoniile unoru metropoliti ai Transilvaniei, precumu a metropolitiloru Josifu, Joasafu, Sav'a, Varlaamu, Teoflu si Atanasiu, dela 'an. 1668 pana la an. 1698, d'impreuna cu juramintele ce le-au depusu acei'a la chirotonirea loru de archiere, din care, atatu din contestu catu si din propriele subscrieri ale numitiloru archiere se aréta invederatu, ca ei au fostu metropoliti, si s'au chirotonitu de atári pentru metropoli'a Ardélului, de câtra metropolitii tierii romanesci, cari, cum se vede din Pravila fati'a 402, aveau dreptulu inca din vechime, cá esarchi ai patriarchului constantinopolitanu, a chirotoni pre metropolitii Transilvaniei.

1. In condic'a acést'a la p. 18 se scriu urmatórele:¹⁾

I. „Alegerea si chirotoni'a lui Iosifu, de Metropolitulu Ardélului.

„De óre-ce pré sant'a Metropolia a Belgradului din tiér'a Ardélului a remasu fara de pastoriu, celu mai de inainte Metropolitu Sav'a scotiendu-se din scaunu de celu ce domnesce acolo Craiulu Ardélului, impreuna cu totu Svatulu tieriei si a Protopopiloru bisericeii nóstre cari suntu acolo, pentru ale lui napasti, de carele Svatulu cá nesce ómeni slobozi l'a judecatu acolo, nepochtindu judecat'a de airea si alegendu de acolo Craiulu cu totu svatulu tieriei si cu voi'a Protopopiloru si crestiniloru pravoslavnici care suntu acolo locuitori, pre Chiru Iosifu Ieromonachulu, a fi Metropolitu in scaunulu acest'a ce este mai susu disu: marturisu a fi omu cu credintia curata si cu viétia sufletésca, l'au tramisu aici la noi sa se chirotonésca dupa lege, viindu langa densulu martori tramisi din pravoslavnicii Protopopi doi. Deci Mari'a Sa Prealuminatulu si bunulu crestinu Domnulu nostru Ió Sierbanu Voevodu impreuna cu totu Svatulu Mariei Sale si cu noi dinpreuna, au socotitu sa se chirotonésca acestu Chiru Iosifu

¹⁾ Istor. bisericésca de Pachar. Alesandru Geanoglu Lesviodacsu la p. 312 — 340.

Ieromonachulu, dupa cum l'au alesu tiér'a de acolo, cá se nu remâna acelu scaunu veduvu, si crestinii de acolo fara de pastoriu; nepotendu celu mai dinainte sa-si dobandésca scaunulu, adeca Metropolitulu Sav'a, pentru nemutatele obiceiuri si tocmele ce are republic'a tierei Ardélului. Pentru aceea s'au si scrisu acestu lucru in condic'a tierei cá sa se scie, si s'au iscalitu mai diosu impreuna cu noi si alti frati Archierei cari s'au aflatu aici, ΠΗΣ: ΜΕΤΡΑ Augustu 23, ΔΗΤ, ΑΚΤ ΧΡΗΘΗ. (7188), 1680.

† Vladic'a Teodosie

† este o iscalitura Νεόψυτος

† 'Οπρώην Λακεδαιμόνιος Ιωάσαψ

Iosifu cu mil'a lui Ddiu renditu subt acésta santa Metropolia a Ardélului cu gur'a mea fagaduescu.

Crediu intru unulu Dumnedieu Tátalu carele tiene tóte: carele au facutu ceriulu si pamentulu si tóte câte se vedu si câte nu se vedu. Si intr'unu Domnu Is. Cr. Fiiulu lui Dumnedieu, carele este unulu nascutu cel'a ce s'au nascutu dela tátalu mai inainte de toti vecii. Lumina din lumina, Dumnedieu adeveritu dela Dumnedieu celu adeveritu, carele s'au nascutu, éra nu s'au facutu, intr'o fire cu tátalu, dintru carele s'au facutu tóte. Carele s'au pogoritu din ceriuri pentru noi ómenii, si pentru a nóstra spasenie, carele s'au intrupátu dela Duchulu sventu si din Mari'a curat'a fecióra si s'au facutu omu, si s'au restignitu pentru noi in vremea lui Pilatu din Pontu. Carele s'au muncitu si s'au ingropátu si au inviátu atrei'a di cum au disu scripturile. Si s'au suitu la ceriuri si siede de-a drépt'a tátalui si éra va sa vie cu sláva, sa judece viii si mortii si imperati'a lui n'are sfer-sienie. Si intru Duchulu sventu Domnulu, carele face viéti'a si ease dela tátalu. Carele se inchina si se maresce impreuna cu tátalu si cu fiiulu carele au graitu cu prorocii intr'o sventa adeveráta si apostolésca Biserica. Marturisescu unu botezu intru iertarea peccatorulu, asceptu invierea mortiloru si viéti'a vécului ce va sa fie aminu.

Dupa acést'a suferu si primescu si cele siepte svente sobóre, care s'au adunátu si s'au facutu pentru intarirea tocmeleloru crestinesci. Marturisescu cu sufletulu, cu inim'a sa suferu

si sa padiescu, câte canóno si câte tocmele au intaritu acei sventi parinti ce s'au aflátu atunci la acele siepte sobóre, si tóte sventele tocmele si invetiaturi câte dupa Bogate vremi s'au îndreptátu de santii parinti, éra de câte s'au lapedatu ei, lépadu-me si eu, si tóte câte au primitu ei primescu si eu, si éra inca mai marturisescu sa padiescu si pácea Bisericei: si pentru tóta vremea vietii mele sa nu gandescu asupr'a ei nescáre lucruri in potriviva nici într'unu chipu. Ce cu totul sa urmediu si sa me plecu invetiaturiloru celoru bune, ale présventitului meu stapânu si biruatoriu a tóta tiér'a Ungrovlachiei Chiru Teodosie, si me fagaduescu cu mintea cu dragostea ddieésca, si cu fric'a lui Dumnedieu, pre sventele canóne si invetiaturi sa páscu cuventatórea turma carea mi se dà pre man'a mea si eu câtu mi va fi poterea sa me padiescu curátu, de tóte reutatile nedrepte, si viclene, dupa aceste inca mai marturisescu si de câte-va tocmele, ce are scaunulu Ungrovlachiei sa le padiescu neschimbáte intru tóta eparchi'a mea.

Urmédia subscriberile asié:

Iosifu cu mil'a lui Dumnedieu renditu la sant'a Metropolia a tieriei Ardélului cu man'a mea subt acést'a am iscalitu.

II. Alegerea si chirotoni'a lui Ioasafu de Metropolitu alu Albei Juliei (Belgradulu) (Vedi Condic'a vechia a chirotonieloru la fil'a 19 in dosu).

Fiindu ca Archierèulu Iosifu celu ce au fostu Metropolitu la Metropoli'a Albei-Juliei, carea se afla in eparahi'a Ungariei, s'au mutatu din viétia, si acea Metropolia veduvesce de Archiereu remaindu fara aperatoriu si legiuitu pastoriu, smereni'a nóstra dintru antèiulu inceputu primindu asupr'a-ne ingrigirea Metropoliei acei'a, pentru de a asiediá la dens'a Metropolitu spre cercetarea si mantuirea pliniei cei numite cu numele lui Cristosu ce se afla in partile acelea, am datu voia Archierieloru si preaosfintítiloru mitropoliti ce s'au aflátu fátia, a se aduná in biseric'a sfintiloru slaviloru de Dumnedieu incununátiloru si intocm'a cu apostolii Constantinu si Elen'a, cá sa aléga si sa hotarásca pre celu ce se vá gasi vrednicu spre ingrigirea cea pastorésca a mitropoliei acei'a, intaiu alegu pre Ioasafu, alu do-

ile de (pe) Nicodimu Ieromonachu, si alu treile pe Partenie Ieromonachu si din acesti s'au alesu Ioasafu, 1682, Apr. 1.

† Vladic'a Teodosie
† Ὁπρώην Σοφίας Αὐξέντιος.
† Ὁ Δρύζρασ Γεννάδιος,
† Ὁ Νύσσης Γερμανός.

Dupa acést'a la fati'a 20, urmédia marturisirea credintiei si fagaduial'a lui Ioasafu alesului de Metropolitu alu Albei-Juliei data inaintea poporului in diu'a chirotoniei sale in mediuloculu bisericei, intocma precumu se vede la chirotoni'a lui Iosifu, la care este scrisu grecesce asié:

Ioasafu cu mil'a lui Dumnedieu ipopsifu alu prea sfintei mitropolii Albei-Juliei cu insusi man'a mea am scrisu.

III. Alegerea si chirotoni'a lui Sav'a orenduitu-lui Mitropolitu alu Ardélului. (Vedi condic'a vechia a chirotonieloru la f. 20 in dosu).

De vreme ce archiereulu care erá mai nainte vreme la mitropoli'a Ardélului anume Ioasafu, i s'au sversitu viéti'a, si mitropoli'a au remásu veduva, si fara de stapânu si alu ei Archiereu, Smereni'a nóstra avendu din inceputu grigea acei mitropolii a-i asiediá Archiereu, intru chivernisirea si spaseni'a aceluor crestini de acolo. Am datu voia arhierieloru celoru ce se áffa aci sa se strânga in biseric'a sfinților si de Dumnedieu incununati si intru Apostoli, Constantinu si Elen'a, cá sa aléga pre celu ce a fi vrednicu intru chiverniseal'a mitropoliei acei'a. Intaiu alegu eu celu mai dinainte Sofianulu pre Sav'a, eu Darstoreanulu pre Grigorie, eu Nisis pre Averchie. Si am alesu dintr'acesti trei pre Sav'a.

† Vladic'a Teodosie.
† Ὁπρώην Σοφίας Αὐξέντιος.
† Ὁ Νύσσης Γερμανός.

Dupa acést'a la fati'a 21 a Condicei chirotonieloru este marturisirea credintiei si fagaduial'a lui Sav'a alesului de Metropolitu alu Ardélului, data inaintea poporului in mediuloculu bisericei in diu'a chirotoniei sale, intocmai precum se vede la chirotoni'a lui Iosifu, din anulu 7188. la fil'a 314 a cartii acestei'a.

Apoi urmédia subscrierea cu insasi man'a sa asié:

Sáv'a cu mil'a lui Dumnedieu renduitu la svent'a mitropolia a Ardélului cu man'a mea supt acést'a am iscalitu.

IV. Alegerea si chirotoni'a lui Varlaamu orenduitului la metropoli'a Ardélului. (Vedi Condic'a vechia a chirotonieloru la fil'a 21 in dosu).

De vreme ce archiereulu care erá mai de nainte vreme la Mitropoli'a Ardealului, anume Sav'a si-a sfersitu viati'a, si mitropoli'a a remasu veduva fara de stapánu, si alu ei Archiereu; Smereni'a nóstra avendu din inceputu grigea acei mitropolii a asiediá Archiereu, intru chivernisirea si spaseni'a aceluor crestini de acolo, am datu voia arhierieloru celoru ce se afli aici sa se strenga in biseric'a sfintiloru si de Dumnedieu incununati si intru Apostoli, Constantinu si Elen'a, cá sa aléga pre celu ce aru fi vrednicu intru chiverniseal'a mitropoliei acei'a, intaiu alegu eu celu mai din nainte Sofeanulu pre Varlaamu, eu Nisis pre igumenulu Partenie dela Cotroceni, eu Daniilu proin Ardeleanu pre igumenulu Paisie dela svent'a Troitia. Si amu alesu dintr'acesti trei pre Varlaamu.

† Vladic'a Teodosie.

Dupa acést'a la fati'a 22, a condicei chirotonieloru este marturisirea credintiei si fagadual'a lui Varlaamu alesului de Metropolitu alu Ardealului data inaintea poporului in mediuloculu bisericiei in diu'a chirotoniei sale intocmai precum se vede la chirotoni'a lui Iosifu din a. 7188. fati'a 314. a cartii acesteia.

Apoi urmédia subscrierea cu insusi man'a sa asié:

Varlaamu cu mil'a lui Dumnedieu, renduitu la svent'a Metropolia a Ardealului, cu man'a mea subt acést'a am iscalitu.

V. Alegerea si chirotoni'a lui Teofilu orenduitului la Metropoli'a Belgradului.

(Vedi Condic'a vechia a chirotonieloru la fati'a 22 in dosu).

De vreme ce Archiereulu care erá mai dinainte vreme la Metropoli'a Ardealului anume Varlaamu, i-s'a seversitu viati'a si Metropoli'a a remasu veduva fara de stapánu, si alu ei Archiereu, smereni'a nóstra avendu din inceputu grigea acei

Metropolii a asiediá archiereu intru chivernisirea si spasen'ia aceluor crestini de acolo, am datu voia Archiereiloru celoru ce s'au aflátu aici sa se strenga in biseric'a santiloru si de Dumnedieu incununati, si intru Apostoli Constantinu si Elen'a, cá sa aléga pre celu ce aru fi vrednicu intru chiverniseal'a Metropoliei acei'a, intaiu alegu eu celu mai dinainte Sofianulu pre Teofilu ieromonachulu dela Ardealu, si eu Genadie Dristis pre Atanasie igumenulu dela Tisman'a, si am alesu dintr'acesti doi, pre Teofilu. Septemvrie 18 leat. 7201.

† Μητροπολιτης Σοφιας Αβξεντιος.

† 'Ο πρόην Δρύγρασ Γεννάδιος.

Dupa acést'a la fati'a 23 a condicei chirotonieloru, este marturisirea credintiei si fagaduial'a lui Teofilu alesului Metropolitu álu Ardealului data inaintea poporului in mediuloculu bisericeii in diu'a chirotoniei sale, intocma precum se vede la chirotoni'a lui Iosifu din an. 7188. fati'a 314. a cartii acesteia.

Urmédia subscrierea cu insusi man'a sa romanesece asié:

Eu Teofilu cu mil'a lui Dumnedieu renditu la sfent'a Metropolia a Ardealului (si a partiloru tieriei unguresci de susu) cu man'a mea subt acést'a am iscalitu.

VI. Alegerea si chirotoni'a lui Atanasie Episcopulu Ardealului.

(Vedi Condie'a vechia a chirotonieloru la fil'a 24 in dosu).

De vreme ce Archiereulu care erá mai dinainte vreme la episcopi'a Ardélului anume Teofilu, i s-a seversitu viéti'a, si episcopi'a a remasu veduva fara de stapânu si alu ei Archiereu. Smereni'a nóstra avendu din inceputu grigi'a acei episcopii a asiediá Archiereu, intru chivernisirea si spasen'ia aceluor crestini de acolo, am datu voia Archiereiloru celoru ce s'au aflatu aici, sa se strenga in biseric'a sfintiloru si de Dumnedieu incununati si intru Apostoli Constantinu si Elen'a, cá sa aléga pre celu ce aru fi vrednicu intru chiverniseal'a episcopiei acei'a, intaiu alegu eu celu mai dinainte Climentu Odrianulu pre Atanasie ieromonachulu dela Ardealu, si eu Aucsentie Sofianulu pre Mitrofanu ieromonachulu si eu Neofitu Sevastias pre Dionisie ieromonachu, si

amă alesu dintr'acești trei pre Atanásie ieromonachu dela Ardealu. Genarie 22, leat. 7206, (1698).

† Ὁπρώην Ἀδριανουπόλεως Κλήμηντι.

† Ὁπρώην Σοφίας Αὐξέντιος.

† Ὁ Σεβασειασ Νεόφυτος.

Atanásie cu mil'a lui Dumnedieu renduitu la svent'a episcopia a Ardealului cu gur'a mea fagaduescu:

Crediu intr'unulu Dumnedieu s. c. l.

Dupa aceea urmédia subscrierea asié:

Atanásie cu mil'a lui Dumnedieu renduitu la svent'a episcopia a tierii Ardealului, cu man'a mea subt acést'a amiscalitu.

(Vedi Condic'a vechia a chirotonieloru la fil'a 19.)“

Aici vedemu numinduse intaia - si - dáta metropoli'a Ardealului „Episcopia“ — si metropolitulu acesteia „Episcopu“. In alte documente de alta clása inca mai ocure acésta schimbáre a numirilor amintite. Cu tóte acestea credemu, ca o astfeliu de impregiurare nici catu mai pucinu nu póte micșiorá valórea níci chiaru a aceluia - si - documentu despre adeverat'a esistintia si anticitate a metropoliei ardelene; de óre - ce 1. schimbarea acést'a de numiri vedemu ca ocure si la archiereii chirotonitori, amintiti in documentele anterióre, asié, ca acei'a se subscriu numai cu numirea de: „Vladica“ in locu de: „Metropolitu“ d. e. „Vladic'a Teodosie“, in locu de „Metropolitulu Teodosie“ s. c.; 2. fiinduca documentulu acést'a stà in strinsa legatura cu documentele cele - lalte de naintea lui, si are intru tóte totu acele - si - forme ce le au acelea; 3. càci indáta dupa chirotonirea lui Atanasiu, lu numesce patriarchulu Jerusalimului Dositeiu „Metropolitu“, cum se va vedea in cele urmatóre, si 4. càci Atanasiu, cumu se vede din actulu de chirotonire, se renduiesce archiereu in loçulu lui Teofilu; déru acést'a vediuramu ca a fostu metropolitu, prin urmare si Atanasiu cá urmatoriulu lui nemediulocitu inca a trebuitu sa fia metropolitu si nu numai episcopu.

2. Totu in condic'a vechia amintita in nr. precedente, a metropoliei din Bucuresci, despre chirotoniele archieresci, se afla ¹⁾ si o svatuire a patriarhului Ierusalimului Dositeiu, carele pe atunci inca se afla in Bucuresci, catra Atanasiu metropolitulu Transilvaniei, pentru in tarirea acestui'a in credinti'a stramosiesca, in carea se vede ca incepuse a se clatiná, incátu nu multu dupa ce se întorse acása dela chirotonire-i, se si uní cu biseric'a apuséna.

De si cuprinsulu celu amplu alu acestei svatuiri, privesce mai deaprópe istori'a bisericésca, noi totusi o vomu reproduce intréga mai in dîosu, éru aici vomu amintí numai inceputulu ei, carele singuru ne si interesédia pre noi aici, incatu adeca ne servesce de documentu iu privinti'a obiectului din cestiune. Aceea-si se incepe asié:

„Dositeiu cu mil'a lui Dumnedieu Patriarchu sfentei si mari cetati Ierusalimului, si a tóta Palestin'a, impreuna cu Preasantitulu Metropolitulu Ungro-Vlachiei, Chiru Teodosiu; si cu cei ce s'au aflátu aici Archierei. Si sfintitului Metropolitu alu Ardealului Chiru Atanásiu, care acum te ai chirotonitu si ai fostu trimisu la eparchieti acést'a poruncimu:

„Cea neasemanáta a lui Dumnedieu de noi iubire etc. (Urmédia 6. foi tiparite.)

S'a datu in Bucuresci anulu 1698 in lun'a lui Genariu. Dositeiu cu mil'a lui Dumnedieu Patriarchulu sfintei cetati a Ierusalimului.

Smóreniei Atanásiu Episcopulu tierii Ardealului.“

C. Acte oficióse de ale unoru metropoliti ai Ardealului, in care ei insisi se numescu si se subscriu metropoliti.

1. O Dálteria dela metropolitulu Stefanu Simeonu pentru Parteniu episcopulu Muncaciului, carea suna astfelu:

¹⁾ Totu la Lesviodacsu pag. 328 seqq.

„Stefanu Simeonu cu mil'a lui Dumnedieu Archiepiscopulu Albei-Juliei, alu Vadului, alu Maramuresiului, si alu tótei Transilvaniei de legea grecésca. Facemu prin acést'a cunoscutu tuturoru celoru ca au venitu la noi onoratu Parinte Petru Parteniu, religiosulu preotu din cinulu s. Vasiliu de ritulu grecescu, cu atestate de cinste si indestulitóre din partea Preaonoratiloru Episcópi, si au cetitu atestatele, din care am vediutu ca numitulu parinte Parteniu s'a alesu cu glasu unanimu cá sa urmedie pomenitului Prea Cinstitului Domnu Episcopu din Muncaciú, Vasiliu Tarasioviciu, care nu de multu au esitu din viétia, si sa se ináltic in loculu si scaunulu lui. Noi asiédára cercetandu caus'a mai susu numitului, l'amu primitu omenesce in dragostea lui Christosu, si dupa ce amu invitatu pre Preasantitulu domnu Sav'a Episcopulu Bistrei, si amu chiamatu la sinodu pre clerulu nostru, si amu facutu formele care le privescu santele canóne si santulu sinodu, amu inceputu solenitatea, si l'amu santitu Episcopu pentru numitulu scaunu alu Muncaciului cu orendual'a apostólésca, si i-am datu facultatea de a chirotoni preoti Datu in Alb'a-Julí'a in anulu dela facerea lunei 7159, éru dela náscerea fecórei 1651, in monastirea Présantei Treimi din resiedinti'a nóstra metropolitána“.¹⁾

2. Dela Genadiu Metropolitulu din 4. Decembre 1628 catra crestinii din comitatulu Hunedórei, la intarirea protopopului Jánâsiu din Hunedór'a de a puté judecá cause etc., carea suna in urmatoriulu chipu:

„Милостию кожию прѣ шццена архієпископа кир ГЕНАДІА ШТ СТВА БЕАГРАДСКІН, И ВАДСКІН, И БАРАДСКІН, И ГАТМАРСКІН И ВЗЕЕН ЗЕМАН ЯРДЪАКСКІН ННР.

„Pace si blagoslovenie. Scriemu tuturoru domniloru si ispaniloru, si vice-ispaniloru. si birailoru, si solgabirailoru, si tuturoru deregatoriloru, care sunteti facatori de dreptate si purtatori de cinste din Varmegi'a Hinedórei. Sa fie domñre vóstre sanatosi, alt'a dâmu scire domniiloru Vóstre, si altor'a tuturoru preotiloru si birailoru de pren tóte satele impreuna tuturoru romaniloru,

¹⁾ Documente istor. despre starea política si ieratica a romaniloru din Transilv. Vien'a, 1850. p. 123.

cari se tienu de legea grecésca si serbésca, cum vediendu noi protop. Iánasiu din Hinedór'a, la man'a lui cârtile si altoru Vladici mai denainte vreme, intr'acelasi chipu dâtam Vladici'a mea cartea nóstra. Cum sa fie tare si puternicu a socoti intru tóte lucrurile legii, alegêndu sventele biserici de acoperisii, de centerimuri, si de siriulu din launtru, cum ispravescu preotii, si cum invétia svent'a evangelia, si totí ómenii cum potescu si cum asculta, si de tóte pedecârile se socotésca pân la alu cincile veru, si de cuscrii, de cari se mesteca cu scire si fara scire, si de ómeni caresi lasa muierile, asisderea si muierile caresi lása barbátii. Derept-aceea si voi preotiloru si cu totu clericulu bisericaloru, sa aveti a ascultá de tóte de ce ve dà protopopulu invetiatura, pentru ca iam datu putere, cum unde va fi lege impreuna cu giuratii sa póta desparti si birsegalui, cu direptate. iar cine (nu) va ascultá de cuventulu cârtii nóstre, sa fia birsiagu k'i. [12] florini, iar se va tienea intr'altu chipu cineva sa fie opritu de biserica. de acést'a scriamu ca и бз. взо. лит. хакки. пис. меча дик. Ѧ зи бзлѣт хакки. Genadie Archiepiscopu.

„In chipulu meu sa poruncésca in totu loculu. (L. S.) Stefanu Archiepiscopu i metropolitu.“¹⁾

3. Dela Teofilu din 9. Aprile 1697:

„Din mil'a lui Ddieu Teofilu Archiepiscopulu Metropolici Belgradului si a tóta tiér'a Ardélului.

„Câtra acést'a dela noi tramitemu molitva si blagoslovenie molitviloru vóstre preotiloru si boieriloru din eparfie dela Hunedór'a si orasieniloru de cinste. pricin'a a acesti cârti nu este alt'a fara numai pofindu Ddieu pre cinstitulu protopopulu Nicolae dintre noi, Ddieu salu spasásca, dici fiindu atâte nevoi pre tiar'a si pre saborulu nostru nu putemu lasá aceea parfie nasturma (in asta urma) far' de pastoru, ci eata cam orenduitu, sa fia ispravnicu, pre cinstitulu pop'a Ion din Hunedóra, sa fie portatoriu de grije in loculu spasilului protopopu Nicolae pana la Saborulu mare, adáulu imperatescu, dajdile vladicesti, si alte venituri ce sunt sa le strenga si sa le aduca la saboru, alte lucruri ce se vor templá necuvióse intre crestini impreuna cu molitvele vóstre

¹⁾ Acte si Fragm. de T. Cipariu p. 253 seqq.

sa le indirepteadie. dela saborulu mare se va asiediá protopopie, cum va fi mai bine, iar pana atunci de popa Ion sa ascultati. ca si de protopopulu, ca oare cine se vare aflá neingaduatoriu poruncii nóstre óre preotu, óre mireanu, cu pedéps'a soborului mare se va bintatú. cu atat'a seversiám, sa ve spasiti dela Chs :

Scrisu in Belgradu ϩΑΧΥΖ, ΔΠΡ Δ, Vladic'a Teofilu (I. S.)“

Nota. Totu de acolo — Inscriptiunea pe sigilu e: „Aceast'a iaste — polie Belgradulu“ . . . (cu negru)

„Iéru in dosu: „Az ur Istenne aldasa legyen minnyaian kegyelmeteken szivem szerint kivanom.

„Mint hogy Popa Nikola uramat Isten evilagbul ki szollította es a szomorú halál által ki hitta, a ki kgtekh' el hiszen Hunyad varmegyében levő Papok igen nehezen ily jó expertus Esperestyektől való megis valása, e nekünk is sem kicsin szomoroságunkra eset. Hogy annakokaert az ő kegyelme halálával nagyob kar ne következnek, Popa Iános Uramat az ő kegyelme, testver atyafiat, a mostani Hunyadi Papot, a kit a Hunyadiak megis illendőnek Popa Nicola uram helyében: mi is illendőnek ismerven, arra az Esperesti tisztos hivatalra, a következő Generalisig fel vettük, hogy addig is igazgassa kgteket kiváltkepen a buzának portioiában, hogy valamint kara ne következzen a Partialisnak, kgteket azon kerem 's egyszersmind parantsolom hogy engedelmeskedgyek a megis említet Popa Iuvonnak mindekbe, mert valaki nem engedelmeskedik, a censurat elnem mulattya.

Akkor osztan feljüven megis esketyük a Generalis előtt. Mikk' utanna Istennek kglme nyugodgyek kglmeteken mind fejenkent.

Kglmetek kez jó akaro atyafiu a Christusban (L. S.) Vespremi Istvan, Erdélyi Reformatus magyar es olah Püspök m. p. ¹⁾

D. Unu fragmentu istoricu-juridicu de drépturile bisericesci, din cartea sub titlulu:

¹⁾ Acte si fragm. p. 254 si 255. Acestu documentu din urma in limb'a magiara lu reproduseramu aici, intocmai dupa cum se afla in Acte si fragm., pentru insemnatatea lui istorica.

Zakonik. 1)

„Ce se dice cartea legiloru, care legi se judeca in scaunulu sfântu alu bisericei in mitropoli'a Belgradului in saborulu vladicescu cu toti protopopii tierii, si alte legi care se facu fara de saborulu mare, Vladic'a cu titorii si cu juratii. Inceput-amu a scrie, candu au fostu anii domnului ϩΑΧΠ iunie, candu saborulu mare a toti Protopopii: cu voi'a si porunc'a prea luminatului si milostivului domnului nostru a Craiului Apafi Michaiu den mil'a lui Ddieu Craiulu Ardélului, domnulu pârtiei tierii ungresci, spanului secuiloru nnp. pre parintele Iosifu Budai pre Vladic'a Ardélului Mitropolitu Belgradului l'au alesu, fiindu notaresiu saborului mare protopopu Ion den vinti, si titoru monastirei Belgradului impreuna cû protopopulu Georgie din Dai'a si protopopu Vasiiu din Belgradu: si protopopu Oprea den Armeni. Havasiali sucîu Pal de Belgradu: titorii bisericei si juratii Scaunului si Mitropoliei Belgradului.

Avut'au acêsta Metropolia totu déun'a grigitori si titori cu ajutoriu. éra titorii adeverati si jurati s'au renduitu in vladici'a Metropolitanului Sav'a Brancoviciu candu am scrisu dela nascerea lui Chr. ϩΑΧ — lun'a —

„Titorii cari s'au renduitu atuncea intaiu, acesti'a suntu: Protopopu Ion de vinti: Protopopulu Tom'a den Belgradu: Dumitru logofetulu: Groz'a Miclausiu den Belgradu. Atunci s'au renduitu in saborulu mare cu voi'a si cu sfatulu a toti Protopopii, dupa aceea intariti si cu cartea prea luminatului si mil. Domnului nostru Craiului, in care carte a Mariei Sale se vede cei deregatori'a titoriloru si pre ce suntu renduiti, este scrisu in captalani'a Belgradului. 2)

„Éru pentru sa nu se uite dreptatea bisericei nôstre si obiceiulu celu bunu, cu carele au traitu pana acumu, si dereptatife Crailoru spasiti, cu care ne au miluitu. si a Mariei Sale prealum. domnului nostru Craiulu de acum ce mila au aretatu catra acestu saboru si biserica seraca a nôstra in némurile crestinatatii sa se

1) Acte si Fragm. p. 257 seqq.

2) De aici se vede, ca in archivulu acest'a alu capitulului din Belgradu multe acte interesante pentru metropolia si pentru romani preste totu se voru fi afindu.

pomenésca. scris'amu intr'acestu pomelnicu alu Metropoliei nóstre a Belgradului:

ā) Intaiu canonulu au obiceiulu, candu alegemu au punemu Vladica: лицт. ā

ē) Vladic'a cu ce renduiala trebuie sa traiasca. лицт.

ḡ) Ce-i deregatori'a titoriloru.

ā) Ce are biseric'a bunu seu avere.

ē) Ce este venitul bisericeii.

ḡ) Canonulu protopopiloru.

ḡ) Canonulu popiloru.

ñ) De popi cari vinu dintr'alte tieri.

ā) De savorulu mare, obiceiulu; slobozenie; tarie:

ḡ) De sabórele mici ale eparfiloru.

ñ) Despre alegerea dieaciloru pre popie.

Intai'a parte (лицт) ā.

Despre alegerea Vladiceii.

Alegerea Vladicului nostru romanescu aici in Ardealu este din mil'a si voi'a Craiulăi, care lucru ne este noue ingaduitu dela Craii cei mai de demultu reposati. candu va fi lipsa, sa se stringa toti Protopopii si inca si dintre ceia-lalti preoti si din voi'a a totu savorulu unindu-se toti la unu cuventu asié sa-lu aléga. care de se va para si Craiului ca este harnicu asia lu-va intari in Vladicie precum se vede in probat'a constitutiune-si. titlulu alu optul. si articusi intăi.

A dou'a parte.

Vladic'a cu ce renduiala trebuie sa traiasca.

A patr'a parte.

Despre avuti'a bisericeii, sa scie argintulu, odajdi-ele, cartile.

Mari'a Sa prealumin. si mil. domnulu nostru Craiulu Mihaiu Apafi din mil'a lui Dumnedieu нпр. poruncitu-neau noue titoriloru, cum sa luamu sém'a dela parintele Mitropolitu Sav'a Brancoviciu de totu bunulu bisericeii si venitulu scólei si a tipografiei. pre porunc'a Mariei Sale strengându-se toti protopopii in belgradu la manastire рожд. бож. ахаа, lun'a Jul, 5. si parintele

mitropolitu Sav'a Brancoviciu acestea ne-au datu la mana in sém'a bisericeii. 1. doue potire de argintu albe, unulu mai mare altulu mai micu 2. o lingura de argintu, 3. o scafa cu 12 apostoli scrisi. 4. o Evangelia ferecata cu argintu, 5. o carge tóta de argintu, 6. o cadelnitia de argintu aurita, 7. o cadelnitia de argintu cu lantiurile de argintu fara de f. . . 8. unu fãlonu de sarasiru, 9. unu stichariu de dib'a, 10. unu patrafiru de camuca alba, 11. unu sacosu de sarasiru, 12. unu patrafiru de sarasiru, 13. unu orariu de sarasiru dupla, 14. unu stichariu vladicescu naranza, 15. unu stichariu de atlasu postritiu, 16. unu stichariu de tabitu albastru cu flori, 17. unu falonu de atlas rosia, 18. unu falonu de atlas verde vargatu, 19. unu falonu de camuca galbena, 20. o mánthie vladicesca de atlas mohoritu, 21. falonu de tafta rosie, 22. omoforu vechiu, care au fostu alu vladiceii Stefanu, 23. stichariu micu de diaconu.

„Cartile bisericesci suntu acestea: 1. o psaltire serbésca cu sinacsaru tiparnicu, 2. unu mineiu de luni ce se dice lunovnicu, maiu si jun. este slujb'a, 3. unu prologu de lun'a lui sept. si a lui noem., 4. unu mineiu de lun'a lui jul. 5. — maiu, 6. — jul. 7. maiu, 8. gen. 9. febr. si martie, 10. unu triodu de post. 11. unu Evang. 12. apostolu serbescu, 13. unu pentecostariu, 14. unu tâlcu, 15. viéti'a lui Atanasie alesandriei, 16. cinci carti a lui Moisei romanesc, 17. cartea lui Grigorie bogoslovu, 18. octoichu de vinetie, 19. psaltire cu sinacsariu, 20. psaltire romanésca, 21. psaltire cu pripele, 22. testamentu romanescu, care au cumperatu suci pal, 23. poucenie de moldov'a, 24. unu tipicu serbescu, scrisu cu man'a, 25. o pravila mare tiparita romanésca, 26. unu mineiu de lun'a lui sept., 27. — augustu, 28. unu prolosu tiparitu in moldov'a romanescu, care l-au datu pater Ianosi, 29. o Evangelia romanésca, si apostolu romanescu, carele le-au datu Sierbanu voda, candu au mersu parintele vladiceii Sav'a vestemeanulu la vladicie, le-au adusu, 30. sicriulu de auru, 31. unu pentecostariu de cele din tiér'a munténésca, carele l-au datu jupanulu pater Ianosi, sa fie alu monastirei belgradului.

Dela imperatulu Moscului mil'a si darulu: 1. unu stichariu de atlas galbenu, la póle atlas rosiiu, 2. unu patrachiru de ursinicu verde cu flori captusitu cu tafta galbena, noue nasturi de argintu albi, 3. narucavitie éra asia, diece nasturi de argintu

albi, 4. poaz de matáse pestritia cu ciucuri, 5. unu falonu de camuca alba, la póle atlas galbenu, la spate saraisiru rosiu cu flori.

Odajdii vladicesci: 1. unu stichariu albu cu flori de auru, la maneci atlas rosiu cu flori de auru, si la spate si la póle cuptusiala atlas rosiu, 2. patrahil rosiu de atlas cu firu de argintu, si prime albe de argintu, cuptusiala de atlas albu, diece nasturi auriti, 3. rucavitie de sarasiru verde cu prime albe de argintu, cu diece nasturi auriti, 4. sacos rosiu cu flori de auru, prime albe de argintu imprejuru, doi-spre-diece nasturi galbini auriti, cuptusitu cu atlas rosiu si galbenu, 5. poaz verde cu flori rosii, ciucuri de firu, 6. prebedernitia de sarasir cu flori, unu nasturu de argintu, cuptusiala de atlas rosiu, 7. omoforu albu cu patru cruci mari de sarasiru impregiuru prime de firu galbene, ciucuri de firu, 8. cristovulu Imperatului Moscului, 9. o biblia slovenésca tretaz, 10. unu mineiu de obsce mic tretaz, 11. tâlculu lui Ioanu evangelistulu, 12. o carte a lui Sergie cu cate-va prológe, 13. tâlculu lui Mat. evangel.

Si altu rendu de odajdii, cu carti: 1. príbedernitia verde cu flori de atlas, 2. rucavitie de atlas rosiu, 3. omoforu de ursinic mohorítu cu patru nasturi, 4. cristovulu lui Antonie voda, 5. unu Cluciu, 6. pouceníe slavenésca, 7. o liturgia rusésca dela ilivovu, 8. unu trifoliu mare impartítu, 9. o evangelia ferecata imbracata cu ursinic venetu, 10. unu pacharu de argintu cu scaunu in mediulocu chipu de angeru cu trimbitia, sub picíore mórtea.

Altu rendu de odajdii, carti, scule bisericesci. Care scule Mari'a Sa lum. si mil. domnulu nostru Craiulu din plecat'a mila a mariei sale, vediendu Mari'a Sa seraci'a si scaderea bisericei nóstre aretatu-s'au mil'a mariei Sale catra acésta cása dumnediésca daruindu aceste scule bisericesci metropoliei Belgradului, care cu . . . tia mariei sale bisericei le-au datu si le-au legatu.

Si este altu rendu de scule, care le-au facutu grecii, anume Saulu, saulu, georgie, chirie; si le-au darútu Metropoliei Belgradului, candu am scrisu anii domnului ϣΑΧΠΠ, care pre nume suntu acestea: 1. unu potiriu de argintu poleitu cu auru, 2. discos de argintu poleitu cu auru, 3. lingura de argintu poleita cu auru, 4. zveazda de argintu poleita cu auru, 5. aerulu de ursi-

nicu rosii pe margini cu flori, pe margini si crucile de firu de auru, si unu nasturu de argintu: si pocrovetie éru intr'ácestu chipu“.

E. Diplomele regiloru Ungariei Mathi'a si Vladislau, a principelui Ardelului G. Rakotzi I. si a principelui Romaniei Ioanu Constantinu Basarába.

1. Regele Ungariei Mathi'a la suplic'a metropolitului din Ardelu Joaniciu scutesce pre preotii romani din Maramuresiu dela platirea ori caroru tacse prin urmatoriulu decretu regescu, in care prementionatulu metropolitu de doue ori se amintesce cá atare:

„Noi Mathi'a din mil'a lui Ddieu Regele Ungariei, Bohemiei s. c. l. facemu prin acést'a cunoscutu tuturoru, celoru ce se cuvine: ca Noi atátu dupa umilit'a rugaminte a credinciosului nostru Parinte Ioaniciu Metropolitulu din Alb'a-Juli'a, cátu si din deosebit'a Nóstra gratia amu scutitu pentru toti timpii viitori pre toti preotii romani de legea grecésca din Comitatu Maramuresiului, cei de acum si cei viitori, dela platirea ori caroru tacse ordinare si estraordinarie, care trebuiáu ei in mediuloculu locuitoriloru nostri regesci sa le plátésca Maiestatei nóstre; ba ii scutimu si-i mantuimu prin puterea acestei cárti, din care pricina ve comendámu seriosu voue tuturoru credinciosiloru nostri, Dictatori si Perceptori ai tuturoru tacseloru nóstre ordinare si estraordinarie, asemenea si Diregatoriloru cameriloru sâriloru nóstre regale, si Vicariloru loru celoru din predísulu Comitatu Maramuresiu, cá sa nu cutezáti nici odata si nici intr'unu modu a constrengé de acum inainte pre predísii preoti romani de legea grecésca supusi pomenítului Metropolitu spre platirea ori caroru tacse ordinare si estraordinarie; cáre trebuiá ei sa le plátésca in mediuloculu locuitoriloru nostri regali in protiv'a formei scutirei nóstre, si sa nu-i suparáti, s'au sa-i turburati in ori ce modu in persóna s'au in lucruri pentru neplatirea acelor'a sub amenintiarea de a perde grati'a nóstra. Acésta carte s'au recetitu si s'au datu aretatoriului: Datu in Bud'a in Sambat'a cea dintáiu nainte de duminec'a Bucurati-ve. Anulu

Domnului 1479, alu regimului nostru din Ungari'a etc. 22, éru din Bohemi'a 11." ¹⁾

2. Regele Ungariei Vladislavu prin diplom'a sa din an. 1494, recunoscându si intarindu drepturile monastirei s. archangelu Michailu din Maramuresiu, la rogarea igumenului acelei monastiri Ilariu aréta totodata invederatu, ca episcopulu Muncaciului séu alu Marámuresiului a fostu sufraganu alu metropolitului romanu din Transilvani'a. Diplom'a amintita e acést'a:

„Noi Vladislavu din mil'a lui Ddieu Regele Ungariei, Boemiei etc. facemu cunoscutu prin acést'a tuturoru celoru ce se cuvine, ca onoratu si evlaviosulu frate Ilariu Igumenulu monastirei s. Archangelu Michailu din Maramuresiu marturisoriu de legea grecésca, venindu la fati'a Maiestatei Nóstre, ne au aretatu, si ni-au prezentatu noue o carte privilegiala a Preasantitului Parinte Antoniu fostulu Patriarchu alu cetatei Constantinopolitane, nouei Rome, si a tóta lumea, scrisa pe pergamentu cu litere grecési, si intarita cu sigilulu seu cu plumbu ce e acatiatu si cu acést'a unu esemplariu ce e tradusu din vorba in vorba in limb'a latina, despre nesce drepturi si scutintie ale aceleia-si biserice a s. Michailu date de acelu Patriarchu, si insemnate si specificate mai josu in cupriusulu aceluiasi esemplariu. Rogandu-ne pre noi cá sa bine-voimu gratiosu a primí acea carte patriarchala si tóte cele cuprinse intr'ins'a, a o innoí, si a o intari cu putere pentru totudéun'a, in favórea acelu frate Ilariu si a urmatoriloru lui, si ai bisericei susu numite.

„Cuprinsulu cartii si alu esemplariului ei este in aceste vorbe :

„Antoniu din mil'a lui Dumnedieu Patriarchu alu cetatei Constantinopolitane, nouei Rome, si a tóta lumea. Bine nascutii si in Dumnedieu onoratii si bunii crestini, de smereni'a nóstra dupa intarirea Duchului santu iubittii fi si generosii Balitia Voda si Dragu Mesteru, cari au fundatu o bisericu séu o monastire in Maramuresiu in numele sant. Archangelu Michailu, au venitu la

¹⁾ Istor. biser. de Petru Maioru; istor. biser. de eppulu bar. Siagun'a ; documente istor. despre starea politicá etc. Vien'a 1850 si altii.

noi, si ne-au rogatu pre smereni'a noastră in starea cea nefericita si amenintiatóre a imperiului si au staruitu in fericire si in ascultare, care au avutu dupa obiceiulu legei crestine si au inchinatu si au daruitu smereniei noastre si bisericei proprietatea loru cea cu dreptulu câstigata, adeca biserica (monastirea) cea fundata in numele s. Archangelu Michailu, asiá cá sa fie supusa bisericei smereniei noastre, si sa asculte de dens'a. Èra noi vediendu dorinti'a loru cea drépta, si privindu la credinti'a loru amu primitu jertv'a acést'a a loru placuta, si ne-amu plecatu la vointi'a loru, si amu binecuventatu cu autoritatea noastră cea patriarchala pre Dragu Mesteru fiulu smereniei noastre si asiá cá acel'a pre care-lu va alege Dumnedieu Igumenu in numit'a monastire, sa aiba si elu binecuventarea noastră, prin care sa póta santi tóte bisericelle, care suntu in pertinentiile predísei monastiri. La acestea, cá déca vre unu arhiepiscopu séu episcopu dintre supusii nostri s'aru aflá in numit'a monastire, séu in pertinentiile ei, sa fie spre ajutoriu numitului Igumenu, precumu aráta acésta carte a smereniei noastre intarita cu sigilulu bisericei noastre. Pentruca noi amu primitu sub protectiunea noastră acésta biserică din inima curata si cu mare cinste, si spre mantuirea crestinatatii, si ingaduimu Igumenului ei si-i damu putere preste tóte veniturile numitei monastiri si ale pertinentiiloru ei, care se insira aici: Sitajulu, Megesia'i'a, Ugocea, Bersiav'a, Ciuçiulu, Balvanulu, Almagiulu, si in tóte cele numite aici Igumenulu Pahomiu sa aiba putere deplina si cinstire de catra toti preotii si de catra alti ómeni, cari se afu in predís'a monastire si in pertinentiile ei, asiá incatu sa-i invetie, si sa-i povatuiasca la fapte bune, ale sufletului si ale trupului, si sa aiba sa judece pâriile ce se tienu de scaunulu bisericescu in predís'a monastire si in pertinentiile ei. Si sa aiba sub puterea si sub manile sale tóte bisericelle in pertinentiile monastirei, si tóte veniturile loru, si ale numitei monastiri, si pre toti preotii, si in tóte slujbele ddieesci sa pomenésca pre Patriarchulu seu. Din care pricina v'am datu voue acésta carte a noastră. Si ca déca s'aru intemplá, cá sa móra Igumenulu (precum toti suntemu muritori) atunci toti fratii duchovnici si Balitia si Dragu Mesteru, cu toti ómenii mici si mari din numitele pertinentii ale monastirei, sa se adune, si asia adunati sa aléga Igumenu cu autoritatea si binecuventarea

nóstra. Si celuce va fi asiá alesu, sa aiba tóta puterea preste tóte veniturile monastirei predise in acelasi modu si cu aceleasi conditiuni cá si fostulu inaintea lui, cum s'au datu de catra noi intru cinstea s. Archangelu Michailu. Si spre mai mare credintia, adeverintia si intarire a locului santu amu datu acésta carte a nóstra. Si acestea s'au scrisu in 13 dile ale luni lui Augustu in anulu care se scrie 6899.“

„Asiá dara noi audîndu acésta rogaminte a mentionatului frate Ilariu, si primindu-o gratiosu, si vediendu ca subscris'a carte a numitului Patriarchu nu e rása, nu e schimonosita, si nu e stricata in nici o parte a sa, insiramu si inscriemu esemplariulu ei din vorba in vorba in acésta scrisóre a nóstra asemenea privilegiala si o primimu si aprobàmu cu tóte cele cuprinse intr'ins'a, incatu se vede, ca s'au datu dreptu si dupa lege, si incatu adeverulu vorbesce pentru dens'a, si innoindu-o intarimu cu putere pentru totudéun'a in favórea aceleiasi monastiri a s. Michailu Archangelului si prin urmare in favórea fratelui Ilariu, si a tuturor urmatorilor lui, cá acelu frate Ilariu si urmatorii lui sa dea episcopului din Muncaciu cuvenit'a onóre, éra Archiepiscopului din Transilvani'a celui de acum, si celoru viitori, cá mai mariloru sei sa le aráte cuvenit'a supunere si ascultare. Si intarimu acést'a prin puterea si marturi'a acestei carti a nóstre, carei'a s'a acatiatu pecetea nóstra cea secreta, cu care ne servimu cá Rege alu Ungariei. Datu in Casiovi'a prin manile onoratului in Cristosu Parinte Tom'a, Episcopulu di Iaurinu, si chiamatului Archiepiscopu din Agri'a, supremului secretariu si cancelariu alu curtei nóstre, si iubitulu nostru credinciosu. In 14 dile ale luni lui Maiu, anulu Domnului 1494, éru alu regatului nostru din Ungari'a etc. 8. si alu Boemiei 24“. ¹⁾

3. Diplom'a lui Georgiu Rakotzi I. din 10. Octomvre 1643, prin care nou alesulu metropolitu Simeonu Stefanu se intarì in scaunulu metropolitanu:

„Noi Georgiu Rakotzi etc. Facemu cunoscutu tuturoru celoru ce se cuvine, ca de si noi din autoritatea nóstra si din plinatatea potestatei principiare (care o esercitamu in guvernarea

¹⁾ Totu acolo.

acestui Principatu datu noue din ceriu prin grati'a lui Ddieu), dupa mórtea si esirea din viétia a onorabilei Georgiu Bradi, fostului Archiepiscopu in Alb'a-Juli'a alu tuturor biserice-loru din Transilvani'a de ritulu grecescu, serbescu si romanescu, socotiseramu sa punemu, sa inaintàm si sa asiediàm in deregatori'a acelu'a s. c. l.¹⁾

(Urmédia mai incolo contestulu diplomei impreuna cu conditiunile cele mai umilitóre pentru metropolitulu intaritu, si pentru biseric'a nóstra intréga, ceea-ce inse privesce mai de aprópe éراسi numai istori'a bisericeasca. Din acésta diploma se vede deci, ca chiaru si in periodulu acest'a de totu tristu pentru biseric'a si natiunea romana inca s'a numitu archiereulu Ardelului cu numele seu celu canonicu, si inca chiaru de catra principele tierii intr'unu actu publicu oficiosu.)

4. Principele Romaniei Joanu Constantinu Basarába, pre langa alte odóre archieresci, a daruitu metropoliei ardelene in 15. Juniu 1700. o mosia numita a Merisieniloru asediata in judetiulu Argesiului in Romani'a, prin urmátórea diploma: ²⁾

„Ioana Constantinu Basarába din mil'a lui Dumnedieu Principe si Domnu a tóta Ungro-vlachi'a, dau santei si ddieescei Mitropolii din Alb'a-Juli'a, si Archiepiscopiei din Transilvani'a cu chiamarea Preasantei si de viétia facátórei Treimi; a carei Resiedintia cadiuta prin lungimea timpului, o zidise din fundamentu repositulu nostru in Domnulu, Predecesoru,

¹⁾ Documente istor. despre starea politica si ieraticu a Romaniloru din Trans. Vien'a 1850.

²⁾ Pe bas'a acestei diplome de donatiune se vediu sinodulu nostru eparchialu din an. 1860. indemnatu, a se adresá catra guvernulu Romaniei cu o rogaminte, pentru restituirea acelei mosii donate metropoliei ortodose romane a Transilvaniei; dara cu durere trebuie sa insemnám, ca acea rogaminte a sinodulu eparchialu nu avú nici o trecere la fratii nostri de unu sange si de o credintia de preste Carpati. Ba nici macaru de unu respunsu nu se aflá vrednicu acelu sinodu din pártea fratiloru nostri. Sa speramu inse, ca „quod differtur non aufertur“, si ca in fine totu si voru aduce aminte de noi.

Principele Ioanu Michailu, precum si Présantîului Parinte Atanasie Mitropolitului, si intregului sinodu alu santei Mitropolii, mosi'a din campulu, ce se dice alu Merisieniloru din judetiulu Argesiu cu totu pamentulu, campulu, padurile, apele, si pometulu locului cu tôte veniturile, care suntu. Deci Domni'a mea dedù Preacinstîului Parinte Atanasie Mitropolitului Transilvaniei, si intregului sinodu alu Mitropoliei acésta carte a Domniei mele cu tôte contractele facute intru cumperarea acestoru proprietati, cá sa tiena, si sa stapânesca cu totu dreptulu acésta proprietate in campulu ce se dice alu Merisieniloru, cu tôte veniturile dela margini pana la margini. Datu in cetatea Principatului nostru Bucuresci, in 15' Juniu, anulu Principatului Domniei mele 12. éra dela facerea lumei 7208, si dela nascerea Domnului nostru Iisusu Cristosu 1700. Ioanu Constantinu V. V. -- Stefanu Cantacusenu Logofetu". 1)

F. Alte documente istorice scrise de diverse persóne demne de credintia.

1. Cartea patriarhului Crisanu alu Jerusalimului, numita Sintagmationu, tiparita intâiu in an. 1740, in lun'a lui Iuliu in orasiulu Targovistei (in Romani'a); éra adou'a óra tiparita cu voi'a patriarhului Jerusalimului Avramie in Veneti'a la an. 1778, in care la p. 72, unde se vorbesce despre scaunele Metropolitiloru, se dice:

„Archiepiscopulu Transilvaniei adeca alu Ardélului (se gasesce pentru acést'a tiparitu in Chiriadromiele romanesci acestea: cutare Archiepiscopu alu Belgradului, Vadului, Maramuresiului, Silvasiului, Fagarasiului si a tótei tierei Ardealului si a altoru parti ale Ungariei, Vidicului Chioarului, Salagiului si Crasn'a), are relatiunea sa catra Mitropolitulu Ungrovlachiei, cá catra unu Patriarchu si cu dreptu de Esarcu. Elu are si trei episcopi supusi lui, pre alu Maramuresiului, alu Silviei si alu Vantului“. 2)

1) Istor. bis. de P. Maioru; istor. bis. de eppulu b. Siagun'a, si Document. istorice etc.

2) Istor. biser. de Lesviedacsu p. 310 si 311.

2. O scrisóre a curatorilor séu trimisiloru transilvaneni la curtea Sultanului din Constantinopolea Ladislau Csáki si Cristoforu Pasco, din 21. Augustu 1681, catra Constantinu Brancovanu, carea suna astfeliu :

„Ilustrissimulu Domnu Constantinu Brancovanu Plenipotentiariulu Inaltiatului Principe alu tiei romanesci Cantacusenu Sierbanu, a cerutu dela noi, cá religiunea loru dupa obiceiulu de mai nainte sa aiba exercitiulu liberu, si intieptulu Domnu Metropolitulu Sav'a, carele este arestatu fara vina prin Guvernulu celu tiranicu alu lui Apafiu, sa se repuna in scaunulu seu cu restituirea onórei de mai nainte. Si fiinduca se cuvine, cá cererea drépta sa se incuviintiede, si a lui Dumnedieu este, de a domni asupr'a sufletelor, si nu iérta ómeniloru, cá sufletele sa le impedece séu sa le asuprésca. Cine va putea trece hotarele parintiloru? Furi'a tiranica turbura religiunile, mintea senina pacinica le reintregesce. Pentru aceea noi subscrisii Curatori ai pazei publice, si ai iubitei patrii Transilvani'a, dàm de scire tuturoru, caroru se cuvine, ca déca ne va ajutá Dumnedieu, précum speramu, cá sa ajungemu la scopulu doritu, vomu lucrá, cá religiunea ortodocsa, de comunu romana sa se restabilésca inaintea Principatului in vechi'a sa libertate cu ceremoniele cele obicinuite din vechime, cu exercitiulu liberu dupa legile patriei, si cu tóte cele oprite in contr'a vointiei loru, si ca ne vomu straduí, cá Metropolitulu séu Vladiculu Sav'a sa aiba autoritatea cea vechia cu deplina restaurare a onórei, si ca ii vomu partini asupr'a apesariloru nelegiuite atátu in religiune, câtu si in exercitiulu liberu, si in ceremonie. Si spre observarea acestor'a ne îndetorámu pe sant'a credintia crestina prin acésta carte intarita cu sigilulu nostru celu obicinuitu si cu subscierea nóstra. Datu in Constantinopolea in 21. Augustu, an. 1681“. ¹⁾

3. Totu acést'a o adeveresce si archimandritulu serbescu Raici in istori'a sa part. IV. p 290, carele inca numesce pre Archiereulu Sav'a „Metropolitu“. ²⁾

¹⁾ Istor. bis. de P. Maioru; istor. biser. de eppulu Siagun'a; docum. istor. despre starea polit. etc.

²⁾ Istor. bis. de P. Maioru si istor. bis. de eppulu b. Siagun'a.

4. Analistulu ungurescu Georgiu Prai in cartea: „Specimen Ierarchiae ungaricae tom. I,“ unde vorbesce despre episcopii Muncaciului, pre archiereulu romanu din Belgradulu recunosce de Archiepiscopulu. Totu acolo amintesce si despre cartea lui Simeonu Stefanu metropolitulu Belgradului, Vadului a Maramuresiului si a totu Ardelulu, catra Parteniu episcopulu Muncaciului, pre carele insusi l-au santitu episcopulu in an. 1651. ¹⁾

5. Istoricultu Engel in istori'a sa universalala tom. III. p. 477. scrie urmatorele:

„Sav'a pascu biserica neunita din Ardelu in restimpulu de 24 ani; elu primu crisoave de intarire dela Georgiu Rakotzi, Franciscu Redei, Acatiu Baresai, Joanu Kemeny si Michailu Apafi. Elu primu dela Baresai scutirea preotiloru romanesci de tote dijmele, si deosebitu dela Apafi in a. 1663 de dijma vinului. Dela Sav'a avemu doue orenduieli sinodale, un'a de 12 si cealalta de 10 articuli; intr'unulu din acesti articuli nu numai ca se concede intrebuintiarea limbei romanesci in locul celei serbesci la liturgia, ci se si recomanda. In doue renduri arsera monastirea, biserica si resiedinti'a Archiepiscopulu prin navalirea turciloru si a tatariloru. Dreptu aceea luã dela principele Apafi 1668 libertate de a calatori cu fratele seu celu mai teneru Georgiu in Russi'a, spre a aduna ajutore pentru nou'a zidire a acclor'a.

„Se dice, ca in timpulu absentarei sale in in Russi'a suprintendentele reformatiloru Michailu Tufesiu, s'aru fi silitu a trage la credinti'a sa pre ore-cari dintre protopopii romani, si aru fi mediulocitu unu edictu dela Principele cu oprire catra Archiepiscopulu de a mai santi in viitoriu preoti, si de a trage venituri dela biserici, precum si pentru aceea, ca Archiepiscopulu resaritenu sa aterne dela densulu, si sa lu silésca a trece la reformatiune. La reintorcerea sa, se jelui dospre cele intemperate la Principele Apafi, si acest'a emise in an. 1675 in 30. Decembre urmatoriulu crisoavu etc.“ ²⁾

¹⁾ Totu acolo.

²⁾ Istor. biser. de eppulu b. Siagun'a.

G. Ordinea in carea se succésera mai multi d'ntre metropolitii Transilvaniei in scaunulu metropolitanu din Alb'a-Julia. Despre acesti'a inse vomu vorbí mai pre largu mai indiosu.

Acestea suntu documentele despre esistenti'a vechiei metropolii a Transilvaniei, documente prevediute cu tóte récerintiele unoru documente convingátóre; càci ele se radiema, cum vediuramu, pe acte publice oficióse bisericesci si politice, precum: pe diplome regesci si principesci, pe alegeri si chirotoniri archieresci canonice, pe pastorale si càrti de intarire metropolitane, pe subscrip-tiuni proprii ale respectiviloru metropoliti, pe càrti bisericesci tiparite de straini, si inca unele la espres'a demándatiune a principiloru tierii, si in fine pe insemuàri facute de persóne de autoritate istorica demne de tóta credinti'a.

Déca totusi, in mani'a tuturoru documenteloru acestor'a si a puterei loru convingátóre, s'aru mai aflá nescine, carele aru trage la indoiala asertiúnea nóstra in privinti'a metropoliei cestionate, dicêndu, ca documentele acestea aru fi pré pucine, séu esprimandu-si cum-vá mirarea despre aceea, ca nu avemu o seria sicura si completa a tuturoru metropolitiloru transilvani, cari se succesera unulu pre altulu in rondu cronologicu in scaunulu metropolitanu, in-cependu dela celu d'intaiu pana la celu depre urma metropolitu, — apoi noi amu respunde unui atare ómu, pre-supunendu-lu firesce de unu omu ara patima séu tendintia ne-curata, ca elu séu se tiene de clas'a celoru sceptici, cari se indoiescu despre tóte adeveturile fia si cele mai evi-dente, séu ca unu atare este de totu strainu pe terenulu istoricu alu bisericei si natiunei romane, si nici ca'si dà vre-o silintia de a se canósce cu acest'a. Pre noi inse, cari cunóschemu si sentímu tot-odata câtu de bine trecutulu

nostru palitico-natiunalu si bisericescu, trebuie se marturisirimu, o astfelu de supositiune nu ne neodichnesce de locu, ba putemu dice ca noi ne miramu d'in contra, ca se putura stracurá pana in dilele nóstre si atâtea documente, si ca nu perira si acelea tóte in barbari'a si fatatitatile temporiloru trecute!

Déra anumitu d'in documentele insirate pana aci, putemu deduce in modu logicu cá nesce corolarie urmató-rele, si ádeca:

1. Ca in adeveru a esistatu metropoli'a Transilvaniei. Acést'a ni-o adeverescu tóte documentele produse dela celu d'intâiu pana la celu de pre urma, càci tóte bine vorbescu ori despre „metropoli'a Ardealului“, ori despre „metropolitii séu arhiepiscopii Ardelului“ cu resiedinti'a loru in Belgradu séu Alb'a-Juli'a; asié dara tóte bine ne marturisescu, ca in Transilvani'a a esistatu o metropolia si ca archiereii metropoliei acestei'a au fostu arhiepiscopi si metropoliti.

2. Ca metropoli'a acést'a a fostu fórte vechia. Càci sa nu ne ducemu mai departe decâtu numai pana la regii Mathi'a si Vladislavu, si inca trebuie sa luàm cá deplinu constatatu, ca ea a duratu preste trei vécuri. Mai departe inse' despre vechimea metropoliei acestei'a se va vorbí mai indiosu.

3. Ca metropoli'a acést'a a fostu de religiu-uea ortodosa resariténa. Acést'a ne aréta destulu de lamuritu impregiurarea, ca metropolitii ei se chirotonéáu de catra metropolitii Romaniei, cá esarci ai patriarchatului constantinopolitanu, — apoi svatuirea patriarhului Jerusalimului Dositeiu catra metropolitulu Atanasiu, precum si insele acte de chirotonire in care metropolitii chirotoniti ai Ardelului marturisescu credinti'a ortodosa, si metropolitii chirotonitori inca recunoscú din partele aceea-si

religiune chiaru si espresu prin cuvintele: „bisericei nóstre“, si „viindu langa densulu (Josifu) martori tramisi din pravoslavnicii protopopi doi“ etc.

Totu acést'a o cunóscemu mai departe din harti'a metropolitului Simeonu Stefanu catra Parteniu ep. Muncaciului, càci dice in titulatura: „Stefanu Simeonu s. c. l. de legea grecésca“, -- d'in diplom. regiloru Mathi'a si Vladislavu si a princ. Rakotzi, càci in tóte acestea se amintesce de „legea grecésca“, -- d'in harti'a curatoriloru transilvani la Constant., càci se dice acolo: „religiunea ortodosa, de comunu romanésca“ etc. — si in fine din cuvintele istor. Engel „Sav'a pascù biseric'a neunita din Ardelu“ etc. si éراسي: „cá Archiepiscopulu resariténu sa atérne“ etc. Daru apoi se si scie de comunu, ca nici ca a esistatu candu-va vre-o metropolia in Ardélu de alta religiune.

4. Ca metropoli'a acést'a a fostu romana, si metropolitii ei inca au fostu romani. Aser-tiunea acést'a se adeverescé prin acee'a, ca numai romanii singuri in Transilvani'a s'au tienutu si se tienu inca si astadi de biseric'a ortodosa, luandu afára dóra periodulu primitivu alu increstinarei natiunei magiare, — precumu si prin aceea, ca metropolitii Ardélului se chirotoneáu, cum se vediù, de catra fratii loru d'in Romani'a. Dara anu-mitu se face mentionare despre acést'a in Zakonik lit. E. unde se dice apriatu: „alegerea Vladicului nostru romanescu“; — apoi in dipl. lui Mathi'a unde se dice: „amu scutitu pentru toti tempii viitori pre toti preotii romani etc.“ si éراسي: „predisii preoti romani supusi pomenitului Metropolitu“; — in hart. curator. la Constant.: „cá religiunea ortodosa, de comunu romana,“ -- si in fine la Engel: „primí elu scutirea preotiloru romani de tóte dijmele“. Totu acést'a se póte deduce destulu de

invaderatu si din scóterea limbei slavóne din biserica si introducerea celei romane in locu-i, ceea-ce nu s'aru fi intemplantu nici decum, déca credinciosii acelei metropolii nu aru fi fostu romani si metropolia româna. Éru ca si superiorii acesteia inca au fostu romani, ajunga a ne provocá numai la metropolitulu Sav'a Vestemea nulu, si la Teofilu Seremi d'in Teiusiu langa Belgradu. Dara se scie in fine, si din alte documente nenumerate, precumu si din Aprobate etc. ca de ce nationalitate au fostu fiii suflétesci ai metropoliei cestionate.

5. Ca metropolia Ardélului s'a estinsu si a supr'a episcopieloru Ungariei de religiunea ortodoxa. Acestu adevéru se póte cunósce apriatu din titlaturile insiloru metropoliti ai Ardélului. Asia vedemu pre Genadiu tutulându-se: Archiepiscopulu si metropolitulu a totu Ardélulu si a tie nuntulu Varadului (Oradiei mari)“, — pre Simeonu Stefanu: „Metropolitulu etc. si a Maramuresiului“, — pre Varlaamu: Archiepiscopulu si Metr. etc. alu Maramuresiului si alu Episcopiloru dintiér'a unguresca“, — pre Teofilu „Metropolitu etc. Maramuresiului“. In condic'a din Bucuresci cetimu; „Teofilu etc. renduitu la s. Metropolia a Ardélului (si a partiloru tiei unguresci de susu)“. Se vede mai incolo lamuritu adevérule acést'a din harti'a de intarire a metropolitului Simeonu Stefanu catra Parteniu episc. Muncaciului; din diplom'a regelui Mathia: „supusi (preotii) pomenitului Metropolitu;“ — si din a lui Vladislavu: „éra Archiepiscopulu din Transilv. celui de acum si celoru viitori cá maimariloru sei etc.“ Din tóte acéstea e asiádara invaderata jurisdictiunea metropolitiloru transilvani asupr'a episcopieloru sufragane din Ungaria.

6. Ca metropolia acést'a a fostu autonóma — independinte de ori-care alta metropolia, ce resulta

apriatu din cele mai multe documente, escipiendu-se numai dreptulu de chirotonire alu metropolitiloru Romaniei, ce lu aveáu si eserceáu acci'a cá esarci ai patriarhatulu constan-
tinopolitanu.

7. Ca metropoli'a acést'a a fostu recuno-
scuta si de coróna séu de regimulu politicu.
Acést'a ni-o atestédia spre indestulire cele dóue diplome
ale regiloru Mathi'a si Vladislavu, si a principelui Georgiu
Rakotzi I., de unde urmédia, ca metropoli'a nóstra cea
vechia si d'in punctulu de vedere alu dreptulu de statu,
inca a fostu recunoscuta cá atáre.

II.

Originea vechiei metropolii a Transilvaniei.

Cându si prin cine s'a infintiatu vechi'a metropolia a
Transilvaniei, care a fostu metropolitulu ei celu d'intéiu,
si unde a fostu resiedinti'a metropolitana antéi'a-si-data?
suntu nesce intrebari, la care d'in lips'a dateloru secure
istorice nu se potu dá decátu numai nesce respunsuri
aprossimative, care inse, privindu la lungimea tempului
trecutu precum si la intemplamintele, schimbarile si prefa-
cerile politice, ce se succésera in acelu intervalu mare
potu fi totusi destulu de satisfacátore pentru acceptarile
nóstre. Atát'a inse putemu afirmá cu certitudine, ca me-
tropolí'a d'in cestiune, este fórté vechia si ca firulu esi-
stintiei ei se póte duce pana la primele període ale cresti-
nismului.

Din documintele insirate mai insusu vediuramu, ca
esistinti'a metropoliei acesteí'a se póte duce in modu evidente
pana la regii Ungariei Mathi'a si Vladislavu, căci acesti
doi regi facu amintire apriata in diplomele loru despre
metropolí'a si metropolitii Transilvaniei de atunci. Ne-amu
inzielá inse fórté, déca ne-amu oprí numai aici si nu ne-

amu duce inca si mai departe, adeca déca amu luá ca metropoli'a nóstra s'aru fi fundatu numai in acestu tempu, si nu aru fi esistatu ea inca si mai nainte de acesti doi regi; càci antèiu, noi nu vedemu in diplomele loru, si nici airi, amintindu-se ceva despre fundarea acelei'a, ce de buna séma s'aru fi intemplatú déca ea s'aru fi fundatu atunci, ba din contra vedemu ca amintirea ce se face acolo despre ea, se face cá despre o metropolia esistinte deja mai d'inainte, -- si càci alu doilea, vedemu ca si in cartea privilegiale a patriarchului Constantinoplei Antoniu, data lui Balitia Voda si Dragu Mesteru, asia-dara mai cu o suta de ani innainte, inca se face amintire despre metropolitulu Ardélului cá despre metropolitulu locului, de-si nu espresu ci numai in generalu prin cuvintele:

„cá décà vre-unu archiepiscopu séu episcopu d'ntre supusii nostri s'aru aflá in numit'a monastire séu in apertinentiele ei, sa fia spre ajutoriu numitului igumenu s. c. l.“—

de unde urmédia celu pucinu atâtu, ca in tempulu acel'a au esistatu deja in partile acestea episcopii si archiepiscopia, carea din urma nu a pututu fi alt'a decâtu cea din Transilvani'a, memorata in diplomele susu numitiloru doi regi, de óre-ce alta metropolia afara de a Transilvaniei, nu a esistatu nici odata in partile acestea. De aici urmédia dara ca metropoli'a d'in cestiune, a trebuitu sa existe inca si mai nainte de cartea acést'a a patriarchului Antoniu, si ca prin consecintia originea ei nu se póte aflá nici in aceste timpuri.

Dara cá sa ducemu firulu metropoliei nóstre inca si mai departe de aceste període, si asié sa cautámu inceputulu ei intr'unu tempu inca si mai vechiu, ne indémna si alte impregiurári cosideravere.

Asiá între altii ne marturisescu istoricii bisantini Cedrenu si Zonar'a: ca Giu'l'a (Gylas) principele Transilvaniei, pa la an. 948 mergêndu la Constantinoplea se botezà

acolo prin patriarchulu Constantinopolei Teofilactu imbrătișindu religiunea creștina, și întorcându-se către casa aduse cu sine pre ieromonachulu Ieroteiu, pre carele lu întârî patriarchulu amintitu de episcopu alu Transilvaniei, și asié Giu'l'a atâtu prin esemplulu seu și evlavi'a s'a, câtu și prin ostenelele episcopului Ieroteiu, precum și prin conlucrările Romanilor, cari toti erau creștini, pre multi Unguri îi aduse la credința creștină. Cuvintele lui Cedrenu suntu acestea :

„Nu după multu tempu (an. 948) Gil'a, altu principe turcescu (ungurescu) încă a mersu la Constantinopolea să se boteze: carele botezându-se, și asié primindu-se că și celu d'întaiu (Bolesudu), a dusu cu sine unu monachu anume Ieroteiu, carele eră vestitu pentru evlavie, și pre carele l'a chirotonitu Teofilactu patriarchulu episcopu Turciei (Ardelului), și acel'a mergendu în Turci'a pre multi a întorsu dela însielatiunea varvaricăsa la legea creștină. Și Gil'a a remasu în credința.“¹⁾

De unde a fostu Ierotelu și de ce naționalitate? nu ni se spune mai de aproape. Elu a potutu fi d'în Constantinopolea s'eu din alta parte a orientelui, dară a potutu fi și d'în Ardelu dusu de principele cu sine spre chirotonire. Acest'a d'în urma o credem cu atâtu mai vertosu, căci provinci'a metropolitană a Transilvaniei eră subordinată scaunului patriarhalu din Constantinopolea, și metropolitii Ardelului se chirotoniau de către insiși patriarhi cum vom vedé mai diosu.

Iacă ce dice și istoricula Georgiu Sincai despre acestu obiectu :

„D'în cuvintele lui Cedrenu cele mai susu aduse înalte să nu închidi, că d'ora Romanii d'în Ardelu mai înainte de Ieroteiu n'au avutu episcopi, pentru că s'a aretatu la anii trecuți, începundu dela an. 325. și mai d'înainte, cumcă Romanii au fostu

¹⁾ Georgius Cedrenus in comp. hist. ad an. 35 Constantini VII. — și Ioanes Zonaras in Analibus Libri 16. nr. 21. — Cronic'a lui G. Sincai la anulul acest'a.

crestini, si au avutu episcopi, precum a fostu Teofilu d'in sindulu celu d'intêiu dela Nice'a, si altii dupa densulu: ci d'ora s'a intemplat, de tocm'a atunci a muritu episcopulu Romaniloru d'in Ardelu; candu s'a botezatu Gil'a nepotulu lui Tuhutum, si in loculu acelu'a s-a chirotonitu Jeroteiu episcopu Ardelului.“¹⁾

Si cumca si Ieroteiu si-avù urmatorii sei, ne adevédia istoriculu Samoilu Clainu (Miculu) dicêndu, ca murindu principele Transilvaniei Giul'a sen. si urmandu-i in principatu fiulu seu Giul'a jun., Stefanu regele Ungariei s'a radicatu asupr'a acestu'a, l'a invinsu si si tier'a lui o anectà la Ungari'a; si Romaniloru li-a lasatu voi'a si poterea de a-si alege episcopu in loculu lui Ieroteiu etc. si pre alesulu loru apoi l-a chirotonitu arhiepiscopulu Argesiului in tier'a romanésca. Cuvintele testului tradusu suntu aceste:

„Si Stefanu a demaudatu cá si de aci nainte sa se tiena datin'a, cá tuturoru gr. resariteniloru sa se dée episcopu de acelasu ritu, care sa gubernedie, éru latiniloru latinu. Dupa aceea ambe Universitatile séu natiunea Ungariloru si a Romaniloru in Transilvani'a au avutu ai sei proprii episcopi s. c. l.“²⁾

D'in acésta marturisire a lui Cedrenu se vede déru, ca metropoli'a ardeléna a esistatu dejá inca in véculu alu diecelea. Numirea numai de episcopu a lui Ieroteiu nu póte detrage nemicu d'in adevéru asertiunei nóstre; càci anteu, numitulu episcopu se asiedià de atare cu resiedinti'a sa in Alb'a-Iuli'a, carea erá metropolea tierii, si apoi se scie d'in istori'a bisericésca, ca tocm'a acésta impregiurare adeca resiederea episcopului in vre-o metropole séu cetate capitale a vre-unei tieri, dede ansa episcopiloru respectivi a se numí metropoliti, introducêndu-se astufeliu demnitatea metropolitana in bisericu, — si alu doile, càci se scie éراسi d'in mai multe isvóre, ca in tempurile acelea,

¹⁾ Totu la apulu indicatu la Sincai.

²⁾ S. Clainu in Hist. Daco-Romanorum sive Valachorum cap. 5. et 6.

ba si in cele urmatóre, cum se amintí si mai susu, pré adese-ori se confundáu aceste dóue numíri, de episcopu si metropolitu, un'a cu alt'a. Déca déru s'aru si impunná cum-va esistinti'a metropoliei Transilvaniei inainte de periodulu acest'a, apoi ni se vá concede totusi a afirmá, ca asiediarea lui Ieroteiu de episcopu in metropolea tieriei, prin insusi principele tierii, in urm'a chirotonirei si intaririi lui de catra patriarchulu celu canonicu, ne documentédia destulu de chiaru, atátu d'in punctu de vedere canonicu câtu si de statu, esistinti'a metropoliei acesteia d'in tempulu acest'a, si prin urmare durarea ei preste siepte vécuri fara intrerumpere, incátu sa o putemu venerá astadi cá pre un'a d'entre cele mai betrane metropolii!

Dara noi nu ne putemu oprí nici ací cu cercetárilé nóstre in privinti'a originei metropoliei transilvane, ci trebuie se trecemu si de aceste tempuri si sa ne ducemu in susu pana la primele període ale crestinismului insusi, si acolo sa-i cautamu inceputulu, si acést'a suntemu constrinsi a o face d'in urmatórele cause.

1. E deplinu constatatu din partea istoriciloru romani, ca increstinarea romaniloru 'si trage inceputulu inca din tempulu Apostoliloru, asié-dara inca din véculu I. alu crestinismului, indeplinindu-se apoi successivu pana la alu IV-lea. Dara déca stramosii nostri, románii cei vechi, se increstinara asié de timpuriu, trebuie sa-si fie avútu ei totu-odata si episcopii corespundietori fara de a càror'a pastorire spirituale nu aru fi potutu sustá in sa-si comunitatea crestina si ordinea cea buna in bisericu, trebuie deci sa-si fie avútu ei totu-odata si ierarchi'a loru canonica, ast'a o ceru neaperatu institutiunile si canónele bisericiei ortodoxe; si cum-ca densii o sí avúra in adeveru ne atestédia mai multi istorici precum: Papebrochiu, Lequien, Pelegrinu s. a. cari sustienu esistinti'a episcopatelorú romane in Dacia lui Traianu inca in véculu alu patrulea. Dara déca aceia

si-avăra încă în timpul acela episcopii lor, au n'au trebuit să-și aibă ei totu-odată și metropoliții lor corespunzatori încă din timpul, în care se introduse demnitatea metropolitană în biserică?

2. Nicași, de către nici un scrietoriu, nu se face încătu ne este cunoscutu nici cea mai mică amintire despre înființarea metropoliei acestei'a, ci precum tacu istoricii despre încreștinarea națiunii romane preste totu: asié tacu acei'a cu totulu și despre înființarea metropoliei transilvane în deosebi, ce de buna séma nu s'aru fi intemplat, déca aceea s'aru fi fundatu în timpurile mai d'incóci. Celu pucinu unulu séu altulu aru fi amentitu ceva despre dens'a, cum s'a amentitu și despre altele, semnu destulu de învederatu, ca metropoli'a acést'a s'a desvoltatu de sine-si împreuna cu desvoltamentulu inse-i credinție creștine în sinulu națiunii romane. Dara

3. Avemu date istorice secure despre unii d'ntre episcopii Daciei traiane din veclul III. IV. și V. care atesté dia nu numai esistenți'a unei ierarhii organizate, în timpurile acestea, la Romanii ambeloru Dacii, ci unele vorbescu apriatu chiaru și despre metropoli'a Transilvaniei. Si anu-mitu ne marturisesce Danielu Papebrochiu, ca Teofilu episcopulu Gotiei încă a fostu facia la sinodulu ecum. I. dela Nice'a (325), între parinții acestui sinodu, și s'a scrisu: „Teofilu episcopulu metropoliei Gotiei.“ Cuvintele acestui scrietoriu suntu urmatórele:

„Dupa ce aru fi invinsu imper. Constantinu pre Sciti, cari locuiau dincolo de Dunare, în an. 319. cu mare biruintia, și cá sa le aline simțirea perderei ce avusese, s'aru fi înduratu a face pace și legături cu densii, cá-si cu cei-ce n'au perduto d'în putere, credinți'a creștina întru atât'a s-a latitu în Goti'a cátu alu sieselea anu dupa prementionat'a învingere se afla a fi venitu dintr'ins'a la Nice'a și a se fi scrisu orenduieleloru sinodului tie-nutu acolo, Teofilu alu metropoliei Gotiei episcopu. Ci de a fostu metropolia în Goti'a, au n'a trebuitu să fie și epis-

copii supuse metropoliei; dreptu aceea si episcopii mai multi? dōru in rondu necurmatu tocm'a de pe vremea s. Apostolu Andreiu, carui'a cumca Sciti'a i-s'a datu cu sōrte, candu au impartītu Apostolii lumea intre sine, din traditiune sēu predania de obsce crede biseric'a." 1)

Acestu adevēru istoricu, participarea adeca a lui Teofilu cā episcopu alu metropoliei Gotiei la sinodulu ecum. I. se constatēdia inca sī prin alti istorici mai multi, incātu nu incape nici o indoiēla despre acēst'a. Intrebarea inse se nasce mai departe ca care tiēra vine a se intielege prin Goti'a?

Unii dīcu, si acesti'a germani, ca Goti'a s'aru fi numitu intr'unu tempu intregu teritoriulu intre marea baltica si cea nēgra, locuitu pe atunci de diverse popōre gotice, care s'aru fi pornitu din tierile scandinavice si s'aru fi insīratu in doue directiuni mari, un'a spre resaritu intre cele doue mări amintite, si alt'a spre média-di catra Itali'a. Ci acēsta numire este fōrte vaga, si pentru acēca ea nici nu se pōte luá in vre-o consideratiune.

Altii dīcu, si acesti'a érași mai cu sēma germani, ca popōrele gotice aru fi locuitu partile dunarei de diosu, si ca prin urmare aceste pārti ale dunarei de diosu aru fi sa se intielēga prin Goti'a. Aci dīcu acei'a ca s'aru fi aflatu Gotii cāndu aparura ei mai intēiu in Europ'a si incepura a infesta imperiulu Romāniloru de resaritu. Intre acesti'a este si Dr. C. V. L. Haise, carele scrie urmatōrele:

„Cu deosebire insemnati suntu pentru noi in privinti'a limbei Gotii, unu poporu numerosu si putericu de famili'a svevica, cari impinsi din locuintiele loru de mai nainte de langa marea nēgra, spre apusu prin Huni, se asiediara si se latīra de ambele parti ale dunarei de diosu, in Mesi'a vechia (astadi Romani'a),

1) Daniel Papebrochius in actis sanctorum tom. 2. mens. April. p. 87. — Cronic'a rom. de Sincai la an. acest'a.

carele celu d'antâiu între tóte popórele germane, pe la anul 370, marturisea crestinismulu arianu ce domneá pre atunci.“¹⁾

Parerea acést'a din urma trebuie sa se rectifice asié, ca Gotii numai mai târziu, dupa ce se constrinsera érași de Huni, trecura dunarea si incepura a se lâtî si pe partea cea drépta a aceli'a, éru pana acì locuira numai partea cea stenga a ei, cum ne atestédia cei mai multi istorici, — precum si ca ei se latíra nu numai in Romani'a, cum dice Dr. Haise, carea erá cu multu mai mica de câtu sa póta cuprinde nescé popóre asié de numeróse cum eráu ale Gotiloru, ci in intrég'a Daci'a cea vechia a lui Traianu, bá póte inca si mai departe, in tierile barbare.

Érași altii dicu, si acesti'a cei mai vechi scriitori, ca Goti'a se numiá Daci'a cea vechia a lui Traianu, si in specie Transilvani'a.²⁾

Noi inca suntemu de acésta parere din urma ca adeca Goti'a se numiá Daci'a lui Traianu si in specie Transilvani'a, in tempulu câtu a fostu ocupata de popóre gotice si cându Románii impreuna cu Gotii increstinati prin Romani si-aveau episcopii comuni, si ca prin urmare prin „Metropoli'a Gotiei“ nu se póte întielege alt'a decâtu provinci'a metropolitana a Daciei traiane, respective metropoli'a Transilvaniei din cestiune, dupa cum vomu vedea si mai in diosu.

Gotii, unu poporu barbáru ce a fostu, cá tóte popórele barbáre din tempurile de migratiune, nu au avutu locuintie stabile, n'au formatu nicaíri vre-unu statú regulatu, ci migrandu de ici-colo si lasanduse asupr'a tieriloru preste care dedeáu cá unu roiú, le ocupáu pre acestea, le sugeáu si le storceau, pana cându érași inpinsi de alte popóre barbare

¹⁾ Renumitulú germanu Haise in gramatic'a sa pentru limb'a germana, tom. 1. p. 22.

²⁾ Dintre cei vechi cari au scrisu despre Goti cei mai insemnati suntu: Socrate, Sozomenu, Teodoretu, Jornandes, Eusebiu, Papebrochiu etc.

din deretulu loru, migráu mai departe disparendu impreuna cu numele loru. Daci'a traiana inse din contr'a a fostu unu statu regulatu, si-a avutu marginile sale anumite si poporulu seu propriu, pre Románi. Aci inca se póte aplicá proverbulu cunoscutu: „Ap'a trece, petrile remanu„. Asié trecura si roirile acelea de popóre barbáre preste Daci'a traiana si fiii ei, éra acesti'a remásera pastrându si existin-ti'a pana astadi.

Déru, ca metropolitulu Teofilu, si urmatorii lui, n-au fostu si n-au potutu fi goti, ne potemu convinge inca si mai multu din impreglurarea, ca Gotii, martora fiindu istori'a, numai catra finitulu vécului alu treilea aparura in partile dunareí de diosu, éru increstinarea loru prin Románi urmà inca si mai tardíu, asié, ca istoricii cei vechi le datédia adevera-t'a increstinare si supunere crucei lui Cristosu numai dela invingerea cea mare a loru prin imperatulu Constantinu m. (319), continuandu-se dupa aceea successivu prin Ulfil'a, Nechit'a si alti apostoli si martíri ai Romániloru.

Istoriculu Orosiu dîce ca imp. Constantinu la an. 319 trecundu dunarea batù pre Goti asié de cumplitu, încátu ii stinse de pre faci'a pamentului, si cuprinse éراسi Daci'a lui Traianu, ridicandu-o éراسi la flórea sa de mai nainte ; éra religiunea crestina carea se seménáse in Daci'a dupa cuvintele lui Tertulianu, inca in véculu II., se recunoscù acum de religiune a statului. Barbarii insi-si cari remásera in provinciile románe, fura constrinsi a se botezá. ¹⁾

Intrebamu deci: cum se póte, cá Teofilu carele inca participà la sinodulu ecum. I. (325). sa fie fostu gotu, cându Gotii dupa atestatele consunatóre ale istoriciloru la anulu acest'a abíá ce incepusera a primí botezulu? Insusi Dr. Haise, germanulu, dice in citatiunea de mai susu: ca

¹⁾ Cron. rom. de Sincai la an. acest'a; istor. rom. de A. T. Laurianu p. 110 si 112; Valesius in notis ad Eusebium libr. 4. cap. 5. de vita Constantini, si P. Maioru.

Gotii între tóte popórele germane celu dintâiu marturisiá, pe la an. 370, crestinismulu arianu! Urmédia déru invederatu, ca atâtu Teofilu câtu si urmatorii lui au fostu románi si nu goti. Si fiindu-ca Teofilu se subscrie „alu metropoliei Gotiei“ urmédia mai incolo, ca elu a fostu metropolitulu provinciei metropolitane a Daciei lui Traianu, carea erá locuita de Románi si acum éra si se supusesse imperiului Romániloru prin armele cele triumfatóre ale lui Constantin, deschidiendu-i-se astfeliu calea atâtu lui câtu si celoru-lalti episcopi ai Daciei lui Traianu, de a puté calétóri fora impedecare la Constantinopolca si la Nice'a spre a partecipá la sinodulu ecumenicu tienutu in cetatea din urma.

Déru déca Teofilu a fostu metropolitulu Daciei traiane preste totu, au n'a fostu elu in parte si nemediulocitu seu per eminentiam metropolitulu Daciei centrale séu alu Transilvaniei de astádi, cá partea principala a Daciei in carea se aflau totu-odata concentrate si cele-lalte diregatorii politice si militare mai inalte ale Romániloru?

Iata ce dice in acésta privintia si G. Sincai dupa mai multi istorici:

„Ci neamurile Gotiloru, adescori au navalitu in Daci'a vechia preste bietii stramosii nostri, pentru care navaliri Daci'a lui Traianu séu cea vechia, pe vremea marelui Constantin se chiamá Goti'a, éra mai tardiu s-au numitu Gepidi'a, totu pe vremea neamuriloru acestor'a goticesci.“¹⁾

Mai incolo totu acelasi:

„Dreptu aceea in anulu acest'a (325) au stensu (Constantinu) sinodulu celu dintâiu a tóta lumea la Nice'a, in care au fostu facia 318 s. s. Parinti, între cari dintru amendoue Daciile, adeca dintre Romani, acesti metropoliti si episcopi au fostu: Din Daci'a lui Traianu séu cea vechia, care pe vremea soborului

¹⁾ Jornandes de rebus geticis — Cron. rom. de G. Sincai la anulu acest'a p. 40.

acestui'a se numia Goti'a, a fostu Metropolitulu Teofilu, dupa cum marturisesce iscalitur'a lui. ¹⁾ Fost-au cu metropolitulu Teofilu si Ulfil'a preotulu, carele apoi i-au si urmatu". ²⁾ Ci fiindu ca Teofilu se iscalesce pre sine numai alu metropoliei Gotiei, mare intrebare este, a carei'a cetati metropolitu a fostu? Mie mi se vede ca aru fi fostu alu Belgradului din Ardealu, penfru - ca inceputulu metropoliei cei romanesci din Belgradu airilea nu-lu afu." etc.

Mai incolo scrie totu Sincai :

„La an. 376. am insemnatu ca Ulfil'a metropolitulu Ardelulu cu o parte a Gotiloru si a Romaniloru de fric'a Huniloru au trecutu in Traci'a, si pre toti cei ce au trecutu cu densulu i-au facutu Ariani; eru Romanii cari au remasu sub Huni in Moldov'a, in Basarabi'a, si in tier'a muntenesca, sub Goti seu de sine, in Ardelu si pana in Tis'a, au pazitu credintia ortodosa, cari dreptu aceea au trebuitu sa aiba metropoliti in loculu lui Ulfil'a; ci cine a urmatu nemediulocitu lui Ulfil'a, n'am aflatu, fara mai tardiu, adeca in anulu de acum (404) s. Joanu Crisostomu in epist. 14. ad Olimpiadem viduam, acestea scrie: „Mi-au povestitu calugarii Marsesci si Goticesci, la cari episcopulu Serapionu pururea s-a ascunsu, ca a venitu la densii diaconulu Moduariu si le-a spusu, ca Unil'a episcopulu celu minunatu, pre carele nu demultu l-am chirotonitu, si trimisu la Goti'a (asié se chiamá Ardelulu in tempulu de atunci) dupa multe si mari fapte a adormitu, si ca a adusu epistol'a regelui, prin care poftesce cá sa le trimitu altu episcopu.“ ³⁾

De-si aici Unil'a nu se numesce metropolitu ci numai episcopu alu Gotiei, noi trebuie totusi sa-lu tienemu de metropolitu, cáci numai metropolitii singuri si nu si episcopii se renduise prin canonu a se chirotoni dedreptulu de catra patriarchu, éra episcopii de catra metropolitii lor.

¹⁾ Eusebius apud Labbaeum tom. 2. conciliorum; — cron. rom. de Sincai la an. acest'a p. 43.

²⁾ Conradus Janingus tom. 5. Junii p. 185. Papebrochius tom. 2. Apr. p. 87. Cron. rom. de Sincai p. 43.

³⁾ Cron. rom. de Sincai p. 73; — istor. biser. de Petru Maioru si istor. biser. de episcóp. b. Siagun'a.

Acést'a o putem cunósce din canonulu 38 slu sinodului ecum. IV. unde se prescriu urmátórele:

„Si cá pre singuri metropolitii Ponticescei, si Asianescei, si a Trachicescei ocármuiri, déru inca si episcopii cei ce suntu in varvaricescile locuri ale ocármuiriloru mai nainte dise, sa se chirotonisésca dela mai nainte disulu pré-santulu scaunu patriarchalu alu pré-santei biserice cei din Constantinopolea. Adica fiesce-carele metropolitu ai ocármuiriloru mai nainte dise, impreuna cu episcopii eparchiei, chirotonindu pre episcopii eparchiei, precumu invétia ddieescile canóne. Éra metropolitii diseloru ocármuiri, sa se chirotonisésca, precumu s-a disu, de archiepiscopulu Constantinopolei, alegerile intr'unu glasu facundu-se mai nainte, dupa obicei, si la densulu aducundu-se.“

De aici se vede, ca canonulu prescrie, cá numai metropolitii sa se chirotonésca de-catra patriarchulu, éru episcopii de-catra metropolitii loru. Déru intre metropolitii acei'a vedemu ca se numera si episcopii locuriloru barbare, cá unii cari inca vinu a se chirotoní dédreptulu de-catra patriarchulu, va sa dica, vedemu ca si episcopii locuriloru acelor'a inca au fostu metropoliti, ceea ce in talcuirea canonului amentitu se aréta destulu de lamuritu. Éra care a nume sa fie fostu locurile acelea barbare, ni se aréta totu in acésta talcuíre mai in diosu, unde se dice:

„Si nu numai a se chirotonisi metropolitii pomeniteloru ocármuiri, ci si episcopii cei ce se afla in varvaricescile locuri, precumu cei ce se dicu Alani, se afla si se hotarescu cu ocármuirea marii negre. Éra Rusii cu aceea a Traciei.“

Deci care locuri aru fi potutu fi acelea altele decâtu cele de dincóci de dunare, adeca Daci'a lui Traianu locuita de romani, cum se afirma si din partea altoru istorici? Din acestu canonu se vede totu-odata si subordinarea canonica a metropoliei romane din Daci'a lui Traianu patriarchatului constantinopolitanu, ce se si urmà sub decursulu tempului chirotonindu-se metropolitii Ardélului de catra insisi patriarhi ai Constantinopolei, cum vediuramu la Jeroteiu,

pana cându acestu dreptu apoi se concrediù mai târziu metropolitiloru esarci din Romani'a.

Totu acést'a ni-o documentédia apriatu inca si imperatoriulu Iustinianu prin o hartia a sa catra Catellianu episcopulu cetatei Iustiniane prime, locul nascerei densului, inaltiandu scaunulu episcopescu alu acestei cetati la demnitatea arhiepiscopésca, si ordinandu:

„cá episcopulu Justiniane prime cá alu locului nascerei sale sa fie nu numai metropolitu, ci si arhiepiscopu, si cá cele-lalte provincii sa fie sub a lui autoritate, adeca: Daci'a de mediulocu (Transilvani'a), si Daci'a ripensis, Messi'a a dou'a, Dardani'a, Provinci'a Prevalitana, Macedoni'a a dou'a, si partea Panoniei a dou'a.“¹⁾

Aici vedemu, ca Transilvani'a nóstra inca se amintesce espresu cá provincia metropolitana, supunendu-se arhiepiscopatului justinianu.

Si cumca prin Daci'a de mediulocu se intielege Transilvani'a, ne atestédia mai multi scriitori romani si straini, dupa cari Daci'a traiana se impartia: in Daci'a centrala séu mediulocia (Transilvani'a), Daci'a transalpina (Romani'a de adi), si Daci'a ripensa (Banatulu cu partea Ungariei pana in Tis'a).

Astfeliu se impartia Daci'a traiana dupa istoriculu Dionisiu Fotino, carele scrie acestea:

„Imperatulu Traianu, supuindu tota tiér'a Daciloru, a impartitu-o in trei, in Ripens'a, Alpestr'a si Central'a (Meditrana); cea Ripensa, care máf pe urma s-a numitu si Panodaci'a de-catra Pannoni, séu Unguri si Daci, este partea din Ungaria de astadi care se numesce si Banatulu Timisiórei, cuprinde si o parte din tiér'a romanésca, si se atinge de Tis'a si Dunare, care curgu spre sudu; cea Alpestra care se numesce si Munteni'a séu Muntean'a, este Valachi'a de astadi si o parte din Moldov'a, aflatóre intre cea Ripensa si cea Centrala; si in fine cea Centrala, séu Mediterana, care s'a numitu si Gepidi'a, este Transilvani'a de astadi, si

¹⁾ Istor. biser. de P. Maioru, si ist. bis. de eppulu b. Siagun'a.

o parte din Moldov'a, între Hungari'a de dincolo de Dunare despre apus și sud, și Moldavi'a și Valachi'a despre resaritu, întindându-se spre nord, și că în Amfiteatru închisă de munții Carpații.“¹⁾

Totul dintre străini mai amintim pre Franciscu Grisellini, carele scrie acestea:

„Eu nu mă potu estinde la Transilvani'a de astăzi (Dacia Mediteraneană), nici la Moldavi'a și Tiér'a românească (Dacia Transalpină), ci numai la tiér'a aceea despre care este vorba aici, și carea pe atunci se numia Dacia ripensis.“²⁾

Éra istoricul Tröster încă scrie următoarele:

„Daci'a lui Traianu era împărțită în Daci'a Alpeștră (Romani'a), Daci'a occidentală (Banatul și Crisian'a) și în Daci'a mediterană (său centrală, Transilvania).“³⁾

Din aceste date istorice ne putem dăru convinge deplin, că vechi'a metropolă a Transilvaniei și trage originea din cele d'întâiu vécuri ale creștinismului, dera anumit de la începutul vécului IV. d'în tempul marelui Constantin imp. Românilor, din tempul cându religiunea creștină esindu triumfătoare asupra paganismului deveni religiunea de stat și se consolidă în întregu imperiul român, și decând se vede a se fi plasmuțu său celu pucinu a se fi adus la valóre deplină sistem'a metropolitană în biserică preste-tot, — și ca celu d'întâiu metropolitu alu acestei metropolii vechi a fostu Teofilu, carele luă parte la sinodul ecum. I. de la Nice'a subscriindu-se între ceia-lalți părinți „alu metropoliei Gotiei episcopu.“ Celu pucinu istori'a nu face nici o amintire despre altulu înainte de densulu, de-si de altmintea au mai pututu fi încă și alți arhierii ai Romanilor în Daci'a lui Traianu înainte de Teofilu, căci nu ni se spune nicăiri ca tocma atunci, sub acestu metropolitu, să se fia înființatu metro-

¹⁾ Istor. gener. a Daciei de Dionisiu Fotino cap. 20. p. 41.

²⁾ Franciscu Grisellini în istori'a Banatului Temesianu p. 5.

³⁾ J. Tröster despre Daci'a cea vechi'a și nouă cap. 11. p. 40—43.

poli'a noastră, si căci déca acest'a a fostu metropolitu cum se subscrie nsusi, apoi a trebuitu sa mai aiba inca si alti epifcopi sufragani ai sei, ceea-ce presupune o esistintia inca si mai vechia a episcopieloru acelor'a. Acést'a ni o adeveresce si Papebrochiiu in citatulu de mai susu unde dîce :

„Ci de a fostu metropolia in Goti'a, au n'au trebuitu sa fia si episcopii supuse metropoliei, dreptu aceea si episcopi mai multi? dóru in rendu necurmatu tocm'a depre vremea S. Apostolu Andreiu etc. ?“

Ci noi ne-avendu vre-o cunoscentia despre alti metropoliti cari aru fi precesu lui Teofilu in scaunulu metropolitanu, ne sciindu-le numele, ne vedemu constrinsi a remané pre lenga acest'a socotindu-lu de celu mai vechiu metropolitu alu metropoliei ardelene.

Unde sa fi fostu scaunulu metropoliei Ardélului intai'a-si-data? nu se póte sci cu siguritate, din lips'a dateloru istorice care ne-aru documentá acést'a. Déra luandu a mana istori'a si avendu privire la documentele insirate pana aici in acésta carte, potemu totusi afirmá cu certitudine, ca resiedinti'a acestei metropolii vechi începêndu dela Ieroteiu (948) pana la supremerea acelei'a (1700) a fostu totu déuu'a Belgradulu séu Alb'a-Iuli'a, si asié in privinti'a acést'a, încátu adeca privesce tempulu dela diumetatea prima a vécului X, pana la inceputulu vécului XVIII, nu póte avé locu nici cea mai mica dubietate.

Mai nesicuri suntemu inse in privinti'a acést'a pentru tempulu ce precede lui Ieroteiu in susu pana la urdira metropoliei cestionate; căci pentru tempulu acest'a ne lipsescu datele positive ca totulu, încátu suntemu constrinsi a ne tiené in respectulu acest'a numai de combinatiuni rationale scóse din impregiurarile tempuriloru acelor'a. Déra tocm'a pe bas'a acestoru combinatiuni fundate noi credemu, ca scaunulu metropoliteloru ardeleni si inainte de Ieroteiu, si inca dela inceputulu metropoliei din cestiune a fostu fara intrerumpere totu Belgradulu.

Acést'a ne vedemu motivati a o crede, càci e constatatu, ca metropolitii resiedeau in metropolea tierei séu in un'a si aceea-si cetate cu principii domnitori; apoi si aceea inca este constatatu, ca Belgradulu séu Alb'a-Iuli'a a fostu totu-déun'a resiedinti'a principiloru tierei éra sub Románi a proconsulului románu, afára de periodulu, cându capital'a Daciei intregi érá Ulpi'a-Traian'a. Acést'a ni o spune si istoriculu Tröster in citatiunea de mai susu, carele totu acolo dice mai departe :

„Ambii duci ai intâiu numítelorú Dacii (Daci'a Alpestrá si cea occidentala séu Crisian'a si Temesian'a) éráu subordinati capului Daciei centrale, numitu Proconsul Aurariarum, carele depindeá dela Prefectulu Pretoriului, celu-ce in Macedoni'a la Tesalonicu tienea curte in loculu Imperatiloru románi. Prefectulu acest'a puneá pre mai susu numítii duci, cari toti éráu sub ascultarea Proconsulului din Transilvani'a. Dupa ordinea acést'a episcopii din cele-lalte parti ale Daciei éráu si mai de-aprópe subordinati episcopului ori metropolitulu, carele locuia in resiedinti'a proconsulara si prin acest'a archiepiscopului si metropolitulu din Tesalonicu, a carui'a resiedintia dupa tempuri s'a stramutatu.“

Din cuvintele acestea ále lui Tröster cunóschemu déra ca superiorii provinciiloru Daciei traiane éráu subordinati in privinti'a politica proconsulului Transilvaniei, éra in privinti'a bisericesca adeca episcopii partiloru acelei'a-si Dacii éráu subordinati episcopului ori metropolitulu, carele locuía in resiedinti'a proconsulara, si cu totii impreuna depindeáu dela prefectulu pretoriului si dela archiepiscopulu si metropolitulu din Tesalonicu, in tempulu firesce câtu Daci'a érá provincia romána, pana la Constantinum. Déra totu de aici potemu cunósce inca si aceea, ce afirmáramu mai susu : ca in tempulu acel'a intréga Daci'a traiana formá o singura provincia metropolitana, alu carei'a metropolitu si-aveá scaunulu in Transilvani'a in cetatea proconsulara.

Aici ce e dreptu nu se dice apriatu, ca Belgradulu

63367

aru fi fostu resiedinti'a metropolitului Trans., ci numai atât'a ca acestu din urma resiedeá in cetatea proconsulara, in metropole'a Daciei, éra care anume sa fi fostu cetatea acést'a proconsulara nu ni se spune. Inse de óre-ce capulu acest'a alu Daciei se numiá: „Proconsul Aurariarum“, si de óre-ce prin cele dóue Aurarie se intielegu Abrudulu si Zlatn'a de astadi, urmédia invederatu, ca resiedinti'a proconsulara si prin urmare si a metropolitului Daciei a trebuitu sa fie ori unulu dintre aceste doue orasie, ori altulu care-vá din apropierea lor. Acum cá Abrudulu ori Zlatn'a sa fi fostu cându-vá resiedinti'a principiloru tierii, capital'a tieriei, nu dâmu preste urme nicaíri; din contra se scie despre Belgradu, ca elu din tempurile cele mai vechi si pana la devenirea Transilvaniei sub Austri'a, a fostu neintreruptu resiedinti'a principiloru tierii si capital'a Transilvaniei; urmédia déra pré firesce, ca totu acestu orasiu a fostu si resiedinti'a proconsulului románú alu Aurarielorú si prin urmare si alu metropolitului Daciei traiane de atunci respective alu Transilvaniei de astadi.

Totu acést'a se póte cunósce si din scriptele altoru istorici nationali si straini, cari dicu ca Ulpí'a-Traian'a numai pana la unu tempu aru fi fostu resiedinti'a si capital'a Daciei, éra dupa aceea s'aru fi stramutatu la Apululu de atunci séu Belgradulu de astadi; bá unii afirma chiaru, ca indata la inceputu, numai decâtu dupa supunerea Daciei prin Traianu, s'aru fi formatu doue capitale ale Daciei, ambe asiediate in Daci'a centrala séu Transilvani'a, si adeca un'a in Ulpí'a si alt'a in Apulum; càci, dicu ei, Transilvani'a aru fi avutu doi proconsuli unulu strinsu militariu si altulu strinsu finantiariu carele se si numí „Aurariarum.“

Totu de acésta opiniune, ca adeca Belgradulu a fostu resiedinti'a metropolitiloru Transilvaniei este si G. Sincai dicêndu:

„Ci fiindu-ca Teofilu se iscalesce pre sine numai alu metropoliei Gotiei, mare intrebare este, a carei'a cetati metropolitu a fostu? Mie mi-se vede ca aru fi fostu alu Belgradului din Ardelu etc.“

III.

Pusetiunea si jurisdictiunea vechiei metropolii a Transilvaniei.

Din cele espuse s'a doveditu, ca metropol'i'a Ardelului este totu aceea, carea sub metropolitulu Teofilu se numiá „a Gotiei“ — si ca metropol'i'a acést'a si-trage originea inca din tempulu cându se introduse sistem'a metropolitana in biserica crestina.

Metropol'i'a acést'a a fostu sub totu tempulu esistintiei sale, cu pucina intrerumpere, subordonata in intielesulu canóneloru patriarchatului constantinopolitanu, éra incolo s'a bucuratu de autonomi'a si deplin'a sa independintia canonica. Cátu tempu ea nu se tienù de Constantinopolea, erá subordonata arhiepiscopului din Salonicu si celui din Ocid'a séu Iustinian'a prima. Aceste asertiuni se potu intari cu date istorice.

Asiá in privinti'a periodului primu pana la imperatoriulu Coustantinu m., cându ea erá subordonata arhiepiscopului din Salonicu, ne putemu provocá intre altele la cuvintele istor. Tröster citate mai susu, càci acolo se dice:

„Dupa acést'a ordine episcopii din cele-lalte parti ale Daciei eráu si mai de-aprópe subordonati episcopului ori metropolitului, carele locuiá in resiedinti'a proconsulara si prin acest'a arhiepiscopului si metropolitului din Tesalonicu etc.“

Subordinatiunea acést'a inse a potutu durá numai pana la stramutarea scaunului imperatescu prin Constantinu la Constantinopolea, càci din momentulu acest'a incóci indata incepura tóte partile Daciei traiane a gravitá atâtu in cele politice câtu si in cele bisericesci spre acésta noua capitala a imperiului románu. Amedée Thierry díce in

istori'a sa despre Ulfil'a episcopulu: „Constantinu (impe-
ratulu) lu denumí de episcopu alu natiunei sale.“ Déra
unu Constantinu va fi seversitu de buna séma acésta de-
numire in urm'a alegerei si a propunerei ce i-se va fi facutu
din partea bisericei, a episcopatului. Inse care episcopu
sa fi fostu mai aprópe de imperatulu si mai competente
intru acést'a, decâtu celu din resiedinti'a lui?

Subordinatiunea metropoliei ardelene patriarhatului
constantinopolitanu o cunóscemu inse apriatu din can. 3.
alu sinodului ecum. II. (381), prin care patriarchu-
lui constantinopolitanu i-se recunoscù locul celu dintâiu
de siedere si de onóre dupa celu din Rom'a vechia, si i-
se dede putere asupr'a Traciei, — si cu deosebire din can.
28. alu sinod. ecum. IV. citatu mai susu, prin care pro-
vinciele metropolitane ale Pontului, Asiei si Traciei pre-
cum si cele ce eráu in partile barbare — dacice — se
subordinára dédreptulu jurisdicțiunei patriarhatului con-
stantinopolitanu, càci dîce apriatu canonulu:

„si cá pre singuri metropolitii Ponticescei, Asiaticescei si a
Tracicescei ocarmuiri, dara inca si episcopii cei ce suntu in var-
varicescile locuri ai ocarmuiriloru mai nainte dîse, sa se chiro-
tonisésca dela mai nainte disulu présantulu scaunu patriarchalu
alu santei bisericei cei din Constantinopolea.“

Inca si mai lamuritu cunóscemu acést'a din citatele
de mai susu ale s. Ioanu Crisostomu, carele scrie in epistol'a
câtra Olimpiad'a veduv'a:

„ca Unil'a episcopulu celu minunatu, pre care nu de multu
l-am chirotonitu, si trimisu la Goti'a . . . au adusu epistol'a
regelui prin care poftése, cá sa le tramitu altu episcopu.“

In fine ne potemu convinge despre adevéruleu acest'a
din chirotonirea episcopului Ieroteiu, càci dîce Cedrenu
vorbindu despre mergerea lui Gil'a la Canstantinopolea:

„carele botezandu-se au dusu cu sine unu monachu
anume Jeroteiu si pre carele l-au chirotonitu Teofi-
lactu patriarchulu episcopu Turciei (Transilvaniei);“

din cartea privilegiala a patriarhului constantinopolitanu Antoniu data lui Balitia Voda si Dragu Mesteru, in privinti'a monastirei din Maramuresiu cu chramulu s. archangelu Michailu, recunoscuta si de regele Ungariei Vladis'avu, precum se vediu mai susu la loculul seu, — si in fine din svatuirea patriarhului Ierusalimului Dositeiu catra Atanasiu metropolitulu Ardélului, nainte de apostasi'a acestui'a, in carea se amintesce si despre subordinarea metropolitului ardeleanu scaunului patriarchalu din Constantinopolea.

In privinti'a subordonarei metropoliei transilvane scaunului arhiepiscopescu din Ocid'a séu Justinian'a prima, ne servesce de documentu harti'a imperatului Justinianu catra Catellianu episcopulu cetatei Justiniane prime, citata mai susu, prin carea acelasi imperatu inaltandu scaunulu episcopescu alu cetatei numite la demnitate de arhiepiscopatu, i-subordinà totu-odata mai multe provincii metropolitane, intre care si provinci'a metrop. a Transilvaniei, cum vediuramu la loculul seu. Câtu tempu va fi statu aceea subordonata acum mentionatului scaunu arhiepiscopescu, nu se scie din lips'a dateloru istorice; mai multu inse decâtu pana la Jeroteiu nu a potutu remané in acésta subordintiune, póte nici atâtu, căci acestu din urma se chirotoni in Constantinopolea, si nu in Ocid'a.

In consunantia dara cu cele espuse suntemu de parere: ca metropoli'a Transilvaniei, dela inceputulu ei pana la Constantinu celu mare s'a tienutu de scaunulu arhiepiscopescu din Tesalonicu; éra dela acestu imperatu pana la Iustinianu s-a tienutu de scaunulu patriarchalu din Constantinopolea; dela acestu imperatu pana la Ieroteiu s'a tienutu de scaunulu arhiepiscopescu din Ocid'a séu Iustinian'a prima; si dela Ieroteiu, bá póte si mai d'inainte, pana la suprimerea ei la an. 1700. s'a tienutu érase de scaunulu patriarchalu din Constantinopolea —

Vediuramu mai susu ca mai multi metropoliti ai Transilvaniei se chirotonira de catra metropolitii Romaniei, ceea-ce s-arú paré a invólve óresi-care dependintia a celorú dintâiu dela cei d'in urma ; se cuvine déra, cá sa vorbimu vre-o câteva cuvinte si despre pusetiunea metropoliei nóstre facia cu cea din Romani'a si anumitu cu cea din Bucuresci.

In privinti'a acést'a aflamu in Pravila p. 402, unde se face amintire despre metropoliile din Romani'a, urmatóarele insemnari si relativu la metropolí'a Transilvaniei :

„De aci'a apoi s'a facutu la Ungrovlachi'a adeca in tiér'a muntenésca doi metropoliti, inse unulu tiene loculu Anghirei si se chiama esarchu a tóta Ungurimea si alu Plaiului: Éra altulu se chiama metropolitu Laturii tierii Muntenéscei spre Severinu si loculu tienendu alu Amasiei. Acum inse nu se chiama acel'a metropolitu etc.“

Si mai incolo :

„Metropolitulu acest'a (alu Ungrovlachiei numitu) are binecuventare de chirotonisese si pre episcopii tierii Ardelului din tiér'a unгурésca, asisderea si pre cei de locu ai lui.“

Éra in cartea patriarchului Crisanu alu Ierusalimului numita Sintagmationu, citata si de noi mai susu, se scriu acestea :

„Archiepiscopulu Transilvaniei adeca alu Ardélului, are relati'a sa catra metropolitulu Ungrovlachiei, cá catra unu patriarchu si cu dreptu de esarchu etc.“

In svatuirea patriarchului Ierusalímului Dositeiu catra Atanasiu, amintita de mai multe-ori din parte-ne, la nr. 20. se dice :

„cându se va intemplá vre-o indoire sa se caute la saborulu eparchiei, éra de nu se-va face deslegare indoirei la saborulu eparchiei, sa se caute la esarchulu obladiurei, precum este spre obladiurea eparchiei tale, esarchu, metropolitulu Ungrovlachiei etc.“¹⁾

Pre langa acestea vinu apoi de a se luá in consideratiune chirotonirile faptice ale mai multoru metropoliti ai

¹⁾ Canonulu 9 si 17. ai sinod. ecum. IV.

Transilvaniei de catra metropolitii Ungrovlachiei, dupa cum ii vediuramu la loculul seu mai susu cu numele loru impreuna si cu alu celoru chirotonitori pana la Atanasiu.

Din cele dîse urmédia déra invederatu: ca metropolitii Romaniei séu ai Ungrovlachiei suntu esarchi legiufti ai patriarhului ecumenicu din Constantinopolea, ca ei cá atari au avutu dreptulu de a chirotoní pre metropolitii Transilvaniei, ca ei au si folositu dreptulu acest'a intr'unu síru de ani, si ca prin urmare metropolitii Transilvaniei stetera facia cu metropolitii tierii romanesci in relatiunea, ce o aduce cu sine pusetunea acestor'a de esarchi ai patriarhului constantinopolitanu.

Afára de acésta relatiune din urma, metropoli'a Transilvaniei a avutu totu-déun'a deplin'a sa autonomia canonica eserciandu-si jurisdictiunea de-totu independinte de ori-care alta metropolia straina, ba chiaru si de metropolitulu esarchu. Acest'a inca nu au avutu dreptu a se amestecá in afacerile ei interne si a eserciá vre-o jurisdictiune asupra-i, ci totu dreptulu ce l-au avutu elu s-a marginitu numai pre langa chirotonirea metropolitiloru ardeleni. Pentru-aceea nici nu aflamu nici unu casu de vre-o arogare de dreptu, de vre-o eserciare de jurisdictiune a metropolitului esarchu asupr'a metropoliei transilvane, séu de vre-o ingerintia a lui in afacerile acestei'a. Acést'a o cunóscemu din sínódele ei metropolitane, din decisiunile sínódeloru acestor'a si din tóte actiunile oficióse ale metropolitiloru ardeleni, precum se póte vedé din cele-ce se reprodusera in mai multe locuri si in cartea acést'a, — precum si din svatuirea patriarhului Dositeiu, in carea totu la nr. 20 se cuprindu mai departe urmatórele:

„De vreme déra, ce dupa fericitul Petru, intre proroci au fostu proroci mincinosi, si intre Apostoli au fostu Apostoli mincinosi, suntu si intre crestini crestini mincinosi, si de nevoia urmédia cându vrasbiri cându indoiri, cându la dogme si cându la na-

ravuri, cu totu din-adinsulu trebuie Archieri'a ta, dupa canónele sfintiloru Apostoli si ale sfinteloru sabóre de a tóta lumea, sa strengi intr'unu anu de doue ori saboru . . . la care saboru . . . sa cercetedu, sa iscodesci cá sa risipesci machnirile, si zaticnirile, si sa tái indoirile, si asié sa aduci pacea bisericeii etc."

Dara dupa canónele si institutiunile bisericeii nóstre ortodose, nici ca putea fi altmintrea; càci dupa acestea tóte metropoliile suntu egale si coordinate intre sine.

Cumca jurisdictiunea metropoliei Transilvaniei se estindeá asupr'a tuturor credinciosiloru ortodosi din Transilvani'a si Ungari'a, vediuramu din cele-ce se adusera inainte mai susu la nr. I. corol. 5. Déra totu acolo, precum si in documentele despre esistinti'a metropoliei acesteii mai vediuramu totu-odata si aceea, ca de metropoli'a Ardélului se tienëra mai multe episcopii sufragane. Care anume si câte episcopii sufragane a avutu metropoli'a acésta? nu se póte sci cu securitate, càci scaunele episcopieloru acelor'a se vede ca s'au fostu stersu inca inainte de suprimerea vechiei metropolii, din care cauza metropolitii Ardélului acum mai tardiu portáu si titlele acestoru scaune episcopesci apuse, dupa-cum ne adeverescu acele-si documente respective inse-le titulaturi ale metropolitiloru amintiti.

Totusi, pe bas'a documenteloru istorice ce ne suntu astadi cunoscute, dicemu, ca episcopiele sufragane ale metropoliei Ardélului eráu urmatórele:

- a) Episcopi'a Beiusiului, in Ungari'a; ocure in cartea lui Inocentiu III. din an. 1205 la Pray hier. tom. II. p. 40 seqq. ¹⁾
- b) Episcopi'a Bistrei, in Transilvani'a; ocure in diplom'a de intarire a metrop. Simeonu Stefanu pentru episcopulu Muncaciului Parteniu din a. 1651, unde se amintescé despre Sav'a episcopulu Bistrei.

¹⁾ Acte si fragmente de T. Cipariu

- c) *Episcopi'a Cumaniei, in Ungari'a; in cartea lui Gregoriu IX. pap'a, catra Bel'a regele Ungariei la an. 1234, in carea dice numitul papa: ca Romanii crestini din Cuman'i'a despretiuiescu si nu primescu tainele dela episcopii latini, ci dela nesce episcopi mincinosi ai Greciloru s. a.*
- d) *Episcopi'a Feleacului, in Transilvani'a; intr'unu evangeliu serbescu din an. 1474. ce se afla la biseric'a de acolo, si s-a scrisu pentru episcopulu Danielu, dela care si astadi suntu remasitie totu acolo impreuna cu carti de impartire.¹⁾*
- e) *Episcopi'a Fagarasiului, in Transilvani'a; in titulatur'a metrop. Varlaamu din molitvelniculu din a. 1689. si in cartea patriarch. Crisantu s. a.*
- f) *Episcopi'a Galatiului, langa Fagarasiu in Transilvani'a. Despre Macariu episcopulu Galatiului se afla o nota manuscrisa a lui Samuilu Clainu in Dictionariulu romanu manuscr. care acum e peritu, cu aceste cuvinte:*
- „1469. Macarius Eppus Galatiensis obtinet a Principe mandatum ad Magistratum Cibiniensem ut Cathedriticum suum a presbyteris valachis accipere possit.“²⁾*
- Este pré invederatu, ca Galatiulu nu a potutu formá unu episcopatu deosebitu de alu Fagarasiului, fiindu pré aprópe unulu de altulu, incátu numai Oltulu le desparte; tocm'a pentru aceea este déra mai probabilu, ca aceste doue numfiri, adeca a Galatiului si a Fagarasiului, privira un'a si acee'a-si episcopia singura, carea inse si-vá fi avutu scaunulu seu in diverse tempuri cându in Fagarasiu cându in Galati. Noi de acésta parere suntemu.*
- g) *Episcopi'a Geoagiului de susu (Fel-Diod), mai indiosu de Alb'a-Jul'i'a langa Muresiu in Transilva-*

1) Acte si fragmente de T. Cipariu. p. 96.

2) Totu acolo.

ni'a; in diplom'a Isabelei din an. 1557, pentru Cristoforu episcopulu Gioagiului, la Benkő Milcov. tom. II. p. 145; la P. Maioru ist. bis. p. 164. si la b. Siagun'a ist. bis.

- h) Episcopi'a Maramuresiului, in Ungari'a; in titulaturele mai multoru metropoliti, precum in Test. nou din an. 1648, in molitv. din 1689, in dipl. metr. Simeonu Stefanu catra episcopulu Parteniu alu Muncaciului, in céslovulu din an. 1696 si in cartea patriarchului Crisanu.
- i) Episcopia Muncaciului, in Ung.; in ambele diplome ale regelui Vladislavu si in dipl. de santîre a metrop. Simeonu Stefanu pentru Parteniu eppulu Muncaciului.

Ni se pare, ca episcopi'a ast'a este totu un'a cu a Maramuresiului.

- l) Episcopi'a Muresian'a, langa Muresiu la Cenade in Ung., unde pe la an. 1000, in dilele regelui Stefanu, se aflá o monastire si dupa aceea se facu episcopia. Pray l. c. p. 290 seqq.¹⁾
- m) Episcop'a Oradiei mari, in Ung.; in Cazani'a de Brasiovu din an. 1591, si in dalteri'a lui Genadiu din an. 1628.
- n) Episcopi'a Satmarului, in Ung.; in dalteri'a metrop. Genadiu din an. 1628.
- o) Episcopi'a Silvasiului, in comit. Hunedórei in Trans.; in molitvelniculu din an. 1689, in incheierea céslovului din an. 1696, si in cartea patriarch. Crisanu.
- p) Episcopi'a Vadului, aprópe de Desiu, in Trans., unde si astadi i-se vedu urmele; in titulatur'a metrop. Simeonu Stefanu; in Testam. nou din an. 1648, in molitveln. din an. 1689, in incheierea céslov. din an.

¹⁾ Dupa Acte si fragm. de T. Cipariu si istor. bis. de Tincu Velea.

1696, in dipl. catra Parteniu eppulu Muncaciului, in dalteri'a lui Genadiu, si in cartea patriarch. Crisanu.

Acestea suntu episcopiole sufragane ale metropoliei Transilvaniei, despre a caror'a esistintia nu potemu avé nici o indoiala, de óre-ce acést'a ni o aréta destulu de in-vederatu documentele citate, demne de tóta credinti'a. O alta intrebare este inse: ca fostu-áu in adeveru episcopiole aceste totu atatea in fiantia, câte locuri séu scaune episcopesci ni-se aretara mai susu? séu ca ele voru fi fostu dóra mai pucine avendu un'a si acei'a-si scaunulu seu in mai multe locuri? Noi suntemu de acésta parere din urma, credemu adeca, ca unele dintre episcopiole aceste silite de impregiurari sub decursulu tempului 'si schimbara scaunele loru dintr' unu locu intr' altulu, si ca asié un'a si acee-asi episcopia capetá mai multe numiri, dupa multimea locurilor in care si-stramutá ea scaunulu seu. Asié d. e. noi credemu tare, ca episcopi'a Fagarasiului a fostu, cum se aminti mai susu, totu un'a cu aceea carea se dice a Galatiului; ca episcopi'a Gioagiului a fostu totu un'a cu a Silvasiului; a Muncaciului totu un'a cu a Maramuresiului; a Feliacului totu un'a cu a Vadului; a Beiusiului totu un'a cu a Oradiei mari; — si acést'a o credemu din simpl'a ratiune, càci altmintrea socotindu-se a fi esistatu aceste episcopii tóte totu intr' unu tempu, aru fi fostu pré aprópe un'a de alt'a si putemu dice si pré multe. Déra totu-odata suntemu si de parere, ca afára de amentitele episcopfi, au mai potutu fi inca si altele, care insc sub decursulu tempului, neinsemnandu-le niminea séu perindu documentele despre ele si incetandu activitatea loru, se dederu cu totul uitarei.

De acì se tienu si episcopiole din Banatu, despre care se scie ca au esistatu si se aflu si urme despre esistinti'a loru, si totusi nu le vedemu insemnate nicaíri in documentele cele vechi intre episcopiole sufragane ale metropoliei Transilvaniei.

Parintele Tincu Velea, in cartea sa intitulata: „Istori'a bisericésca politico-nationala“ ne aréta, ca in Banatu a esistatu inca din tempurile cele mai vechi o metropolia, numita a Ienopolei, carea inse aru fi fostu numai titulara numita mai nainte si a Timisórei, cu trei episcopíi: a Timisiórei, a Lipovei si a Caranu-Sebesiului, si ca tóte acestea, atátu metropoli'a câtu si episcopiele, aru fi fostu sufragane ale metropoliei Transilvaniei. Si despre aceste episcopíi nu se face nici cea mai mica amentíre nici in titulaturele si actele metropolitilor ardeleni, nici in alte documente din câte insiraramu pana ací. Cum se póte esplicá lucrulu acest'a, candu scimu, ca Banatulu inca este o parte intregitóre a Daciei lui Traianu, locuitorii lui inca au fostu si suntu romani ortodosi totu de o sórte cu fratii loru din cele-lalte parti ale Daciei, ei inca si-avura preotii loru, ierarchi'a loru nationala, dupá cum afirma si istoriculu nostru nationalu mai susu numitu, si dupa cum ne aréta insele urme ale episcopieloru acelor'a, càci vedemu ca si astadi esista inca episcopi'a Timisiórei — carea cumca a fostu romana si nu serba ne documentédia intre altele destulu de lamuritu chiaru si vulturulu de désupr'a pórtei resiedintiei episcopesci, inca si astadi visiveru, carele nu scimu sa fi fostu vre-odata insemnulu Serbiloru — precum si a Caransebesiului. Cui déra sa fi fostu subordinati fratii nostrí din Banatu; totu metropoliei ardeleni? Déca asié, apoi cum de nu se amentesce nimicu despre ei in acele documente, cum se amintesce despre cei-lalti romani din partile Ungariei?

Opiniunea nóstra in privinti'a ast'a este urmatórea:

La p. 402 din Pravila vediuramu mai susu, o mai repetímu aici, ca se dice:

„Déci'a apoi s-au facutu la Ungrovlachi'a adeca in tier'a Muntenésca doi metropoliti, inse unulu, tiene locul Anghirei si se chiama esarchu a tóta Ungurimea si alu Plaiului. Éra altulu se chiama metropolitulu Laturei tierii Muntenesci spre Severinu si

loculu tienendu alu Amasiei. ¹⁾ Acum inse nu se chiama acel'a metropolitu, ci episcopu, pentru ca suntu doi episcopi sub metropolitul tierii Muntenesci, adeca, Remniculu si Buseulu, Remniculu mai mare éra Buseulu mai micu.“

Din aceste cuvinte este invederatu, ca in Romani'a au fostu mai de multu doue metropolii, dintre care un'a esista si astadi, cea din Bucuresci, cu rangu si titulu de esarchatu, éra cea-lalta, 'dela Severinu, au incetatu mai dinainte. Despre acést'a din urma se mai face amentire inca si airea, se vede déru ca ea a trebuitu sa aiba si episcopii sufragane mai multe, intendiendu-si jurisdicțiunea sa asupr'a mai multoru parti locuite de romani, póte chiaru si asupr'a unei parti de preste Dunare. De metropolii'a acést'a a Severinului suntemu noi de parere ca s'a tienutu si Banatulu, si ca prin consecintia episcopiele mentionate mai susu: a Timisiórei, a Lipovei si a Caransebesiului au fostu sufraganele metropoliei acesteia. In credinti'a acést'a ne intaresce si impregiurarea, ca Banatulu a fostu mai multu tempu si politicesce impreunatu cu partea Romaniei ce se dîce a Severinului, precum si vecinatatea acestoru doue provincie si caracterulu fratiloru nostri banatieni, carele este mai totu alu celoru din Romani'a mica.

De aici se póte esplica titulatur'a de metropolia ce o avù episcopi'a Timisiórei si a Ienopolei; càci este prea aprópe de adeveru, ca titulatur'a acést'a dupa incetarea metropoliei Severinului si o rezervà sie-si episcopi'a Timisiórei, tocma dupa cum si le rezervà si metropolii'a Transilvaniei sie-si pe ale episcopieloru ei sufragane apuse, care titulatura apoi dela episcopi'a Timisiórei se derivà mai tardîu la a Ienopolei. Acést'a o adeveresce in fine chiaru

¹⁾ A se vedé despre acést'a si la Georgiu Codino Curopalatululu la cartea pentru rangurile biserice si ale imperat. in Parisu la an. 1625. — Istor. biser. a lui Lesviodacsu.

si pastrarea corbului de désupr'a pórtei resiedintiei episcopesci din Timisiór'a, cum amintiramu odata. Unu lucru bagatelu acest'a, s'aru puté dice, déra atari monumente istorice contribuiescu multu la eruarea adevverului.

Dela apunerea metropoliei Severinului incóci nepotendu episcopiele acelea remané fara de vre-o jurisdictiune metropolitana, este probabilu ca ele se alaturara apoi la metropoli'a Ardelului; déra fiindu-ca episcopiele acestea erau inca in activitate chiaru si in tempulu suprimerei inse-i metropolii a Transilvaniei, asié acést'a nu avù cauza de a le primí si pre ele in titulatur'a sa, si pentru aceea ele nici nu se amintescu nicairi in titulaturile si actele oficióse ale metropolitiloru Ardelului.

Pre langa acestea nu trebuie sa perdemu din vedere nici aceea, ca tocm'a pe tempurile acestea inundara Turcii Banatulu si Ungari'a, decurgeáu resbelele cele inversiunate între acesti'a si crestini, in urm'a caror'a Turcii ocupára Banatulu si-lu tienura preste 150 de ani subjugatu, incátu chiaru evinemintele acestea viforóse si impregiurarile nesicure de pe atunci voru fi fostu póte caus'a atátu a apunerei metropoliei Severinului, câtu si a neconsolidarei episcopieloru banatiene sub metropoli'a Ardelului.

Pe bas'a acestor'a noi suntemu déra de parere, ca episcopiele banatiene, luandu-se afara tempulu celu vechiu primitivu, cându tóte partile Daciei lui Traianu formau o singura provincia metropolitana, se tienura parte de metropoli'a Severinului, parte de a Ardelului, si ca acésta schimbare se intemplà, cumu amu dísu, dupa suprimerea celei dintaiu.

Ne mângaié inse speranti'a, ca fratiloru banatieni, cari póte in mesura si mai mare avura de a suferí loviturile barbáre in specie ale Turcului paganu, le va succede in venitoriu a chiarificá mai bine si lucrulu acest'a.

IV.

Metropolitii vechiei metropolii a Transilvaniei.

Prin documente istorice si prin combinatiuni si deductiuni logice basáte pre acestea isbutiram, credem, a aretá esistinti'a, originea si pusetiunea vechiei metropolii a Transilvaniei, si asié ajunseram acum in rendu naturalu la tractatulu despre insi-si archiereii, cari presiediura in scaunulu metropoliei acestei'a delá inceputu pana astadi. O grea problema si acést'a si este prea invederatu, ca ne este cu nepotentia a dá unu tablou completu, a satisface deplinu asceptariloru on. cetitori in privinti'a acést'a; totusi dupa datele ce le posedemu si dupa puterea loru convingatóre, speramu a contribuí câtu de pucinu si din parte-ne spre a mai implé incâtu-va o spartura simtivera in istori'a nóstra biserico-nationala, si asié de-si nu deplinu, celu pucinu intr'unu gradu consideraveru a impliní dorintiele comune si cu respectu la acestu obiectu.

Petru Maioru in istori'a sa bisericésca ne spune, ca a esistatu unu diptichu alu metropoliei celei vechi a Ardelului, si Georgiu Sincai marturisesce a fi donatu elu insusi diptichulu acest'a bibliotecei din Pest'a, in care diptichu se afláu insirati in ordine cronologica urmatorii metropoliti:

1. Ioánu, 2. Teoctistu, 3. Genadiu, 4. Orestu, 5. Teofilu, 6. Stefanu, 7. Gerasimu, 8. Orestu, 9. Daniilu, 10. Sav'a, 11. Iosifu, 12. Iosafatu, 13. Sav'a, 14. Varlaamu, 15. Teofilu, 16. Atanasiu.

Sam. Clainu (Miculu) in istori'a rom. prescurtata, ne aréta o alta ordine cronologica, in carea delá an. 1348. pana la an. 1698 numera 30 de metropoliti, precum urmédia: 1. Ioane la an. 1348 — 1365, 2. Niceforu I. 1366 — 1376, 3. Teofanu 1376 — 1391, 4. Niceforu II. 1402 —, 5.

Dionisiu 1404—1414, 6. Nicolau I. 1426, 7. Arseniu 1428 — 1438, 8. Eutimiu 1436 — 1448, 9. Vasiliu 1458 —, 10. Nicolau II. 1459 — 1470, 11. Teodosiu 1470 — 1478, 12. Ioanu II. 1506 —, 13. Teoctistu 1519, 14. Gerasimu 1521 — 1529, 15. Ioreste I. 1531 — 1537, 16. Teofilu I. 1538 — 1553, 17. Stefanu I. 1553 — 1560, 18. Genadiu I. 1562 — 1585, 19. Ioann III. 1602, 20. Iosifu I. 1613, 21. Daniilu 1618, 22. Sav'a I. 1618 - 1625, 23. Genadiu II. 1627 — 1639, 24. Ioreste II. 1640—1648, 25. Simeonu Stefanu 1648—1656, 26. Iosafatu 1658, 27. Sav'a II. 1660 — 1676, 28. Varlaamu 1680 —, 29. Iosifu II. Budai 1680 -- 1686, 30. Teofilu II. 1698.

In adausulu la promemori'a despre dreptulu istoriculu autonomiei bisericesci etc. de episcopulu Andreiu Siagun'a din an. 1850. ni-se infacisiédia urmatorii 14. metropolitii ai Ardélului in ordine cronologica: 1. Ioaniciu la an. 1479, 2. Stefanu I. 1557, 3. Ioanu 1599, 4. Genadiu 1627, 5. Ilie 1637, 6. Stefanu II. 1643, 7. Daniilu 1651. 8. Sav'a III. 1656, 9. Iosifu 1680, 10. Ioasafu 1682, 11. Sav'a IV. 1684, 12. Varlaamu 1687, 13. Teofilu 1693, 14. Atanasiu 1698.

In Acte si fragmente de T. Cipariu se propune érași alta ordine cronologica a metropolitiloru Transilvaniei, si adeca: 1. Varlaamu I. la an. 1527, 2. Pavelu Tordasi 1569, 3. Genadiu I. 1580, 4. Ioanu de Prislopu 1595, 5. Teoctistu 1605—9, 6. Dositeiu 1627, 7. Genadiu II. (Georgiu Bradi) 1628—1640, 8. Ilie Orestu (Iorestu) 1641—3, 9, Simeonu Stefanu (St. Simonoviciu) 1643—1651, 10. Daniilu 1651—1656, 11. Sav'a I. Brancoviciu et Coreniciu 1656 — 1680, 12. Iosifu Budai 1680 - 1682, 13. Ioasafu in diptichu Iosafatu 1682, 14. Sav'a II. Vestemeanulu 1687, 15. Varlaamu II. 1687—1690, 16. Teofilu (Tom'a Sereni din Teiusiu) 1692—1697, 17. Atanasiu I. alesu 1698.

Aici avem deci patru conspecte despre metropoliti Transilvaniei insirati in ordine cronologica. Dera din aceste conspecte vedem, ca nici unulu nu se duce mai departe decât pana la an. 1479, pana in tempulu regiloru Ungariei Mathi'a si Vladislavu, era alu lui Clainu pana la an. 1348. Noi insa demonstraramu mai in susu credemu destulu de chiaru, ca metropoli'a din cestiune nu-si trage originea numai din tempulu acestoru doi regi séu dela a. 1348, ci ca inceputulu ei se perde in tempulu celu mai vechiu alu crestinismului, in tempulu in care ins'asi sistem'a metropolitana se introduse in vietii'a bisericeii crestine, avendu-si inca pe atunci strabunii nostri metropolitii lor, de-si durere prea pucini dintre acesti'a ne suntu astadi cunoscuti.

Noi ne vomu incerca dera a insira aici in ordine cronologica, in catu ne voru ierta puterile, atatu pre metropolitii Ardélului cati urmara dela an. 1348 incoci pana in dlele nostre, adeca in tempulu indicatu in cele 4. conspecte de mai susu, catu si pre cei ce se scie ca vietuira si se succesera in acestu scaunu metropolitanu inainte de anulu amintitu, inca dela inceputulu metropoliei, va sa dica ne vomu incerca a da o icona catu se pote mai nimerita, facia cu tempurile acelea intunecose, a tuturoru metropolitiloru, cari se sciu, ai acestei vechi metropolii impreuna cu cele ce ni-le mai pastra istori'a despre ei, cari suntu urmaterii.

1. Teofilu I.

Acestu prea veneratu parinte este celu dintaiu metropolitu alu Transilvaniei. Intr'insulu avem de a privi pre incepatoriulu sirului celui lungu de metropoliti, cari urmara dupa elu pastorindu biserica lui Cristosu din intriga provinci'a nostra metropolitana, conducendu-o prin tote valurile cele fortunose ale atatoru vecuri trecute, aperandu-o si scutindu-o cu tota puterea cuventului si a intieptiunei

loru. Au mai pututu fi, cum amu mai dîsu, inca si alti metropolitii ai Transilvaniei inainte de Teofilu, dera noi nesciindu-i pre acei'a, neavendu date despre altii, ci numai despre acest'a, pre elu lu si punemu cu numerulu celu dintaiu.

Despre metropolitulu Teofilu insemnamu asiá-déra si aici cele ce ni - le spune Papebrochiu, ca adeca metropolitulu acest'a inca a fostu facia la sinodulu ecum. I. dela Nice'a, subscriindu-se intre cei-lalti parinti ai acelu sinodu „Teofilu alu metropoliei Gotiei episcopu.“ Totu camu acestea ni le adeverescu mai multi alti istorici despre Teofilu; dera noi dintre toti acei'a mai anumimu aici dintre cei noi numai pre Amedée Thierry, carele inca scrie acestea:

„Teofilu, antecesorele lui Ulfil'a, subscribe actele ortodose ale sinodului din Nice'a.“

De cându si pana cându a vietuitu si pastoritu bisericii'a Teofilu? nu putemu sci cu certitudine, deducemu inse din cele insemnate despre densulu, ca elu trebuie ca a vietuitu pe la finea vécului III si inceputulu véc. IV, ori si in intrég'a diumetate prima a vécului din urma.

2. Ulfil'a.

Unulu dintre cei mai invetiati si mai renumiti barbati ai tempului acelu'a, carele a tradusu s. scriptura in limb'a gotica, si tocm'a pentru acést'a elu s'a socotitu si se socotese si astadi inca de catra cei mai multi a fi fostu de nationalitate gotu seu germanu, facundu-se cu mandría mare nationala din partea respectiviloru adeca a germaniloru amintire despre numele lui cá alu unui germanu. Noi inse redîmati pe documente istorice demne de tóta credinti'a afirmamu din contra, ca Ulfil'a a fostu románu, metropolitulu alu Transilvaniei si urmatoriu alu lui Teofilu, pre carele inca-lu insocise la sinodulu ecum. din Nice'a. Si aceste asertiuni ale nóstre le putemu intarí cu urmatórele documente:

La Conradus Ianingus si la Papebrochius, unde se

scrie despre mergerea metropolitului Teofilu la sinodulu dela Nice'a, se dîce:

„Fostu-a cu metropolitulu Teofilu si Ulfil'a preotulu, carele apoi i-a urmatu.“¹⁾

Georgiu Sincai dupa Teodoretus scrie acestea:

„Gotii mai de multi ani fiindu intetîti de Huni, si in anulu acest'a (376) ne mai putendu suferi asupra-le loru, au trimisu pre Ulfil'a metropolitulu Ardelului si urmatoriulu santului Teofilu la imperatulu Valente . . . Mergîndu dreptaceea Ulfil'a la imperat. Valente, a dobenditu ce poşteau Gotii, cu cari a si trecut, lasandu-si turm'a cea romanésca in Daci'a lui Traianu . . . Asié s'a facutu Ulfil'a arianu cu toti cei ce au trecut cu densulu Romani si Goti s. c.“²⁾

Totu acel'asi dupa Conr. Janingus scrie la an. 381, vorbindu despre parintii cari au fostu facia la sinodulu ecumenicu II.:

„ci despre partea Daciei lui Traianu a fostu de facia Ulfil'a.“³⁾

Éra dintre scriitorii mai noi straini scrie despre acestu archiereu si Amedée Thierry urmatórele:

„Ulfil'a, alu carui'a nume in istori'a Gotiloru avu o insemnatate asié mare, si-trase originea dintr'unu-tâiu din Capadoci'a: Familii románe ajunse in prinsóre dedera pre cei dintaiu apostoli intre ei. Dintr'un'a din aceste familii se trase si Ulfil'a. Nascutu in Goti'a, crescutu in mediuloculu barbariloru, sub ochii unui parente crestinu si románu etc. Constantinu lu denumi de episcopu alu natiunei sale. Elu 'si sacrificá trupu si sufletu intru crestinarea patriotiloru sei barbari.“⁴⁾

Déra cum aru fi si pututu fi gotu Ulfil'a, cându vedemu atâtu din cuvintele istoriciloru acestor'a câtu si din ale altor'a apriatu, ca elu a fostu succesele lui Teofilu

¹⁾ Conradus Janingus tom. 5. Iunii p. 185; Papebrochius tom. 2. Apr. p. 87.

²⁾ G. Sincai in Cron. rom. p. 59. dupa Teodoretus libr. 4. c. 37.

³⁾ G. Sincai la a. 381. dupa Conr. Janingus in A. A. S. S. tom. 5. Iunii p. 185.

⁴⁾ Amedée Thierry. Germanesce de Dr. Ed. Burckhardt. Lipsi'a, 1865.

pre care-lu insocise cá preotu la sinodulu ecumenicu dela Nice'a? Apoi nu se aretà si mai susu, ca Gotii in tempulu acel'a (325) abia ce incepusera a se increstiná? Asia-déra cum aru fi potutu ei produce asié curendu, intr'unu anu doi, barbati si archierei cá Ulfil'a? Acésta unica impregiurare este de ajunsu sa restórne tóte argumentele germaniloru despre nationalitatea gotica a lui Ulfil'a. Scriitorii germani in ratacirea loru se ducu asié de departe, incátu dîcu, ca Ulfil'a s'aru fi derivandu din cuventulu goticu: Ulf, adeca Olf = Wolf si Wolflein (rom. luputiu). Bá ei se ducu pana acolo, incátu afirma, ca si Sevil'a, Unil'a, totu nume románe, bá chiaru si Nechit'a inca aru fi fostu goti prin urmare germani, nevoindu a-si aduce aminte, ca in specie pre cestu din urma lu numiaú tóte popórele invecinate: „Nechit'a románulu“ si nu gotulu. Déra argumentulu celu mai valorosu alu germaniloru pentru nationalitatea gotica a lui Ulfil'a, este, ca acést'a a tradusu s. scriptura in limb'a gotica. Noi inse credemu, ca póte cineva scrie intr'o limba straina, fara cá sa se póta dîce, ca acél'asi s'aru fi tienendu de natiunea carea vorbesce acea limba. Atári esemple se afu destule si in dílele nóstre: ca adeca, francesi, germani etc. scriu in limbi straine, fara cá prin acést'a sa renuncia la nationalitatile proprie. Dupa parerea nóstra unu Ulfil'a a lucratu pré intieptiesce, ca a tradusu bibli'a in limb'a Gotiloru, pre cari vrea sa-i increstinésca, ce i-a si succesu.

Cátu tempu sa fi pastoritu acestu metropolitu biseric'a, inca nu aflámu cu siguritate, déra putemu socoti, din cele ce se mai scriu despre elu, ca dela mórtea lui Teofilu, cându vá fi urmatu, pana la an. 376. Unii dîcu ca Ulfil'a s'aru fi chirotonitu de episcopu la an. 345, éra altii la an. 348.

3. Sevin'a.

Despre acestu metropolitu aflámu insemnate la Sincai urmatórele:

„Lui Ulfil'a, precumu scrie Sozomenu, cartea 7, c. 17. i-a urmatu Sevinas ori Selenas cu vreme, déru Sevin'a acest'a trecut'a cu Alaricu dunarea, séu nu, in autori n'am aflatu etc.“¹⁾

Alte date despre metropolitulu acest'a nu afláramu.

4. Unil'a.

Despre acestu metropolitu ne atesté dia s. Joanu Crisostomu in ep. 14 catra Olimpiad'a veduv'a, amentita mai susu, in carea intre altele stà apriatu:

„ca Unil'a episcopulu celu minunatu, pre carele nu de multu l'am santitu (s. J. Crisostomu) si l'am trimisu in Goti'a, dupa multe si mari fapte a adormitu, si ca au adusu epistol'a regelui, prin care pottesce, cá sa le trimitu altu episcopu.“

Santit'a s. Joanu Crisostomu pre altulu, si pre cine? nu se spune mai departe. Alte insemnari despre elu nu cunóscemu.

5. Ieroteiu.

In intervalulu acest'a mare, dela an. 404. pana la an. 948, adeca dela Unil'a pana la Ieroteiu, prea pucine scimu despre metropolitii cari urmára dupa Unil'a, pentru intunecimea cea mare a vécuriloru acelor'a. Déra cum-ca biseric'a nóstra si-a avutu si atunci metropolitii sei, ne adeveré dia é rasi epistol'a acum amentita a s. Joanu Crisostomu prin cuvintele: „au adusu epistol'a regelui, cá sa le trimitu altu episcopu.“ É ra despre véculu V. ne marturisesce istoriculu Teodoré tu, ca la sinodulu ecum. IV. (451) au fostu facia episcopi din ambe Daciele.²⁾ Apoi Sincai inca amentescé despre Pavelu episcopulu Ulpianului din Daci'a de mediulocu, carele sa fi fostu fatia la sinodulu ecum. V.³⁾ Alte date despre acele tempuri nu cunóscemu.

Despre Ieroteiu inca nu scimu altele, decátu cele ce ni-le referé dia Cedrenu in cele de mai susu, si adeca ca

1) Cron. rom. de G. Sincai p. 65.

2) Teodor. cart. II. c. 8.

3) Cron. rom. de G. Sincai la an. acest'a dupa Lequien tom. 2, p. 311.

pre elu l'a chirotonitu episcopu Teofilactu patriarchulu Constantinopolei, si ca l'a dusu cu sine principele Gil'a la Ardelu.

Dela acestu metropolitu éra incetédia ordinea metropolitiloru nostri pana la an. 1348, de-si de altmintrea ne adevèrì mai susu Samoilu Clainu in istori'a sa, ca si Ieroteiu si-avù urmatorii sei, dîcundu :

„regele Stefanu ocupandu Ardelulu a lasatu in voi'a si puterea Romaniloru de a-si alege pre episcopulu seu in locul lui Jeroteiu, si pre alesulu loru apoi l'a chirotonitu arhiepiscopulu Argisiului.“

Dela an. 1348 incóci se incepe seri'a propusa de Samuilu Clainu, dupa care vomu urmá si noi inse schimbandu, adaugêndu si intregîndu si dupa cele-lalte conspecte precum si dupa alte date istorice, cele-ce ni se voru vedé cu cale in ordine cronologica. Deci incepemu cu

6. Joanu I. la an. 1348 mortu la an. 1365, 7. Niceforu I. la a. 1366 m. 1376, 8. Teofanu 1376—1391, 9. Niceforu II. pana la 1402, 10. Dionisiu 1404—1414, 11. Nicolau I. pe la a. 1426, 12. Arseniu pe la 1428 m. 1438, 13. Eutimiu 1436 m. 1448, 14. Vasiliu pana la 1458, 15. Nicolau II. 1459--1470, 16. Teodosiu 1470 pana la 1478.

17. Joanu II. dela 1478—1506. Acest'a este metropolitulu despre care se face amentire in diplom'a regelui Mathi'a, si se numesce acolo Joanicu.

18. Teoctistu, pana la 1519. Acestu metropolitu se pune in Acte si fragmente dela a. 1605 pana la a. 1609, dupa o cronica sincrona din archivulu bisericeii s. Nicolau din Brasiovu.

19. Gerasimu, 1521 m. 1529, 20. Joreste I. 1531 m. 1537.

21. Varlaamu I. la an. 1527 m. 1537, scrisu pe unu genunchiaru datu de Petru Voda, ce se aflá intre cle-

nodiele metropolitane, — dupa Acte si fragm. In cele-lalte conspecte nu se afla.

22. Teofilu II., 1538 m. 1553, 23. Stefanu I., 1553 m. 1560.

24. Pavelu Tordasi, la an. 1569, dupa o insemnare a lui Samoilu Clainu intr'unu dictionariu romanu unde se dice:

„Paulus Thordasi Episcopus Valachorum, huic datur calugeri Eppo. domus in Lanckerem, qui calugerus quod noluerit amplecti sectam Lutheranorum dimisso Episcopatu abiit in Valachiam.“

Acestu metropolitu inca nu se afla in cele-lalte conspecte.

25. Genadiu I. 1580 m. 1585, in cazani'a de Brasiovu din an. 1580.

26. Joanu III. mortu 1602. Metropolitulu acest'a este Joanu de Prislopu, si se afla in diplom. lui Sig. Batori din 4 Iuliu 1595; apoi pana la an. 1599 se afla insemnatu pe batiulu archiepiscopescu de argintu daruitu de Michaiu Voda dupa Act. si fragm. — Sub acestu metropolitu credemu ca s'a intemplat reedificarea din fundamentu a catedralei metropolitane din Belgradu, despre carea se amentesce in Magaz. istor.

27. Demetriu, la an. 1599. dupa Cron. rom. de G. Sincai, unde se scriu la anulu acest'a urmatórele:

„Éru lui Michaiu Voda (s'a împrotivitu cá sa nu taie pre nobili) metropolitulu din Belgradu Demetriu, despre care asiá scrie éراسi anonimulu din Belgradu - „In seimulu (dié'a) din Belgradu Michaiu Voda a vrutu sa taie pre toti nobilii ardelenesci, dara metropolitulu Romaniloru (nu alu Bulgariloru) Demetriu a mersu cu bibli'a la densulu, si ia tudumanitu sa nu faca unu lucru reu cá acest'a, ca lu-vá báte Ddieu, si asiá a incetatu Michaiu Voda.“ Grisesce asiá-dara Eniedi Pal, candu scrie, ca metropolitulu Demetriu a fostu un'a cu episcopulu (celu latinescu) Demetriu Napraghi in sfatu, cá sa se taie nobilii.“

Acestu metropolitu nu se amentesce in nici unulu dintre cele patru conspecte aretáte.

28. Iosifu I. mortu 1613.

29. Daniilu I. pana la an. 1618. In Acte si fragm. se pune acestu metropolitu mai tardu pana la an. 1687, si cu totu dreptulu, càci la anulu acest'a a fostu si elu facia la chirotonirea lui Varlaamu in Bucuresci, si s'a subscrisu impreuna cu cei-lalti doi archierei: Daniilu proin Ardeleanu. Dara in conspectulu lui S. Clainu inca este pusu unu metropolitu cu numele Danielu la locul acest'a, carele inca se vede a fi pusu la locul seu, càci altmintrea i-aru remané locul golu, nesciindu-se altulu, carele sa i-lu fi ocupatu. Noi suntemu de parere, ca au fostu doi metropoliti cu numele acest'a, si celu de aici este celu I.

30. Sav'a I. dela 1618—1625.

31. Dositeiu pe la an. 1627, se afla insemnatu in istori'a lui P. Maioru, partea inedita, unde la c. 8. §. 2. despre faptele unoru metropoliti acestea stáu scrise:

„Si de Vladic'a Dositeiu niscaru tocmele facute din anulu dela zidirea lunei ^{3РАЕ} (dela Crist. 1627) Iuliu in 4 dîle mai viecuiescu etc.“

Tocmelele séu asiediamintele acestea suntu urmatórele:

„Vladic'a Dositeiu de Belgradu am scosu si am alesu din svant'a, cum trebuiesce a tiené legea lui Ddieu pentru ispaseni'a sufletulu, se nu márga in munc'a de veci cel'a ce este crestinu; sa nu lu mane Ddieu la munci, si imparati'a ceriului sa o dobandésca, acésta lume sa nu aiba nimic'a mai dragu de Ddieu, si ce poruncesce sa slugésca.

Intaiu, cine nu va ascultá de preutul seu, cum i va invetiá legea lui Ddieu, se faca, si de ce-lu va opri, se fia opritu, glóba 8 de florinti.

Cel'a ce nu va ispovedi omulu de patru ori intru anu; cel'a ce nu va posti 4. posturi intru anu, fia de care postu birsiagu 7. florinti.

Cel'a ce nu va tienea 2. dile intr'o septemana, birsiagu 24. de florinti.

Pop'a de nu-si va tienea preoti'a cu curatia, de va fi betivu, s'au furu, s'au ucigasiu, sa fia glóba vladicai 8. de florinti.

Preotulu carele nu va sci (psaltirea?) dentelesu birsiagu 24 florinti.

Pop'a de nu va sci liturgi'a si vecerni'a si itrosulu bine 24 de florinti.

Pop'a de nu va avea molitve de vecernii si de itrosu, si molitve de pricestenii 12. florinti.

Pop'a de nu va tienea biseric'a in cinste si curata, se fia birsiagu 12 florinti.

Pop'a de nu va avea carti si vestminte, si unelte si vase de antimisu, altariului si a chramului, birsiagu 24 de florinti.

Pop'a de nu va avea diacu, si va sluji, birsiagu 24 florinti.

Pop'a de nu va cununa ómeni 4. stepene de fratia, si 3. de cumetria, asisdere de cuscria, s'au alu treile veru s'au imprumuturile s'au svednici; glóba 8. de florinti.

Pop'a de-i va trece rendulu bisericii preste di mare, s'au svant'a dumineca, pentru betia, sa fia birsiagu scaunului 24. de florinti.

Pop'a de va tienea crisma, 24. de florinti.

Pop'a de nu va socoti in poporulu seu nescaderile sale sa le spuna Vladicai, si va audi dintr'altii, sa fia birsiagu 24. de florinti.

Pop'a de va fi maniatu, séu jucatoriu, birsiagu 12. fl.

Pop'a de va fi lotru, si-si va insoti bucate cu lotri, bucatele acelui'a sa fia vladicesci, si sa nu fia popa.

Pop'a de va umbla cu arme si cu pusca, glóba 12. fl.

Pop'a de nu va avea haine lungi pana la glesne, 12. flor. glóba.

Pop'a de va merge pre poporulu altui popa, seu va cununa ómeni fara scirea vladicai glóba 100 de sloti.

Pop'a de va cumineca, va provodi pre cel'a omu, ce nu asculta de porunc'a vladicai, séu va face pamente, 100 de florinti.

Pop'a de va merge la o biseric'a fara scirea vladicai, sa fia lapedatu din preotia, si sa lu dee la spanu.

Pop'a de va tienea lege celor'a ce giura pre strimbu, si cu ochii sei nu sci, sa nu fia popa.

Cine va rapí fêta, birsiagu 40 de fl., si de pe soci'a lui cate 20 de fl., si cine-i va cunun'a sa se scótia din popia, éra de se voru impacá cu parintii lorú, elu sa -i cunune, si sa -i ié 20. de florinti.

Pop'a de va blagoslovi mész'a de pamente fara slujba, sa fia remasu 8. de florinti.

Pop'a de nu va cantá liturgia cu 7. prescuri, birsiagu 12 fl. éra omulu, pana nu va plati popii, sa nu -i slujiasca.

Omulu cel'a ce va díce: cununa - me preóte, ca -ti feleluiescu de vladic'a, ca ne este sluga acel'a, pop'a de va ascultá de acelu omu, glóba 8 de sloti“.

„Dositeiu vladic'a de Belgradu cu totu soborulu nostru, isvoditamú dílele cele mari de peste anu, carele nimeni sa nu cutedie a lucrá nici sie, nici in claca, ca cine va lucrá, sa fia de glóba 6. fl., éra pop'a de nu va spune serbatórea, birsiagu 12. fl.

Septemvrie 1, 7, 8, 14, 23, 26, Oct. 6, 9, 14, 18, 23, 26, Noem. 1, 8, 13, 14, 16, 21, 30, Dec. 5, 6, 9, 13, 25, 29. Ian. 1, 6, 7, 25, 27, 30, Febr. 2, 3, 24, Mart. 9, 25, 26, Sambat'a lui Lazaru. Apr. 23, 25, Maiu 7, 8, 21, 25, Iunie 18, 24, 29, Iulie 8, 15, 17, 20, 22, 25, 27, Augustu 1, 2, 6, 15, 25, 29.

Vinerile mari. 1 inainté de 40 de mucenici. 2. inainte de bun'a vestire. 3. inainte de pasci. 4. inainte de inaltierea Domnului. 5. inainte de rusali. 6. inainte de sanpetru. 7, inainte de santa -mari'a cea mare. 8, inante de taierea capului lui Ioanu. 9. inainte de inaltierea crucei. 10 — 11 — 12 — “ Acte si fragmente p. 150 seqq.

Acestu metropolitu inca nu se afla insemnatu în nici unulu din cele-lálte conspecte.

32. Genadiu II. (Georgiu Bradi) 1628 m. 1640, se afla in dalteri'a din 4. Decem. an. 1628. repródusa si de noi mai susu; in Pravil'a de Govor'a din an. 1640. si in diplom'a lui Georgiu Rakotzi I. din a. 1643.

33. Joreste II. (Ilie Ioreste, Orestu, Forestu) dela 1640 — 1643, in cazani'a de Belgradu din an. 1641, si in

dipl. lui G. Rakotzi din 10. Oct. 1643, — dupa P. Maioru si Act. si Fragm.

Acestu metropolitu, cá unu aperatoriu zelosu alu religiunei sale, lapedà din biserica cartile tiparite de calvini pe sém'a Romaniloru pline de invetiaturi contrarie credintiei ortodocse, — si in parte catechismulu celu reformatu, tiparitu pe tempulu antecesorelui, — si se nesù in totu modulu cá sa oprésca pre Romani dela trecerea la calvinismu. Acésta urmare infurià pre calvini, si ei pornira intrigi asupr'a metropolitului, trasera pre o séma de preoti in partea loru, inventára si alte pârì asupr'a lui, strinsera in an. 1643 unu sinodu generalu in Alb'a-Juli'a, unde depusera pre Ilie Iorestu din metropolia, há 'lu lipsira si de preotia, si 'lu dederà in manile magistratului civilu, cá sa'lu pedepsésca. A se vedé in dipl. lui Rakotzi mai diosu.

34. Stefanu II. Simeonu (Stefanu Simonoviciu) din 10. Oct. 1643 pana la 1651, in diplom'a mai susu amintita a lui G. Rakotzi I, in Noulu Testamentu din an. 1648, in psaltirea din 1651, si in diplom'a de chirotonire a lui Parteniu eppulu Muncaciului.

Diplom'a lui Rakotzi este acést'a:

„Noi Georgiu Rakotzi s. c. facemu insciintiare s. c. cumca, macaru ca noi cu vre-o cati-va ani mainainte — dupa mórtea si mutarea dintru acésta viétia a cinstitului odinióra Georgiu (Genadiu) Bradi dela Belgradu, superintendentului tuturoru bisericiloru din Ardélu, ce tienu legea grecésca si romanésca, amu fostu socotitu sa punemu si sa inaltiamu la trépt'a vladiciei pre unulu anume Ilie Ioreste dupa nesce orenduiele date lui. Inse acelu Elia Ioreste, nebagandu séma de statulu seu celu bisericescu, si aflanduse ca elu, cá unulu carele erá mai mare preste bisericile numitiloru legi, si trebuià sa intréca pre supusii dregatoriei sale cei vladicesci pastori, si cu nevinovati'a vietii si cu sfintieni'a evlaviei, si se le mérga inainte cu pild'a buna cá cu o faclia aprinsa, n'au plinitu acestea, ci de rélele sale naravuri si patimi purtatu

si impinsu in prapaste cu multe feluri de nespuse prihani ale vietiei s'a incurcatu, si deregatori'a vladiciei o au intunecatu cu urite vinile vietiei cei desfranate. Si pentru aceea fiindu ca prin pastorii aceiasi legi candu si candu s'au datu mai multe jalbe inaintea nóstra, de necurata viati'a lui, si despre mai multe necuvióse fapte ale lui, mai pre urma facunduse saboru mare de toti protopopii si preotii rom. de legile grecésca si serbésca, intru acel'asiu saboru tienendu-se tóte, cate suntu de a se tiené din cadintia si din obiceiulu Consistoriului loru, trasu fiindu la judecata, si din adeverate si mai multe marturisiri de capitulari autentici si de alte persóne vrednice de credintia culesa, afinduse ca este vinovatu tuturoru smenteleloru si fara de legiloru de care se párea, s'au judecatu cu votulu si sufragiulu tuturoru sa se lapede din deregatori'a sa cea vladicésca, si cá sa nu se intine totu cinulu preotiescu se se dea pe manile magistratului spre pedéps'a ce i se cuvine. Dupa aceea sfatuinduse ei despre altu superintendentu séu cumu se dice in comunu vladica, pre care sa-lu puna in loculul lui, si venindu-le in minte, sa aléga vladica pre cinstitulul barbatu Stefanu Simeonu dela Belgradu, indata s'au rogatu de noi, cá si noi sa ne milostivimu a dá lui acea deregatoria bisericésca, alu intari in vladicia, si a-i aretá lui tóta grati'a nóstra cea princésca, care cerere a loru, ce s'a facutu in modulu mai susu dísu, cunoscundu-o a fi drépta si adeverata noi inca cá unii, cari in tóta stapanirea nóstra mai cu séma despre aceea cugetamu si ne grigimu, cá pre tóte si fiesce care staturi ce din ceriu s'au supusu ocurmuirei nóstre, sa le indreptamu si sa le tienemu in cadintiele sale, pre acel'asi Stefanu pop'a Simonie, cá pre unu comandatu si de prea cinstitulul d. Stefanu Gelei episcopulu bisericeloru unguresci celoru pravoslavnice din tiér'a nóstra a Ardelului si pastoriuulu celu dintaiu alu Belgradului, celu prea grijitoriu si de alti crestini ai nostri mai de frunte, pentru evlavia, bune naravurile si intregimea vietiei lui, preste tóte bisericile ce suntu in comitaturile Albei din Ardélu, Crasnei, Solnocului de mediulocu, Dobacei, Clusiului si cetatii de balta, érase in districturile Chioarului, Barsei si Bistritiei, asisderea in tóte scaunele sacuiési si sasési (luandu afára bisericile dela Alámoru, dela Orastia, dela Hatiegu, dela Hinedoar'a, dela Ili'a, dela Crisiu, si trei protopopi din tiér'a Oltului, in cari numai atat'a cadintia

si autoritate i se dà, cata i-va lasá d. episcopulu celu pravoslavnicu ungurescu): lu punemu vladica, adeca preste tóte bisericel ce tienu legea grecésca, si milostivesce-lu intarimu, totusi sub conditiile acestea, care de pre ungoria s'au intorsu pre latinia:

1. Cumca cuventulu celu santu alu lui Ddieu s. c.

2. Cumca Catechismulu, care acum'a s'a datu loru, lu va primí si va face cá si altii sa-lu primésca, si cu dédinsulu si elu insusi va invetiá pre prunci acelu Catechismu, si prin altii va face sa se invetie s. c.¹⁾

Acestu metropolitu, carele a pastoritu biseric'a lui Cristosu intre impregiurari fórte grele, ce se póte vedé intre altele chiaru din diplom'a lui de intarire, unde din partea principelui G. Rakotzi I. i-se impusera conditiunile cele mai dejositóre, — 'si imultí meritele sale pentru posteritate si prin traducerea Testamentului nou in limb'a romana, si tiparirirea lui in Belgradu in a. 1648.

35. Danielu II. dela an. 1651—1656, carele nu se scie din ce cauza in anulu acestu din urma parasí Transilvani'a si trecí in Romani'a. Elu inca a fostu facia la chirotonirea metropolitului Varlaamu II. in Bucuresci pe la an. 1687, subscriindu impreuna cu cei-lalti archierei actulu de alegere, cum se amentí mai susu, cá archieppu emeritu. A se vedé mai susu la chirotonirea lui Varlaamu.

36. Sav'a II. Brancoviciu si Coreniciu de Podgoriti'a. In Act. si fragm. se pune I., éra la Clainu, Sincai si Maioru II., si dupa acesti'a ne-amu luatú si noi. A pastoritu biseric'a dela 28. Decembre 1656 pana la 2. Iul. 1680. Se afla insemnatu in diplom'a lui G. Rakotzi II. de intarire; ²⁾ in a lui Michailu Apafi de depu-

¹⁾ A se vedé diplom'a intréga cu tóte 15 puncte ale instructiunei acesteia la P. Maioru, istor. bis. p. 72—77.

²⁾ A se vedé intréga acésta diploma insemnata in Docum. istor. despre starea politica si ieratica etc. p. 125 seqq.

neré; ¹⁾ in scrisórea curatoriloru ardeleni la Constantinopolea; in Zaconiculu de mai susu, la Clainu, Sincai, Maioru, istoric. Engel, Siagun'a si la altii.

Sav'a II. fù unulu dintre cei mai rari metropoliti, carele suferì martiriulu pentru biseric'a sa. Elu nu crutià nici unu mediulocu pentru de a ridicá biseric'a si metropoli'a sa, si de a usiorá sórtea pretiloru sei. Dupa ce Turcii si Tatáarii pustiira (1658) tiér'a cu focu si cu sabia, stricara cetatea Alb'a-Iuli'a, si cu dens'a impreuna si resiedinti'a metropolitana, Sav'a mângaià pre cei nenorociti cu verb'a si cu fapt'a. Prin neobositele sale staruintie cascigà dela principele Acatiu Barceanu unu privilegiu (1659) prin care preotii romani se scutira de tóte darile. Dupa ce ajunse Domnu Michailu Apafi I., celu mai mare inamicu alu religiunei ortodocse romane, Sav'a se nesuì in totu chipulu sa-lu imblandiésca, si cascigà si dela densulu unu privilegiu (1663), prin care preotii romani se scutira dela platirea dejmei din vinuri; éra in an. 1673 altulu, prin care se scutira de dijma pentrù tóte averile loru. Pentru reedificarea resiedintiei metropolitane, stricate de Turci, calatori Sav'a in Russi'a si adunà bani dela credinciosii de acolo. Dara din caus'a zelului seu celu mare religiosu, si-facù mari inimici pre calvini si mai vertosu pre superintendentele acestor'a Michailu Tufesiu, carele si pornì intrigi asupra-i. Pentru aceea principele Apafi demandà titoriloru metropoliei, cá sa céra sém'a dela metropolitulu Sav'a de totu bunulu bisericeii si de venitul monastirei si alu tipografiei. Deci la demandarea principelui strengêndu-se sinodu mare in Belgradu la monastire in 6. Iuliu 1679, metropolitulu Sav'a tóte odórele, vasele, odajdiele si cartile metropoliei, le-au predatu sinodului mare, cum ne aréta si Zaconiculu reprodusu mai susu.

¹⁾ A se vedé la P. Maioru si in Act. si fragm. p. 60 seqq.

Cu toate acestea mani'a principelui nu s'a potolitu, ci mai tare intaratându-lu superintendentele calvinescu Tiufesiu asupra metropolitului ordină pentru 2. Iuliu 1680 sinodu mare pentru pârilor facute de Calvini asupra metropolitului romanu. De judecatori la acea judecata se rendura din mandatulu lui Apafi protonotariulu Petru Alvinczi de Borborecu cá presedinte, Ioanu Veresmarti protopopulu si predicatorele calvinu din Venicu, si Ioanu Zob'a protopop. romanescu din Vintii de diosu si notariulu sinod. mare, cu 98 de mireni si preoti langa sine. Sav'a se aduse inainte, si superintendentele calv. calca la mediulocu cá acuatoriu. Dupa unii Sav'a fiindu foarte bolnavu atunci, nu aru fi potutu sta facia, ci prin altii adeca prin fratele seu Georgiu Brancoviciu si prin Ioanu Pateru, aru fi respunsu. Sinodulu celu comandatu si amenintiatu de calvini afla vinovatu pre metropolitulu, si dupa staruintiele acuatoriloru lu depuse din deregatori'a episcopala. Principele Apafi lu arunca apoi in prinsore in castelulu seu din Blasiu.

Sav'a in prinsore suferia batai si chinurile cele mai grozave din partea tiranului Apafi. Se vede ca amicii si partisanii lui se adresara catra principele tierii romanesci, Sierbanu Cantacusenu, pentru eliberarea si restituirea lui, si ca Sierbanu scrisese lui Constantinu Brancoveanu plenipotentiatulu seu la Constantinopolea, cá sa mediolocesca la curatorii transilvani, cari se aflau la Pórta, sa lu restabilésca in scaunulu seu metropolitanu, cum se vede din scrisorea acelorasi curatorii reproducusa mai susu. Dara acesti curatorii nu potura mediulocí nemicu, si metropolitulu suferi torturi nespuse, din Blasiu fu dusu la Vinti, si acolo in biserica inaintea publiculu fu desbracatu de vestmintele archieresci in forma de despreotire, dupa aceea fu éراسi aruncatu in prinsore, de unde se scotea in toate Vinerile si se batea cu toiege pana la morte. Sam. Clainu dice ca mai pre urma i s'aru fi taiatu capulu la Iaci in

comitatulu Turdei; éra altii — si acest'a este adevéru -- ne atestédia, ca metrop. Sav'a nu multu dupa eliberarea sa, si betranu de anl si cuprinsu de podagra si-dede sufletulu in manile creatorelui. Si asiá se fersì acestu martiru alu bisericeii si natiunei romane!

Acestea dupa Sam. Clainu, Sincai, Maioru, Siagun'a s. a. Iata ce díce si Michailu Cserei, carele pe tempulu acel'a vietiniá in curtea lui Apafi:

„Scriendu eu despre episcopulu romanescu celu mai susu numitu (Sav'a), mi-a venitu aminte unu lucru, care trebuiamu sa lu scriu sub domni'a lui Apafiu, adeca: cum a lucratu atunci cu unu episcopu romanescu anume Sav'a. Acest'a fiindu omu invetiatu si procopsitu, principele de multe ori l'a trimisu solu la Muscali si la doi domni romanesci alu Valachiei si alu Moldaviei, pentru care lucru i-au pismuitu domnii cei din Ardélu, si pre Sekeli Laslo, carele éra rudenia de aprópe cu Sav'a, l'a invinsu revn'a baniloru episcopului, si nepotendu altmintrea incapé la densii, s'a intielesu cu Stefanu Nalatiu asupr'a lui (in care conjuratiune n'au fostu amestecatu Michailu Teleki) si nepotendu-lu intr'altu chipu aduce in disgrati'a principelui, pre unu preotu romanescu dela Vintii de diosu cu multe daruri l'au adusu la aceea, cá sa parásca pre episcopulu celu romanescu inaintea principelui, ca si tiene prostituta la cas'a sa, pre o muiere, si pre principele celu blandu l'au adusu de a crediutu, pentru' ca Sekeli si Nalatiu juráu ca este adevératu. Dreptu aceea au prinsu pre episcopulu si i-au prédatu tóte averile, nici indestulindu-se cu atat'a, au cerutu trei mii de taleri dela densulu, cari neavendu de unde sa-i plátésca a trimisu pre fratele seu in Valachi'a sa capete banii acei'a cu cersitulu, carele nu s'a mai intorsu. Dreptu aceea pre bietulu nevinovatulu episcopu l'au scosu din inchisóre si numai in camasia si ismene atat'a l'au corbacitu pana ce s'au ruptu si au cadiutu camasi'a, ismenele si carnea depre densulu, pentru care ne mai potendu-si tiené lips'a cea firésca a trupului, a trebuitu miserulu sa móra, si averile lui e-au impartitu intre sine Sekeli Laslo si Nalati Istfanu. Ne mai audita paganésca si cumplitá tirania! Nici aru fi lasatu Sierbanu (Cantacusenulu) Domnulu celu vestitu alu Valachiei neisbandita tirani'a acést'a, càci insciintiase pre

principele Apafiu. ca de aru trebui sa chiebtuiasca 500,000 de taleri, inca va lucrá la imperatulul turcescu, cá sa mazalésca pre Michailu Apafiu, dara nu indelungu a traitu dupa aceea Sierbanu Voda.“¹⁾

Cum se vede Cserei, cá nnu calvinu ce a fostu, retace caus'a cea adeverata a intemnitari si maltratari metropolitului Sav'a, adeca constanti'a acestui'a in credinti'a cea stramosiésca si neprimirea conditiuniloru celoru dejositoare impuse de catra principele Apafi, si aduce inainte numai invinuirile cele nedrepte ridicate asupra-i. Tocma pentru aceea, interesulu adeverulu istoricu cere, cá sa mai insemnamu aici cele ce le scriu si alti istorici straini despre factulu acest'a, si anumitu cele ce le scrie renumitul istoricu Engel in istori'a sa tom. 3. p. 477, cuprinse in cuvintele lui mai susu la I. lit. F. 5, precum si, in ulteriór'a continuare a acelor'a, urmatóarele:

La reintórcerea sa, care se fi urmatu dupa 1686 (gresitu), se planse despre cele intemplate la principele Apafiu, si acest'a dede afara in 30 Decembre 1645 urmatoriulu chrisovu: „Michailu Apafiu etc. Orenduitulu episcopu Sav'a Brancoviciu la Alb'a-Iuli'a (Belgradu) preste Romanii, Serbii si Grecii in tiér'a nóstra, cu protopopii si popii sci s'a jeluitu noua, ca óre-cari cugeta a resturná vechile loru privilegii, slujb'a ddiéesca si obiceiurile bisericeii loru. Noi n'amu datu pana acum nimenui libertate de ai impedecá in drepturile loru heredite dela predecesorii nostri de gloriósa memoria. Dreptu aceea demandamu stensu tuturoru de ori ce stare si vrednicia, cá bisericile resaritene, popii si protopopii sa nu se smulga de catra scaonulu episcopiloru resariteni de acum, si de cei viitori“.

„Cu tóte acestea fiindu ca se facura mai multe incercari de feliulu acest'a mediului Sav'a unu alu doilea chrisovu din 24 Octom. 1679, subscrisu la Radnotu de Mich. Apafiu si Wolfgang Bethlen (publicatu in 15 Ianuariu 1680 de Climentu Michesiu de Zabola la Sighisiór'a) fara nici o contradicere. Dupu cuprin-

¹⁾ Cronic'a rom. de G. Sincai la an. 1680.

sulu aceluia Apafiu intari pre Sav'a Brancoviciu de episcopu romanescu in tienutuliu seu preste toti Serbii, Romanii, Grecii si Rusii; protopopii si Starsinii (betranii locului) sa se numiasca de densulu. Cu tote acéstea Tufesiu superintend. si preotulu de curte alu principelui nu se odichni, pana ce stórse dela principele unu mandatu de intemnitare a betranului Sav'a carele jacea in patu de podagra; prin acelu mandatu punendu-lu pe unu calu lu duse in închisóre, éra averea lui, care si o inchipuia a fi fôrte mare, o confiscà. Unu asemenea mandatu de arestare si confiscare se publicà si in contr'a lui Georgiu fratele celu mai teneru alu lui Sav'a.

Pre Sav'a lu silira cu amenintiari si promissiuni sa-si schimbe religiunea, elu inse respunse la tote acéstea cu sententie din s. scriptura. Apafiu cautà modulu de a se impacà cu Sierbanu, Voevodulu Romaniei, si eliberà pre Sav'a din prinsóre, carele si muri dupa vre-o cati-va ani“.

Asiediamintele amentite de Engel suntu acestea:

„Αγοε (1675). Parintele metropolitu Sav'a cu juratii Scaunului, cu protopopii, in saboru in Belgradu, la monastire, avendu si portandu grige de lucrurile ddiéesci, si multe lipse, a preutiloru si a bisericeloru, si a crestiniilor parintele sfinti'a sa cu acestu privilegiu, sa ésa in cercalatu cu acéste semnaturi, care ni s'au parutu, si le amu scrisu intaiu suntu nesce semnaturi si indreptaturi, carele amu facutu cu saborulu mare, si le amu luátu toti protopopii, sa traiásca cu ele cum se vede din scrisorile de atunci, si acelea voru semnà pre scurtu.

- a) Cuventulu lui Ddiéu sa se vestésca in limb'a nóstra romanescu, crestiniilor in bisericu, si unde va trebui si va fi lipsa.
- b) Care carti suntu scrise si scóse pre limb'a romanésca sa se cetésca, si sa se invetie in biseric'a crestiniilor si intr'alto locuri unde va fi lipsa.
- c) Care popa va dá pascile, sa le pórté mirenii pre de afára, de nu le va dá cu man'a lui, sa i-se ia popi'a.
- d) Care popa se va fáce vornicu pre la nunte si va jucá, si va amblá beatu, prin tergu, si va amblá la carsme, si se face mascariciu si vrajitoriu, sa i-se ia popi'a.

- e) Care popa va cunun'a nóptea, au fratria, au fugiti de altu poporu, séu facatori de reu, cari nu si-au plénitu pocani'a, sa i-se ia popi'a.
- f) Cari se voru casatori. Pop'a sa dea scire, la biserica, mai nainte cu o septemana, si de nu se va affá între ei nici o necadere, asia i-vomu cununá. Casatori'a sa se încépa cu cuventulu lui Ddieu, si sa se faca cu juramentu, sa scia ce-i casatori'a.
- g) De bobonosiaguri ce nu éste scrisu la tipicu sa nu tiena; aceste de multu s'au datu, la saborulu tuturoru protopopiloru, sa le tiena, sa le vestésca, si sa le dea popiloru, si crestiniiloru, dreptu inse parintele Sfinti'a sa esindu in tíera, sa cercaluiasca, pre protopopii, portatus'au bine in dregatori'a loru si cumu au traitu, cu cuventulu lui Ddieu între crestini, si cu lucrulu despartanieloru, si cu adaulu tierii, ce este alu bisericeloru, asisderea si popii cum s'au portatu, cu biserica cu invetiatur'a, cu poporeni, si inca si cu cas'a sa si cu femei'a sa.

Asisderea si pre mireni, cum tienu la biserica, cum cinstescu cuventulu lui Dumnedieu, si pre popi, asisdere si venitulu au plat'a popiloru, unde cum se va cuveni, sa o caute, si alte lucruri ce voru fi de lipsa sa caute.

- a) Botezulu sa se faca cu apa, si cu focu, asiá cum este toc-mél'a.
- b) Care omu este casatoritu, si nu va merge la biserica, nici cu cin'a Domnului, popii sa-i dojenésca, si sa-i invetie, éra de nu voru ascultá nici la mórte sa nu-i cuminece, totu omulu sa se cuminece de 4. ori intr'unu anu.
- c) Candu chiama crestinii pre pop'a la bolnavi, sa-i cuminece, si nu voru sa ésa dupa pop'a din casa, acolo pop'a sa nu mérga la mortii casei ¹⁾ molitva sa nu faca nici óseloru, nici haineloru, nice oi, au vaci preste mortu sa nu dee, au gaini, éra in laturi potu dá, picióarele dóbitóceloru sa nu le spele, nici sa le arda cu lumin'a in frunte, si colacu preste grópa sa nu se dee, banu in grópa sa nu se arunce, muierele sa nu típe pre ulitie

¹⁾ Aici se pare a fi remasu ceva afara din punctulu alu 4-lea.

- e) Cari nu voru sa-si ingrópe mortii Lunca séu Miercurea, la acei'a popii sa nu mérga.
- f) Popii sa nu faca molitva pre dobitoce.
- g) Cari ómeni séu muieri, voru face focu in curte la Joi-mari, séu la Blagovesteniei, si voru pune mésa, si pane, si dicu ca vinu mortii sa se incaldiasca si arunca apa pe pajesce, sa bée mortii, pre acei voru dá spaniloru, sa nu se voru lasá.
- h) Serbatorile dracesci, marti'a si miercurea, cine va tienea vraji acei'a sa se dée spaniloru sa nu se voru lasá.
 - i) Pruncii sa nu tóce pre paresimi.
 - l) Cu lopat'a la pasci sa nu se bata.
 - m) In lune de Pasci in apa sa nu se traga
 - n) Giocurile de Duminec'a si din serbatori sa se puna giosu, ce sa mérga la biserica, éra care nu va tienea aceste, intaiu popii voru fi fara popia, mirenii fara de lege, éra alalti se voru dá spaniloru. Vladic'a Sav'a.

Alte asiediaminte ale saborului mare totu din an. 1675. de sub metropolitulu Sav'a:

„Аѳое. Craiu Apafi Michaiu.

Vladic'a Sav'a.

Renduial'a saborului mare, carele s'au facutu in Belgradu, Vladic'a Sav'a cu toti protopopii tierii, in acestu saboru s'au datu inainte cateva semnaturi si indemnaturi, cu care sa se dojenésca si sa se invetie protopopii si preutii, care sa le'dee tuturoru crestiniloru inainte sa le scie, si sa le tiena.

- a) Cuventulu lui Dumnedieu cu carele este mai de lipsa, crestiniloru si neinvetiatoru, ca si cum este de lipsa lumin'a in vremea intunerecului, asie si cuventulu lui Dumnedieu, cá sa se vestésca in limb'a nóstra romanésca, carele ne amu nascutu, cá sa intiéléga toti crestinii, sava ca in tóte sabórele de mai nainte vremé amu dojenitu, si amu poruncitu asie si acum. Éra cari se voru aflá facundu amintrele, cu bintatuiala, carele s'au datu in conditiile dintáiu intr'alti ani se va bintatuí.
- b) Cinste in slujb'a ddieésca carele se face in bisericéle crestinesci, bine este in tóte dilele sa laudamu pre Dumnedieu, sa nu se lipsésca bíeric'a de cuventulu sfintiei sale, éra pentru ca vediendu noi superarea, si impresurarea preutiloru, cari nefindú putintia sa se hranésca fara de munca, si fara de lu-

cru, socotitau saborulu sfantu, pre unde au fostu obiceiulu, pre la orasie, si pre la biserici, unde suntu mai cu dobânda, si plata li se da mai buna, in tôte dilele sa tiëna slujba in bisarica. Éra celora-lalti preuti, tuturor'a de preuna le poruncimu, langa dumineca, miercuri si vineri, si candu se voru templá serbatori, asidere si in posturi sa faca slujba in tôte dilele, éra de va putea pretutindinile sa mérga la biserica.

- c) Cum amu avutu si pana acum obiceiuiu, si porunca, cum in tôte rugatiunile nóstre sa facemu pomána pentru mari'a sa craiu milostivulu domnu.
- d) Despre rendulu serbatoriloru, cum le-amu datu odata si inainte, le-au luátu toti protopopii, asie sa se tiëna, éra cari se voru affá facundu intr'altu chipu, sa se bintatuiasca.
- e) Acele lucruri carele nu se unescu cu scriptur'a sfanta, si cu tocmal'a bisericeii nóstre, si pana acum amu fostu poruncitu, cum sa se plenasca, si sa se puie diosu, asie poftimu si acum, éra pe unde se voru affá lucruri de cele bintatuiise-voru, cum este renduial'a saborului.
- f) Care crestinu nu va invetiá, tatalu nostru, credeulu, 10 porunci, unii cá acei'a voru fi fara legea lui Dumnedieu.
- g) Éra pintru sa se mai intarésca, si pruncii nefindu in scula, unde sa invetie, totu crestinulu sa-si duca pruncii la biserica si pop'a dupa ce va ispravi slujb'a bisericeii, sa faca scire, cumca sa strenga pruncii in biserica, sa-i invetie, cum este scrisu mai susu.
- h) Popii, cari nu se nevoiescu cu romanie, ce totu cu serbie, unii cá acei'a si loru facu-si de catra Dumnedieu pedépsa, si de catra poporani uriciune, si saborului scadere, acei'a cu unu cuventu sa se oprésca din popia.
- i) Totu protopopulu sa nu primésca nice unu preutu in poporu, pana nu va aduce carte dela protopopu, unde au fostu nainte, cum s'au purtatu.
- l) Nice unu popa in poporu, fara scirea protopopului sa nu se tocmésca. Éra carele se va tocmì fara scire, sa fie opritu din popia.“¹⁾

¹⁾ Tôte aceste asiediaminte suntu scóse din istori'a lui P. Maioru, partea inedita, capu 8. § 1. Dupa Acte si fragm.

Din asiediamintele acestea si cu deosebire din puntele a. si h. se dovedesce deplinu, pre langa altele, ca metropolitulu Sav'a a fostu romanu, si nu serbu, cum afirma Serbii, — si ca elu si cascigà mari merite pentru introducerea asiá-dicendu cu forti'a a limbei romane in locul celei serbesci, in biserica. ¹⁾

37. Iosifu II. (Budai) din 23 Augustu 1680 pana la 1682; dupa condic'a de chirotonire din Bucuresci, diplom'a lui Apafiu citata la metropolitulu Sav'a II, S. Clainu, Sincai la an. 1680, si dupa Zaconicu.

38. Ioasafu, in diptichu Iosafatu, alesu in 1. Aprile 1682, dupa condic'a de chirotonire din Bucuresci.

39. Sav'a III, Vestemeanulu, pana catra 1687, in condic'a din Bucuresci, fara anu, si in Zaconicu.

40. Varlaamu II. la an. 1687—1690, in condic'a din Bucuresci, fara anu, in dalteri'a sa din 27 Iuniu 1688 citata mai susu, la Sam. Clainu dupa Sincai la an. 1680, in molitveniculu tiparitu in Belgradu la an. 1689. Sam. Clainu dice la locul amentitu, ca Varlaamu tienea scaunulu metropolitanu la anulu 1690, càci densulu a aflatu scrisori de man'a lui scrise intru acestu anu in 26 Iuliu, in care scrie, ca a cumberatu si a zalogitu nesce pamenturi si fenatiuri, care le-a datu sa fia de mosia pe sém'a metropoliei. Neobositu a fostu metropolitulu Varlaamu intru de a mediloci dela imperatoriulu Leopoldu, sub carele tocm'a devenise Ardelulu, usiurare bisericeii, clerului si credinciosiloru sei, dera fora de efectu, din caus'a impregiurariloru celoru nefavoritóre de pre atunci.

41. Teofilu III. (Tom'a Sereni din Teiusiu) din 18

¹⁾ Tocm'a acum de curendu se publicà intrég'a biografia a acestui metropolitu in foi'a liter. biser. „Speranti'a“ din Aradu, in nr. 17, 18 si 19. din 1869, carea n'aru trebui sa se scape din vedere la istori'a biser., mai alesu ca biografi'a acést'a a metrop. Sav'a e scósa din istori'a fratelui seu celui mai tineru Georgiu.

Sept. 1692 pana la 1697, in condic'a de chirotonire din Bucuresti, apoi la S. Clainu, Sincai s. a.

In dilele acestui metropolitu se facura cele d'intâiu incercari pentru de a trage pre Romani la unire cu biseric'a apuséna. Starea cea misera si démna de compatimire la caréa ajunsesera Romanii si biseric'a lor, in urm'a persecutiuniloru celoru grele si neomenóse ale principiloru calvinesci, se póte cunósce câtu de bine din cele espuse pre scurtu pana aici, si cu deosobire din maltratârile cele rusinatóre ale metropolitiloru lor; càci déca pre capii bisericesci ii torturáu astfeliu, apoi ne potemu inchipuí cum se voru fi portatu ei, calvinii, cu cea-lalta preotíme si cu poporulu intregu.

Pana la Apafiú II., câtu tienù domni'a principiloru calvinesci, se silira acesti'a din tóte poterile a trage pre Romani la calvinismu, intr'acolo acéntiau tóte nesuiintiele lor; éra dupa devenírea Transilvaniei sub cas'a habsburgica, incepura apoi catolicii a duce rol'a celoru d'intâiu si a trage pre Romani la biseric'a apuséna, facunduli-se promissiunile cele mai mari din partea arhiepiscopului romano-catolicu din Strigoniú Leopoldu de Collonici si a parochului rom-catolicu din Belgradu Pavelu Bárány, agintelui arhieppului numitu, precum: usiurarea preotimei de greutatile iobagesci, scaparea de batjocurile caror'a eráu espusi, si preste totu inbunatafírea starei materiale, propunenduli-se aceste punte: 1, recunóscerea papei de capu alu bisericei, 2. recunóscerea s. cuminecaturi cu pane nedospita séu asima, 3. recunóscerea purcederei Ducului santu, dela Tatalu si dela Fiulu, 4. recunóscerea focului curatitoriu adeca a purgatoriului.

Teofilu cumu se vede cu multu mai micu de spiritu si de caracteru, decâtu sa fi potutu resiste dupa esemplulu antecesoriloru sei ispiteloru si curseloru ce i-le facura inimicii bisericei sale, bucurandu-se póte de imbucaturile ce i-se para a se cuprinde in promissiunile rom-catolici-

loru, cadiù préda acelorú ispite invoindu-se mai pre urma si decidendu-se a trece la unire cu biseric'a Romei, ceea-ce produse o mare turburare in clerulu si poporulu romanu. Deci in urm'a acestoru turburàri se dîce ca elu aru fi tienutu unu sinodu in lun'a lui Februaru 1697. in Alb'a - Juli'a, unde in siedinti'a I. aru fi desbatutu pre largu persecutiunile, ce le suferì biseric'a pe tempulu principiloru calvinesci, fiindu batjocurita si vatemata chiaru in dogmele sale, de óre-ce din mandatulu acelor'a se tiparîra mai multe càrti romanesci cu schimonosirea invetiaturei primitive a bisericiei ortodocse; — éra in siedinti'a II. aru fi propusu metropolitulu parasirea religiunei stramosiesci si unirea cu biseric'a apuséna, si s'aru fi decisu a primí unirea pre longa urmatórea dechiaratiune:

I. „Biseric'a romana sa tiena pentru totu-déun'a cele patru puncte care cuprindu sant'a unire, éra la mai multe sa nu se constringa sub nice unu pretestu. Cele patru puncte care contienu unirea suntu aceste urmatóre: 1. pap'a dela Rom'a este capulu vediutu a tóta biseric'a crestina din lume; 2. pana azima este materia destula pentru tain'a eucharistiei; 3. afara de ceriu, scaunulu fericitiloru, si de iadu, prinsórea osinditiloru, mai este unu alu treile locu in care se tienu sufletele cele necuratîte si se curatia; 4. Duculu Santu, a trei'a fatia in Treime, purcede dela Tatalu si dela Fiiulu.

II. Dreptulu canonicu, care se numetce in limb'a romana Pravila, sa remana in putere, afára de cele ce se afiu contrarie s. uniri, si dupa dens'a sa se proceda in judecati.

III. Persónele care se afiu in servitiu bisericescu, preotii, diregatorii bisericesci, precum diaconii, cantorii, dascalii si paraclisarii, sa se bucure de aceleasi drepturi, privilegie scutiri si libertati, de care se bucura preotii romano-catolici, séu de ritulu latinu, dupa santele canóné si dupa statutele regiloru Ungariei.

IV. Romanii lajci uniti cu biseric'a Romei, sa se primésca si sa se inaintedie la tóte diregatoriile, cá si ómenii de cele-lalte natiuni si religiuni primite in patria, si fiii lorú sa se primésca

la scólele latine catolice si la fundatiunile scolastice fara distingere.

V. Sa se ingrigésca pentru subsistinti'a cuvenita a metropolitului bisericei romane."

In siedinti'a a 3-a s'aru fi decisu asternerea acteloru sinodului la imperatia si la primatele Ungariei Leopoldu de Colloniciu.

Representatiunea aru fi fostu urmatórca:

„Noi Teofilu din grati'a lui Dumnedieu episcopu bisericei romane din Trarsilvani'a si din partile Ūngariei cele unite cu dens'a, si totu clerulu acelei'asi biserice, facemu cunoscutu prin acést'a tuturor celoru ce se cuvine, ca tienendu noi sinodu generalu in lun'a trecuta a lui Februaru in Alb'a-Juli'a, amu otaritu cu glasu unanimu, ca voimu sa ne întórcemu in senulu santei mamei biserice romano-catolice, si sa ne reunimu cu dens'a, primindu, marturisindu si crediendu tóte cele ce primesce, marturisesce si crede aceea. Si mai vertosu marturisimu acele patru punte, in care ne-amu desbinatu pana acum: (urmédia cele patru punte.)

Déra ceremu dela Maiestatea imperiale si regala cele urmatóre:

1. Cá preotii si diregatorii bisericesci de ritulu grecescu, sa se bucure de totu acele privilegii si drepturi, de care se bucura nu numai preotii romano-catolici, ci si ariani, luteranii si calvinii.

2. Cá in fiecare satu unde se afla preotu, sa aiba biserica casa parochiala, cá preotulu sa nu fie silitu a siedé in casa séu pe locu strainu.

3. Cá preotii sa depinda si sa se despuna de episcopu, éra nu de laici cá pana acum.

Noi, dicu, prenumitii Teofilu episcopulu, si totu clerulu ceremu cu umilintia acestea dela Maiestatea imperiala si regala, si ne indatorimu la puntele susu pomenite, inaintea parintelui Pavelu Barani, parochu bisericei romano-catolice din Belgradu. Spre a carei'a credintia si intarire amu subscrisu cu man'a nóstra si amu intaritu cu sigilulu nostru celu episcopescu si cu alu universitatii

clerului. Datu in Alb'a-Juli'a in 21 Martiu 1697. Teofilu episcopulu cu totu clerulu. ¹⁾

Acest'a a fostu iuceputulu unirei in Transilvani'a, carea in locu sa mai fi impucinatu inmultì inca si mai tare nevoile bietiloru romani. Turburarile bisericeii si natiunei romane de mai nainte, atâtu din laintru câtu si din afâra, luâra in urm'a sinodului acestui'a dimensiuni totu mai mari; un'a, cãci dintre Romani prea pucini se puteáu imprietinì cu planulu lui Teofilu de a-si parasì religiunea cea stramosiésca, — éra a dóu'a, cãci reformatii inca lucráu din reputeri pâna si la imperatiã, cá sa impedece resultatulu acelu sinodu. Sub astfeliu de impregiurâri bolnavindu-se Teofilu murì in lun'a lui Iuliu 1697, lasându dupa sine biserica si natiunea in cea mai trista pusetiune.

42. Atanasiu I. (Nemesiu, din Ciugudu, langa Belgradu), alesu si santítu in 22 Ianuarius 1698, dupa condic'a de chirotonire din Bucuresci.

Sub acestu metrópolitu unirea unei parti a Romaniloru cu biserica apuseana, incercata mai nainte de predecesorele seu Teofilu, si prin acést'a desbinarea intre Romani se aduse la indeplinire.

V.

Apostasi'a metropolitulu Atanasiu.

Impregiurârile cele grele sub care se aflá biserica ortodoxa romana din Transilvani'a, precum si clatinarea in credintia si aplecarea la apostasia a metropolitulu Teofilu se sciau prea bine si la esarchatulu patriarchalu din Bucuresci; pentru aceea aflá acest'a de bine a intari in credintia si in chiemarea sa archierésca pre noulu metropolitu Atanasiu, pre langa juramentulu celu archierescu prescisu, si prin o invetiatura deosebita, cu scopu, de a

¹⁾ Dupa Sincai la an. 1697; Magaz. ist. s. a.

se abáte astfelii ori-ce neodichna si turburáre dela bise-ric'a Romaniloru din Ardelu, care invetiatura inca se póte privi mai de unu alu doilea juramentu, aflandu-se si ea totu la unu locu cu juramentulu archierescu depusu in condic'a chirotonieloru archieresci din Bucuresci. Juramentulu archierescu, ce-lu depuse Atanasiu la chirotonire-i in Bucuresci, se póte vedé mai susu la chirotoniele metropolitiloru respectivi ai Ardelului, si anumitu la chirotonirea metropolitului Iosifu, càci totu in form'a juramentului depusu de acestu archiereu urmara si ale celor-lalti dupa densulu; éra invetiatur'a séu svatuirea ce o dede dupa chirotonire lui Atanasiu patriarchulu Ierusalimului Dositeiu, carele pe atunci inca se aflá in Bucuresci, pentru insemnatarea istorica o reproducemu aici in intregu cuprinsulu ei dupa cum urmédia:

„Dositeiu cu mil'a lui Dumnedieu s. c. (vedi mai susu nr. I. lit. B. 2.)

„Cea neasemenata a lui Dumnedieu de noi iubire de ómeni, si bunatate, daruitu-ne-au cu adevratu multe si alte privilegiuri, si pricini si de spasenii, si cu multe chipuri de faceri de bine, ne chiama spre a sa buna placere, si inca mai vertosu de catu tóte ne invitédia, si ne indémna spre dragostea sa, cu cele legiuite orenduiiele si canonicesci invetiaturi si porunci. Si prin mediuloculu legiuitóreloru orenduieli si invetiaturi, pricepemu si cunós-cemu, pre acel'asi dedatoriulu de lege Dumnedieu, dupa sfintele scripturi, dintru care sfinte ale sale porunci si invetiaturi, indrep-tandu-ne fara de pedeca si far de gresiala, umblamu in calea sfintei voei sale, pazindu cu ameruntulu prin mediuloculu sfinteloru sale po-runci, cunoscintiele si marturisiturile, cei curate si far de prihana credintiei nóstre, si prin intru -o paza cá acést'a ale sfinteloru porunciloru lui Dumnedieu, stralucesce cea ddiéscá, si luminósa infrumsetiare, si radia a blagocistivei credintiei nóstre cu a caror'a sfinteloru porunci ddiéesci, putere si volnicia, se intiárca, si se zaticnescu dela cei vicleni si rei ómeni, rapirile si lacomiile, si cele de asupr'a aprópeloru si veciniloru, redicari dela cei su-pusi, si cele dintru ómeni vrasbi si prici, se contenescu si se oprescu, si se sporescu la cei-ce pazescu poruncile lui Ddiu,

faptele cele bune si plăcute lui Dumnedieu, adecate pacea si uni-
rea si dragostea, si precum prin paz'a sfinteloru porunci ale lui
Dumnedieu, se indireptédia si tóte alalte bune fapte, si dintru a
acestor'a povatiuire si invetiatura, se impodobescu si se infrumse-
tiédia naravurile, si voróvele, si gandurile ómeniloru, si se adauge
la cei cu minte buna, bogatia bunatatoru, si dreptatea avendu
voia a ocârmui, si a tiené starea cea pacinica, si unire far de
price. Intr'acest'asi chipu éra-si este iimprotiva, calcarea si de-
faimarea sfinteloru porunci ale lui Dumnedieu, de aduce la cei
rei si calcatori, tóte in cele inprotiva, nedireptati dicu, si lacomii,
ródele cele rele, ale nesatiósei si neinfrenatei pochte, si in locu
de pacinic'a stare, nasce la cei calcatori, si nebagatori de séma,
de sfintele porunci ale lui Dumnedieu, vrajbile, si resbóiele cele
din desine: care réutati aducu la ómeni desnadejduiri de spase-
nia. De vreme daru ce invetiatur'a si ocarmuirea, si urmarea
ddieesciloru legi, aduce la ómeni scapáre si mantuire de atâtea
rele, éra lipsirea si departarea ddieesciloru legi, aduce la ómeni
totu cele împótriva.

- a) Cade-se Archieri'a ta, tocmelele sfintiloru apostoli, si proro-
ciloru. Adecate sfent'a scriptura vechia si noua si cele spa-
sitóre si parintesci orenduieli, adecate canónele si hotaririle
sfinteloru sabóre si ale sfintiloru parinti, sa le priimesci cu
bratie desfacute, si sa le cinstesci cá nisce table scrise de
Dumnedieu, si sa le pazesci purure neclatite si nemicniorate:
sciindu cá ai cercatoriu si cercetatoriu pre dedatoriulu si
Dascalulu sfintei scripturi si alu sfintiloru parinti, carele este
Mangaitoriulu Duchulu adevérului, si inca Archieri'a ta tre-
buie a te supune la puteri si la stapaniri, adecate la lucrú-
rile cele politicesci impreuna si cu turmati, la politicescii pu-
ternici si biruitori, dupa celu aieve respunsu alu sfintei
scripturi.
- b) Trebuie Archieri'a ta, sa propoveduesci cuventulu lui Dum-
nedieu la Serbi, si la Rusi, pre limb'a slovonésca, éra la Ro-
mani pre limb'a romanésca, atátu Duminecile, câtu si la ce-
le-lalte serbatori, atátu la biserici câtu si la pogribanii, si mai
pre scurtu in tóta vremea si in totu loculu cându va trebui
dupa cum ti putinti'a sa propoveduiesci cuventulu lui Dum-
nedieu.

- c) Trebuie Archieri'a ta, sa te nevoiesci si sa priveghedi sa afii ómeni de cinste preoti, cari voru avea cinstea preotiei inpodobita cu multe feliuri de bunatati, sa invetie si ei pre la locasiurile loru cuventulu lui Dumnedieu, pentru ca preotulu ce nu vá invetiá, adecate sa faca cazania, nevrednicu este si lapedatu de preotia.
- d) Trebuie Archieri'a ta, cându faci cazania, séu pui pre altii de facu, sa se talcuiasca sfint'a scriptura, nu intr'altu chipu, ci precum o-au talcuitu si o-au talmacitu, sfintii parinti, de vreme ce dogme din ceputu, si de mosie este bisericei nóstre, sa intieléga pravoslavnicii sfent'a scriptura, precum o au talcuitu sfintii parinti, si nu intr'altu chipu.
- e) Trebuie Archieri'a ta, slujb'a bisericei adecate Ochtaiulu, mineele si alalte carti ce se canta Duminecile si Serbatorile si slujb'a de tóte dilele, sa te nevoiesci cu dédinsulu sa se cetésca tóta pre limb'a slovenésca séu elinésca, éra nu romanesce séu intr'altu chipu.
- f) Trebuie Archieri'a ta, svent'a evangelia la liturgia sa pui sa se cetésca au slovenesce au romanesce, precum s'au tiparitu in dilele blagocestivului si luminatului Domnu Io Constantinu Basarabu Voevodu a tóta Ungrovlachi'a.
- g) Trebuie Archieri'a ta, sa grijesci sa se faca cele siepte taine ale sabornicescei biserici, sa se slujiasca, si sa se scversiasca dupa orenduial'a sfintei biserici, si dupa invetiatur'a si inchi-puirea sfintiloru parinti. Adecate s. botezu la vreme de nevoia sa se faca si in casa, si de nu va apucá preotu, sa boteaze si unu mirénu, numai cu apa curata, dicundu botéza-se robulu lui Dumnedieu, in numele Tatalui, si alu Fiiului, si alu sf. Duchu. Éru cându nu va fi nevoia, sf. botezu sa se faca in biserica, si nu numai cu apa, ci sa bage untu de lemnu in apa.
- h) Indata ce se va botezá copilulu sa se si pomazuiasca cu s. miru.
- i) Si inca trebuie Archieri'a ta, sa grijesci indata ce se va pomazui celu botezatu cu s. miru, sa se si precestuiasca cu s. taine.
- l) Trebuie Archieri'a ta, la prea sant'a taina a ddiescei liturgii sa nevoiesci la slujb'a ei, sa se aduca paine de grêu curata,

si dospita, si vinu cu apa amestecat, si sa socotesci Archieri'a ta, si sa dái si in socotinti'a si gandulu tuturoru pravoslavniciloru, ca sevarsirea ei, adecate prefacerea, se face cu cuvintele cele domnesci prin rogatiunea si blagosloveni'a preotului, si cumca si toti pravoslavnicii atátu preoti câtu si mirenii, pricistuindu-se cu ddiescile taine, se pricistuescu dintru amendoue foliurile asemenea, cum aru fi din pane si din vinu, adecate din trupu si diu sange.

- m) Trebuie Archieri'a ta, la tain'a preotiei cei inchinate, vrendu a chirotoni preotu séu diaconu séu ipodiaconu séu citetiu, sa cercetedi, si sa alegi, si sa pui inainte pre cei ce suntu vrednici, dupa porunc'a s. scripturi, si dupa socotél'a s. parinti, si inca preotii si diaconii sa iei aminte sa fia, au nici decum insurati, séu numai cu o muiere insurati adecate sa fia luátu, séu sa fia tienutu fiesce care un'a si o singura muiere, si aceea sa nu fi fostu veduva, séu lasáta dela barbatu, séu curva, si ori-care preotu séu diaconu dupa chirotonie va luá si alta femeia, sa fie lipsitu de preotia, câtu nici liturgia, nici alta veri ce taina sa nu póta lucrá.
- n) Trebuie Archieri'a ta, la tain'a nuntii sa pazesci spitiele dupa orenduitele canóne, si cu trei zile mai nainte, sa marturisesci impreunarea pentru obiceiulu si alalte pricine, ce au pazitu la tain'a acést'a biserici'a Transilvaniei pana acum.
- o) Trebuie Archieri'a ta, la tain'a pocaintiei adeca la ispovedania, sa alegi si sa pui inainte preoti, cari voru fi la asediare cuviosi de preotia, atátu ieromonachi câtu si popi de miru, cá sa primésca gandurile pravoslavniciloru, si sa-i indreptedie si sa-i povatuiasca in calea cea imperatésca, carea mai-c'a cea de obsce sfent'a lui Cristosu biserica, o propoveduiesce, invátia si poruncesce.
- p) Trebuie Archieri'a ta, sa grijesci a se ispoveduí pravoslavnicii la duhovnici parinti purure, si mai vertosu la câte patru posturi ale anului séu mai pucinu macaru la parasimile cele mari, si asemenea sa poruncesci, ei ispoveduiti sa se pricistuiasca cu ddiescile taine, de voru vré adesea, séu macaru de patru ori intr'unu anu, adecate la fiesce care postu, séu mai pucinu, de nevoia trebuie a se pricestuí la marile si sfinte Pasci.

- r) Trebue Archieri'a ta, sa poruncesci, s. maslu sa se faca, la cei ce se bolnavescu trupesce, si la cei ce se bolnavescu sufletesce, inse sa nu se faca nici odata de unu preotu, ci de siépte, séu celu mai pucinu de doi.
- s) Trebue Archieri'a ta, la pogribaniile credinciosiloru, sa grijesci sa se faca cantarile, slujbele, cazaniile, si alalte ce suntu tocmite si orenduite de sabornicésc'a biserica, si asemenea sa se faca pomenele, si liturgiile, si milele, pentru cei'a ce pre nadejdea de viati'a vecinica au reposatu parinti si frati ai nostri, precum apostolés'c'a biserica luandu dela sfintii Apostoli au pazitu pan' acum.
- t) Cade-se Archieri'a ta, sa socotesci de sfintele vase si de sfintele odóre, adecate sa grijesci a fi sfite la tóte bisericile, discose si potire, si sfinte icóne si cumca sfintele icóne nu suntu pre la biserici numai spre podóba, ci spre cinstea, precum celu de a tóta lumea sfentulu alu sieptelea saboru dice la hotarirea lui, si la acestea sarutare si inchinatiune cu cinste sa se dee, nu cea dupa credinti'a nóstra adeverala inchinatiune, care se cuvine numai la Dumnediésc'a fire, ci in ce chipu se dá cinstea la inchipuirea cinstitei si de viétia facatórei cruci, si sfinteloru evangeliu si la alalte sfintite podóbe, si aduceri de tamaieri, si de lumini, spre cinstea acestor'a sa se faca, precum si la cei din betrani cu blagocestivia s'au obicinuitu, ca cinstea icónei se reduce la chipulu celu adevératu, si cei-ce se inchina icónei, se inchina intr'ins'a la sub starea celui ce este scrisu.
- u) Trebue Archieri'a ta, sa aduci aminte norodului, cea de mosia si dela parinti data, pentru sfinti sláva, adecate ca unulu este cá unu adevératu mediulociu lui Dumnedieu, si ómeniloru, Domnulu nostru Iisusu Cristosu, si elu ne-au mantuitu pre noi, si elu siedindu dédrépt'a lui Dumnedieu si Tatalui, este pentru noi, déci avemu catra acest'asi Domnulu nostru Iisusu Cristosu mediulociu, si solitori, pre s. s. Apostoli, prorocii, mucenicii, si pre alti dupa invetiatur'a s. scripturi, si a sfintiloru parinti,
- v) Trebue Archieri'a ta, sa dái invetiatura, ca temeiulu spaseniei nóstre este pravoslavnic'a credintia, si far de pravoslavnic'a credintia, nici unu omu nu se póte spasi, inse, la cre-

dintia urmédia viéti'a cea crestinésca, adecate bunele fapte, far de care credinti'a este mórta, precum aieve scrie la poslani'a sa, Iacobu fratele lui Dumnedieu, dreptu aceea fiesce care crestinu pravoslavnicu, trebue sa pazésca neclintita, pravoslavnic'a credintia, inse sa se nevoiásca câtu va puté si spre lucrurile cele ce suntu cu placere ddieesca.

- z) De vreme dara, ce dupa fericitul Petru, intre proroci au fostu proroci mincinosi, si intre apostoli au fostu apostoli mincinosi, suntu si intre crestini crestini mincinosi, si de nevoia urmédia cându vrajbi si cându inđoiri, cându la dogme, si cându la naravuri, cu totu din adinsulu trebue Archieri'a ta, dupa canónele sfintiloru apostoli, si ale sfinteloru a tóta lumea sabóre, sa strengi intr'unu anu de doue ori saboru, de alesi, si intiepti si cinstiti preoti, séu macaru, intr'unu anu odata, cându la care saboru dupa invetiatur'a s. scripturi si dupa canónele sfinteloru sabóre, si dupa tocmirea sfintiloru parinti, sa cercetedí, sa iscodesci, cá sa risipesci machnirile, si zaticnirile, si sa tái inđoirile, si asié sa aduci pacea bisericeí. Éra de se va templá vre unu lucru, adecate vre o inđoire cu nevoia, care vá fi peste putintia a Archieriei tale, si a saborului, a o deslegá, atunci au un'a de va fi inđoirea, séu multe, sa le scrii curatu, si sa le dái in scire aice la celu dupa vremi prea sfintitulu metropolitulu Ungrovlachiei, si sfinti'a sa cu saborulu seu, si cu cei ce se voru aflá aici, sfinti archierei, si dascali, si intiepti, sa aiba a cercetá, si a iscodi si dupa sfintele pravili, sa aiba a deslegá inđoirile, si a trimite respunsurile curatu la Archieri'a ta. Éra de se voru vedea inđoirile mai pe désupr'a si preste alegerea parintelui Ungrovlachiei, si a saborului seu, sa aibi a le trimite Archieri'a ta la Ciarigradu, la prea sfentulu patriarchu, si sfinti'a sa cu celu mare si sfentu saboru alu sfintiei sale, cu adevveratu si far de zabáva va deslegá inđoirile, si va trimite respunsurile, cu degrabu la Archieri'a ta, prin mediuloculu parintelui Ungrovlachiei, si privilegiulu acest'a alu invetiaturei a se deslegá inđoirile bisericiloru dintra cóci, este hotarire alésa a sfentului a tóta lumea saboru din Chalcedonu la canónele lui, adecate la alu noualea si la alu síepte-spre-diecelea, intru care canóne, facisiatu s. sabovu graiesce. Cându

se va intemplá vre o indoire sa se caute la saburulu eparchiei, éru de nu se va face deslegare indoirei la saborulu eparchiei, sa se caute la esarculu obladiurei, precum este spre obladiurea eparchiei tale, esarchu metropolitulu Ungrovlachiei, éru de nu se va face deslegare nici la esarchulu obladiurei, sa aiba a se deslegá indoirile mai pe urma la patriarchulu Ciarigradului.

- aa) Cá sa nu lungimu vorb'a poruncimu Archieriei tale, sa pazesci dogmele, tainele, si naravurile bisericei resaritului, neclintite, care se vedu, ca facisiatu, si curatu, le propoveduesce s. scriptura, si aieve invatia purtatorii de Dumnedieu parinti, éra inca si camu pré scurtu le dovedesce acestea, cartea ce se chiama pravoslavnic'a marturisire, care de curendu s'au scosu pre limb'a romanésca si s'au si tiparitu romanesc, si de vreme ce limb'a romanésca este pucina si ingusta, de va fi vre unu cuventu séu noima cu nevoia spre intielegere, la izvodulu celu romanescu, Archieri'a ta, cere deslegare si talcuirea dela temeiu, adecate dela cea elinésca.
- bb) Inse mai pe urma de tóte, dicemu, ca se cade Archieri'a ta, de vreme ce de ddiesculu daru te ai chiamatu, si jugulu evangelescu pre grumadiu ai primitu, evangelesce si parintiesce, turm'a ce ti s'au datu de prea sfentulu Duchu sa ocarmuiesci, sa-ti puni sufletulu pentru oi. Pre cei ce mergu la intunereculu pecatului, sa-i indreptedi la lumina, sa-ti pazesci manile curate de nedreptati, de lacomii cu rapire, si de cea mare reutate a simoniei, ce este plat'a chirotoniei, cá sa nu iei dela chirotoniile pretiloru si diaconiloru si altoru clerici, nici bani, nici mita, nici mai nainte de chirotonia, nici dupa chirotonia, pentru ca nu se insiala Dumnedieirea. Pentru cei napastuiti sa stái intr'ajutoriu, pre cei necajiti sa-i indreptedi, celoru lipsiti sa aduci mângâierea cea dupa putintia, sa te bucuri cu cei ce se bucura, si sa plangi cu cei ce plangu, in posturi si in rugi catra Dumnedieu sa te zabovesci, maini curate spre Domnulu sa ridici diu'a si nóptea, sa priveghi pentru sufletele ce ti s'a incrediutu, si spasenii'alu de susu sa o ceri, precum esci datoriu a dá sém'a pentru densele, cum invétia fericitul Pavelu, pilda bunei fapte si bunei orenduieli, prin fapta tuturoru sa te areti, cá nain-

tea ómeniloru lumin'a Archieriei tale sa luminedie, si asié te vei aretá spre podób'a bisericeii, si spre slav'a celui ce sangele seu pentru dens'a si-au versatu, Cristosu celu adevveratu Dumnedieulu nostru, care si nadajduimú, si rugamu, si dupa indelungate betranetie, cu mari nadejdi la cea gatita sfințiloru fericire sa ajungi, unde a tuturoru nadajduita odichna va sa fia, in Cristosu Iisusu Domnulu nostru, ca elu este dattoriu si platnicu bunatatorulu, si lui sa cuvine slav'a, cinstea si inchinatiunea, in vecii veciloru Aminu.

S'au datu in Bucuresci anulu ΔΧΥΗ (1698) in lun'a lui Genarie. Iscalitu (grecesce) Dositeiu patriarchulu ecumenicu alu sfinteii cetati a Ierusalimului. Smereniei Atanasiu episcopulu tierrii Ardelului.“¹⁾

Astfeliu intrarmatu si provediutu cu daruri frumóse cu haine, scule si carti bisericesci, daruite de Constantinu Brancoveanu la an. 1698, dupa chirotonire se intórse Atanasiu in Transilvani'a, si ocupandu scaunulu metropolitanu incepù a guverná biserice'a, póte fara cugetu, cum dicu unii, de a contiunúá fapt'a predecesorelui seu. Déra durere! nu trecù multu si incepù si elu a se clatiná in credintia si a cugetá la modulu, cum aru puté mai lesne esecutá planulu antecesorelui seu Teofilu, pentru de a trece la unire cu biserice'a Romei.

Intr' aceea turbúrarile, cum se mai amentì, eráu fórté mari, care le produsera in biserica, nátiune si preste totu in Transilvani'a pasii cei nesocotiti si incercarile lui Teofilu de a trece la unire cu biserice'a apuséna; éra imperatulu Leopoldu temendu-se, cá acelea sa nu produca vre-o miscare violenta in tier'a cea neasiediata inca, indreptá in 14. Aprile 1698 unu decretu catra guvernulu tierrii in urmatoriulu intielesu:

„Care dintre preotii romani de ritulu grecescu, marturisindu-se vá dechiará ca vá pazi ritulu grecescu dupa norm'a celoru uniti cu catolicii, si vá recunósce pre pontificele románu, acél'a

¹⁾ Istor. biser. de Lesviodiacsu p. 328 seqq.

se vá bucurá de privilegiile preotiloru catolici; éru cáre va socotí ca nu póte face numit'a marturisire, séu se va uní cu vre un'a din cele-lalte religiuni primite, séu va remanea in statulu religiunei sale in care este acum: se va bucurá de privilegiile religiunei acelei'a pentru carea se va dechiará, séu se va socotí in statulu si dreptulu religiunei in care se afla acum.“

Totu-odata indreptà si arhiepiscopulu Strigoniului rom. cat. Colloniciu urmatoriulu manifestu catra guvernulu tierii Ardelului si catra preotii romani:

„Noi Leopoldu din grati'a lui Dumnedieu presviteru cardinalu alu santei biserice románe cu titlulu s. Ieronimu alu Iliriciloru de Collonici, arhiepiscopu alu Strigoniului, despanu supremu si perpetuu alu locului si comitatului acelu'asi, primate alu regatului Ungarici, legatu nascutu, secretariu si cancelariu supremu, prioru alu ordului s. Ioanu Ierosolimitanulu, comendatoru alu Egrei, Mailbergului, consiliariu intimu actualu alu Maiestatei imperiale regale, tuturoru la ale caror'a mani voru ajunge acestea, si mai alesu preotiloru romani de ritulu grecescu de prin Ungari'a, Transilvani'a si partile unite cu dens'a, mantuire eterna in Domnulu. Facemu cunoscutu prin acestea tuturoru, celoru ce se cuvine: ca mai susu numit'a Maiestate imp. reg. Leodoldu I. Imperatulu Romániloru purure Augustu, a otaritu gratiosu si in 23 Augustu 1697, si in 14 Aprile anulu curgatoriu: care dintre preotii de ritulu grecescu, marturisindu-se vá dechiará, ca va pazi ritulu grecescu, dupa norm'a celoru uniti cu catolicii, si va recunósce pre pontificele románu, voru trebuí sa se bucure de totu acele drepturi, privilegie, scutiri si libertati, de care se bucura preotii romano-catolici séu de ritulu latinu dupa s. canóne si dupa statutele regiloru Ungarici. Noi intielegundu acésta resolutiune gratiósá a Maiestatei sale, (afara de aceea ca ne-amu umplutu de bucuria, pentru ca audimu si vedemu, ca vi-se deschide calea pe care puteti sa ve întórceti in strabunulu sinu alu bisericei romano-catolice, si la unirea mantuitóre), amu socotitu a fi datori'a si grigea nóstra cea pastorésca, care o avemu cá primate alu Ungarici si legatu nascutu, in tóta Urgari'a si in tierile si provinciele unite cu dens'a, precum si din puterea autoritatei nóstre, cá arhiepiscoru alu bisericei metropolitane din Strigoniu, care ni

s'a datu noue prin unu privilegiu specialu dela s. scaunu apostolicu, sa ve oferimu favórea nóstra si protectiunea speciala in tóte, voue celoru ce ve întórceti si celoru ce ve veti întórce la unirea cu biserica romano-catolica. Si vomu face acést'a cu atátu mai vertosu, cu câtu voi veti fi mai ferbinti in marturisirea si tienerea disei uniri, invatiandu, marturisindu si crediendu in particulariu si in publicu tóte cele ce invatia, marturisesce si crede s. matre biserica romano-catolica, mai alesu acele patru puncte, in care se pareá, ca ati fostu desbinati pana acum, adeca: 1. ca pontificele románu este capu universalu alu tótei biserici din lume; 2. ca panea azíma este destula materia pentru luarea cinei Domnului séu a tainei eucharistiei; 3. ca afára de ceriu, scaunulu fericitiloru, si de iadu, prinsórea condemnatiloru, mai este unu alu treilea locu, in care se tienu si se curetia sufletele mortiloru cele necuratíte inca; 4. ca spiritulu santu, a trei'a persóna in Trinitate, purcede dela Tatalu si dela Fíiulu. Si déca ve-ti fáce acést'a, atunci ve-ti putea sperá si dela Dumnedieu dedatoriulu tuturor bunetatoru, influinti'a gratiei sale in acésta viétia, si binecuventare mai copiósa in cele temporale, éra in venitoriu fericirea eterna, si totu deodata din favórea speciala a augustissimulu imperatoriu si din plinatatea potestatii regale, atátu persónele vóstre câtu si bisericile si cele-lalte ce se tienu de densele, ve ve-ti bucurá de scutirea si libertatea, de care se bucura in fapta bisericile, persónele si locurile bisericesci de ritulu latinu, din comandulu s. canóne. Éru cine va cutezá cu temeritate a despretiui acestu decretu alu Maiestatei sale augustissime, séu va cutezá sub vre-unu pretestu séu sub mantelulu usantie pretinse mai nainte de a se uní, a se opune apriatu séu pre ascunsu aceste predechiarate libertati bisericesci a unitiloru de ritulu grecescu, se va pedepsi atátu de judecii forului bisericescu si civilu, câtu si de augustissimulu imperatoriu, déca va cere trebuinti'a, cu acelesi pedepse, cu care se pedepsescu dupa lege si usantia cei-ce calca libertatea bisericésca a credinciosiloru de ritulu latinu. Si afára de acestea, in libertatea acést'a bisericésca, toti domnii, guvernulu regescu, magnátii, despanii si vice-despanii comitatelor, judicii nobililoru, capitaniii supremi si judicii regesci ai scaunelor secuiesci si sasesci, si in fine toti judecii forului bisericescu si civilu, déca ve ve-ti plange inaintea loro, ca v'ati

vatematu in predechiarat'a libertate, si ve-ti cere ajutoriulu loru, voru trebui sa ve faca judecata si dreptate, cá si celoru-lalti credinciosi ai santei matre biserice, care se bucura de aceea-si libertate. Éru déca ei nu voru impliní acestea, si voi ne ve-ti insciintia despre acést'a pre noi si pre urmatorii nostri, atunci noi ne vomu sèrgui sa vindecamu unu reu atátu de invederatu, câtu mai curendu si cu man'a cea mai severa. Datu in curtea comandai nòstre de Maylberg in Vien'a Austriei in 2 Juniu anulu Domnului 1698. Leopoldu cardinalulu de Collonici. Archiepiscopulu Strigoniului (L. S.).¹⁾

Atátu prin aceste promissiuni câtu si prin neobositele staruintie ale iesuitulu Pavelu Barani, se induplecà metrop. Atanasiu a tiené unu sinodu in Belgradu in 7. Iuliu 1698, adeca in a siesea luna dèla chirotonirea sa de archiereu. Despre pertractarile acestui sinodu nu avemu date sicure, se vede inse ca dificultatile escáte in contr'a uniunei eráu multe si diferite.

Dupa aceea imperatulu Leopoldu emise in 16. Febr. 1699. urmatoarea diploma favoritóre unirei:

„Noi Leopoldu din grati'a lui Dumnedieu alesu imperatu alu Romániloru purure augustu, regele Germaniei, Ungariei, Boemiei, Dalmatiei, Croatiei, Slavoniei etc. archiduce Austriei, duce Burgundiei, Brabantiei, Stiriei, Carintiei, Carnioliei, marchisu Moraviei, duce Lucsenburgului, Silesiei de susu si de diosu, Virtembergèi si Tecoi, principele Sveviei, comitele Absburgului, Tiro-lului, Chiburgului, Goritiei etc. Facemu cunoscutu prin acést'a tuturoru celoru ce se cuvine, ca libertatea bisericsca, de care se bucura bisericile si persónele bisericesci si lucrurile lor, dupa dreptulu ddiescu si omenescu mai alesu in regatulu nostru apostolicu din Ungari'a si din tiarile si provinciile unite cu dens'a, fiindu intarita prin gratiósele privilegie ale fericitiloru regi predecesoriloru nostri de buna memoria, si prin constitutiunile regatului, si cuviindu-se cá sa se tiena si sa se apere de Maiestatea nòstra imperiala regala (de óre-ce avemu prerogativa speciala de rege apostolicu intre regii crestini), ni s'a parutu dreptu, cá

¹⁾ Cron. rom. de Sincai la an. acést'a; si Magaz. istor.

acei'a pre cari i-a unitu aceea-si credintia si caritate in aceea-si unitate a s. biserice catolice, si pre cari ii tiene cá pre nisce fii ascultatori in totu acel'asi senu alu s. matre, si-i vivifica sub ace-l'asi capu cá membri ai acelui'a-si corpu, si-i face capabili de aceea-si favóre ddieésca si oménésca, acei'a dicu, sa nu fie lipsiti de dreptulu seu. Dara findu ca ni s'a facutu cunoscutu cu tóta siguratatea, ca natiunea Romaniloru, Greciloru si Rusneaciloru, care pana acum a fostu intinata cu schisma, a inceputu prin insuflarea lui Dumnedienu a se întórce la unirea si in sinulu s. biserice románe in diverse parti ale regatelor si in Transilvani'a si in partile unite cu dens'a, si a primi, a marturisi si a crede tóte cele ce primesce, marturisesce si crede s. matre biseric'a románo-catolicá, si mai vertosu acele patru puncte in care se desbinara pana acum: 1. ca patriarchulu Romei este capulu univرسالu alu tótei biserice crestine din lume; 2. ca pana azima e destula materia pentru cin'a Domnului séu misteriuu eucharistiei; 3. ca afara de ceriu, scaunulu fericitiloru, si de iadu, prinsórea condamnatiloru, mai este unu alu treilea locu in care se tienu si se curetia sufletele cele inca necuratite; 4. ca Duchulu santu, a trei'a fatia din Treime, purcede dela Tatalu si dela Fiiulu. Noi dreptu aceea vrendu sa respundemu revnitórei detorintie a unui rege apostolicu, dechiaramu din plinatatea autoritateri nóstre regale, ca bisericile, persónele bisericesci si lucrurile unitiloru de ritulu grecescu din predésele regate ale Ungariei, Croatiei si Slavoniei, pre cum si din Transilvani'a si din partile unite cu dens'a, sa se bucure chiaru de aceea-si libertate bisericesca de care se bucura in fapta bisericele, persónele bisericesci si lucrurile credinciosiloru de ritulu latinu, dupá comandulu s. canóne, si dupa consentiementulu, indulgenti'a si privilegiile principiloru pamentesci. Si in respectulu acest'a comandamu severu sub amenintia-rea maniei nóstre regale, ca dela publicarea acestei carti, nimeni, fia de ce stare, autoritate, demnitate, prerogativa si putintia, sa nu cutedie a se opune predechiaratei libertati bisericesci a unitiloru de ritulu grecescu séu apriatu séu pe ascunsu, séu sub vre unu pretextu, séu sub mantelulu usantie pretinse mai nainte de a se uni, nici sa cutedie a tratá pre preotii uniti cu biseric'a latina, cá pre omági, ai constrenghe la claca, la lucruri si la fapte omagiale, chiaru nici sub numele de onorariu, séu ai prinde, séu

ai persecută pentru numit'a unire, séu a-i scóte din locu, din beneficiu séu din parochia, chiaru sub acele pedepse din partea forului bisericescu si civilu, ba si din a Maiestăteii nóstre cându va cere trebuint'a, cu care se pedepsescu dupa lege cei ce călca libertatea bisericesca a credinciosiloru de ritulu latinu. Si acést'a comandamu tuturoru credinciosiloru nostri, prelatiloru, magnatiloru, nobililoru, judeciloru, si justitiariloru forului bisericescu si civilu, si tuturoru ordiniloru din predésele regate si din Transilvani'a, si celoru alalti supusi ai nostri la cari voru ajunge acestea, celoru de acum si celoru viitori, mai alesu generariloru, locutiitoriloru si celoru-lalti oficiari din ori-ce locuri, cá déca mai desu númerii uniti de ritulu grecescu se voru plange la voi ca s'au superatu in predechiarat'a loru libertate, si voru cere ajutoriulu vostru, sa le státi intr'ajutoriu si sa-i aperiți si sa-i protegeti in contr'a ori caroru calcatori ai acestui privilegiu. Si voimu si comandamu cá tóte cele mai susu díse, si dupa densele acésta diploma imperiala si regala, si acestu mandatu alu nostru sa se publice de despáni, vice-despani, judecii nobililoru, in tóte comitatele din Ungari'a, Croati'a, Slavoni'a si din Transilvani'a, de capitaniu supremi si de judecii regali din scaunele secuiesci si sasesci unde locuescu uniti de ritulu grecescu, (sa se publice) in adunarile generali si in cele scaunale, cá sa póta ajunge la cunoscenti'a tuturoru celoru ce se cuvine. Déca din contra cinevá s'aru aretá cu temeritate contrariu acestor'a, sa ne raportáti indáta, cá sa putemu vindecá câtu mai tempuriu si câtu mai severu unu reu atátu de invederatu, áltmintrea sa nū cutedie a face nici unulu dintre credinciosii nostri. Afára de acestea comandamu cá la transumtele séu scriso séu tiparite ale acestei diplome, subscrise cu man'a vre unei persóne cu autoritate bisericesca séu vre unui notariu publicu, sa se dea aceea-si credintia cá si cum s'aru fi datu in originalu. Si dupa ce se va ceti, voimu sa se dee totu-deun'a inapoi aretatoriului. Prin puterea si marturi'a acestei carti alei nóstre intarite cu indoitulu nostru sigilu secretu, acatiátu, cu care ne servimu cá rege alu Ungariei. Datu prin man'a credinciosulu nostru, iubitulu, reverendissimulu in Christosu parinte, domnulu Leopoldu presviteru cardinalu alu s. biserice románe cu titlulu s. Ieronimu alu Iliriciloru de Collonici, archiepiscopulu biserice metropolitane din Stigoniu, despanulu su-

premu si perpetuu alu locului si comitatului acelu'asi, primatelui Ungariei, legatului nascutu, secretariului si cancelariului supremu si consiliariului nostru intimu, in cetatea nósra Vien'a Austriei, in 16 ale lunei lui Februariu, anulu Domnului 1699, alu regatului nostru románu 42, alu Ungariei si cele-lalte 44, éru alu Boemiei 43. Leopoldu m. p. Leopoldu cardinalulu de Collonici archiepiscopulu Strigoniului. Comite Samuelu Calnoki.“¹⁾

Diplom'a acést'a privilegiale se intielege ca a trebuitu sa produca mare durere in inimile clerului si poporului romanu, cari voiáu cu ori ce pretiu sa remana in religiunea loru cea stramosiásca; déra aceea si in cei de alte confessiuni, in reformati, inca a produsu neplacere si nemultiamire, càci ei inca se nesuiáu si acum a trage la sine pre bietii romani si cu deosebire pre metropolitulu loru, carele se decise a-si parasí religiunea sa. Pentru aceea se raportà regimului imperialu, ca multi dintre Romani aru fi voindu sa se unésca cu alte religiuni, si éra altii sa remana in religiunea cea vechia, la ce imperatulu rescrise in 6. Augustu 1699, ca Romanii au voia de a se uní cu ori care dintre cele patru religiuni recepte, séu de a remané in cea marturisita de ei pana acum, precum dechiaráse in 14. Aprile 1698.

Dureróse si amáre dile voru fi fostu pentru Romani acelea, cari potura seduce pre insisi capii bisericesci de a redicá pumnariulu asupr'a bisericei loru proprie, asupr'a acelei biserice, carea sub decursulu atâtoru vécuri si in mediuloculu atâtoru fortuni viforóse 'si sciù pastrá nevatemáta esistentia sa! Asié, doi capi ai ei, cari, dupa deregatori'a si positiunea loru si dupa esemplulu celu laudaveru alu predecesoriloru loru, eráu cei dintâiu chiamati a fi custodii santieniei intregitatei bisericei loru celei amenintiate. Ce se intemplà cu metropolitulu Sav'a? Mai bucurosu suferì martiriulu decâtu sa infiga elu insusi cutítulu

¹⁾ Cron. rom. de Sincai la an. 1699, si Magaz. istor. p. 285 seqq.

in inim'a miresei sale! Lauda si marire clerului carele nu se lasà a se amagí pentru unu blidu de linte: lauda si marire poporului carele si atunci cá totdeun'a, sciù opune barbatia si constantia romana, curselor celor viclene ale inimiciloru bisericeii si ai natiunei romane!

In urm'a rèscripului imperatescu amentitu, guvernulu tierii ordinà comissiuni prin tóta tier'a, statatorie din catolici si reformati, care sa cercetedie, déca tieranii voru sa se unésca cu catolicii ori cu alt'a dintre religiunile recepte. Pre langa acést'a totu guvernulu tierii, in contielegere cu catolicii, mai emise inca si urmatoriulu decretu:

1. „In Transilvani'a suntu destulu doi preoti romanesci chiaru si in cele mai mari sate romanesci, éru in cele mai mici, este destulu si unulu numai pentru servitiulu bisericescu; asié déru nu este de lipsa sa aiba mai mare numeru de preoti. 2. Episcopulu sa nu-i fie iertatu a chirotoni persóne nevrednice de preotia, si cu multu mai pucinu pentru bani, ci numai pre acei'a sa-i chirotonésca, cari se voru esaminá mai întâiu si se voru aflá vrednici. Éru esamenulu sa nu se faca numai inaintea preotiloru romanesci, ci inaintea si a altoru preoti, adeca de aceea-si lege cu care voru vrea sa se uneasca, si pre preotii acesti'a ii-va numi si tramite la esamenu biseric'a séu episcopulu religiunei acelei'a, cu carea voru fi uniti; dara numerulu preotiloru romanesci nici asié sa nu se imultiásca mai multu de câtu va fi lipsa. 3. Dreptu aceea ori cine voiesce sa se primiasca in cleru, fiindu-ca Romanii acum nu au vre-o scóla, sa invetie si sa se procopsiasca in scól'a religiunei acelei'a, cu carea s'a unitu, altmintrea sa nu se primiasca la preotia. 4. Éru preotii acei'a, cari nu servescu si n'au mosiile sale, care sa fia libere si sa le póta mositeni fara de daun'a domniloru pamentesci si a altor'a, pana cându si voru capeté parochia, sa nu locuiásca in sate, ci in monastire. 5. Preste totu precum preotii celoru-lalte religiuni, scotienduse afara numai pamenturile ce se tienu de eclesia, din cele-lalte decum-vá le lucra, suntu datoru a dá decima domniloru pamentesci si alte biruri, de nu li se iérta, si a purtá tóte greutatile ce se cuvinu mosieloru si pamenturiloru acelor'a: asié si preotii romanesci mai

mare-libertate si scutintia sa nu poftésca, pentru-ca inaltiatulu-
imperatu nu le-au datu loru mai mare libertate si scutintia, de-
cum au dupa legile tierii preotii religiuniloru acelor'a, cu cari
s'au unitu Romanii. 6. Fiindu-ca mireniloru inca nu le este ier-
tatu a báte pre cine-vá, si fiesce-care dupa mesur'a faptei cei
rele are pedéps'a sa renduita in legi, si in obiceiu, asié si pentru
faptele cele rele ale preotiloru dupa legile tierii este scaunu, si
judecata: preotii cei romanesci inca acelu scaunu si judecata sa
aiba, care lu are religiunea aceea, cu carea se voru uni, si in ce
chipu si unde trebuie a cautá pentru vre-o fapta rea pre preo-
tulu religiunei acei'a, acolo trebue a cautá si asia trebue a judecá
si pre preotulu celu romanescu, dupa Aprobate partea I. tit. 5.
Éru acei'a dintre preotii romanesci, cari nu se voru uni cu vre
o religiune din cele primate, ci voru remanea cá si mai nainte,
sa se judece cum s'au judecatu mai de multu. 7. Incátu este
pentru afurisanii, se dojenesce episcopulu celu romanescu, cá dela
unele necuviintie cá acelea sa se infrêne, si preotiloru romanesci
inca sa nu concéda, sa faca de acelea, ci pre cum lucra religiu-
nea cu care se voru uni, cându afurisesce pre cine-vá, asié sa
lucre si ei. Datu in Belgradu din regesculu guvernulu in 26 Sept.
din anulu 1699, prin mine Nicolau Bethlen, cancelariulu Arde-
lului.“¹⁾

Se díce ca ordinatiunea acést'a guverniala, nu i-arú
fi placutu lui Atanasiu, si pentru aceea elu arú fi datu cu
intregu sinodulu Romaniloru din Transilvani'a, urmatoriulu
protestu guvernului tierii:

„Noi subscrisii, episcopulu si protopopii bisericei unite de
ritulu grecescu cu cea romano-catolica, facemu cunoscutu prin
acést'a tuturoru celoru ce se cuvine, mai alesu guvernului regescu
alu Transilvaniei, celoru de acum si celoru viitori, cumca noi de
buna voia, nesiliti si din inima amu primitu prea gratiosulu de-
cretu alu prea inaltiatului imperatu din 14 Aprile 1698. Inca si
prea gratiós'a diploma din anulu curentu, care s'a datu in 16. Fe-
bruariu, inca si altu nou decretu alu prea inaltiatului imperatu

¹⁾ Cron. rom. de Sincai la an. acest'a.

din acel'asi anu si din 26. Februaru trimisu inaltului guvern u re-
gescu. Éru findu - ca decretulu, si articuli cei cu numele rege-
scului guvern u si cu alu onoratoru staturu trimisi la noi, care
nu numai a inaltiatului imperatu, ci si a religiunei catolice liber-
tate o vatema, si membrii ei ii grozavescu si-i calca, noi intru
tôte acelor'a tare si in comunu contradicemu, si pre alti cercatori
si ispititori nu cunóschemu, nici primimu, fara numai de se voru
tramite dela inaltiatulu imperatu si regele apostolicu si dela emi-
nentísimulu cardinalu, arhiepiscopulu Strigoniului, primatele Ún-
gariiei si celu mai mare pastoriu alu bisericiloru din tierile de
sub corón'a Ungariiei, pre cari nu numai ii vomu cunósce ci si
cu onóre si dragoste i-vomu primi. Afára de acestea, protestamu
sub juramentulu ce l'amu facutu despre acést'a, ca noi nu vremu
sa ne lasamu de unirea ce o-amu facutu cu biseric'a romano-
catolica, nici ne vomu lipi de vre-o religiune, carea se impotri-
vesce religiunei romano-catolice, intru a caror'a mai mare tarime
sigilamu acestea cu sigilulu sinodulu mare, in Belgradu in 30
Septemvre din an. 1699. Noi episcopulu si totu sinodulu Roma-
niloru din Ardelu.“¹⁾

In Magaz. istor. p. 299 — 301 se díce: „Noi archi-
episcopulu s. c.“ si nu „episcopulu“ cá la Sincai.

Protestulu acest'a cuprinde in sine unele contradic-
tiuni si anomalii invederate, cari nu ne iérta a-i dá cre-
diementu in feliulu si in stilulu seu; si asiá credemu si
noi ce se díce in istori'a bisericésca de ep. bar. Siagun'a,
ca déca se vá fi si datu vre-unu protestu la guvernulu
tierii, apoi lu-va fi datu si asternutu de buna séma numai
Atanasiu singuru in numele clerului si alu poporului, fara
cá sa se fi tienutu vre-unu sinodu formalu in privinti'a
acést'a. Acést'a suntemu mai aplecati a o crede si din
causa, càci este prea invederatu, ca Atanasiu de totu pu-
cini aseclii a avutu la lucrulu inceputu de densulu adeca
la apostasia.

¹⁾ Cron. rom. de Sincai la anulu acest'a.

Parerea acést'a se justifica de ajunsu prin urmatoriulu patentu alu imperatoriului Leopoldu din 12. Decembre 1699, ce se emise cu doue luni mai târziu in urm'a acelu protestu si cuprinde acestea :

„Leopoldu din grati'a lui Ddieu alesu imperatu alu Romániloru, purure augustu etc. Luminatiloru, vederatiloru, maritiloru, generosiloru, egregiiloru, si luatoriloru de séma, iubiti credinciosi ! Fara de indoiala ve ve-ti aduce aminte de resolutiunea nóstra din 14. Aprile a. 1698 data, si in 6. Aug. 1699 repetíta, cu carea intr'adinsu amu poruncitu, cá Romaniloru celoru de legea grecésca liberu sa le fia a se uni cu macaru care dintre cele patru religiuni primite in Ardealu, seu sa remana in religiunea, in care au fostu pana acum; adevratu asié cá acele privilegie sa le aiba, care le are religiunea aceea, cu care se voru uni. Ci fiindu ca cu neplacere intielegemu, ca nu numai se lucra improtiv'a prea gratióssei resolutiunei acestei'a, ci inca unii, cari iubescu turburarea pacii publice, cutédia a barfi, ca scopulu nostru este, cá numitii romani sa se silésca la unire cu religiunea cea catolica; dreptu aceea voimu gratiosu, a ve dechiará voia, cugetulu si scöpuulu nostru, cumca numitii Romani au tóta libertatea de a se uni cu ori-care din cele patru religiuni primite din Ardelu, séu de a remané in starea de acum, avendu privilegiele religiunei, cu care se voru uni, séu remaindu pre langa privilegiele, care le au acum Romanii. Inse asié cá niminea sa indrasnésca sub grea mania a nóstra pre numitii Romani ai turburá inlibertatea loru acést'a, séu câtu mai pucinu a-i ingreună. Bá ce este mai multu cei-ce se voru improtíví orenduielei acestei'a la plansórea celoru vatemati sa se pedepsésca, si vatematiloru cuviósa satisfactiune si dreptate sa li se faca. Pentru ca voimu cá tóti sa póta cu pace traí in religiunea loru dupa diplom'a nóstra cea regésca. Dreptu aceea voue din nou prea gratiosu si intr'adinsu ve demandámu, cá fara de intardiére nu numai sa publicati dechiaratiunea acést'a a resolutiunei nóstre prin tóta tiér'a; ci cá nesce zelosi si credinciosi consiliari ai nostri intru aceea sa ve siliti, cá dis'a dechiaratiune de toti sa se tiena, si voi inca sa o tienti. Mai incolo cesaro-regesc'a nóstra gratia voue prea gratiosu o intarimu. Datu in cetatea nóstra Vien'a Austriei

in 12. Decembre 1700, alu regatului nostru român 40, Hungariei 47, éru alu Boemiei 46. Leopoldu m. p. Juliu Fridericu comite Bucelleus m. p. la propriulu mandatu alu c. r. Maiestati Joanu Teodoru a Visenberg m. p.¹⁾

In Magaz. istor. p. 301—304 stà anulu 1699, si si cei-lalti schimbati precum: alu regatului rom. 42, alu Ungar. 44, alu Boemiei 46. Se vede inse si din alte impregiurari, ca patentulu acest'a s'a emisu in 1799, si nu 1700 cum dîce Sincai.

Iata ce scrie despre acést'a si Michailu Cserei reformatulu:

„Mai multe inca au facutu papistasii din Ardelu, ca iesuitii pre ascunsu atât'a au umblatu pe la Atanasiu episcopulu celu românescu, pana ce l'au insielatu, de si elu si preotii cei românesci din Ardelu s'au unitu cu papistii, promitendu episcopului multa onóre si mergere înainte, éra preotiloru ca se voru mantui de iobagia, de darurile ce le dáu pe anu domniloru pamentesci si de decime, si cá sa nu se faca vre o rescóla pentru aceea in tíera, dela imperatulu si dela cardinalulu Collonici au adusu patenturi, cá sa aiba libertate preotii cei românesci a se uni cu macaru care religiune, si sa aiba privilegiile religiunei acelei'a, cu care se voru uni. Si comisari inca au renduitu din fiecare religiune câte unulu cá in tóte scaunele sa adune pre preoti si pe nume sa-i scrie, care preotu cu care religiune vré sa se uniasca. Ci acést'a inca numai insielatiune a fostu; pentru ca pre preotii acei'a cari vreáu sa se uniasca cu calvinii, episcopulu din indemnulu iesuitiloru i-au prinsu cu Nemptii, pre cari i-au trimisu pe la casele lor, si multu i-au chinuitu; cum s'a intemplatu unoru preoti din comitatulu Hinedórei; pentru cari destulu au protestatu domnii calvinesci, si mai vertosu Nicolau Bethleñ, daru nimic'a n'au folositu. Pentru ca macaru ca imperatulu, cum s'a dîsu mai susu, tramisese patentu, daru in taina a scrisu cu man'a sa si sub sigilulu seu celu secretu generalului Rabuttinu cá sa nu gandésca cu patentulu celu de mai nainte, ca numai silitu de religiunile acatolice din Ardelu l'a

¹⁾ Cron. rom. de Sincai la an. acest'a.

datu, ci din tóta puterea lui sa se nevoiasca cá preotii cei romanesi nu cu alt'a, fara numai cu religiunea catolica sa se uniásca; pentru aceea generalulu Rabuttinu nici ca au pututu lucrá altmintrea. Cartea acést'a, carea si astadi pucini o sciu in Ardelu, generalulu Rabuttinu intorcându-o pe latinia o a datu in táina domnului Stefanu Apor, si la man'a mea asié a venitu, ca tóte cartile lui Stefanu Apor stáu la mine, si ctindu o m'am minunatu la câte au adusu pre imperatulu celu blandu ministrii cei rei.“¹⁾

Déra ca Atanasiu nu aveá partisani multi si ca unirea nu putea prinde radecina aflandu mare resistintia in clerulu si poporulu romanu, ne putemu convinge si de ací, ca elu, metropolitulu Atanasiu, pre langa tóte incercarile facute pentru de a-si parasí religiunea strabuna, inca nu intrerupsese relatiunile cu esarchatulu din Bucuresci pana acum. Acést'a o cunoscemu din impregiurarea, ca principele tierii romanesi Ioanu Constantinu Basaraba tocm'a pe tempulu acest'a tramise lui Atanasiu mai multe odóre archieresci in daru, bá in 15. Iuniu 1700 acel'asi principe darul metropoliei nóstre din Ardelu mosi'a Merisieniloru din judetiulu Argesiului, pre langa diplom'a ce o reproduseramu mai susu.

Nepricependu Atanasiu valórea acestui daru, apoi inimicii cei aprigi ai bisericeii ortodoxe o pricepura destulu de bine; pentru aceea, cá nesuintiele loru cele mari si indelungate sa nu se prefaca in apa, ei se opintira din nou cu puteri indoite pentru de a aduce pre Atanasiu celu scurtu vediatoriu la apostasia, ceea-ce le si succese; càci se dice ca Atanasiu aru fi conchiamatu sinodu generalu de toti protopopii, preotii, nobilii si betranii orasielor si satelor, din tóta Tránsilvani'a si partile Ungariei impreunate cu dens'a, la monastirea s. Treimi din Belgradu, in 4. Septemvre 1700.

Sinodulu acest'a, dupa cum se aréta mai departe in Ma-

¹⁾ Cron. rom. de G. Sincai la anulu acest'a.

gazinulu istoricu, lu-aru fi deschisu metropolitulu Atanasiu cu o cuventare despre folósele cele mari ale unirei cu biseric'a apuséna. Cea mai mare parte a clerului s'aru fi aretatu aplecata la unire. Dintre mireni, boiarii din districtulu Fagarasiului s'aru fi induplecatu fara greutate la unire, déra nu si locuitorii comitatului Hinedorei, ai scaunului Sibiiului si ai districtului Brasiovului. Cu tóte acestea dupa mai multe argumente produse din partea celorlalti, s'aru fi induplecatu si ei. In siedinti'a din 5. Sept. s'aru fi decisu, cá afara de cele patru puncte sa nu se mai primésca nimic'a; ritulu si disciplin'a sa remana cum au fostu pana acum, lasându dintr'insele numai cele ce se voru aflá a fi contrarie credintiei romano-catolice. Mai departe s'aru fi decisu, sa se subscrie metropolitulu, fie-care protopopu inaintea juratului seu, a doi comisari preoti, si a trei deputati betrani din fie-care satu in numele districtului intregu. Actulu s'aru fi formulatu cu aceste cuvinte:

„Noi subinsemnatii, episcopulu, protopopii si totu clerulu bisericei romanésci din Transilvani'a si din partile ei, facemu cunoscutu prin acést'a tuturor celoru-ce se cuvine, si mai alesu ordinalorn tierii Transilvaniei: ca considerandu atâtu nestatornicia cea curgátore a vietici omenesci, câtu si nemuirea sufletului, (de care se cuvine a avé cea mai mare grige de tóte), amu facutu liberu, si de buna voia, si din indemnulu numelui ddieescu, unirea cu biseric'a romano-catolica, si ne dechiaramu prin acést'a de comembri s. bisericei romano-catolice, primindu, marturisu si credicndu tóte, cele ce ea primesce, marturisesce si crede, mai vertosu acele patru puncte, in care ne pareamu pana acum a fi desbinati, care ni se propunu si prin gratiosulu decretu si prin diplom'a Maiestatei sale imperiale, si prin a eminentissimului archiepiscopu, din care cauza vremu, cá si noi sa ne bucuramu de tóte acele drepturi si privilegie, de care se bucura si preotii acelei'asi maice biserice dupa legile fostiloru regi ai Ungariei, asié si noi dupa prenumitul decretu alu Maiestatii sale impergesci, si alu eminentissimului archiepiscopu sa ne bucuramu acum inainte cá comembri ai acelei'asi biserice. Intru mai mare

credinția și țaria a acestor'a amu întaritu acestu manifestu alu nostru cu subscrierea maneî nóstre, și cu sigilulu monastirei din Alb'a-Juli'a, și cu sigilele proprii usuatē. Alb'a-Juli'a in 5. Septemvře 1700 (L. S.) Metropolitulu Atanasiu, apoi urmēdia subscrierile celoru 54 de protopopi cu 1563 preoti.¹⁾

La Sincai anulu acest'a stă 12. Decembre, in locu de 5. Septemvře; apoi protopopi se punu: 55, preoti 1582. In Magaz. istor. se punu protopopii, cari aru fi subscrisu actulu de unire, cu numele loru.

Mai incolo, totu in Magazinulu istor. ni se spune: ca acestu sinodu a fostu celu mai mare sinodu alu Romaniloru din Transilvani'a. Ca afăra de protopopi și de preoti aru fi fostu chiamati cāte trei deputati laici din fiecare satu; pre langa cari s'aru fi mai adunatu multīme de Romani din tōte partile, cā sa vēdia resultatulu unirei; și ca numai dupa ce s'aru fi incredintiatu ca ritulu și disciplin'a bisericesca voru remanē neschimbate cā și mai nainte, s'aru fi liniscitu și primitu unirea. Ca istoricii aru fi spuindu, ca pana la 200,000 de familii romane s'aru fi unitu in acea di. In fine ca totu la acestu sinodu, in siedinti'a din 14. Sept., s'aru fi adusu, la propunerea metropolitulu, 28 de punte disciplinaric.²⁾

Dupa-ce Atanasiu si-aru fi asiediatu lucrurile in modulu acest'a, plecā la Vien'a la imperatulu, de catra carele fū decoratu cu lantiu de auru, cu cruce, și cu portretulu imperatulu, precum se vede in diplom'a acēst'a de întarire:

„Noi Leopoldu din grati'a lui Ddieu alesu imperatu alu Romāniloru purure augustu etc. Facemu cunoscutu prin acēst'a tuturoru celoru ce se cuvine, ca noi din grigea care o avemu pentru alegerea pastoriloru sufleteloru credinciosiloru nostri supusi, considerandu meritele cele inalte și speciale ale credinciosulu nostru Atanasiu episcopulu de ritulu grecescu din Transilvani'a și din partile unite cu dens'a, precum și invetiatur'a și viēti'a lui

¹⁾ Magaz. istor. p. 307 seqq.

²⁾ Docum. istor. despre starea polit. și ierat. a Romaniloru etz. p. 168 seqq.

cea esemplara si placuta tuturor, purtarea si cele-lalte virtuti cu care este inzestratu de celu prea inaltu, precum am intielesu din raportulu mariloru nostri ministri: am otaritu pre acelasi episcopu cá pre o persóna vrednica si meritósa si noue placuta, sa-lu numimu episcopu natiunei romane in Transilvani'a si in partile unite cu dens'a, prelatu si pastoru supremu alu predisului poporu romanu, in loculu reposatului celui din urma episcopu Teofilu, dupa dreptulu patronatului nostru regalu, care-lu avemu si-lu eserciamu din puterea fostiloru regi ai Ungariei, predecesoriloru nostri de fericita memoria, intru conferirea tuturoru bisericeloru si beneficieloru din provinci'a nóstra Transilvani'a si din partile unite cu dens'a, si afára de acést'a, sa-lu dechiaramu in numerulu consiliariloru, si sa-i damu acelu episcopatu cu tóte drepturile, folósele si veniturile in ori ce modu numite, care de dreptu si din vechime se cuvinu acelui episcopu, si sa-lu introducemu intru stapanirea episcopatului prin tesaurariatulu nostru din provinci'a Transilvaniei. Si pentru iubirea nóstra cea speciala imperiala-regala care o avemu catra numitulu episcopu, pentru onórea si stím'a lui si a natiunei lui, amu voitu sa-lu decoramu si sa-lu onoramu cu lantiu de auru, adornatu cu cruce si cu portretulu nostru imperialu regalu, care sa tréca la ceilalti episcopi urmatori lui, inse asié cá acel'a sa fie ascultatoriu si credinciosu in tóte lucrurile cele drepte si permise, atatu pontifcelui s. bisericei románe, catu si noue, si arhiepiscopului din Strigoniu celui de acum si celoru viitori, sa tiena marturisirea credintiei de acum in viitoriu si insusi episcopulu si urmatorii lui, ba si toti preotii de acel'asi ritu, cari voru vrea sa se bucure de episcopatu si de cele-lalte beneficé, si cari voru primi carte de intarire numai dela noi, cá dela regele apostolicu, ce li se voru tramite prin cancelari'a nóstra aulica transilvana. Prin puterea si marturi'a acestei carti din partea nóstra.

Datu in cetatea nóstra Vien'a Austriei, in 19 dile ale lunei lui Martiu, anulu Domnului 1701, alu regatului nostru románu 45, alu Ungariei 46, alu Boemiei 45. Leopoldu (L. S.) Comite Samuel Kálnoki. Joanu Fiat m. p.¹⁾

La Sincai si aici diferescu anii regatelor.

¹⁾ Magaz. istor. tom. 3, p. 317 — 321.

Intorcându-se Atanasiu a casa dela Vien'a, i-se tienù in curendu si instalatiunea de episcopu cu mare pompa. Si asia prin actulu acestu din urma apostasi'a metropolitului Atanasiu se realisà deplinu, punendu-se astfeliu capácu incercariloru celoru de 6 — 7 ani ale acestoru doi metropoliți din urma, pentru de a desbiná biseric'a romana, carea prin dieci de vécuri stete intréga si neclatita cá o stêncea in mediuloculu valuriloru celoru fortunóse, ce o lóveau neincetatu.

VI.

Unirea si consecintiele ei.

Fiindu-ca ne fù vorb'a tocm'a despre actulu unirei, carele are o insemnatáte asiá de mare pentru Romani; si fiindu-ca in privinti'a acést'a opiniunea publica romana inca nici pana astadi nu se vede a se fi chiarificatu de ajunsu, din cauza póte càci pana acum, cu pucina esceptiune, mai numai dintr'o parte, unilateralu, se scrisera câte s'au scrisu asupr'a acestui obiectu: aru fi dóra la loculu seu, a ne oprí pucinu aci si a vorbí si noi câte-va cuvinte intr'o cestiúne, ce ne atinge asia de-aprópe si a carei'a chiari-ficatiune o pretinde imperiosu adevverulu istoricu bisericescu si nationalu.

Doze impregiurari suntu, asupr'a caror'a trebuie sa ne indreptamu atentiunea vorbindu despre acestu obiectu, si adeca:

A. Óre adevveratu sa fia, ca cu metropolitulu Atanasiu toti Romanii din Transilvani'a s'aru fi unitu impreuna? si

B. Óre adevveratu sa fia, ca unirea aru fi trasu mari folóse dupa sine, pentru natiunea romana?

A. Din cele ce se amentira mai susu, cu deosebire din Magazinulu istoricu vediúramu, ca acolo se afirma si afirmatiunea acést'a se repetì de nenumerate ori, ba ca se profesédia chiaru cu taria din partea cea-lalta: ca sinodulu

respectiv, la care sa se fi scrisu mai pre urma actulu unirei cu biseric'a apuséna, aru fi fostu celu mai mare sinodu alu Romaniloru din Transilvani'a, — ca actulu acest'a alu unirei l'aru fi scrisu 54 protopopi si 1563 preoti, — ca aru mai fi fostu chiamati la acelu sinodu, afára de protopopi si preoti, inca câte trei deputati mireni din fiecare satu, — ca dupa cum spunu istoricii intr'aceea-si dí s'aru fi unitu pana la 200,000 de familii! — ca prin urmare — ceea-ce e lucrulu principalu — prin actulu acel'a de unire intréga natiunea romana din Transilvani'a aru fi imbracisiétu unirea cu biseric'a apuséna séu papista, si ca in fine acésta unire s'aru fi seversitu si indeplinitu „in tóta form'a“.

Nu se scie, pe ce si-va fi basátu Magazinulu istor. asertiunile sale, càci isvórele din cari se scósera acelea, nu ni se spunu, si istoricii, cari aru fi dicundu ca intr'aceea-si dí s'aru fi unitu la 200,000 de familii, inca nu ni se aréta. Alti scriitori mai vechi si alte documente demne de credintia, ne infacisiédia lucrulu cu totulu altmintrea, încâtu pe bas'a acestor'a se póte afirmá: ca necum natiunea intréga, dara nici macaru de jumetáte, — ci numai o parte mica si neinsemnata a ei, si adeca numai metropoli-tulu Atanasiu cu unii din protopopi, preoti si mireni nobili imbracisiéra unirea díntr' antéiu.

Asiá mai antéiu insusi G. Sincai, scriindu la anulu acest'a despre actulu unirei, nu consimte cu Magazinulu istor., ba inca aduce inainte fapte, care restórna de totu asertiunile Magazinului; càci iata ce scrie elu:

„Toem'a pe aceea di, candu s'a datu diplomatulu aci mai alesu adusu (alu lui Leopoldu din 12. Decembre 1700), s'a adunatu saborulu romanescu la Belgradu, bagu séma din insciintiarea iesutiloru, ca altmintrea n'a pututu sa fie, si a datu scrisórea acést'a: (urmédia actulu unirei amontitu mai susu).

„Pe harti'a ce se ticine in archivulu episcopiei Fagarasiului, depre care s'a luat acésta scrisóre, nu suntu subscrisi me-

tropolitulu Atanasiu si protopopii cu preotii de sub densii, ci dintr'unu protocolu de sub acelasi Atanasiu se vede, ca pe tempulu acel'a acesti'a au fostu protopopii preste atati'a preoti cati se insémna dupa densii, adeca: protopopu Daniilu dela Ili'a, carelè aveá sub sine preoti 20; Toaderu dela Crisiu 20; Gavriilu dela Bistr'a 15; Tom'a dela Vintii de josu 24; Joanu dela Hunedoara 50; Georgiu dela Hatiegu 35; Nicula dela Sebesiu 35; Petru dela Dai'a 30; Vasiliu dela Armeni 39; Sav'a dela Salisce 15; Petru dela Sibiiu 33; Macsimu dela Avrigu 21; Stanila dela Vistea 46; Radu dela Berivoiu 56; Vasiliu dela Brasi-ovu 25; Cristea dela Haromsecu 13; Vasiliu dela Calboru 35; Aronu din Cichindealu 24; Idumiru dela Barghisiu 9; Georgiu dela Ohab'a 40; Vasiliu de Sub-padure 20; Joanu dela Lepindea 16; Costinu dela Vidraseu 9; Petru dela Giurgiu 25; Adamu dela Orasci'a 25; Joanu din Calivnu 30; Radulu dela Colunu 41; Costanu dela Sieulea 28; Macaveiu dela Nemisca 25; Gregoriu dela Chitoiu 35; Joanu dela Chinesci 40; Mateiu dela Lapusiu 27; Tóderu dela Lemnii 56; Tóderu dela Riusioru 45; Simeonu dela Sarvadu 10; Andreiu dela Simleu 24; Simeonu dela Basesci 40; Demetriu dela Bacaiu 37; Michailu dela Calat'a 30; Pasculu dela Turd'a 28; Janculu dela Giumalu 45; Cost'a dela Hoparc'a 24; Joanu dela Sangiorgiu 24; Onulu dela Sacalu 26; Simonu dela Silvasiu 26; Davidu dela Uifalau 48; Stefanu dela Sanmichaiu 25, Vasiliu dela Santulu 7; Jovianu dela Lazuri 15; Petru dela Belgradu 22; Gaboru dela Sfoaru 40; Adamu dela Cugiru 24; Simonu din Soldobagiu 9; Luc'a din Seleusiu 9; Vasiliu din Comlisiu 41; popii din tienutulu Sigetului, din Maramurosiu 22; din Poian'a Cobi'a 9; din Jerasiulu de susu 44. Afara de Comitatulu Satmarului. Si asié preste totu eráu protopopi 55, preoti 1582, cari aru fi trebuitu sa se subscrie cu metropolitulu Atanasiu, si sa fie totu clerulu. Ce sciu ca n'au fostu, ci numai capeteniele s'au subscrisu. ¹⁾

Din acestea se vede dara, ca actulu unirei nici chiaru clerulu intregu, ci numai capeteniele, cum díce Sincai, lu subscrisera, éra din poporu nimeni.

Mai incolo dintre straini Nicolau Bethlen, scriindu de-

¹⁾ Cron. rom. de Sincai la an. 1700.

spre instalarea lui Atanasiu si spuindu, ca acestu Atanasiu a chiamatu la Belgradu o multime de preoti romanesci sub pedépsa de 50 fl. dice:

„ca multi mergeáu plangéndu, si unii dintre densii diceáu: „acum secera orzulu, dara dupa orzu voru secerá si greulu“. Si érase: Candu s'a facutu iustalatiunea episcopului Atanasiu, unii dintre Greci (Romanii negutiatori séu orasieni pe atunci se numiáu si Greci) adevératu au protestatu in contr'a unirei, daru bietii romani si preotii n'au cutezatu, ci dupa vreo catevá-luni au inceputu a pofiti, cá in biseric'a cea mai mica din Belgradu sa le slujeasca preoti neuniti dupa obiceiulu celu mái demultu s. a. Eu sciu ce au poffitu, daru episcopulu cu iesuitulu pedagogulu seu nemic'a n'au plinitu, ba nici mortii acelor'a nu i-au ingropatu, pentru cáre lucru acei'a s'au superatu, s'au vorbitu la olalta, s'au juratu si pre unu Nagyszegyi Gábor (dara nu celu din Clusiu) care erá nobilu seracu, altmintrea omu invetiatu si din papistasiu se facuse romanu, l'au pusu curatoru, cá sa le umble de tréba la guvernulu, la tíera si la macaru cine, ca ei afára de obiceiurile cele mai de demultu, nu poffescu alt'a. Multu aru fi sa scriu tóta istori'a ast'a, dreptu aceea trecu la cele mai de lipsa.“¹⁾

Totu acel'asi scriitoriu istoriscesce mai departe, cum Nagyszegyi Gábor in calitatea sa de curatoru alu Romaniloru, impreuna cu alti Romani de frunte, mai toti nobili, umblára pe la guvernulu tierii, asternura protestulu, dara in urma atátu elu câtu si cei-lalti soci ai lui se tramisera la Sibiiu, unde se arestára. Totu acel'asi spune in fine, ca eclesi'a romanésca (se intielegu Romanii cari nu voíra a se uni) 'si facú sie-si unu sigilu prin unu óre-care argintariu si nobilu din Belgradu, anume Andreiu Comaromi, si ca argintariulu acest'a inca a siediutu in arestu, pentru acelu sigilu s. a. s. a.²⁾

Dara si Nicolau Cserei inca scrie urmatórele in privinti'a acestui obiectu:

¹⁾ Cron. rom. de Sincai la a. 1701.

²⁾ Totu acolo.

„Éru Romanii din tíer'a Barsei nu vrura sa fie sub episcopulu celu romanescu, nici sa se uniasca cu papistasii, mare patronu avendu pre Voda 'din Tíer'a romanésca a caruí'a voia imperatulu inca nu vreá sa o calce. Dreptu aceea a trimisu soli la Constantinopolea de au vestitu, ca ei vreu sa remana cum au fostu mai nainte in religiunea grecésca, si nu vreu mai multu sa asculte de episcopulu, carele acum s'a papistasitu. Despre care si protestu au datu protonotariului Joanu Siarosi dupa legile tierii si au luatú dela densulu protestulu sub sigilulu imperatescu; dara si Joanu Siarosi, despre carele voiu vorbi aiurilea, a platitu pentru aceea si Naghiseghi Gaboru carele erá romanu, si mai nainte fusese secretariu la episcopulu celu romanescu, s'au prinsu, pentru ca elu scrisese protestulu, si calvinulu Andreiu Comaromi argintariulu din Belgradu, pentru ca a facutu sigilulu Barseniloru s'a luatú si s'a dusu in Sibiiu ¹⁾, unde multu tempu au robitu seracii nevinovati. Si acestea inca totu Stefanu Apor le-a pricinuitu.“ ²⁾

Protestulu Brasioveniloru din 27. Iuniu 1701, aster-nutu in contr'a lui Atanasiu si a unirei, amintitu mai susu, este acest'a ce urmédia aici:

„Noi Leopoldu din grati'a lui Ddieu alesu imperatu alu Romaniloru etc. Facemu cunoscutu prin acést'a, ca onoratii Pop'a Vasiliu, Pop'a Carstea si Pop'a Florea preoti, Stoic'a Postavariu si Georgiu Vatafu curatorii confessiunei grecesci a Romaniloru, aflatori si locuitori in suburbiulu cetatei Brasiovului numitu Bolgarsechiu; Pop'a Stánu din opidulu Fagarásiu, Pop'a Petru si Pop'a Duvlea din Zernesci si Pop'a Joanu din Toháni, si Pop'a Stoic'a din Resnovu, preoti din opidele districtului Fagarasiului, si din possessiunile aflatóre in districtulu Barsei; precum si Stefanu Safranios, Sav'a Peliceani, Luc'a Sultanu Turneanulu, negutiatori greci ai companiei grecesci din Brasiovu, si Ladislau Fagarasiu din amentitulú districtu alu Fagarásiului, ivinduse in persóna naintea nóstra, ne descóperira in form'a unui protestu serbatorescu, in numele loru si alu tuturoru celoru-lalti locuitori de confessiunea grecésca, atatu preoti catu si mireni, tienatori de

¹⁾ Pentru ca guvernulu tierii era la Sibiiu pe atunci.

²⁾ Cronic'a rom. de Sincai la a. 1701.

preatinsele suburbiu, opide, possessiuni, si compania: ca vedindu si cunoscundu ei impreuna cu poporul intregu grati'a din diplom'a nóstra regala, prin carea promitemu, ca Maiestatea nóstra nu voimu a turburá seu a impedecá pre nici unulu dintre suditii nostri transilvaneni in privinti'a religiunei, ci din contra concedemu fia carui'a a se bucura de libertatea sa in cele spirituale, acést'a o salutará cu cea mai mare bucuria si devotiune: éru contributiunea ordinaria ce este a se plati, o voru plati dupa puterile loru, si tóte greutatile publice precum pana acum asia si in venitoriu le voru purtá cuviintiosu. Dara puntele propuse de episcopulu loru Atanasiu nici decum nu le potu primi: nici nu se voru unì cu catolicii dupa esemplulu acelui'asi episcopu nici odata; ci contradicundu aceloru punte si clausuleloru loru precum si uniunei bisericeloru romane de confessiunea grecésca cu catolicii: voru persiste cu taria in credinti'a cea vechia grecésca marturisita pana acum de bisericile orientale, si urmandu mosiloru si stramosiloru loru voru remanea in aceea cu constantia. Éra pre preotii cari se dechiarara a primi puntele propuse de amentitul episcopu Atanasiu, si cari s'aru marturisi pre sine a fi uniti cu biseric'a catolica, nici nu-i voru recunósce de invetiatorii si pastorii sei, nici nu voru primi invetiaturile loru. Pre langa acést'a nici pre nobilii Stefanu Ratiu si Michailu Payi de eadem nu-i voru recunósce de curatori legali ai bisericei de confessiunea grecésca, de óre-ce acei'a primira deregatori'a loru de curatori ai bisericei grecesci fara scirea si consentiamentulu loru: aducundu pre langa aceea carti de donatiune date loru dela Maiestatea nóstra. Protestandu asia dara serbatoresce in contr'a tuturoru punteloru premise, au contradisu de repetite ori episcopatulul numitului episcopu, functiunei si institutiunei servitoriloru si pastoriloru confessiunei grecesci uniti cu biseric'a catolica, precum si oficiului de curatoratu alu curatoriloru Stefanu Ratiu si Michailu Payi primitu dela noi. Spre a caror'a putere si adeverinta cartea acést'a a nóstra intarita cu sigilulu nostru judecialu si autenticu. Datu in cetatea nóstra regala Alb'a Juli'a in 27 Iuniu, anulu D. 1701. Cetita, curésa si estradata prin magistrulu Joanu Siarosi protonotariulu Maiestetei sale pentru Transilvani'a."

„**Nota.** S'a descriu din copi'a facuta d'upa alta copia de repos. V. Popu. Copi'a dintaiu se afla in Brasiovu, si orá pe

harthia simpla, éru in dosulu ei erá scrisu: Pari'a cartii cei ce s'a facutu candu s'a unitu Vladic'a Atanasiu si noi amu remasu neuniti.“¹⁾

Totu cu asemenea taria a protestatu in contr'a unirei si episcopulu romanu din Maramuresiu Dositeiu, dupa cum ne adeverédia Nicol. Bethlen, carele iata ce scrie despre acelu episcopu:

„ Dupa ce am sositu in Belgradu, nu multu au trecut si mi-au venitu carte dela generariulu, cá sa chiamu pre episcopulu romanescu din Maramuresiu, pentru óre ce intrebare, nu va avea vre o nevoia. Eu amu scrisu in Maramuresiu episcopului sa vina la mine, dara n'am cutezatu a-i scrie totu lucrulu, temendu-me, ca nu va veni, ci de frica va fugi si mie inca-mi va fi spre superare; dreptu aceea am scrisu vice-spanului lui Pogoin Menhart, ca de nu va vrea sa vina de buna voia, legatu inca sa-lu trimita, éra de va fi cu putintia la cea mai de pre urma mediulocire sa nu mérga, si episcopulu inca sa nu prinda de veste. Prins'au de veste, au bá, nu sciu; destulu, ca au venitu la mine in Belgradu, si mergundu in Sibiiu la generariulu Rabuttinu, s'au inturnatu si cu pace au mersu in Maramuresiu, pentru care multiamescu lui Dumnedieu.

„Episcopului acestui'a i-au fostu scrisu Naghiseghi Gabor, si elu din sinodulu seu asiá a respunsu improtiv'a unirei cu patriarchulu dela Rom'a, si din s. scriptura si din scrisorile cele vechi aretandu si intarindu respunsulu seu, cátu eu n'am crediutu, sa póta esi din capu de romanu din Maramuresiu, unu respunsu cá acel'a; nici au cercatu nescine de aci inainte sa uniasca Maramuresiulu.“²⁾

Nicolau Bethlen, de si reformatu, a fostu unu scriitoriu renumitu alu Transilvaniei, la care se provóca adeseori G. Sincai in cronic'a sa; apoi marturisirea lui de mai susu stá in consónantia cu faptele.

De altmintrea despre episcopulu acest'a alu Maramuresiului scrie si S. Clainu urmatórele:

„Pe tempulu acest'a au fostu la Maramuresiu in tiér'a un-

¹⁾ Acte si fragm. p. 268 si 269.

²⁾ Cron. rom. de G. Sincai la an. 1702.

guréscă unu episcopu românescu anume Dositeiu, carele pre multi au preotîtu. Eu insumi am vediutu dalterii la preoti de elu date, cu care marturisesce a fi acei'a dela densulu chirotoniti preoti. De unde au venitu si cum s'au asediatu in Maramuresiu, n'am aflatu, cum nici sciu óre Maramuresiulu eparchi'a lui au fostu? Inse din scrisorile unoru antimise se vede ca si mai nainte au fostu episcopi romanesi in Maramuresiu.“¹⁾

Facia cu protestulu acest'a alu episcopului Dositeiu impreuna cu sinodulu seu; facia cu protestulu celu serbatorescu, asternutu dupa tóte formele regimului si insusi imperatului din partea Brasioveniloru, Barseniloru si Fagarasieniloru; facia cu protestulu Belgradeniloru, cu resistenti'a Hatieganiloru, Hunedoreniloru si a altor'a: nu se póte pricepe, cum aru mai puté stá afirmatiunea, ca prin actulu de mai susu alu unirei intregu clerulu si poporulu romanu aru fi trecutu la unire cu biseric'a apuséna.

Déra déca aru stá asertiunea celoru ce dicu, ca la sinodulu din 1700 s'aru fi unitu cu biseric'a apuséna intregu clerulu si poporulu romanu, va sa dica natiunea intréga, — atunci nu se póte vedé, ce lipsa aru mai fi avutu Atanasiu se scrie, intorcundu-se dela Vien'a, urmatóarele catra Hunedoreni:

„Noi din mil'a lui Dumnedieu Atanasiu archiepiscopu si metropolitu din scaunulu Belgradului si a tóta tier'a Ardelului scl. Anii Domnului 1701 Juliu in 16. Fiindú sinodu mare in Belgradu de toti protopopii tierii Ardelului, datamu cartea nóstra de credintia in man'a protopopiloru din comitatulu Hinedórei locuitori in Hinedór'a, protopopu Georgiu si protop. Ioanu, si a toti preotii si mirenii din comitatulu Hinedórei, cari tienu legéa grecésca si románésca, cum religiunea inaltiatului imperatu si cele patru punturi, ce le amu aretatu, sa nu le hulésca, ci numai pre cum am traitu pana acum, dupa obiceiulu pravilei grecesci si romanesi, asié sa traiasca si de aci inainte biseric'a Hinedórei, si cu toti preotii si mirenii, asié sa tocneasca cu tóte tocmelele

¹⁾ Cron. rom. de G. Sincai la a. 1702.

bisericeii neadaugundu si nescadiendu. Éru ei inca sa fie ascultatori de noi, precum au ascultat si mai nainte de episcopi, si de cine le au fostu purtatori de cascigu. De acést'a facemu in scire tutroru caroru se cuvine a sci, si o intarimu cu subscrierile si sigilele nóstre, de care intarimu lucrulu cu scrisóre cá sa se crédia. Scrisu in Belgradu, Juliu 18, la an. 1701.

(L. S.) Vladic'a Atanasiu m. p.

(L. S.) P. Ladislaus Bárány m. p.

(L. S.) Franciscus Belusi Societatis Iesu Residentiae Albensis Superior m. p.

(L. S.) Andreas Horvath Residentiae Societatis Iesu Claudiopolitanae Prior m. p.

Precum o fostu ingaduitu parintele Vladic'a asiá sa fia scrisu : Notaresiulu Vasiliu Daianulu m. p." ¹⁾

Subscrierile acestoru trei pateri iesuiti langa subscrierea lui Atanasiu, inca ne aréta destulu de apriatu libertatea bisericésca, la carea ajunsera Romanii uniti prin unirea loru cu biseric'a papista. —

De aru fi adeverate mai incolo asertiunile indicate mai susu, ce lipsa aru mai fi fostu de a se emite decretulu regescu din 13. Febr. 1702, prin care se renduiescu urmatórele:

„Fiindu ca natiónea Romaniloru, Greciloru si Rusneaciloru, care pana acum au fostu intinata cu schisma, au inceputu prin insufierea lui Dumnedieu a se intórce la unire si in sinulu s. biserice románe, in diverse parti ale regatelor din Ungari'a, Croati'a, Slavoni'a, precum si in Transilvani'a: pentru aceea se dechiara din partea imperatiei bisericele si persónele si lucrurile unitiloru de ritulu grecescu din predísele regate ale Ungariei, Croatiei, Slavoniei si din Transilvani'a sa se bucure chiaru de aceea-si libertate bisericésca, de care se bucura in fapta bisericele, persónele si lucrurile bisericesci ale credinciosiloru de ritulu latinu, si nime sa nu cutedie a se opune predechiaratei libertati bisericesci a unitiloru de ritulu grecescu, nici sa cutedie a tracta

¹⁾ Documente istor. p. 177--178.

pre preotii uniti cá pre iobagi, séu a-i constringe la cláca, la lucruri si la fapte iobagesci.“¹⁾

De aru fi adevérata asertiunea amentita, apoi cum s'aru fi potutu intemplá, ca pe la a. 1750 protopopulu Nicolau Balomiri din Transilvani'a se duse la Petropolea si dete imperatesei Rusiloru Elisabet'a unu memorialu, pentru „milostiv'a protectiune a adevératiloru crestini si a gintei valache din Transilvani'a, cari credintiosi sufera cea mai mare persecutiune, din cauza ca nu voiescu sa accepte uniunea cu biseric'a románá etc.“ —

éra in relatiunea secreta a conferintiei asternuta imperatesei Mari'a Teresi'a, sub nr. aulicu 297/750, in urm'a intrevinerei imperatesei Rusiloru mai susu numite, ocure intre altele acestea :

„Caus'a unirei sa fia inaintata din resputeri. . . . Spre acestu scopu sa se formuledie unu rescriptu asia, incátu guvernulu Transilvaniei sa póta respunde la acell'a cu enumerarea unui mare numeru de blastematii si fara de legi, cá comise tóte de romanii neuniti etc. ?“ —

cum s'aru fi potutu intemplá, ca metropolitulu serbescu in petitiunca sa din 21. Febr. 1755. „ad utrasque Majestates c. r. imperatorem et reginam“ — se rugà, pentru cá sa i-se recunósca jurisdictiunea spirituala asupr'a bisericeii ortod. romane din Transilvani'a?²⁾ — cum s'aru fi potutu intemplá, ca la regularea parochieloru din eparchi'a gr. res. a Ardelului la a. 1806, abiá o a trei'a parte din totalitatea Romaniloru eráu uniti, éra cei-lalti toti ortodossi? Cum s'aru fi potutu intempla in fine, ca pre langa tóte persecutiunile cumplete asupr'a bisericeii ortodose dela unire incóci, — pre langa tóte ca sub repositulu episcopu V. Mog'a, carele se restrinsese de totu prin instructiunea ce o primí dela regimu la denumirea-i de episcopu,³⁾ trecù

¹⁾ Ist. bis. de episcop. bar. Siagun'a p. 174.

²⁾ A se vedé in „Transilvani'a“ — foi'a Asociat. trans. rom. etc. din a. 1869 nr. 22. p. 273—4. scóse din o Colectiune de Vien'a.

³⁾ A se vedé intréga mai in josu.

o parte insemnata a Romaniloru ortodosi la unire, — asiadara pre langa tóte favorisarile si prerogativele despre o parte, si persecutiunile si asupririle despre alt'a, totusi partea cea mai numerósa si mai valorósa a natiunei si astadi o facu cei ortodosi?

E deplinu constatatu, traiescu inca omeni cari ne sciú spune, ca putere armáta, militi'a imperatésca cu tunuri asiadara brachiu militariu se scóse nu asupr'a unci'a numai, ci asupr'a mai multoru comune ortodose, si indreptandu-se tunurile asupr'a bisericeloru si monastiriloru, se luáu acestea cu puterea, éra bietii romani ortodosi se siliáu astfeliu a trece la unire, ori a-si parasí cas'a si més'a si a pribegí in lume pastrandu-si credinti'a. Esemple despre o atare procedere, ca adeca bisericele celoru ortodosi se luáu cu puterea, avemu destule: dovéda e Saliscea, dovéda Resinarii, dovéda Ogn'a Sibiului, dovéda alte comune din tiér'a Oltului s. a. s. a.

Inse se afirma, ca cei mai multi romani, fiindu sedusi de unii si altii, s'aru fi intorsu dela unire incóci la ortodosismu. Ci fostu-au óre acést'a cu potintia, pre langa mésurile cele aspre luate indata la unire si dupa acést'a din partea regimului facia cu cei ortodosi, mai alesu remanendu acesti'a fara de vre-unu archiereu, numai de capulu loru, 83. de ani? Póte avé locu acésta asertiune, cându se scie in comunu, ca pana la a. 1848 crá imposibila ori ce intórcere la ortodosismu, pre langa esamenulu celu de 6. septemani ce se introdusese indata la inceputu si tienù pana la anulu acum amentitu, precum si pre langa alte pedeci ce se facura celoru ortodosi din partea regimului, favoritoriu unirei? Au nu vedemu noi chiaru si astadi, in véculu celu luminatu, câte greutati se facu celoru ortodosi in afacerile loru religionarie preste totu, pre langa tóta egal'a indreptatire garantata prin lege? Dara inca atunci?!

Din toate acestea urmǎdia dǎra invederatu, ca numai unu numeru micu si neinsemnatu alu Romaniloru trecu la unire cu biseric'a apusena la sinodulu din Belgradu din 4. Sept. 1700; era partea cea mare a natiunei remase constanta in religiunea eredita dela mosii stramosii loru, documentandu prin infruntarea fatalitatiloru ce urmara asupra-le din acesta cauza, barbatia si constantia cea vechea romana si sustienendu astfeliu onorea nationala preste totu la culmea ei.

B. Multi suntu inca si astadi, cari, atatu cu cuventulu catu si in scrisu, glorifica unirea lui Atanasiu si a secliloru lui cu biseric'a papista, la tota ocaziunea si cu totu adensulu, dicundu, ca prin aceea starea cea mesera de mai nainte a Romaniloru „nu numai s'au usiuratu, ci ca au insufletitu deplinu“ -- si ca Romanii prin aceea aru fi cascigatu „folose mari spirituali si materiali“. Ba nu lipsescu unii, cari cu glorificarile loru in asta privintia se ducu asia de departe, incatu chiaru si venitoriulu natiunei romane lu conditionedia dela acelu pasu, facia cu motivele si cu urmarile ce le produse, de totu ratacitu si peccatosu alu lui Atanasiu.

Catu voru fi avendu dreptu si unii si altii dintre acestia, lumea romana intieligenta si nepreocupata va fi judecatu deja si pana acum'a fara de insielatiune; pentru aceea noi nu vomu atinge aici toate cordele cestiunei acesteia gingasia, ci ne vomu margini numai pre langa a vorbi ceva si noi in asta materia, inse si aici de totu obiectivu si pre scurtu, precatu adeca ni se pare a fi ne-aperatu de lipsa spre completarea lucrului si spre chiarificarea opiniunei publice, carea nici in privintia acest'a nu se vede a se fi limpeditu de totu, astfeliu aducundu cu sine impregiurarile cele fatale prin care ne stracuraramu, cu deosebire cei ortodosi.

Urmările au doveditu și dovedescu până astăzi, că Românii necum să fi căscigatu, dară perdura și încă foarte multu prin unire; că nici chiar unitii nu căscigara nimicu prin unire, afăra de micile beneficii ale persoanelor lor bisericesci, și că prin urmare unirea încă fii un'a din nenorocirile cele mari, cari căsiunara asupr'a bietiloru romani până în timpul de față.

Se știe în comunu, era documentele insirate mai susu ne convingu spre deplinătate, că metrop. Atanasiu cu o parte a clerului și poporului, parasira religiunea parintiloru lor și îmbrăcisiara pe cea apusăna numai din motive materiali, și nu din convicțiune. Acest'a se cunósce din toate actele privitoare la unire, din toate decretelile și rescriptelile regesi, căci pretutindenea unirea lui Atanasiu și a celorlalti se conditionedia dela participarea lor la beneficiile și privilegiile de cari se bucură biseric'a româna-catolică, și persoanele acesteia. Dară anumitu resulta acestu adeveru din actulu de unire alu lui Teofilu, unde după marturisirea celor 4. puncte de credință, se adauge numai decâtu aceste: „Dară ceremu dela Maiestatea imperială și regală: 1. că preotii și deregatorii bisericii de ritulu grecescu, să se bucure de totu acele privilegii s. c. I.“ — resulta mai încolo din cuventarea ce se dăce că o țienă Atanasiu în ședința sinodala din 4. Sept. despre folósele unirei cu biseric'a apusăna, precum și din însusi actulu de unire alu lui Atanasiu, în care se dăce apriatu: „din care causă voim că și noi să ne bucuramu de totu acele privilegii s. c. I.“

Dară chiar și credinciosii bisericii unite încă nu néga acestu indemn materialisticu alu unirei lor cu biseric'a papista, ba încă lu răcunosc și ei și lu marturisescu pe față, provocandu la elu fără rezerva spre a-și motivá și justificá unirea cu acea biserică. Barbati uniți dintre cei mai erudiți dăcu: că unirea nu fii alt'a decâtu unu actu

curatu politicu din partea Romaniloru asupriti, cari credeáu, ca prin acést'a nu numai voru scapá de persecutiunile cele grele, ci voru castiga si drepturi egali cu cele-lalte natiuni si religiuni din patria. Barbati uniti din cei mai de frunte dîcu: ca unirea fù numai o amagire a Romaniloru parte prin Ungurii catolici, parte prin arhiepiscopulu romano-catolicu din Strigoniu Collonici, parte prin curtea de Vien'a. Unu publicistu romanu unitu ¹⁾ facundu alusiune intr'unu articulu d'uaristicu, la unele provocari ce s'aru fi facutu unitiloru, din partea fratiloru de preste Carpati: cá sa se întórca acása, la biseric'a ortodosa, de carea se desbinara, ne mai avendu nici unu motivu de a mai persiste in desbinare, fiindu astadi si biseric'a ortodosa egalu indreptatita s. a. — si voindu, cum se vede, a justificá ulteriór'a loru perseverare in unire cu biseric'a apuséna, díce respicatu intrebandu: ca la casu de întórcere a unitiloru la biseric'a ortodosa, cine le-aru rebonifica loru cele 2—3 milióne de floreni, câtu adeca dîcu ei ca aru fi facundu averea clerului unitu, primita dela statu? aretandu prin acést'a, ca caus'a neintórcerei loru la ortodossismu aru fi acele doue trei milioane de floreni, asia-dara curatu materialismulu. ²⁾

¹⁾ G. Baritiu.

²⁾ Fara de a ne demito in cestiunea do dreptu, ca adeca la casu de a se întórca unitii la religiunea ort., la mam'a loru, avére-aru son nu dreptu statulu a cere inderetu averile date clerului unitu, — ne permitemu a observá: ca adi statulu nu e numai alu biseric'ei papiste, alu unei séu altei confessiuni singure, ci alu totalitatei locuitoriloru dintr'insulu, si ca prin consecintia chiaru sa aiba dreptu acel'a a'si retrage bunurile date unitiloru, in casulu amentitu, elu aru fi datoriu de alta parte, éراسi dupa dreptu, a restitui acele-si bunuri biseric'ei ort., carea astadi inca e egalu indreptatita, si nu tolerata, cum érá in tempulu, cându se facù unirea. Au mai putére-aru fi statulu si astadi, in tempulu libertatei si alu constitutionalismului pentru unii parinto mai multu decátu bunu, éra pentru altii unu vitregu cumplitu? Da óre mosiele cele multe ale metropoliei nóstre celei vechi, ale episcopieloru ei sufraganc, si ale monastiriloru celoru numeróse de odinóra unde sunt? ciue ni le-a luatú? au nu le vomu cere si noi vre odata inderetu? —

Din acestea se vede daru, ca unirea lui Atanasiu si a celorlalti impreuna cu densulu nu se facu din convintiune, ci din scopuri materiale. Nicairi, nici chiaru in actulu de unire nu se facu provocari la partea dogmatica, ci numai la cea materiala. Inse ce nu se face din convingere, ce este in contr'a consciintici: c pecatu. Pre langa acést'a, mai vine de a se adauge aici, încatu pentru Atanasiu, si calcarea juramentulu ce l'a depusu elu la chirotonirea sa de metropolitu. Éca dara apostasi'a lui Atanasiu cea pecatósa, din punctu de vedere religiosu-moralu!

Dara totu asiá de vitiósa a fostu unirea lui Atanasiu si a consociloru si din alte puncte de vedere; caci aici fórte bine se potu aplicá cuvintele poetulu germanu: „Daru acest'a este blastemulu faptei celei rele, ca ea procreându mai departe, numai reu póte produce.“

Asiá relativu la libertatea, autonomi'a si independenti'a bisericésca, se póte dice, ca unitii prin unirea loru cu biseric'a papista 'si schimbára numai unu jugu cu altulu. Nainte de unire, sub principii calvini, biseric'a romana, metropolitulu romanu erau subordinati superintendentiloru calvini; éra dupa unire biseric'a unita se supuse cu totulu archiepiscopulu románocatolicu din Strigoniu, si nemidlocitu paterulu teologu iesuitu, carele cá unu ciocánu se puse in spatele bietulu episcopu unitu, încatu acest'a nici cea mai mica si mai neinsemnata lucrare nu o putea face fara de invoirea si incuviintiarea acelu'a.

Apoi chiaru si promisiunile materiale ce se facusera lui Atanasiu din partea catoliciloru, pentru imbracisirea unirei, si care priviáu numai clerulu nu si poporulu, cum se implinira? Ce e dreptu, clerulu unitu se bucurá de unele bunetati materiale, dara poporulu unitu nu se deosebì intru nemicu de cel-alaltu poporu romanu ortodosu, asié, ca déca d. e. vre-unu romanu unitu vrea sa intre in vre-o deregatoria, elu o poteá face acést'a nu cà unitu

ci cá catolicu , apoi dela catolicismu pan' la magiarismu mai erá numai o saritura, cum ne aréta esperienti'a, încátu cei mai multi bá mai toti oficialii romani uniti, prin schimbarea religiunei loru cu cea papista devenira mai pre urma adevirati magiari. Amu poté numí cu numele pre unii renegati de acesti'a, cari se aflu inca in viétia, déra nu o facemu, pentru-ca credemu ca nimeni nu ne va contradice.

Celu-ce astadi 'si schimba religiunea lapedandu-se de ea din scopuri egoistice, au mane poimane nu-si va schimbá si nu se-va lapedá elu din asemenea scopuri si de natiunea sa? Istori'a ne aréta destule esemple de acestea. Bá inca unii cá acesti'a devinu mai pre urma aprigi persecutori ai natiunei din alu carei'a senu esira. Si asia Romanii uniti, prin unirea loru cu biseric'a papista, inmultíra numai numerulu papistiloru si alu magiariloru, éra incolo remasera numai cá a cincea róta la caru cum díce Sincái, remasera adeca éراسi numai in starea cea misera de mai nainte, cá si cei ortodosi, pre langa tóte promissiunile si decretule imperatesci.

Dara reulu celu mai mare si nereparaveru ce lu produse unirea e acel'a, ce-lu trage neresistiveru ori-ce desbinare dupa sine, si acest'a privesce natiunea intréga. Inainte de unire natiunea romana formá unu corpu intregu nationalu; éra prin unire corpulu acest'a se desbinà, Romanii se impartíra in doue castre ostile, si de aci urmára apoi tóte nenorocirile si calamitatule preste bietii romani, câte le inregistrà istori'a pe paginele sale dela acea fatala catastrófa incóci. Déca tóte nevoile, câte le intempinara nefericitii romani pana in diu'a de astadi, se potu ascrie in partea cea mai mare desbinariloru loru politice si despartirei loru in mai multe provincie: apoi dieu si desbinarea acest'a bisericésca inca nu contribuí mai pucinu la imultírea aceloru plage, la implerea acelei cupe de amaratiune

mai amára decâtu fierea. Nu eráu Romanii înainte de unire destulu de amaríti si necajíti prin neomenósele persecutiuni si impilári ale principiloru calvinesci si ale calviniloru si luteraniloru preste totu, a mai trebuitu inca sa se mai desbine si asié sa se persecute, maltratedie si sfêrtice si ei intre sine-le, pentru cá reulu sa devina cu atátu mai greu si mai sentitoriu! La acestea éراسi nu trebuiescu comentare, càci din nefericire le scimu cu totii pré bine din propri'a-ne esperientia. Au nu vedemu noi câta impedecare ne face si astadi progresulu preste totu nationalu acésta desbinare confessionala? Este de prisosu si aici a ne mai lasá la casuri speciali, càci acestea suntu despre o parté odióse éra despre alt'a cu multu mai invederate decâtu sa nu se póta vedé.

Ci cá sa nu aparemu partinitori in cestiunea ce o tratámu, sa facemu cá sa urmedie aici parerile ce si-le dáu insisi unitii, si inca cei mai celebri dintre ei, asupr'a acestui obiectu.

Éca ce díce mai antéiu Samoilu Clainu séu Miculu in acésta materia. Cuvintele lui suntu acestea:

„Totu pe acelu tempu (1701) s'au ivitu sub numele lui Colonici archiepiscopulu dela Strigoniu o instructiune cu carea se dedea invetiatura teologulu, si se spunea ce deregatoria are. Dupa acésta instructiune episcopulu numai numele lu avea, éra deregatori'a episcopésca o purtá teologulu intru atat'a ca episcopulu se putea díce vicariulu teologulu. Alta instructiune éra carea se dícea ca dela Rom'a au venitu, carea detotu stringea poterea si autoritatea episcopulu, si pre iesuitulu teologu lu punea capu mai mare si episcopulu si clerulu, ca episcopulu, cum renduíá aceea, nici a face visitatiune, nici a chirotoni, nici a pedepsi pre cei rei, nici a face vre-o judecata, nici a face vre-o renduiála in cleru, nici a-si bagá servitori séu a-i lasá si mutá, i éra iertatu, fara voi'a teologulu, inca nici carti a scrie, si a le trimite maí nainte de a le aretá teologulu, si nici unu sinodu séu svatu a face, intru care sa nu fia indreptatoriu

teologulu, si alte mai multe 'Asié déra Romanii mai de demultu intr'unu chipu, acum intr'altu chipu au fostu asupriti!'—

Éra Georgiu Sincai numai decâtu dupa acestea dîce:

„Nu te mirá asié déru, ca Michailu Cserei, carele tocma atunci traiá si erá incrediutulu comitelui Stefanu Apor celui ce fôrte multu s'au nevoitu pentru unire si pentru binele Romaniloru, asié scrie despre episcopulu. Atanasiu I: „Si mergundu la Vien'a de cardinalulu Colonicu cu fôrte mare onóre s'au primitu si i-au aruncatu unu lantiu de auru in grumazi: acést'a i-au fostu tóta mergerea inainte, ca tocma precum lucra draculu, de cauta voi'a omului, pana ce lu aduce la pecatu, apoi lu pórta pe unde vrea, asié au facutu si cu episcopulu, pana cându l'au apucatu in cursa; pentru ca papistasii cu tóta sfial'a lu onoráu pana atunci, éra dupa aceea i-au luatú tóta ocarmuirea din mana, si este unu iesuitu langa densulu pururea, fara de a carui'a scire si voia nici o carte póte scrie cuiva. Bucurosu s'aru lasá de o unire cá acést'a, déru nu lu lása. De au mancatu saratu, beie, ca adevératu i voru implea pacharulu.“

Éra intr' altu locu totu acel'asi, vorbindu despre diplom'a imperatului Leopoldu I. din 5. Septemvre 1699, in carea se cuprindeáu mai multe punte favoritóre catoliciloru, dîce:

„Ci noi romanii de vomu luá afára clerulu celu unitu, carele inca mai numai atât'a se socotesce, câtu a cincea róta la caru, ce folosu amu avutu séu avemu din tóte acestea? De vréi a intielege si mai apriatu lucrurile acesteá cetesce pre Michailu Cserei.“¹⁾

Totu despre acést'a ne vorbesce inca si mai apriatu repos. Simeonu Barnutiú, carele in estu modu dà spresiune sentiéminteloru sale celoru dureróse:

„Indata la inceputulu Uniunei vedemu in sínódele nóstre pe patrele reptore alu Jesuitiloru presiédiendu in loculú superintendentelú reformatu, si pe altu Jesuitu lu vedemu neincetatu in cóstele episcopului nostru priveghiandu-lu, cá pe unu facatoriu de rele. Acum spuneti-mi, ce diferintia este între superintendentele

¹⁾ Despre tóte acestea, si cele de mai susu, a se vedé in Crou. rom. de Sincai la a. 1699 si 1701.

de Tofeö si între iesuitulu Baranyi, care din amendoi a fostu mai bunu pentru Romani? Indata dupa unire episcopulu catolicu din Alb'a-Jul'i'a incalecã peste arhiepiscopulu nostru si si-lu face vicariu, lu infrunãta, lu dogenesce, lu visita pana ce lu scöte abia bul'a papei din 1721. ab omni admonitione, correctione, visitatione acelui episcopu din Alb'a-Jul'i'a; eru arhiepiscopulu din Strigoniu lu desbrãca de demnitatea arhiepiscopésca si si-lu face sufraganu, si biseric'a nóstra o бага in jugu nou ungurescu. Cu sierbitutea acést'a noua se introduce in clerulu romanu unu sierbilismu nou impreunatu cu o ingamfare miseravera mai alesu in referintia catra cei neuniti, cari nu avea privilegiulu unitiloru. Acestu spiretu necuratu locuiesce in monastirea din Blasiu subt calugari: face advocatu de iesuiti si pe unu Petru Arone: da lucru de ajunsu episcopului Inocentiu si animosiloru protopopi de atunci: murindu calugarii remane ereditate capitulului succesoriu in functiunile calugariloru: si de aci se strecura la cleru: episcopii, capitululu, protopopii si vicarii lucra pe intrecute spre cea mai profunda durere a clerului si a tóta natiunea, cá sa nu mai scápe biseric'a romana nici odata de subt acésta subditela rusinósa; fii nefericiti! cine ve va aperá, déca parintii vostri dáu man'a cu strainii in contr'a vóstra? Ce aru díce episcopulu Inocentiu, cându aru vedé, ca acum n'are iesuitismulu numai unu advocatu in biseric'a lui cea asierbita si sfasiéta de iesuiti? ce a pecatuitu biseric'a nóstra — intrebamu si noi cu episcopulu Inocentiu —, déca cum-va n'a pecatuitu unindu-se, de se pedepsece cu infamia de desertoriu? Cu uniunea de odata a intratu o ura între Romani, care a tienutu mai bine de 80. de ani. Iertati-me fratiloru! sa trecu cu vederea furiele iadului, care i-au sfasiatu pe Romani in aceste tempuri nefericite, nu postulare-ti cá sa descriu cum se certá fiii cu parintii: cum se bateá frati cu frati fara sa scia pentru ce: cum se afurisea preotii nostri unii pe altii: cum lucrá marii unguresci si mai alesu episcopii loru inaintea curtii, cá sa-i faca uniti cu puterea pe Romani: cum interitá pe episcopii uniti si pe calugari cá sa faca proseliti din Romani; si acesti'a nu vedea, ca suntu numai unelte, cu cari se folosea invidi'a unguresca cá sa turbure pacea între frati. Cine aru poté spune suferintiele Romaniloru

subt acele turburari? Cei neuniti n'aveau neci preoti, neci episcopu, pana ce cadiura subt jugu serbescu: nu-i aperá neci o lege in tíera: si pe deputatii ce-i trimetea la curtea imperatésca, dusmanii loru facea de-i punea la prinsória. Atátu erá de mari relele, care le suferiá natiunea romana in urm'a Uníunei, încátu inca pe la a. 1735, asiá daru numai preste 35. de ani dupa facut'a uníune se plange amáru protopopulu unitu Nicóra Beianulu catra episcopulu Inocentiu cu aceste cuvinte: „tare me temu, ca nu vomu avea altu folosu din unirea acést'a, care o amu facutu; ci vomu remanea numai cu ur'a intre frati si cu mustrarea cugetului.“ Nu multu dupa acést'a altu protopopu predicá in biseric'a acést'a ¹⁾, ca „i-au insielatu pe Romani cu Unirea“; inse acum erá tardiu, pentru ca ur'a acum erá radecináta intre frati, si dusmanii Romaniloru, cari nu dormu neci odata, priveghiá, cá sa nu se stinga ver-o-data din mediuloculu loru acestu focu infernale.“ ²⁾

Mai incolo A. T. Laureanu inca scrie despre acestu obiectu urmatórele:

„Romanii afára de micidele scutiri ale persóneloru bisericesci, nu dobândira nemic'a prin unire, ba inca si perdura. Perdura independint'ia loru cá Romani si cá religionari de ritulu orientalu, care o aveau ei mai nainte pe langa tóte asupririle ce intempináu din partea eterodosiloru; perdura archiepiscopatul, caci acést'a dupa unire se degradá la starea de simplu episcopu supusu censurei iesutiloru si suprematiei archiepiscopului unghurescu; perdura chiaru nationalitatea. Cei mai multi Romani cari se inaltiára cu incetulu din intemplantare — inse nu dupa dreptele pretensiuni care le aveau cá Romani uniti — la deregatorii mai nalte intre Ungurii catolici, trecura dela legea de ritulu orientalu la cea de ritulu occidental, sub pretestu ca acestea suntu acum totu un'a, si cu modulu acést'a se lapedara si de natiunea loru si se unghurira. Atari esemple avemu pre multe. Acestea strica atátu de multu încátu Romanimea nu potú de locu sa

¹⁾ În biseric'a catedrala din Blasiu.

²⁾ Din discursulu lui S. Barnutiú din 14/2 Maiu 1848. tienutu in Blasiu. — A se vedé in Istor. Rom. do A. Papiu Ilarianu Tom. II. p. 324. seqq.

se ridice din starea de plebeitate, caci veri-care se inaltia preste dens'a, 'si parasea cu ritulu si natiunea scl.“¹⁾

In fine A. Papiu Ilarianu intre alte mai multe asupr'a acestui lucru se esprima astufeliu :

„Déca cautamu la folósele si perderile, cari au urmatu pentru romani prin unirea cu biseric'a Romei: aflamu, ca folósele unirei fura: ca romanii aveau acum mai multa trecere la curte, dela carea mai capetá câte o resolutiune; prin unire se redicara scóle romanesci mai curendu; se tramisera tineri la Rom'a, de unde venira barbatii cei mai invetiati ai romaniloru, unu Georgiu de Sinc'a, unu P. Maioru, unu S. Miculu (Klein) s. a.; romanii déca nu se unia cu biseric'a Romei, prin persecutarea tuturoru fara dubiu remanea inca si mai indereptu in cultura: dar' de alta parte prin unire, afára de scutirile unoru persóne bisericesci, nu castigara romanii nici unu dreptu, ba asiá-si sciura bate jocu ungurii si sasii de tóte decretele si resolutiunile imperatesci, in cátu ei totu de tolerati se considerara si dupa unire pan' in 1848. si la deregatoriile tierii, cari se impartia dupa cele trei nationalitati si patru religiuni recepte, fórté arare-ori se punea si veri unu romanu unitu, fiindu-ca dícea ungurii: „acum totu atát'a este, s'a pusu unu catolicu, voi inca catolici sunte-ti.“ Si déca se punea veri unu romanu unitu, debea sa se dee nu numai de unitu, ci chiaru de catolicu, si prin acé-st'a se facea unghuru. Sum'a de intieligntii romani, cari apucara la ceva deregatoria, se unghurira cu tipulu acé-st'a, si apoi cá toti lapedatii (renegatii) erá inca mai periculosi pentru romani decátu chiaru insisi ungurii. Dela unire incóce se perdú dreptulu metropolitanu alu romaniloru din Transilvani'a; archiepiscopulu dela Strigoniu sub pretestu de protectoratu 'si aróga dreptu de metropolitu peste romani; éru in cóstele episcopului sta teologulu iesuitu scl.“

Totu acél'asi intr' altu locu mai are acestea :

„Religiunea ortodosa erá numai tolerata in tíera (Transilvani'a). Romanii persecutati infricosiatu in credinti'a loru, crediura ca n'aru fi altu chipu mai siguru de scapare, decátu a se alipi

¹⁾ Magazinulu istor. si Documente istor, etc. p. 182.

langa vre un'a din religiunile recunoscute prin lege. La îndemnul Curtei imperatesci, Romanii, amagiti, se unira cu biserica Romei, inse numai o parte dintr'insii, si numai in cunoscutele patru puncte.

Prin asta rumpere fatala din corpulu Romanimei, popii romani ce e dreptu, scapara de a mai ierná canii do venatu ai boiariloru unguri, precum si de alte câteva asemeni infamii ce suferiau mai nainte, mai cu séma sub principii unguri, pana si sub Apafiu; scapára in parte de neinchipuitele persecutiuni religioase; li se dede voia de a invetia carte; se intemeiara câteva scóle romane; se trimisera cati-va tineri la Rom'a, in institutul de propaganda fide, si airea de unde se întórsera apoi Clain, Maioru, Sincai si altii, inspirati, mai multu de geniulu Romei antice, decâtu alu celei noue. Éca mai tóte folósele unirei. Dara de alta parte, religiunea romana, in fapta, erá totu tolerata cá si mai nainte, si, ce erá mai fatale, Romanii erá rupti in doue, si desbinati, se certá acum intre sine despre lucruri necuprinse de mintea omenésca scl.¹⁾

Asiá-dara ce au castigatu Romanii prin unire? Care suntu „folósele cele mari, spirituali si materiali,“ care sa le fia trasu unirea dupa sine, încátu sa se póta dice, ca prin unire „starea cea misera de mai nainte a Romaniloru nu numai s'a usiuratu, ci ea a insufletítu deplinu“? Din tóte câte se espusera pana aici, chiaru si din manifestatiunile celoru mai renumiti barbati uniti, nu se vede alt'a, decâtu numai contrariulu dela folósele acelea, decâtu numai aceea adeca ce se dise mai susu: ca Romanii nu castigára ci perdura prin unire. Chiaru si folósele cele parute, care unitii le dícu a fi folóse, atátu suntu de neinsemnate, încátu disparu detotu pre langa perderile si ranele cele mari infpte natiunei prin unire. Càci ce valóre potu avé folósele acelea facia cu perderea libertatei, autonomiei si

¹⁾ Istori'a Romaniloru din Daci'a súper. de A. Papiu Ilarianu Tom. I. p. 57 seqq., — Tesaurulu pentru monum. istor. totu de acol'a, reproducu si in „Famili'a“ n. 3. din a. 1866.

independintiei bisericeii loru? Romanii inainte de unire pre langa tóte asupririle calviniloru si-aveáu provinci'a loru metropolitana, cu metropolitulu in frunte, si-aveau sínódele loru bisericesci nationale, éra dupa unire le perdúra pe tóte acestea. Ce valóre, dícemu, potu avé folósele acelea parute facia cu ur'a cea grósnicá ce o produse unirea între Romani? -- facia cu: „certele între fii si parinti: bataile între frati si frati: afuriseniele între preoti si preoti: persecutiunile Romaniloru ortodosi de catra fratii loru uniti: silintiele unitiloru cele mari proselitistice: facia cu perderea in mare mesura a nationalitatii, si facia cu slabirea chiaru si ruinára corpului nationalu?! „Cine aru puté spune suferintiele Romaniloru subt acele turburari?“ -- díce reposatulu Barnutiu, si „Atátu erá de mari relele, ce le suferiá natiunea romana in urm'a uniunei“ — adauge totu acelasi; éra protopopulu unitu Nicor'a Beianulu díce: „tare me temu, ca nu vomu aveá altu folosu díu unirea acést'a, care o amu facutu; ci vomu remanea numai cu ur'a între frati si cu mustra-rea cugetului.“ Sa nu dâmu uitarei cuvintele acestea memorabile ale numitului protopopu!

Dara se díce: „ca Romanii déca nu se uniau cu biseric'a Romei, prin persecutarea tuturoru fara dubiu remaneáu inca si mai inderetu in cultura“. — Totu respectulu càtra parintii literaturii romane: S. Clain séu Miculu, G. Sincai si P. Maioru; déra sa nu uitamu totu-odata, ca productele literarie ale acestoru barbati suntu meritele loru proprie, si nu ale uniunei; sa nu uitamu mai incolo, ca activitatea, luptele si triumfulu acestoru barbati nationali cadu intr'o epoca, cându trecutulu celu barbaru se aflá deja in agonia facundu locu reinvierei libertatei popóreloru; sa nu uitamu ca, totu pe tempulu acel'a, Romanii ortodosi inca dederá barbati mari nationali, dintre cari unii facura epoca chiaru in viéti'a nóstra nationala. Unu

G. Lázaru d. e., cá sa tacemu despre altii, air nu va străluci elu totu cu aceea-si splendóre pe orizontele natiunei romane, cá si cei-lalti trei lucriferi de mai susu? Sa nu uitamu in fine, ca vrendu a ne dá judecat'a asupr'a cultu-rei unui poporu, trebuie sa luàm totii factorii culturei lui in consideratiune. A. Papiu Ilarianu, inca recunósce ca: „numai o parte a Romaniloru trecù la unire cu biseric'a Romei.“ Sa intrebamu deci: ca Romanii; cari nu trecùra la unire cu biseric'a Romei, ortodosii, cu câtu stáu astadi mai inderetu in cultura decâtu partea ce se unì cu acea biseric'a? Nu voimu a trage vre o paralela intre cultur'a unor'a si altor'a, un'a càci nu e locul aici, si a dou'a càci amu trebuì sa scriemu foliante intregi asupr'a obiectului din cestiune; ci ne marginimu numai pre langa o singura impregiurare, carea fiindu evidenta va ilustrá lucrulu pe deplinu.

Biseric'a romana ortodosa din Transilvani'a, Banatu si Ungari'a, carea prin desbinarea unitiloru capetá fara indoiála o lovitura de mórte si 'si mai inmultú neamicii inca cu unulu, cu fiii sei de mai nainte, — de si singura, in contr'a atâtoru neamici si in vertejulu celu mare alu suferintieloru, avendu a luptá cu persecutarea tutu-roru: totusi nu se infrânse, nu apùse, ci 'si pestrá esis-tenti'a si caracterulu nevatematu si nepetatu pana astadi; bá ce este inca si mai multu, vedemu ca ea, biseric'a ort. romana, isbutì in fine a se inaltia, de sine si prin sine numai, pre langa tóte persecutiunile inemice, éراسi la splendórea ei de odinióra — la splendórea ei cea metropoli-tana! — vedemu, ca biseric'a acést'a, stravita si impilata cum a fostu de tóte partile, fù cea d'antéiu, carea inca cu 20. de ani mai nainte 'si revindicá sinodalitatea perduta, constitutionalismulu perdutu; fù cea d'antéiu, carea tienù atâtea sínóde bisericesci si inca mestecate din cleru si mireni, intr' unu tempu, cându alte biserici neci nu visáu

la sinóde; fii cea d'antéiu, carea se organisà sistematicu in tóte partile ei constitutive, si carea posede astadi o constitutiune pe basele cele mai late in adeveratulu intielesu evangelicu, pre cându alte biserici, de-si cele favorite, inca si astadi sunt lipsite de o adeverata sinodalitate.

Déra inca de aru fi remasu ea, biseric'a, intréga cum a fostu dela inceputu si sub decursulu atâtoru vécuri, cu câtu mai lesne si mai eficace aru fi potutu resiste tuturor persecutiuniloru si impilâriloru straine? Atunci Romanii nu aru fi avutu a se luptá inca si ei intre sine-le, ci tóta puterea loru o aru fi concentratu numai singuru spre a respinge atacurile straine inimice. Éca dara, cum s'a mai dîsu, reulu celu mai mare nereparaveru si neiertaveru ce lu trase dupa sine unirea pentru natiunea intréga, unu reu, ale carui'a urmari si adi le mai sentímu si le vomu semtí fara indoiéla neincetatu, pana cându va mai stá acésta bariera intre noi.

Si sa nu se dica, ca astadi nu mai cauta nimeni la deosebirea confessionala, càci se insiéla amaru. Bine aru fi sa nu se mai caute, mai alesu ca despre acést'a se depusera deja doue juramente in doue adunari nationale! — inse speriinti'a ne aréta contrariulu, si celui-ce s'aru indoi, i-amu svatuí sa observe mai bine si se va convinge prin mii de fapte pipaite, ca dieu inca se pré cauta si astadi la deosebirea confessionala intre Romani, si inca nu numai din partea „popiloru“ séu a „bisericaniloru“, — ci si din partea mireniloru, si inca chiaru a „intieligintiloru“, a „officialiloru“ de prin posturi inalte, a „publicistiloru“, a „iesuitiloru in fracuri“ cum se mai díce! — se va convinge in fine, ca dieu desbinarea acést'a confessionala este inca si astadi o pedeca dintre cele mai mari atâtu pentru innaintarea afáceriloru nóstre politice-nationali, câtu si pentru desvoltarea si progresarea Romaniloru preste totu si in tóte directiunile. Chiaru si acei'a, cari se indatinára a

strigá mai multu iu gur'a mare despre nationalitate, cari asiá dîcundu pórtá pe buze-le nationalismu: suntu in o parte consideravera cei mai mari confessionalisti, suntu cei d'antéiu, cari, in agendele loru nationale chiaru, iéu pri-
vintia mai intéiu la confessiune si se orientédia dupa acést'a, asiá, ca ori-ce actu fia câtu de nationalu, ei 'lu intocmescu nainte de tóte dupa calapodulu loru celu confessionalu. ¹⁾

Din cele espuse urmédia dara: ca Romanii, cari trecu-
ra la unire cu biseric'a apuséna, nu se unira din in-
demnulu loru propriu, ci din indemnulu strainiloru reu
voitori ai natiunei romane, avendu interesele materiale in-
aintea ochiloru loru, si ca tocm'a pentru aceea unirea e

¹⁾ Prin ampoiati inalti, romani uniti, se luá in 1864 scól'a confessionala in Hatiegu din posesiunea celoru ortodosi, si se dede unitiloru, scotiendu-se cu puterea invetiatoriulu ortodosu din ea, ceea-ce mai nainte nici chiaru sub absolutismulu celu mai incarnatu ultramontanu alu lui Bach si Tun de catra cei straini de nationalitate nu se intemplá. Cine nu aru crede, poftésca la archivulu consistoriului archidiecesanu ortodosu, ori întrebe pre bravii Hatiegani, cari impreuna luptara in contr'a acestui actu de violentia, pana ce abiá in anulu çurinte prin ministeriulu de cultu si instructiune ung. se restituí scól'a éراس in posesiunea si proprietatea bisericeii ortodose, de sine intielegundu-se ca prin mari lupte. Totu prin acei'a si totu atunci se silira Resinarenii, cari de altmintrea au unu edificiu scolaru d'intre cele mai frumóse, cá sa fáca scóla unitiloru de acolo pentru vre-o doi trei prunci ai loru, in locu sa se fi silitu comunele cele multo unite fara de scóla, cá sa si-le faca. Cine nu crede, întrebe pre bravii Resiuareni, cari nu so supusera odata cu capulu unei atári ordinatiuni draconice, si voru spune, câte nevoi avura din acésta cauza. Dara si alti ampoiati romani uniti, unii intr' unu modu, altii intr' altulu, chiaru si prin incercari proselitice, esclára iatru asupra frátiloru loru ortodosi, pre cari deocam-data nu-i mai numimu aici, de-si acei'a aru meritá pusi cu numele, pentru cá sa-i cunósca si sa-i judece opiniunea publica romana dupa faptele loru. De si cu parere de reu daru a trebuitu sa le amentimu acestea, parto cá respectivii sa védia, ca atári fapte 'su pré batátóre la ochi, si ca ele se obsérva si se si inregistra pentru presinte si venitoriu, — parto càci reulu ce provino de aici, e mare si invederatu, nu se póte ascunde ori câtu 'lu vomu acoperi si netedi, — elu e o rána usturatiósa, o cangrena ce róde noincetatu la medu'a corpului nostru nationalu.

o opera straina, o planta esotica plantata in pamentul nostru nationalu; ca ea fu o amagire a bietiloru romani de a se lasa ca sa se intrebuintiede de instruminte orbe ale intereseloru straine nemitore de interesele cele adeverate romane; ca ea fu o desbinare a fratiloru, carea ca ori-ce desbinare, si ca totu ce ne veni dela straini, produse mari rele pentru natiunea noastra, si ca in fine ea, unirea, privita din ori ce punctu de vedere nu mai are astadi nici unu sensu.

Partea II.

Suprimerea vechiei metropolií a Transilvaniei.

VII.

Starea bisericeii ortodoxe din Ardélu dupa unire.

Prin apostasi'a metropolitului Atanasiu si a unei parti a clerului si poporului, vechi'a metropolia a Romanilor din Transilvani'a se impedecà intaiasi-data, încâtu ne este cunoscutu, in ulteriór'a ei activitate, in esistinti'a ei chiaru; ea incetà in fapta in urm'a acelei rupturi veemente, si inimicii cei neimpacaveri o si socoteau deja mórtá si stérse pentru toti tempii de pre faci'á pamentului. Dara incetandu metropoli'a de a esiste, incetà totu odata impreuna cu ea si centrulu séu puntulu de greutate si spiritulu conducatoriu alu bietiloru romani ardeleni, vedindu-se astfeliu lipsiti si de uniculu acestu radiemu alu nationalitatei romane ereditu din vechime dela mosi de stramosii loru.

Romanii ardeleni, cari pre langa tóte promissiunile, asupra si persecutiunile cele infricosiate remasera statornici in religiunea lor strabuna, devenira firesce dupa unire la o stare inca si mai deplorabila, decum erá cea de mai nainte, pentru-ca ei áveau acum a se luptá nu

numai in contr'a strainiloru, ci chiaru si in contr'a fratiloru loru de unu sange, ei aveau adeca a infruntá acum persecutarea tuturoru in mesur'a cea mai mare si in tóte modurile, câte numai le putu inventá mintea si inim'a cea reutatiósa. Ei remásera in tempu de 83 de ani fara de metropolitu si fara de nici unu arhieru, nedanduli-se voia a-si alege altulu in loculu lui Atanasiu, si asiá in restempulu acest'a mare, câtu adeca tienù vacanti'a de arhieru, se vedeáu siliti nefericitii a alerga intr'ascunsu prin Tiér'a romanésca, Moldov'a si Banatu, — pre la metropoliile din Bucuresci, Suceav'a si la cea serbésca din Carlovitiu, carea tocm'a pe atunci se infintiase, si pre la episcopiele acestor'a sufragane, mai alesu la cea din Remnicu si Radauti, cautandu-si mângaiere sufletésca pre la aceste scaune arhieresci ortodocse si primindu-si totu dela acestea si preotii loru chirotoniti érasu intr'ascunsu, cari intorcundu-se apoi a casa ii provedeau cu cele spirituale.

Sub atari impregiurari nu lipsira fresce nici unii barbati zelosi din partea celoru ortodocsi, indemnatori la constantia si anteluptatori pentru credintia. Intre acesti'a se numera celu dintâiu Ioanu Circ'a, despre care dîce Nicolau Bethlen ca a fostu unu preotu invetiatu si rivalu alu lui Atanasiu la archieria, si ca pre acest'a lu prinsese Atanasiu si-lu tieua in féra la monastire, de unde apoi lu scapara calvinii si colegiulu acestor'a din Belgradu, si-lu tramise insusi acelasi Bethlen la Ajudu; acolo inca lu tie-nura intr'ascunsu mai dóue septemani, de unde apoi lu tramisera la Hinedór'a, i dederu o parochia calvinésca s. c. l. Clainu si Sincai inca amentescu despre elu, si cestu din urma dîce ca aru fi fostu din Gambutiulanga Bichisiu, éra celu dintâiu, ca aru fi fostu episcopu nesantítu.

Pre acest'a Atanasiu l'a prinsu s. c. l. 1)

1) Cronic'a rom. de G. Sincai la an. 1703.

Alu doilea a fostu unu eremitu cu numele *Visarionu*, carele provediutu cu recomandatiune dela metropolitulu serbescu Ioanovicu Siacabentu, avendu de a cercetá monastirile serbesci si de a caletorí si pe la monastirile din Banatu, Ardelu si Tiér'a romanésca, si primindu-lu poporulu romanu pre la Dobr'a, Dev'a, Orasti'a etc. cu evlavia si cu multa onóre, sub cuventu ca aru fi unu turburatoriu lu alungara din tiéra.

Alu treilea a fostu unu calugaru venitu din Tiér'a romanésca, déra nascutu in Transilvani'a in satulu Ciór'a, anume Sofroniu, carele incependu a intarí pre compatriotii seí in religiunea strabuna, fù silitu a se întórce la monastirea sa,

Alu patrulea a fostu unu preotu anume Ioanu (Molnar) din Sadu, carele erá chirotonitu in Tiér'a romanésca. Acest'a s'a deosebitu cu zelulu seu pentru integritatea bisericeí ortodose in partile Muresiului. Prindiendu de veste ierarchi'a unita despre invetiaturile si cuventarile acestui preotu invetiatu, mediulocí la regimulu politicu de-lu prinse si-lu duse la Blasiu, unde se degradà, se tunse si se batjocorí de catra aceea-si ierarchia numindu-se dupa aceea in batjocura „Ioanu Tunsu“. Dupa aceea eliberandu-se se prinse a dóu'a óra si se duse mai întâiu in castelulu din M.-Osiorheiu, éra dupa aceea la Vien'a, de unde mai tardíu eliberandu-se murí in Banatu dupa multe neplaceri si scarbe câte le avuse.

Ierarchi'a unita voindu intr'aceea a se intarí din ce in ce totu mai tare, si a inmuiá resistinti'a ce i-se facea din partea Romaniloru ortodosi, statornici in credintia, si mai cu séma voindu a infrange zelulu aceluor barbatu, cari se deosebiau intru aperarea integritatei bisericeí ortodose, tienù unu sinodu in 5. Noembre 1728, la mandatulu rectorului iesuitoru din Clusiu, carui'a, cum díce Samoilu

Clainu ¹⁾, i-erá incredintiata administratiunea diecesei unite, in care se decisera urmatórele: 1. cá sa acuse aceluia-si rectoru pre pop'a Mailátu din Sion'a, scaunulu Cohalmului, despre carele se dícea ca facea turburari in contr'a unirei, si sa lu róge pre acelasi rectoru, cá sa midilocésca pedepsirea popii Mailatu la jurisdictiunea politica. 2. In privinti'a esceselor ce se faceau din partea preutiloru sistematici prin parasirea unirei, si prin rapirea bisericeloru unite se decisé, cá Nicolau archidiaconulu din Benea, si Ladislau Hatasiu parochu in Fagarasiu, séu in loculu acestui'a altulu, pre care lu va renduí d-lu rectoru, sa faca cercetare cu doi cancelisti pre langa mandatulu guvernului si alu generalului comandante, cá pre ei sa nu-i smintésca nimeni in lucrarea loru. 3. Cá toti archidiaconii sa tiena sínóde districtuale, sa conchiame pre preoti si pre toti acei'a, cari au parasitu unirea, numai decâtu sa-i aráte d-lui rectoru. 4. Cá calugarii pretutindenii sa se oprésca dela servitiulu s. taine, inca si dela cetirea cazaniei, pentru ca multe misieli si turburari facu in poporu, si regimulu tierii sa se róge, cá sa alunge pre calugari din tíera. 5. Cá nimeni dintre uniti sa nu tramita copfii sei la scóle sismatice ²⁾ si eretice, si preotulu séu archidiaconulu sa se pedepsésca cu 24 floreni, éru mirénulu cu 12 fl., carele uu se va supuné acestui mandatu.

Pre langa acestea ierarhi'a unita mai intrebuintiá inca si alte mediulóce dejositóre pentru sterpirea ortodossismului si latírea unirei. Intre altele se intrebuintiáu cuventari polemice, prin care se aretá clerului si poporului ortodosu sinodulu dela Florenti'a depinsu pe o pânza, precum si patriarchulu Fothiu intr'unu chipu de totu schimonositu. Caricatur'a acést'a se purtá prin satele roma-

¹⁾ Acte si fragm. p. 92.

²⁾ Asiá-dara cei ortodosi si pe atunci inca aveáu scóle.

nesci de catra preotii uniti, cu scopu cá sa se amagésca poporul si sa tréca la unire. Dupa aceea se introduse esamenulu de siese septemani pentru cei ce vreau sa tréca dela unire la religiunea ortodosa, cari de-si afirmáu ca ei nu au primitu nici odata unirea, totusi nu se puteáu mantú altmintrea, de câtu prin acelu esamenu, carele tienù pana la anulu mantuirei 1848; apoi pentru preotulu unitu esaminatoriu se renduira diurne de câte 2 fl., unulu dela ómenii cei ce treceáu dela unire la ortodossismu, si altulu dela preotulu unitu respectiv, pentru ca nu a invetiatu pre crestini sa fie statornici in unire.

Pre preotii ortodosi din Maierii Sibiiului ii acúsara fiscului cá sa-i oprésca dela servitiulu bisericescu, pentru ca indrasnira a slují Ciganiloru de acolo, cari vreau sa recéda dela unire. Pop'a Mateiu din Malaiesci in tienu-tulu Hatiegului, se lipsí de preotia si se arestà o luna de díle, pentru ca a cutezatu a slují unitiloru. Elisabet'a Vitiai din Tielachu se silí a face a dou'a óra esamenulu de 6. septemani, pentru ca in tempulu invetiaturei celei de siese septemani aru fi umblatu la biseric'a ortodosa. Unde imbratisiáu unirea macaru numai a patr'a parte dintre sateni, biseric'a se dedea partei unite; éra unde satenii incetau toti de a mai fi uniti, preotulu unitu remanea in bunurile bisericesci pana la mórte. De aici se tienu totu feliulu de persecutiuni radicate asupr'a bietiloru romani ortodosi chiaru si cu putere armata. In tier'a Oltului si in alte parti, inca si astadi voru mai fi unii in viétia, cari aru sci spune minuni in asta privintia! — si anume cum generalulu Vucovu scóse militi'a imperatésca si cu tunurile luá bisericcele dela cei ce nu voiáu a trece la unire cum se amentí si mai susu s. a.

Déra pre langa tóte aceste persecutiuni, tari'a preo-timei si a poporului intru aperarea credintiei strabune ne cum sa fi scadiutu, ci inca si mai tare crescù, intr' atátu,

ca unde erá lipsa ei se apucáu numai decátu de cladirea altoru biserice noue, pe care le faceau inca si mai frumoase de cum eráu cele de mai nainte, luate de uniti, ceea-ce a produsu o adeverata uimire in toti strainii, dovedindu din nou tenacitatea caracterului romanu.

Dupa atâtea persecutiuni sistematice ratacindu Romanii ortodosi incóci si incolo vre-o siese-dieci de ani, singuri numai de capulu loru fara de archiereu cá capu bisericescu, incepù in fine a le licurí si loru unu picu de sperantia de unu venitoriu mai bunu; càci in urm'a repetiteloru rugaminte asternute la regimu din partea clerului si a poporului eparchialu, in an. 1761 li se rendù unu locutienetoriu episcopescu in persón'a episcopului din Bud'a Dionisiu Novacoviciu, carui'a i-se concrediù administratiunea eparchiei ortodose a Ardelului in modu provisoriu. Acestu archiereu si venì in Ardelu de visità clerulu, poporulu si bisericile indeplinindu cele de lipsa dupa puteri, déra apoi intorcundu-se éراسi la Bud'a in scurtu tempu reposâ. In locul acestui'a urmà in scaunulu episcopescu alu Budei Sofroniu Chiriloviciu in 2. Martiu 1770, carele inca venì la Ardelu de cercetà biserice'a nóstra administrandu-o si elu totu provisoriu. Ambi acesti episcopi locutiitori si-dedera multa silintia pentru reintregirea vacantelui scaunu episcopescu alu Ardelului, si asiá in urm'a nesuintieloru loru si a rugamintiloru clerului si poporului ardelénu, se denumì in 6. Nouemvre 1783. de episcopu alu bisericei ortodose din Ardelu, archimandritulu monastirei Sisiatovatiului Gedeonu Nichiticiu, cu resiedinti'a in Sibiiu, subordinandu-se in cele dogmatice si curatu spirituale metropolitului si sinodului metropolitanu din Carlovitiu.

Celu dintaiu episcopu alu bisericei ortodose ardelene, dupa o intrerumpere de 83. de ani, a fostu asiá-déra Gedeonu Nichiticiu, carele venindu in Ardelu aflà bise-

ric'a in starea cea mai trista. Elu nu avù locu, unde sa-si plece capulu, si pentru aceea petrecù mai multu in comun'a invecinata Resinari decâtu in Sibiiu, unde primì dela amintit'a comuna o casa privata de locuintia. Episcopulu acest'a a desvoltatu mare activitate in tóte, cu deosebire in crescerea si luminarea diecesaniloru sei, mediolocindu emisulu imperatescu din 4. Martiu 1786, in privinti'a scóleloru. Intre impregiuràri grele scadiendu-i puterile trupesci, reposà preste cinci ani ai archieriei sale si se imormentà in Resinari in biseric'a cea vechia. Dupa acestu episcopu dieces'a Ardelului o administrà protopopulu Jo-anu Popoviciu din Hondolu, cá vicariu.

Alu doilea episcopu a fostu Gerasimu Adamoviciu, fostulu archimandritu alu monastirei Bezdinului in Banatu, intaritu episcopu alu Ardelului in 25. Maiu 1789. Episcopulu Adamoviciu inca nu a fostu mai pucinu zelosu decâtu antecesorele seu. Elu a asudatu fòrte multu pentru cascigarea drepturiloru atâtu bisericesci câtu si politico-nationale. In urm'a nesuintieloru lui se aduse in diet'a Ardelului din 1791 art. 60 de lege, prin care religiunea ortodosa se scóscé din rendulu celoru tolerate si i-se dede esercitiulu liberu de religiune. Nu mai pucine merite 'si cascigà acestu episcopu si pe terenulu politico-nationalu, in care privintia ne suntu pré bine cunoscute luptele, ce le avù elu impreuna cu episcopulu unitu Bobu la diet'a tierii, si anumitu petitiunea, ce o asternura amendoi acesti episcopi la acea dieta pentru recascigarea drepturiloru Romaniloru. Déra si acestu episcopu zelosu pastorindu biseric'a abiá 7. ani reposà la an. 1796 si se imormentà si elu totu in Resinari langa antecesorele seu.

De administratoru eparchialu dupa mórtea episcopului Adamoviciu se denumì protopopulu Hinedórei Jo-anu Hutiovicu. Patru-spre-diece ani remase eparchi'a vacanta dupa mórtea acestui episcopu, care tempu, de sine intie-

legundu-se, lu folosira unii spre ajungerea scopurilor loru celoru necurate confessionale, déra constanti'a clerului si a poporului ortodosu puse si acum, cá totu-deun'a, stavela tuturoru nesuintieloru loru.

Alu treiléa episcopu a fostu Vasiliu Mog'a, mai nainte parochu neinsuratu in S. Sebesiu in Transilvani'a. Elu fù celu dintâiu episcopu romanu alesu in numerulu ternariu in sinodulu protopopiloru eparchiali tienutu in Turd'a in 19. Septemvre 1810, si intaritu de episcopu in 21. Decembre a celuia-si anu. Episcopulu Mog'a a pastorititu biseric'a ortodosa din Ardelu pana in 27. Octomvre 1845, adeca preste 34 ani. Elu inca a fostu unu episcopu zelosu, càci prin silintiele lui, in urm'a unei colecte facute in eparchia, se cumperà cas'a clerului din strad'a Cisnadiiei in Sibiiu, unde erà resiedinti'a cea vechia; ajutà pre mai multi tineri studenti lipsiti; infiintià unu cursu clericalu de 6. luni si lasà dupa sine o alta căsa si unu capitalu de 27,000 fl. m. c. pentru cleru. Elu inca a asterintu la diet'a tierii tienuta in Sibiiu la an. 1837 o petitiune pentru drepturile Romaniloru din fundulu regescu. Póte ca aru fi facutu inca si mai multu bine pentru biseric'a, déca activitatea lui nu aru fi fostu fórte restrinsa prin faimós'a instructiune imperatésca din 21. Decembre 1810 ce i-se dede deodata cu diplom'a de intarire intru episcopu. Déra durere! sub episcopulu Mog'a trecù o parte fórte numerosa a credinciosiloru nostri la biseric'a unita, si unii ascriu si caus'a acestei treceri totu instructiunei amentíte.

Pentru insemnatatea cea mare atâtu bisericésca câtu si politica-nationala a instructiunei prementionate imperatesci, ce se dede episc. Mog'a deodata cu diplom'a de intarire-i intru episcopu, ne aflàmu indemnati a o reproduce si noi aici cá unu documentu de cele mai tari despre impilarea nóstra bisericésca dupa cum urmédia:

„1. că episcopulu sa fia credintiosu catra maiestatea sa si catra urmatorii lui cei legiuiti, si sa pazésca cá si clerulu si poporulu sa remana in aceea-si fidelitate, si déca aru bagá de séma, ca cine-va aru cuteza a machiná asupr'a persónei pré'nalte, séu asupr'a legiloru stapanirei séu pacii obstesci, pre unulu cá acel'a numai decatu sa-lu aréte guvernului regescu; 2. ca afára de eseritiulu liberu alu religiunei, ce s'a concesu in intielesulu art. 60 din a. 1791, am datu si am denumitu suditiloru nostri de religiunea greco-neunita pre unu episcopu spre mangaierea loru spirituala; sa scie acelasi episcopu, ca denumirea acést'a are de a multiami numai cá unu simbolu alu gratiei cesaro-regesci, pentru aceea sa se conformedie legiloru patriei, si ordinatiuniloru regesci, si celoru ale guvernului ardelénu, la intemparéa contraria va cadea sub indignatiunea regésca, si sub pedéps'a ce urmédia de aci; 3. candu va fi trebuintia de a recurge in afaceri atingátóre de dogmele bisericeii resaritene, acést'a va fi detoriu a o aretá imperatiei prin guvernulu tierii, si nu altmitrea decátu cu scirea imperatiei, si nu airea, fara numai la metropolitulu din Carlovitiu va insinué recursulu, inse va fi eschisu dela tóte acele privilegie, de cari se bucura natiunea ilirica din Ungari'a; apelatiunile in cauzele matrimoniali se voru face la guvernulu regescu in intielesulu rescriptului reg. din 3. Septem. a. 1783; 4. precum Consistoriulu erá datoriu pàna acum a asterne protocolulu imperatiei in fia care luna, asié si episcopulu va fi datoriu a observá acést'a; 5. va priveghiá si nu va ierta nici decum, cá emisarii straini sa vina in dieces'a sa spre a face turburari, cá elu cu atat'a mai acuratu sa póta seversu oficiulu seu pastoralu; 6. spre acestu fersitu va demandá preotiloru prin protopopi, cá pre calugarii cei veniti din principatulu vecinu alu Moldaviei si Valachiei, cari se obicinuira a veni prin satele de sub pólele Carpatiloru, numai decatu sa-i retramita in patri'a loru, si déca acesti'a séu nu aru vré, seu aru amená reintórcerea loru, sa-i aréte fara intardiére sub pedéps'a lipsirei de preotia diregatorieloru competente; 7. sa nu uite episcopulu, ca in Ardelu patru religiuni sunt recepte prin legea publica, si ca clerulu si poporulu unitu se incorporá prin lege la a. 1744 religiunei catolice, si se facú partasiu de bunetatile si privilegiile acelei'asi, éru clerulu neunitu este numai toleratu: pentru aceea sa scie, ca i esté opritu a se

improtivi creșterei și latîrei religiunii unite, și să nu cutedie nici elu, nici preotii lui subordinați, aieve s'eu pe ascunsu, a desmântă pre uniti la cadere dela uniune, ba nici pre alții din cele-lalte religiuni recepte; 8. să scie, ca privilegiile națiunii ilirice din Hungari'a și din partile ei nu se estindu și la Ard'elu, și asié clerulu neunitu din Ardelu nici candu nu s'a bucuratu de acea esceptiune, de carea se bucura clerulu națiunii ilirice pentru aceea clerulu din Ardelu remane și pe viitoriu în starea lui cea de pana acum; 9. episcopulu cu clerulu pentru subsistint'ă loru are de a se acomodă legiloru și obiceiuriloru patriei, și candu episcopulu la plansorile sale nu aru capetă indestularea cea cuviint'ioasă dela judecatoriile mai mici, atunci p'ôte recurge la imperatia prin cancelari'a aulica transilvana; 10. episcopulu este datoriu a se multiami cu leaf'a de 4000 fl. și a se conteni de esactiunile cele nelegiuite și oprite dela cleru și poporu, precum și dela ori ce colecta s'eu pedepse în bani; cu prilegiulu visitatiunii canonice, ce o va face cu ingaduint'ă guvernulu regescu, și în fiint'ă de facia a doi comisari, cari se voru esmite din partea jurisdicțiuniloru politice, va fi datoriu a se acomodă orenduieleloru din constituțiunile aprobate part. I. art. 8. la 1 — și a demandă clerulu, că să nu cutedie a lua mai multu dela parochianii sei sub cuventu de stola, preste hotarirea rescriptulu regescu din 27. Sept. 1784, éru resiedint'ă sa și o asiedie acolo, unde va voi guvernulu regescu; 11. că porțiunile canonice, care domnii pamentesci s'eu comunitatile le-au fostu datu preotiloru uniti, să nu le capete preotii neuniti, déca preotii uniti au incetatu a mai fi în acele locuri, ci să se dee în deretu domniloru pamentesci s'eu comunelor; și asié preotii neuniti voru fi datori a se multiami cu stol'a cea hotarita; și unde voru capetă nesce pamenturi spre mai bun'a loru subsistintia, acolo acelea să se supuna contribuțiunei, caci preotii neuniti numai din deosebit'ă gratia regéscă se scutescu dela darea capului; 12. precum pana acum s'a iertatu, și se iérta neunitiloru a trece la unire; asié la întemplantu, déca neunitii din vre-unu satu aru vré să tréca la unire, porțiunile canonice înca au a trece pe partea preotulu unitu; 13. éru candu toti unitii din vre-unu satu aru trece la neunire, și preotulu unitu va remanea credintiosu uniunei, atunci porțiunea canonica o va stapani preotulu unitu;

14. in locurile unde unitii si neunitii locuiescu mestecatu, si se afla numai un'a biserica, si aceea o aru stapani unitii, sa remana si mai departe la ei si atunci, candu aru fi ei mai pucini decatu neunitii, éru neunitii voru putea sa 'si faca alta biserica pré langa ordinatiunile previgente fara sa se faca greutate locuitorilor; 15. fiindu ca episcopulu Gerasimu Adamoviciu n'au observatu regularea parochieloru; deci episcopulu Mog'a este datoriu a nu schimbá regulatiunea parochieloru si a protopopiateloru din anulu 1806—16. Si fiindu ca si episcopulu de mai nainte si consistoriulu sub pretestu, ca unii preoti fiindu pré inaintati in versta nu si-aru puté duce chiamarea loru, numerulu preotiloru asié de tare lu imultira incatu cu privilegiulu regulatiunei multi preoti remasera supernumerari: deci episcopulu dupa sunetulu ordinatiuniloru, ce s'au datu consistoriului, sa ingrigésca, cá preotii supernumerari sa se asiedie in parochiele ce se voru veduvi, si déca comunele s'aru improtivi acestei mesure sa nu li-se dée ascultare; 17. Si fiindu ca veniturile preotiesci se impucinara multu prin inmultirea preotiloru, incatu sunt siliti a se dá dupa economia cu vatemarea chiamarei loru; pentru aceea episcopulu sa aiba grige, cá numai in acele locuri sa se puna preoti, unde numerulu crestineloru statoritu prin ordinatiuni mai nalte se afla de plinu, éru unde s'aru aretá trebuintia pentru abaterea dela acésta norma, acolo episcopulu sa faca representatiune guvernului regescu; 18. La cultur'a poporului ajutorédia cultur'a preotímei, spre care fersitu s'a fostu renduitu de mai nainte, cá candidatii de preotia sa cunósca datoriele omului catra Ddieu, catra mai marii sei, si deaprópele loru, sa scie ceti si scrie, sa scie catichisulu si cele cinci specie de aritmetica, mai departe s'a cerutu dela candidatii de preotia, cá sa fi invetiatu nu numai scólele normale, ci si cele gramaticale, cá sa scie si limb'a ungu-résca, ce este asia de trebuintíosa; deci episcopulu va fi datoriu a le pazi acestea; 19. alta impedecare a culturai s'a gasitu intr'aceca, ca preotii neuniti nesuiescu intr'acolo, cá copiii loru, seu in lips'a acestor'a, ginerii loru sa urmedie in parochia; prin acést'a apoi nu numai se tiene preoti'a de o ereditate, ci inca cei-lalti locuitori se abatu de a se cualificá pentru slujb'a bisericésca; si fiindca ordinatiunile cele date consistoriului in mai multe renduri in privinti'a acést'a din partea

guvernului regescu, nu avura efectu, caci preotii sub pretestu de betranetie si neputintie resignédia, si 'si ceru ajutoriu pentru seversirea functiuniloru, si pre comune le tragu in partea acelor'a pre cari-i voiescu preotii: pentru aceea episcopulu este datoriu a desradeciná acestu abusu. In de-obsce in fersitu sa scie episcopulu, ca tóta intentiunea acestei instructiuni este indreptata intr'acolo, cá nu numai sa se observe nevatemate drepturile religiuniloru recepte, ci inca sa se ajunga si scopulu norocirei si pacii publice prin procurarea buneii purtari a poporului incultu, si a mantuirei sufletesci, ce a se efectui se tiene nu numai de grigile deregatorieii pastoresci, ci si de toti suditii credintiosi.“¹⁾

Alu patrulea episcopu preste totu, si alu doilea episcopu nationalu romauu a fostu Andreiu Baronu de Siagun'a, actualulu arhiepiscopu si metropolitu alu Romaniloru ortodosi din Transilvani'a, Ungari'a si Banatu, nascutu in 20. Decemvre 1808. la Miskoltz in Ungari'a, din parinti negutiatori, macedo-romani. Elu se denumí mai întâiu de locutiitoriu episcopescu (vicariu) in 27. Iuniu 1846, fiindu pe atunci archimandritu alu monastirei Covilului din dieces'a Neoplantei; dupa aceea se alese in numerulu ternariu in sinodulu protopopiloru eparchiali tienutu in Turd'a in 2. Decembre c. n. 1847 cu aceeasi modalitate, cu care se tienù si celu dintâi la alegerea episcopului Mog'a, éra in 24. Ianuariu 1848. se intari de episcopu alu bisericiei ortodose din Transilvani'a si inca fara de restrictiunile, care s'au fostu facutu episc. Mog'a. Activitatea episc. Andreiu bar. de Siagun'a in sfer'a bisericésca, ca-si politica-nationala si sociala, ne este viue in memoria, o avemu inca naintea ochiloru nostri; ea devení deja de multu o proprietate a istoriei, carea va inregistra credemu pe paginile sale, cu litere nestergivere si nepartinitóre, meritele si viéti'a cea multu sbuciumata a acestui archiereu, carele sciù do-

¹⁾ Istor. biser. de eppulu Siagun'a tom. II, pag. 197 seqq.

Totu dupa acésta istoria, precum si dupa a lui P. Maioru, se luara mai multe din cele ce se espusera mai susu la acestu tractatu.

miná pana acum cu o barbatia. esemplara si neinfranta tóte sbuciumaturile acestea, sciù, in mani'a tuturor opin-tiriloru contrariloru, a se face prin geniulu seu puntulu de legatura între trecutulu si venitoriulu unei biserice, ce erá p'aci sa se stinga spre daun'a cea mai mare a natiunei romane pré multu cercate: puntulu de innodare alu unui trecutu greu, cu unu venitoriu de buna sperantia. Modesti'a nu ne iérta a díce mai multe despre barbatulu, carele se vede ca intréga viéti'a si-o consantì binelui comunu; si asiá credemu sa ne marginimu deo-cam-data numai pre langa a espune aici judecat'a, ce si-o dede insusi sinodulu eparchiei ardelene din a. 1864, prin unu conclusu alu seu adusu in unanimitate, despre activitatea si meritele acestui episcopu. Éca ce díce acel'a:

„Mai incolo sinodulu nu numai din acestu raportu alu escelentiei sale (episcopulu bar. Siagun'a) luandu in cunoscentia mar-etiele fapte, cu cari escel. sa incoronédia activitatea sa archipa-storiasca, dara convinsu fiindu si din alte monumente vii, ce-i voru eternisá numele, ca pré-santi'a s'a tóta viati'a sa si-au consacrat'o pentru biserica si natiunea sa cu unu resultatu sublimu, care face epoca in istori'a acestei'a si ca pré-santi'a sa cá unu carmaciu necutremuratu au condusu nai'a cea aruncata in mediuloculu valuriloru seculari a natiunei si bisericei nóstre si au scos'o la limanulu doritu, ca pré-santi'a sa a ridicatu clerulu din starea lui cea patimitóre la valórea si demnitatea ce i se cuvine, si au innaltiatu cultur'a poporului seu la unu gradu, care i face onóre, si desvólta cele mai suridietóre sperantie, si ca cá mediulóce bine nemerite pentru acést'a au infintiatu institutulu teologicu cu cursu de 3. ani si celu pedagogicu de 2. ani si au esoperatu infintiarea unui gimnasiu mare, a unui micu, a mai multoru scóle capitali de 4. si 3. clase, precum si a mai multu de 600. scóle comunali, din intrég'a sa diecesa, incredintandu-le sub priveghiarea sa spre administrare la inspectiuni diecesane protopopesce si parochiali, precum si la comissiuni scolari bine nemerite, au esoperatu din vistieri'a statului mai anteu unu ajutoriu anuale de 25,000 fl. pentru ajutorirea preotimei si a

seminariului, apoi din nou alte 25,000 fl. spre scopuri bisericesti si scolari, ca au infiintiatu fondatiunea Franciscu - Iosefina pentru stipendiarea tinerilor de pre la facultati, — au inzestratu dieces'a cu mai multe realitati si inca dela a. 1850. cu o tipografia diecesana si prin aceea a provediutu bisericile parohiale si scolele cu cartile trebuintioase, mai incolo au inzestratu dieces'a si cu alte efecte pretioase parte mare din propri'a sa avere, si tota averea diecesei sale aducandu-o la ordine au predat'o spre administrare la epitropia — si aceste fapte le au amplificatu prin unu nou daru maretiu statatoriu din cas'a astadi daruita bisericei noastre din Ardelu, — mai departe au restituitu societatea nostra bisericesca in vechile sale drepturi canonice intre multe lupte si ostenele esoperandu indurarea maiestatii sale a imperatului de a ne promite pré gratiosu, ca se voru delaturá pedecile pentru re-infiintierea vechiei noastre metropolii, si a ne redicá la egal'a indreptatire cu celelalte natiuni, si confessiuni recepte, — escel. sa ne a convocatu mai de multe ori, cá si acum la adunari sinodali pentru organisarea trebiloru noastre bisericesci pe calea constitutionale canonica, — in fine insufletindu-se sinodulu de firmitatea vointiei, si a silintiei escelentiei sale, de a aduce la perfectiune acte incepute si binele publicu alu bisericei noastre, astadi cá si in siedinti'a de ieri intre aclamári vii de „sá traiasca“ concludu unanimu, de a se aduce escelentiei sale cea mai caldúrsa recunoscintia si multiamita din partea intregii biserici prin sinodu representata, si spre eterna memoria a se trece acestu actu de solenela recunoscintia la protocolulu sinodului.“¹⁾

VIII.

Primele incercari pentru restaurarea vechiei metropolii a Transilvaniei.

Dupa apostasi'a metropolitulu Atanasiu, remanendu Romanii ortodosi fara de capu bisericescu si fara de conducatoriu nationalu, ratacira intr'o parte si intr' alt'a, cá o turma, carea 'si perde pastoriulu, supunendu-se persecu-

¹⁾ A se vedé in „Actele sinodului bisericei gr. res. in Ardelu din an. 1864.“ tiparite in Sibiiu, in tipografi'a archidiecesana.

tiuniloru si torturiloru celoru mai cumplite intr' unu tempu de 83. de ani. Ce mirare dara, ca ei capetandu pre Nichiticiu de episcopu au fostu buni bucurosi si cu acest'a, fara de a-si fi ridicatu pretensiunile mai departe pentru restaurarea vechiei loru metropolii, carea de-almintrea nici ca incetase de jure ci numai de facto, impededata fiindu din partea regimului politicu intru continuarea functionarei sale ulterioare. Acestu pasu ei si-lu rezervara pentru tempuri mai favoritoare, decum erau acelea de trista memoria pentru noi. Era inse o pre fresca urmare, ca Romanii ortodosi dupa ce isbutira a-si ave episcopii loru nationali, sa cugete mai seriosu si la deplin'a reintregire a ierarhiei loru bisericesci nationale, intocm'a cum o avusera mai nainte. Anulu epocalu 1848, carele cu dreptu cuventu se boteza alu luminarei si alu reinvierei poporeloru, era celu mai propice pentru realisarea dorintieloru comune si in asta privintia, mai alesu ca acum nu lipsia nici barbatulu, carele aflandu-se in scaunulu celu canonicu si legitimu metropolitanu si intielegundu si spiritulu tempului celui nou de libertate, nu perdù nici unu momentu de a face pasii necesarii pentru realisarea dorintiei loru.

Primele imercari deci pentru restaurarea vechiei metropolii a Transilvaniei se facura in acestu anu de libertate generala, 1848, si anumitu in memorabilea adunare dela Blasiu din 3/15 Maiu, prin petitiunea generala a acelei'a asternuta la tronulu imperatescu prin o deputatiune condusa de episcopulu Andreiu Siagun'a, in carea la p. 2. se suscepù si rugamintea catra imperatoriulu pentru libertatea bisericésca si pentru restaurarea metropoliei celei vechi romane, prin urmatoarele cuvinte :

„Ea (natiunea romana) se roga, ca biserica romana fara deosibire confessionala, sa fie libera, independente do ori care alta biserică, si egala cu cele-lalte biserici din tierra in toate drepturile si folosele. Ea se roga pentru restaurarea metropoliei

(archiepiscopiei) romane si a sinódeloru anuale dupa dreptulu anticu, care se consté din deputati preoti si laici, si in care episcopii romani sa se aléga liberu dupa pluralitatea voturilor fara candidatiune s. c.“

Totu in an. 1848 se tienù o adunare nationala si din partea fratiloru romani banatieni, in Lugosiu, unde si ei inca se dechiarara din parte-le pentru despartirea loru de catra Serbi si pentru restaurarea vechiei nóstre-metropolii. Actele acestei adunari nu le puturamu aflá nicaíri, si pentru aceea nici nu putemu atinge ceva mai pre largu despre pertractarile acelei'a in asta cestiune.

In an. 1849 asternù episcopulu Andreiu Siagun'a o promemoria la ministeriulu imper. din Vien'a in privinti'a restaurarei metropoliei, prin care se aretà esistinti'a metropoliei ortodose romane în Ardelu din punctu de vedere istoricu, si mai tardiu unu adausu la acésta promemoria, in care se cerù restaurarea vechiei metropolii prin urmátorele cuvinte:

„Acum inse, dupa ce cadiura fiarale absolutismului, si-redica Romanii vocea loru cea drépta, si se róga de profundu veneratulu loru monarchu, pentru cá pre'naltu acel'asi sa binevoiásca a incuviintiá parintesce restituirea dreptului loru istoricu basatu in canónele bisericesci si in §. 2. alu legiloru fundamentale octroate in 4. Martiu a. c., si spre acestu fersitu a incuviintiá pré gratiosu tienerea unui sinodn pentru toti Romanii din diecesele Ardelului, Bucovinei, Timisiórei, Aradului si Versietului“. 1)

Totu in anulu acest'a se repetíra de mai multe ori la tronulu imperatescu si la regimu rugamintile pentru restaurarea metropoliei, impreuna cu cele-lalte postulate ale Romaniloru, prin deputatii nationali, cari se afláu in Vien'a si caror'a le erá concrediuta purtarea causei nationale.

Asié in petitiunea generala asternuta imperatului in 25. Februariu 1849 prin aceiasi deputati, se amentesce

1) Promemor. e tiparita in Vien'a in 1849, si adausulu in Sibiu in 1850.

si despre restaurarea metropoliei la pag. 2. lit. c. prin aceste cuvinte:

„Ne rugamu pentru o administratiune nationala de sine statat6re in privintia politica si bisericesca, — si pentru alegerea unui capu bisericescu de sine statatoriu si intarindu de Maiestatea ta, carui'a se i se subordine toti cei-lalti episcopi nationali“.¹⁾

Asemenea in memorialulu ce se asternu in 5. Martiu 1849 prin aceiasi deputati ministeriului intregu, se aflu in privinti'a metropoliei urmat6rele:

„D6ca natiunea poftesce aceea-si (capu, capetenia) in privinti'a bisericesca, asia nu trebuie a se uitá, ca ea prin ac6st'a nu poftesce nimicu nou, de 6re-ce ea aceste drepturi retienute din pracs'a vechia bisericesca totu d6un'a le-au eserciatu, pre langa t6te persecutiunile, caror'a f6 espusa religiunea loru. Chiaru si unu capu bisericescu, carui'a i eráu subordinati cei-lalti episcopi, au avutu Romanii in tempurile de mai nainte, si anumitu la Alb'a-Jul'i'a in Ardelu“.²⁾

Mai departe petitionara aceiasi deputati romani pentru despart6rea ierarchiei romane de cea serb6sca, sub unu metropolitu romanu, prin suplic'a loru din 24. Octomvre 1849. asternuta ministeriului, carea fiindu speciala numai pentru biserica, o si reproducemu aici in intregu cuprinsulu ei:

„Inaltu Ministeriu imperialu!

Patriarchulu serbescu prim6 incuviintiarea dela inaltulu ministeriu, de a desbate intr'unu sinodu alu tuturoru episcopiloru afacerile bisericeii orientali, si patriarchulu acest'a are intentiunea, a decide cu ocasiunea as6st'a si afacerile bisericesci ale Romaniloru si de a-si retiené si mai incolo supremati'a sa bisericesca asupr'a acelor'a. Ac6sta afacere f6rte influintiát6re asupr'a viitorulu bisericeii si natiunei romane, ind6mna asie dara pre umilitu subscris'a deputatiune a natiunei romane a supune inaltulu ministeriu c. r. spre considerare urmat6rele despre referintiele bisericeii romane catra cea serba.

¹⁾ Romanii Monarchiei austriace fasc. 3 p. 5.

²⁾ Totu acolo p. 14 si 15.

Cum va bine voi a vedé din alaturat'a brosiura biseric'a Romaniloru in Austri'a, a carei'a administratiune erá autonóma si impartita in mai multe episcopii, avú pana la anulu 1699 capulu seu propriu independente de ori care alta biseric'a sub numele unui metropolitu nationalu.

Dreptulu besericei romane de a avé unu astfeliu de capu alu seu, jace in constitutiunea sa propria, basata in ritulu bisericei orientali, in puterea carei'a biseric'a fia-carei natiuni in privinti'a administrativa are de a se socoti de sine statatóre si independente de biseric'a ori carei alte natiuni; mai incolo biseric'a gr. resariténa este si nationala, pentru ca servitiulu ddiեսeu cá-si administratiunea acelei'a se tienu si indeplinescu in limb'a nationala, si cea din urma — fara privire la drepturile canonice generale ale bisericei orientali — se basédia si pre trebuintiele, moravurile si singularele obiceiuri ale natiuniloru, si in fine pentru ca preotii ei, incependu dela mrtropolitu si pana la celu din urma diaconu, pana acum se sustienu prin ofertele de buna voia ale natiunei.

Unitatea episcopiloru, archiepiscopiloru si patriarchiloru deosebiteloru popóra ale aceia-si credintie, conditionata de constitutiunea bisericei orientali, si-afla motivarea sa nu in considerantie administrative ci in cele curatu dogmatice; si adeca in marturisirea acelor'asi dogme si in observarea unoru obiceiuri bisericesci numai ceremoniale, care ocura la servitiulu ddiեսcu, care se cuprindu in aceea, ca episcopulu pontificante in unele rugatiuni care vinu inainte la functionarile servitiului ddiեսcu pomenesce pre metropolitulu si acest'a éراسi pre patriarchulu (de si aru fi strainu). Biseric'a orientala recunósce in intielesulu dogmeloru sale numai pre Cristosu de capulu seu — ea crede in unu capu nevediatu; se abáte inse de biseric'a romano-catolica prin aceea, ca éa in privinti'a administrarei sale are unu superioru anume alesu pentru fiecare natiune singurateca, carele la deosebite natiuni ale aceleia-si credintie póte sa fia dosebitu (misticu ori fisicu), precum d: e. la Rusi si la Greci se adminiștra biseric'a prin unu sinodu, éru in tíer'a romanesc'a prin unu metropolitu propriu neaternatoriu de metropolitulu Moldoviei; precandu biseric'a apuséna formédia atátu in privinti'a dogmatica câtu si administrativa ó

unitate perfecta, si ierarchi'a ei se basédia pe o sistema, câre nu ié privintia la nici o nationalitate.

Intarirea celoru dîse pana aci se cuprinde mai pe fiacare foia a dreptului si dogmaticiei bisericeii orientale romane.

De si jace în natur'a acestoru drepturi si dogme, de a scuti pe fiecare biserica orientala nationala de abusari si asupriri, totusi biseric'a orientala romana cadiu spre cea mai mare a ei nenorocire sub apesarea cea despotica a archiepiscopiloru celoru serbesci, cari eserciara asupr'a ei cea mai daunósa influintia in privinti'a intelectuala, morala si materiala. Episcopii serbi intrebuintiara adeca tóte, spre a taiá calea Romaniloru catra cultur'a intelectuale si morala. Ei lasára cá sa cáda starea scolara la Romani asiá de afundu, câtu chiaru si acele pucine scóle se desfintiaru, pe care comunele romane le ridicara si le sustienura cu mediulócele loru proprii. In acésta procedura nerusinata si batjocoritóre de tóte drepturile omenesci escelá preste toti cei-lalti archiepiscopulu de mai nainte, metropolitulu Stratimiroviciu, carele a fostu unu persecutoru notoriu alu Romaniloru, de óre ce elu insusi so obicinuiá a se esprime ca lui nu-i este nimicu mai odiosu decátu limb'a romana.

Sub atari impregiurari firesce nu potú a se desvoltá cultur'a natiunei romane; pentru ca puterea ce o aveau Serbii asupr'a Romaniloru, se eserciá asia de strinsu, încátu toti barbatii, cari cutezara a se pune pentru natiune, si a desceptá si a formá spiritulu celu dormitandu alu ei, eráu espusi persecutiunei, carea mai cu séma se finca cu esilulu. Este usioru a cunósce, din care motive superiorii bisericesci serbesci procedeau cu o intolerantia atátu de estraordinaria in contr'a Romaniloru, déca cuge-támu, ca Serbii, in a caroru mani se affá supremati'a, numera debiá unu milionu, éru Romanii supusii loru numera preste trei milióne suflete, si ca asia disproportiunea populatiunei, spre a-si sustiené domni'a, numai prin o suprimare spirituala si prin departarea tuturoru barbatiloru invetiati ai natiunei romane se putea repará. Intr'acést'a jace asiá daru caus'a principala a inapoiarei natiunei romane si a preotimei ei in cultura.

Nu mai pucinu pagubitóre pentru Romani a fostu inse ierarchi'a serbésca si in privinti'a morala, càci limb'a romana se eschise din cele mai multe biserici romane, si càci Romaniloru

li se impusera episcopi, protopopi si preoti serbi, cari limb'a-tierii ori nu o cunosceáu ori chiaru o uráu, si cari in urmarea acést'a neavendu iubire si incredere din partea natiunei cultur'a ei morala o negligeáu, séu in intielesulu ierarhiei serbesci, carea pururea avea inaintea ochiloru slavisarea si predominarea preste natiunea romana, o inapoiáu chiaru.

Déru si in privinti'a materiala inca a fostu domni'a bisericésca serbésca fôrte stricatiósa pentru natiunea romana. Pentru ca tôte proventele episcopielóru romane, sub tempulu câtu erau vacante, precum si averea episcopiloru reposati si proventele monastiriloru incurgeáu in cas'a asia numita nationala, carea se administrédia de metropolitulu serbescu pre langa o controla ce e dreptu statatóre din trei serbi, daru la care Romanii nu iéu nici o influintia.

Din acésta casa se erogara deja sume enorme spre fundarea si sustienerea feliuriteloru institute si spre ajutorirea studentiloru seraci s. a., — daru de aceste binefaceri se impartasira numai Serbii si nici odata si Romanii, de si dela acesti'a incurge mai multu in aceea căsa, si acesti din urma, pentru ai caror'a fii si preutíme nu se facù nici odata nimic'a, trebuira sa sufere, cá o natiune straina venita abiá de unu vécu incóci, sa-i apese pre ei locuitorii primitivi ai Ungariei, in privintia spirituala, morala si materiala.

In starea acést'a trista ne vedemu asia daru constrensi, a rogá pre in. ministeriu c. r. in numele natiunei, cá pe bas'a documentatului ei dreptu istoricu ce l'au avutu in privinti'a acést'a precum si in intielesulu constitutiunei imperiale octroate din 4. Martiu a. c., prin carea se garantédia pentru fiecare natiune autonomi'a si desvoltarea ei libera, si in puterea §. 2. alu drepturiloru fundamentale prin care fie-carei bisericé i-se asigura libertatea, sa bine voiasca, spre delaturarea releloru aduse inainte a mediuloci incuviintiarea unui metropolitu pentru nátiunea romana de totu independente de ierarhi'a serbésca, si cá acést'a sa se aléga prin deputatii unui congresu conchiemandu din sinulu natiunei, si sa se substérna spre intarire maiestatei sale c. r.

Éru in privinti'a sinodului episcopiloru serbesci ce sta inainte ne rogamu, cá sfer'a acelui'a de activitate sa se marginésca numai pre langa afacerile bisericéi serbesci, si nici chiaru intre-

barea despartîrei bisericeii romane de cea sèrbésca sa nu se traga in cerculu desbateriloru acelor'a, càci altmintrea noi amu avé totu dreptulu de a ne teme, ca la acelu sinodu despartirea atátu de dorita si de necesaria nu se va putea efectuî nici decum, de ôre-ce la acestu sinodu Serbii voru avea afara de presiedintele, patriarchulu serbescu, inca 6. episcopi cu votu, pre candu Românii, pre langa aceea ca ei facu mai multu cá numerulu intreit, se voru putea representá numai prin doi episcopi, adeca prin celu din Ardelu si celu din Aradu (dieces'a Versietiuului este vacanta, éru celu din Timisiór'a e serbu); si prin urmare ei s'aru aflá in absoluta minoritate.

Suplicantii umiliti speru deci, ca eliberarea bisericéii romane de apesarea ierarchieii serbesci se va dispune prin unu pré naltu rescriptu alu Maiestatei Sale pré'naltiatulu nostru Imperatu in urm'a consiliarei din partea inaltului Ministeriu si a celoru doi episcopi ai nostri. Vien'a in 24. Octomvre 1849. J. Popasu. Petru Mocioni. Dr. J. Dobranu, agentu de curte. Petru Cermen'a. Dr. Const. Pomutiú. Teod. Serbu. ¹⁾

Mai incolo in sinodulu eparchialu alu bisericeii ortodose din Ardelu, tienutu in Sibiiu in 12. Martiu 1850, la nr. 11. se aduse urmatoriulu conclusu in privinti'a restaurarei metropoliei:

„Tóte dupa cuviintia si buna renduiala sa se faca, díce s. apostulu Pavelu catra Cor. I. c. 14 v. 40. — Soborulu acest'a eparchialu in intielesulu acel'a o ié sfatuirea acést'a a marelui apostolu, ca tóte acele se facu dupa cuviintia si buna renduiala, cele ce se facu dupa canónele sobóreloru s. bisericeii nóstre, si dupa invetiaturile s. s. parinti scrisi in canonulu 2-lea alu soborului VI. de a tóta lumea. Deci pe temeiiulu acestor'a affa cu cale soborulu acest'a eparchialu, ca dupa cuviintia si buna renduiala va urmá, déca pré umilita cererea sa o va innoi, si o va substerne inaltiatulu nostru Imperatu pentru restaurarea metropoliei nóstre care pe la inceputulu vécului trecutu s'a intreruptu, intru atát'a s'a restauratu in vremea imperatului Iosifu II. câtu i s'a datu in locu de metropolitu unu episcopu. Cererea acést'a umilita are bas'a

¹⁾ Romanii monarchiei austriace fasc. 3. p. 53 seqq.

sa si in canonulu 17. alu sinodului IV. de a tóta lumea, si in can. 38 din Trul'a, unde cetimu: „Déca vre-o cetate s'a innoitu de imperatése'a stapanire, séu éراسي s'aru innoi politicesiloru si publiciloru forme, se urmédia si renduial'a biseřicesiloru parochii.“ Cumca form'a stapanirei politicesci, si form'a trebiloru publice in intrég'a marea monarchia austriaca o au innoitu inaltiatulu nostru monarchu Franciscu Iosifu I. prin constitutiunea cea octroata din 4. Martiu 1849. este afara de tóta indoial'a, precum si aceea, ca tocm'a provinciele acelea ale imperatiei inaltiatului nostru imperatu, unde crestinii de legea nóstra vietuescu, suntú reorganisate din nou dupa principiulu de nationalitate, precum e Sirmiulu si Banatulu, care alcatuescu acum o tiéra de coróna deosebita de tiér'a unгурésca, asisderea si Bucovin'a, care face o tiéra de coróna de sine statatóre; asisderea este afara de tóta indoial'a, ca pré induratulu nostru monarchu Franciscu Iosifu prin constitutiunea suspomenita, s'a milostivitu a redicá gónele, sub care gemea biserica nóstra din Ardealu, in urm'a caror'a se stinse metropoli'a si crestinii ei fara invoirea loru se supusera altoru episcopi; deci in legatura cu acestea afla soborulu dupa cuviintia si buna renduiala, cá innoindu-se form'a stapanirei politice, si mai multe orasie provinciale ridicandu-se, sa se restauredie metropoli'a cea vechia din Ardelu, despre care mai pe largu s'au doveditu tóte in Promemori'a présantiei sale domnului nostru episcopu Andreiu la Vien'a in anulu 1849 tiparita, pazindu-se insusitele drepturi dupa pravil'a obstésca din can. 12. alu soborului IV. de a tóta lumea. Legalitatea cererei soborului acestui'a se radiema inca si in canon. 34 alu sant. Apostoli, unde cetimu: „ca episcopiloru fie-carui'a nému (natiuni) se cuvine a sci pre celu întâiu intre densii;“ — de unde urmédia ca celu dintâiu intre episcopii romani numai acel'a póte sa fie metropolitulu Romaniloru de legea resariténa din Austri'a, pre carele lu voru alege episcopii romani cu clerulu si poporulu.

Natiunea romana din Austri'a a enunoiatú serbatoresce acésta a sa rogare, precum s'a vediutu din parteculariile sale adunari, din petiunea generala din 25 Febr. 1849, din memorialulu deputatiunei nationale din 5. Martiu 1849. asternutu in ministeriu, din promemori'a presantiei sale domnului nostru episcopu si din memorialulu din 12. Octomvire 1849 asternutu in ministeriu, inse

natiunea n'a potutu pasi la alegerea metropolitului seu, pentru ca Romanii austriaci de religiunea resarităna nu s'au potutu adună la olalta spre infiintiarea lucrului acestui'a; pentru aceea acést'a este cea mai ferbinte rugare a soborului catra Maiestatea Sa, cá fiindu rugarea acést'a a credinciosiloru sei suditi romani de religiunea resarităna dupa dreptulu canonicu si istoricu drépta si temeinică, sa se milostivésca Inaltu-acel'a a concede unu soboru, unde eparchiele romane sa fie reprezentate prin trimisii sei preoti si mireni, cari apoi sa pasiasca la consolidarea metropoliei si la alegerea metropolitului, a episcopiloru, si a celoru-lalti demnitari bisericesci.“¹⁾

Totu in an. 1850 in 23 Juliu si urmatóarele díle tienura si fratii romani ungureni din eparchi'a Aradului unu sinodu eparchialu, la care, si anumitu la p. 7, se dechiarara si ei serbatoresce pentru restaurarea metropoliei celei vechi canonice nationale.

Ambele aceste concluse sinodale se inaintara apoi in form'a sa prin consistóriele respective la tronulu imperatescu.

In an. 1851 se asternù ministeriului de cultu unu nou memorialu din partea episcopului Andreiu Siagun'a, prin care se lamuresce cererea Romaniloru resariteni din imperiulu austriacu, pentru restaurarea metropoliei loru, inca si mai multu din punctu de vedere canonicu. In acestu memorialu autorele, in legatura cu cele-lalte doue promemorii ale sale de mai nainte, si propune sie-si alte trei probleme de resolvitu din punctu de vedere alu dreptului canonicu, satisfacundu prin acést'a, cum insusi díce, atátu detorintiei de archiereu, câtu si invapaiatului seu zelu pentru dreptate. Aceste trei probleme suntu :

I, Ce dícu canónele nóstre in generalu in rapórtu cu metropolitii? II, Ce indatoriri are dupa canóne o metropolia

¹⁾ Din actele sinodului acestui'a, tiparite in tipografi'a diecesana din Sibiu. —

invecinata, facia cu alta metropolia asemenea invecinata, cându acést'a se afla sub persecutiuni? III, Avemu noi romanii de religiunea resariténa dreptu, de a cere dela maiestatea sa imperatulu restaurarea metropoliei nóstre apuse in urmarea persecutiuniloru ?

Aceste trei probleme le tractédia pre largu si le desléga autorele episcopu din púntu de vedere canonicu in favórea restaurarei metropoliei romane. Amentesce in decursulu argumentariloru sale si despre metropoli'a serbésca dii Carlovitiu, carei'a pe atunci i-erá subordinata si biseric'a nóstra romana, si carea nu se invoia la despartírea Romaniloru, ba din contra se opintea din tóte puterile a si - o subjuga si mai tare pentru toti tempii, — aretandu-i indetorierea canonica, de a se nesuí si ea, nu pentru subjugare, ci pentru deplin'a restaurare a acelei'a. ¹⁾

Totu in acestu anu se dechiarara tóte comunele regimentului banatíeanu rom. de granitia pentru metropoli'a romana.

In urm'a atátoru petitiuni fundate si desluciri chiare, ce se asternura in atátea renduri parte la tronulu imperatescu dédreptulu parte la ministeriu, petitiuni si memoriale asternute din partea adunariloru generale si particulare, din partea deputatiuniloru acestor'a, din partea comunelor singurátice si din partea archiereului si succesorelui celui canonicu si legitimu in scaunulu metropoliei celei vechi ardelene, — prin care petitiuni si desluciri dreptulu metropoliei nóstre se lamurí de plinu si se puse afara de tóta indoiél'a, — se asteptá cu dreptu cuventu si cu cea mai mare incredintiare, ca acésta justa dorintia a Romaniloru ortodosi din monarchi'a austriaca, pentru restaurarea metropoliei loru, se vá impliní; dara ei se insielara amaru,

¹⁾ Actele sínódeloru eparch. din 1850 si 1860 tiparite in tipografi'a dieces, in Sibiiu.

căci la tóte cererile lor nu urmà din partea regimului nici macaru unu respunsu, cu atâtu mai púcinu vre-o resolutiune favorítóre. Caus'a neconsideràrei acestei'a din partea regimului este pré lesne de întielesu, déca ne aducemu aminte, ca libertatea politica prochiadata la an. 1848 si 1849 nù tienù multu, pasindu in locu-i absolutismulu celu mai incarnatu centralistico-iesuiticu, carele firescè nù se potù impacá nici cu libertatea nationala si confessionala. Si asiá in locu sa se fia incuviintiatu cererile si sa se fia restauratu metropoli'a cea vechia ortodosa romana, la carea cênteau tóte nesuintiele Romanilor ortodosi, se trezì lumea dintr'odata cu infiintiarea unei alte metropolii, cu metropoli'a unita a Fagarasiului! pentru carea mai nainte nu se facuse mai nici nnu sgomotu, nu se asternuse mai nici o rugaminte. Acést'a inca fù un'a din deceptiunile cele multe, de care avura parte cu imbielsingare bietii romani ortodosi. Ei cerura, ei aveau dreptulu de a cere, ei asteptáu cu cea mai mare sete si incordare restaurarea metropoliei lor, proprie si canonice: si intr'aceea o capetara altii, fara nici o ostenéla, decátu numai dóra sub cuventulu, ca altmintrea: „periclitatur s. Unio.“¹⁾

Marturisimu, ca cu simpl'a amentirea acést'a despre metropoli'a unita noi amu fi indestuliti, si asia nu ne-amu lasá mai afundu in privinti'a acést'a, ci ne-amu cautá de

¹⁾ In adeveru, mare norocire avura totusi unitii cu bietii ortodosi la deosebite ocazioni. Căci abstragendu dela metropoli'a lor, despre carea se scie, ca o capetára numai cá unu contrapondu facia cu biseric'a ortodosa, — in a. 1850, numai decátu dupa revolutiune, resolvindu-se din partea statului in urm'a silintiilor episc. bar. Siagun'a o suma de 30,000 fl., pentru bisericile ort. cele arse: se resolvira indata si pentru uniti totu spre acelasi scopu alte 30,000 fl. In a. 1861 resolvindu-se érași dela statu o alta suma de 25,000 fl. pentru preotii ort. seraci: so resolvira numai decátu dupa aceea si pentru uniti alte 25,000 fl. — si asia mai departe. Si lumea vré sa crédia, ca tóte acestea si alte asemenea aru fi urmátu totu numai diu cauza: căci altmintrea „se periclitata s. unire.“ —

cale mai departe, avendu consciintia deplena in vitalitatea bisericeii ortodose, si fiindu deplinu convinsi, ca ea cuprin-diendu in senulu seu partea cea precumpanitoare a natiunei, precum se potu stracura pana aci prin tempurile cele mai viscolose pestrandu-si caracterulu intregu si curatu: asiá si de aci 'nainte, bunu este Ddieu, nu va avé decátu a prosperá si a 'si impliní missiunea ce o are pe pamentu. Déca totusi aflámu cu cale, bá ne vedemu constrinsi chiaru, a ne oprí pucinu si aici si a vorbí ceva mai detaiatu si in privinti'a obiectului prementionatu, apoi o facemu acést'a singuru numai din cauza, càci unitii nu se marginescu numai pre langa infiintiarea metropoliei loru unite, ci mergu inca si mai departe si pretendu, ca infiintiarea acést'a a metropoliei loru aru fi identica cu restaurarea metropoliei celei vechi a Transilvaniei, vá sa dica ei privescu in metropoli'a loru de astadi, chiaru vechi'a metropolia a Ardelului cu resiedinti'a in Alb'a - Juli'a, despre carea ne este noua verb'a in tractatulu acest'a alu nostru. Astfeliu o - au introdusu ei indata la inceputu in viétia, astfeliu o - au botezatu superiorii loru bisericesci, astfeliu o - au vorbitu diuarele loru si de asta idea se vede ca se tienu ei astadi toti cu micu cu mare.

Ci in privinti'a acést'a vá ajunge dóra a reproduce aici cerculariulu primului metropolitu unitu Alesandru St. Siulutiu, ce lu emise acest'a la denumirea sa de metropolitu, din care ne vomu convinge nu numai despre cele díse de noi, déra inca si despre altele mai multe; de óre-ce numitulú metropolitu vorbesce intr'insulu intr'unu tonu de totu necorectu si vatematoriu, identificandu-si credintiosii sei cu natiunea romana si pre sine cu unu metropolitu alu Romaniloru preste totu, éra nu numai alu celoru uniti, apoi provocându pre cei ortodosi si inca pre natiunea romana intréga, dela Tis'a pana la marea négra si muntii Pindului, cum se esprimá intr'unu cerculariu alu seu de mai

nainte, — pe facia sa tréca la unire cu biseric'a papista. Ei bine, atari fapte istorice nu se potu trece cu vederea. Cerculariulu amentitu este acest'a:

„Pré onoratoru in Christosu frati etc. Un'a suta patrudieci si doi de ani suntu, de cându metropoli'a Romaniloru din Transilvani'a dinpreuna cu metropolitulu ei Atanasiu I. la a. 1713, prin nepartinitórele tempuri s'a fostu ingropatu in Alb'a-Iuli'a. Parintii nostri, si mai vertosu neuitatulu episcopu romanu gr-cat. L. B. Joane Inocentiu Clainu s'a nevoitu cu totu zelulu a o sculá éراسi din morti, déru fára doritulu resultatu. Implinirea acestui doru ferbinte s'a pastratu pentru tempurile, si pe sém'a generatiunei nóstre. Maiestatea Sa cu gloria imparatitoriulu Monarchu Franciscu Iosifu I. este restauratoriulu metropoliei si regeneratoriulu natiunei nóstre, cá unu alu doilea Traianu care ne a straplantatu aici, elu ne-a datu mediulóce cá éراسi sa inflo-
rimu in amat'a nóstra patria, asemenea préfericitulu, si cu mare demnitate siediatoriulu pre celu dintáiu scaunu apostolescu alu s. Petru, patriarchulu Romei Piu IX. pre carele si pravil'a nóstra la p 408, lu onorédia: „Pré fericitulu si presantitulu si intocm'a angeriloru intru Christosu, parintele parintiloru si stapanulu a tóte adeveratele apostolicesci biserici.“

„Metropoli'a romana din Alb'a - Juli'a prin induratulu rescriptu imperat. din 12 Decembre 1850. este aplacidata si data. Prin s. scaunu apostolescu alu Romei canonisata, si prin bul'a din 9. cal. Decembre 1853 intarita. Éru metropolitulu ei, eu nevredniculu, nu dupa vredniciele mele, ci dupa neurmatele svaturi ddiéesci, sum denumitu, preconisatu si intaritu de metropolitu. Maiestatea Sa c. r. si apostolica, prin actulu acestu maretiu onorédia natiunea si clerulu nostru, in fati'a a tóta lumea: dor'esce inflorirea ei, latírea si intarirea s. uniri cu apostolicesculu scaunu alu Romei, care in tóta privinti'a ne este adeverat'a nóstra mama trupésca si sufletésca, pentru ca: „osu din ósele ei, si sange din sangele ei suntemu.“ Mantuitoriulu nostru Isusu Christosu inca s'a rugatu pentru unirea tuturoru dicându la Joanu 17, 11: „Parinte s. pazéscei pre ei s. c. l. cá sa fie un'a precum si noi suntemu.“ Pré santii parinti ai bisericei nóstre celei catolice orientali: S. Atanasiu, Cirilu, Vasiliu celu mare,

Joanu Gura de aurü, si Gregoriu graitoriulu de Ddieu; si toti ceilalti nimic'a n'au avutu mai pretiuitu, decâtu legatur'a s. uniri cu intai'a apostolicésc'a biserica a Romei, intru carca au vietuutu si au muritu.

Cunósce déra amata natiune, si amate cleru! voi'a lui Dumnedieu, si a inaltiatului nostru imperatu, si urmédia ei.

Nu lipsesce acum alt'a, decâtu sa vedeti numele metropolitului vostru subscrisu la ordinatiunile, ce vi-se voru tramite de aici. Si cá sa me presentediu inaintea amatului meu cleru, prin o instalatiune serbatorésc'a. Cându se va templá acést'a, care înca nu este departe, voiü dá mai tardiu in cunoscinti'a clerului. Acum cu acésta ocaziune numai atât'a voiescu a face cunoscutu cumuca: eu, titlulu de metropolitu alu Albei-Iuliei lu voiü folosi, si lu voiü subscrisu la numele meu mai întâiu din dñu'a de Rusali, séu din Serbatórea venirei spiritului sântu asupr'a apostoliloru, carea in estu anü va cadea in 27/15 Maiu.

Insa fiindu ca restaurarea metropoliei nóstre face o epoca noua pentru natiunea nóstra, si fiindu ca ea esté unu daru mare alu lui Ddieu, alu augustului nostru imperatu, si alu pré fericitului patriarchu alu Romei: affu cu cuviintia cá mai nainte de a luá titlulu si functiunea de metropolitu, sa aducemu sacrificiu de multiamita a totu putintelui Ddieu, si sa varsamu rugatiuni ferbinti la s. altariu, pentru indelung'a viétia a restauratoriloru metropoliei nóstre. Deci prin acést'a parintesce ve ordinamu, cá in dñu'a de Rusali an. curg. cându Mantuitoriulu nostru Iisusu Christosu a trimisu pre s. seu spiritu preste apostolii si invetiaceii sei prin care pre toti ii-a chiamatu intru o unire, — luandu pre s. discu particele deschilinite pentru fiacarele, sa aduceti sacrificiu de multiamita a totputintelui si induratului Ddieu, care prin adenculu sfaturiloru sale a bine voitu a se redicá metropolia Albei Iuliei dupa 142 de ani.

I. Pentru fericit'a si indelungat'a viétia a augustului nostru Imperatu Franciscu Josifu I. si a tóta domnitórea casa austriaca. Pentru préfericitulu si santulu patriarchu alu nostru Piu IX.

II. Pentru buna starea s. catolice si apostolice biserici. Pentru tóta natiunea romana, cá spiritulu s. sa o luminedie pre ea, cá sa se unésc'a sub unu capu bisericescu, si asié sa sporésc'a intru tóta bun'a fericire sufetésc'a si lumésc'a.

III. Pentru mine inca, carele nu dupa ale mele merite, ci dupa aduncile svaturi ddiiesci sum chiamatu la acésta santa si inalta diregatoria metropolitana. Cá prin mine sa incépa natiunea si clerulu romanu o epoca noua. Cá sa - mi dea Dumnedieu puteri trupesci si sufletesci, si sa-mi indrepte cugetele si voi'a mea, cá nimic'a sa voiescu au sa facu alt'a decâtu ce suntu spre marirea lui Ddiieu, spre binele s. lui Ddiieu biserici, spre binele patriei, natiunei si clerului nostru.

Insa cá acést'a cu atatu mai mare pietate si frecuentia sa se póta serbá, fiecare preotu va face cumoscutu poporului s. c. l. Blasiu, 21/9 Aprile 1855. Alesandru. ¹⁾

Dá, unu limbagiu mai nedreptu, mai asupritoriu si mai cutediatoriu decâtu acést'a, cu anevoia credemu cá se va fi mai aflandu altulu; càci 1, prin acestu cerculariu vorbesce metropolitulu unitu Siulutiu, nu cá acel'a carele a fostu, adeca cá metropolitu unitu catra credinciosii sei érași uniti, ci — lucru minunatu! — elu vorbesce intr'ensulu cá unu metropolitu alu Romaniloru catra natiunea romana intréga, vá sa dica, elu se identifica pre sine cu unu capu nationalu romanu si pre credinciosii sei cu ins'a-si natiunea romana; 2, càci elu provóca dédreptulu, la audiulu lunei intregi, pre Romanii ortodosi la unire cu biseric'a papista — De atári apucaturi proselitistice nu scimu sa se fi folositu cându-va vre-unu arhiereu romanu de cei ortodosi. 3, càci elu díce, ca metropoli'a nóstra cea vechia, ortodosa romana a Transilvaniei din Alb'a-Juli'a, o-aru fi ingropatu Atanasiu la an. 1713, si ca acum totu pe aceea o-aru fi desgropatu densulu, si ca asiá elu, metropolitulu unitu Siulutiu, aru fi urmatoriulu celu canonicu si legitimu alu acelu multi metropoliti, cari se succésera in scaunulu celu vechiu alu acelei metropolii pré venerande a Ardelului cu resiedinti'a in Alb'a-Juli'a.

Cu cele doue puncte dintâiu noi nu ne ocupamu aici,

¹⁾ Gazet'a Transilv. nr. 34 diu 1855.

càci ele se tienu mai de aprópe de istori'a bisericésca; ci avemu de a vorbi doue trei cuvinte numai in privinti'a punctului alu 3-lea, carele taie de a dreptulu in obiectulu ce lu tractamu, adeca: in privinti'a identificàrei metropoliei unite de astádi cu cea vechia de mai nainte a Ardelului

Acésta identificare si-o basédia unitii, cum se vede, pe impregiurarea: ca cu metropolitulu Atanasiu impreuna aru fi trecutu natiunea romana intréga din Transilvani'a la unire, si ca prin urmare prin trecerea acést'a aru fi trecùtu impreuna si ins'asi metropoli'a cea vechia romana. Acest'a este sensulu cuvinteloru cerculariului amentitu, si pentru aceea se si dice intr'insulu, ca metropoli'a romana s'aru fi ingropatu cu mórtea lui Atanasiu, si apoi ca totu aceea s'aru fi desgropatu, aru fi reinviétu si s'aru fi restauratu prin infintiarea celei de astadi unite si prin denumirea lui Siulutiu de metropolitu alu ei.

Dara ca cu Atanasiu nu a trecutu la unire cu biseric'a papista natiunea romana intréga, ci numai o parte si inca fórte neinsemnata a ei, credemu ca s'a doveditu deja pana la evidentiã prin documentele ce se insirara mai susu in tractatulu despre acestu obiectu, prin consecintia, din acestu motivu nu se potu socoti nici decum unitii de eredii legitimi ai prementionatei metropolii. Dara chiaru sa se fi si unitu macaru toti romanii cu metropolitulu loru Atanasiu, si nici atunci ei nu si-aru fi potutu luá ansa, nu si-aru fi potutu castigá nici unu titlu adevveratu canonicu de a se púne in possessiunea numitei metropolii; càci dupa parereã nóstra, si acést'a este basata in dreptulu bisericescu, o metropolia, cá si o bisericã ori-care alt'a particulara este proprietatea bisericeii ecumenice, va sa dica a totalitatei credinciosiloru séu a intregi societati crestinesci de carea se tiene, si nici decum a altei'a straine. Acestu adevveru credemu ca este atátu de evidente in câtu nimeni nu lu vá trage la vre-o indoiéla. Acést'a o recunósce nu numai

biseric'a noastră, dara o recunosc'u totu - odata si cele-lalte biserici crestine, o recunósce si ins'asi biseric'a apuséna, alu carei'a apendice este cea unita séu gr. catolica. Amu puté ilustrá asertiunea noastră cu citate din drepturile acelor'a bisericesci, si cu exemple luate chiaru din vie-ti'a practica a bisericei unite. Asiá d. e. déca intr'o comuna unita o parte a credinciosiloru uniti cu parochulu loru in frunte, aru trece la alta confessiune, lasare-aru óre biseric'a unita sa tréca impreuna si vre-unu dreptu séu proprietate a ei din acea comuna p. e. biseric'a parochiala, scól'a, portiunea canonica s. a. la confessiunea straina? Acum, fiindu metropoli'a cea vechia a Transilvaniei, carea sub toti tempii esistintiei sale a fostu ortodosa, proprietate eschisivu a bisericei ecúmenice ortodose, intrebamu: cu ce dreptu, sub ce titlu de dreptu, pe ce basa aru puté unitii sa o traga din posesiunea ereditóru celoru legitimi ortodosi, si sa si-o insusiásca sie-si? O atáre procedura adeca o luare a vre-unui dreptu, a vre-unei proprietati straine cu puterea, fara de invoirea proprietariului celui adevveratu si legiuitu, aru fi, in termini mai lini, nici mai multu nici mai pucinu, decátu: o spoliare — o usurpatione.

Dara din partea unita, se mai aduce inainte de motivu spre justificarea pretensiunei loru amentíte: ca trecundu metropolitulu insusi cá capu si representante alu metropoliei la unire, eo ipso a trecutu si ins'asi metropoli'a impreuna cu capulu si reprezentantele seu. Inse noi socotimu, ca o metropolia, cá o persóna morala, nu e legata de cutare séu cutare metropolitu, cá persóna fisica, si pentru aceea ea nici nu incéta cu incetarea metropolitulu seu. Metropolitulu e muritoriu si móre, — déra metropoli'a nu móre, ea esiste si dupa mórtea metropolitóru sei.

De aici urmédia déra, ca metropolitulu Atanasiu si ceilalti câti trecura impreuna cu elu, au potutu dispune numai

despre individualitățile lor singuratece éra nu si despre altele straine; ca ei au potutu dispune dupa placu numai cu convictiunile lor proprie, éra nu si cu ale altor'a, si cu atâtu mai puțin cu dreptulu bisericeii orientali ecumenice, spre care fersitu ei nu au avutu si nici nu au potutu sa aiba vre-o imputerire dela acést'a, prin urmare, éi s'au potutu duce numai pre sine-le, cum s'au si dusu, in senulu bisericeii papiste, éra nu si aceea ce nu'a fostu alu lor, ci alu bisericeii ecumenice ortodose, adeca metropolii'a Ardelului cu resiedinti'a ei in Alb'a-Juli'a. Acést'a din urma a remasu si mai incolo unu dreptu propriu, neinstrainaveru, alu bisericeii ortodose, carele, impedecandú-se atunci ulteriór'a lui intrebuintiare, adeca functionarea metropoliei, prin impregiurările cele vitrege ale tempului acelui'a, remase cá sa se misce si sa se puna in lucrare in altele mai multu partinitóre. Pentru aceea dícemu, ca metropolitulu Atanasiu din momentulu, in care a comisu apostasi'a a incetatu de a mai fi metropolitu ortodosu, si asiá acel'a nici nu a trecutulu la biserica papista cá metropolitu, căci cá atare a fostu elu numai pana cându s'a aflatu in senulu bisericeii ortodose, carea lu si investì cu acea demnitate alésa bisericesca, — ci elu trecù cá unu simplu mirénu, cá ori-care altulu dintre cei-lalti fii necredinciosi ai bisericeii cari o parasira impreuna; séu fiindu ca caracterulu preotiei, dupa invetiaturile nóstre dogmatice, este indelibilu, pútemu díce ca elu, Atanasiu, a trecutulu la unire numai cu caracterulu acest'a si nimicu mai multu, si tocm'a pentru aceea elu n'a dusu si nici n'a potutu duce cu sine nici o metropolia la biserica cea noua in ale carei'a bratie se aruncà.

Dara s'aru puté socotí, ca dóra dela trecerea lui Atanasiu încóci, inca sub acel'asi chiaru, se va fi infintiatu vre-o metropolia unita in Alb'a-Juli'a, facundu-se astfeliu Atanasiu metropolitulu acelei'a, si ca prin urmare acésta

metropolia aru fi sa se intieléga prin aceea, despre a carei'a îngropare si desgropare se amentesce in cerculariulu lui Siulutiu. Ci acést'a inca nu póte stá, càci istori'a nu ne spune nimic'a despre infintiarea altei metropolii unite, afara de cea infintiata sub Siulutiu, carele fù celu dintâiu metropolitu alu ei. Din contr'a, istori'a ne aréta, si acést'a o vediuramu din diplom'a de intarire a lui Leopoldu, ca Atanasiu se întarì din partea imperatului acestui'a din nou de episcopu unitu, si nu de metropolitu, si, ce este si mai multu, ca elu, acum episcopulu Atanasiu, se subordina intru tóte archiepiscopului rom. catolicu din Strigoniu; apoi unu metropolitu, dupa canonele bisericeii ortodose, nu se póte subordina altui metropolitu, ci ei suntu între sine egali si coordinati intru tóte, avendu numai intaictatea vârstei séu a betranetieloru unulu fatia cu celu-laltu. Dovéda dara destulu de invederata ca Atanasiu dupa unire remase numai episcopu, si de titulatur'a acést'a numai adeca de „episcopu alu Fagarasiului“ sa si folosì elu dupa aceea de mai multe ori in actele oficióse. Nu este deci adeveratu ce dîce metropolitulu unitu Siulutiu in cerculariulu seu, ca metropoli'a romana s'aru fi îngropatu impreuna cu Atanasiu la a. 1713 in Alb'a-Jul'i'a; càci intâiu, metropoli'a cea adeverata, vechià ortodosa romana, nu s'a îngropatu nici odata, séu déca incetarea si impedecarea functionarei ei o potemu numi îngropare, apoi trebuie sa dîcemu; pe bas'a istoriei, ca ea s'a îngropatu la a. 1700, prin insusi metropolitulu ei Atanasiu, cárele, cá unu fiu si custode necredinciosu, o parasì elu insusi aruncandu-se in bratiile altei biserici straine; — si alu doilea, càci cu Atanasiu nu se îngropà nimeni altulu, decâtu numai singuru singurelu episcopulu unitu Atanasiu.

Din tóte cele espuse deducemu dara in consecintia logica, ca metropoli'a unita de astadi nici intr' unu chipu

nu se p^ote identific^a cu vechi'a metropolia ortodosa romana a Transilvaniei cu resiedinti'a in Alb'a-Jul'i'a; ci ca aceea este o metropolia de alta confessiune, de totu noua, carea mai nainte n'a esistatu nici odata, si tocm'a pentru aceea ea nici nu p^ote st^a in nici o legatura cu cea ortodosa vechia de mai nainte, ai carei'a eredi adeverati suntu fiii cei credinciosi ai bisericei ortodose si ai natiunei romane din Ardelu, Banatu si Ungari'a, cari infruntandu persecutiunile si am^agirile temporiloru celoru vitrege trecute, remasera statornici in credinti'a loru cea stramosiasca pana in diu'a de astadi.

Chiaru pe bas'a acestui dreptu neinstrainaveru credemu noi ca se va fi vediutu constrensu episc. Andreiu bar. de Siagun'a, c^a arhier^eulu si succesorele celu canonicu in scaunulu metropolitanu alu Transilvaniei, a-si radica vocea si a protest^a serbatoresce la regimulu tierii in 24. Maiu 1855, in contr'a cerculariului metropolitulu unitu Siulutiu in modulu urmatoriu :

„In diuariulu romanu din patria „Gazet'a Transilvaniei“ nr. 34. vine inainte o corespundintia, prin carea cerculariulu din 21/2, Aprile a. c. alu pr^esantiei sale d. archiepiscopu de curendu denumitu Alesandru Sterc'a Siulutiu se aduce la c^unoscenti'a publiculu cetitoriu.

Acestu cerculariu, precum se p^ote ved^e din aci in copia alaturat'a traductiune credibila, cuprinde unele locuri, care pentru biserica lui Christosu pe care amu on^ore a o represent^a eu, sunt suspecte, — care asupr'a odichnei mele conscientiose si religiose, a preotimei mele si a credinciosiloru mei influinti^edia intr'unu modu turburatoriu, — care gemu de figuri si de sucituri de vorbe, si care in fine chiaru si voi'a pr^e nalta a Maiestatei sale c. r. apostolice pr^e gratiosului nostru Domnu si Imperatu o prochiama a fi spre aceea indreptata, c^a c^undu Pr^enaltu-acelasi aru fi dorindu latirea si intarirea unirei cu biserica Romei intre poporulu romanu.

Locurile acestea din amentitulu cerculariu care turbura odich-

n'a noastră religiósă si suntu periculóse pentru biseric'a noastră suntu acelea, unde d. archiepiscopu dechiára:

1. Ca parintii gr. catoliciloru se nesuira a sculá din morti metropoli'a romana, daru implinirea acestei dorintie se pastrá pentru generatiunea presenta.

2. ca metropoli'a romana din Alb'a-Juli'a prin rescriptulu imperatescu din 10 Decem. 1850. se aru fi incuviintiatu, in Rom'a s'aru fi canonisatu si prin bul'a din 9 cal. Decemb. 1853 se aru fi intaritu; deci

3. nou denumitul d. metropolitu are in cugetu de a intrebuintia, incependu dela Rusali, titlulu unui archiepiscopu alu Albei-Juliei.

Negresitu ca aceste locuri ale cerculariului suntu turburátore de pacea noastră religiósă si periculóse pentru biseric'a noastră, mai alesu ca proprietatea ei cea santa si neinstrainavera nu numai ca se ataca de catra ierarchi'a altei religiuni, daru inca aceea cá o proprietate a ei inse-si se ié dédreptulu chiaru in posesiune-i, si spre acestu scopu se face provocare chiaru la unu rescriptu prénaltu. In contr'a acestoru locuri suspecte si prejudecióse pentru biseric'a ce o representu eu in acésta tíera, me semtiu indetoratu atátu din partea episcopíei, carea dealtmintrea ea este metropoli'a Albei Juliei, cátu si din partea bisericeii ecumenice orientale a protestá serbatoresce.

Pentru fundamentalitatea acestui protestu vorbescu neresturverele fapte istorice, si adeca:

- a) ca biseric'a orientala a avutu din tempurile cele mai vechi unu scaunu metropolitanu in Alb'a-Juli'a in Ardelu;
- b) ca metropoli'a acést'a, cum amentesce si cerculariulu mentionatu, sub metropolitulu Atanasiu prin improgiurari nefavoravere se ingropà;
- c) ca metropoli'a acést'a, care se ingropà sub metropolitulu Atanasiu singuru din cauza, caci Atanasiu din indemnuri politice, si nu din convictiune, o parasí si trecú la unire, si caci giurstarile de atunci nu iertara ierarchieii bisericeii orientale de a reintregí scaunulu metropolitanu astfeliu devenitu vacantu, — nu se putú transpune in jurisdictiunea bisericeii gr. catolice, ci ea remase o proprietate neinstrainavera a bisericeii noastre, carea de si ingropata din caus'a giurstariloru ce-

loru nefavoritóre, la tempuri inse mai favoritóre érasei póte reinviá;

- d) ca metropoli'a nóstra, care pana acum a incetatu in fapta, déru nu s'a stersu nici nu s'a perdutu remase proprietate a religiunii nóstre, se vede de aci, ca Atanasiu celu ce trecù la uniune a fostu indreptatitu a dispune numai despre tréb'a consciintiei personalitatei sale, nu inse si despre proprietatea bisericeii ecumenice, dela carea elu nu avù nici o inputernicire in privinti'a acést'a; chiaru si ierarchi'a roman. catolica nu a privitu metropoli'a gr. orientala a Albei Juliei prin trecerea lui Atanasiu la unire de proprietate a sa, ce se póte vedé de aci, ca curi'a romana infintiá pentru credinciosii sei cei noi o episcopia noua cu numele de „episcopi'a Fagarsiuului,” si episcopiloru ei le dete numele de „episcopii Fagarsiuului,” si o subordinà metropolitulu din Strigoniu. Ierarchi'a bisericeii orientali 'si putù reintregi scaunulu seu metropolitanu alu Albei Juliei, devenitu vacantu in urm'a amentitei treceri la unire a lui Atanasiu, dabiá in a. 1783, cându positiunea ei incepù a-i fi mai favoritóre, cu concessiunea regimului, inse numai cu unu scaunu episcopescu cu predicatorulu „alu Ardelului,” si metropoli'a Carlovitiului cá cea mai de aprópe erá indatorata dupa principiile generale ale bisericeii nóstre, si anumitu dupa inticlesulu can. 2 alu sinodulu ecum. II, sa lu primésca intre episcopii sei sufragani, pana la restaurarea metropoliei Albei-Juliei. Anulu 1848 aprinse dorulu celu ferbinte alu credinciosiloru carí se tienu de vechi'a metropolia a Albei Juliei, pentru reintregirea scaunulu loru metropolitanu din Alb'a-Julí'a, socotindu a fi tempulu celu mai favoritoriu spre acestu fersitu, si acést'a cu atátu mai vertosu cu cátu inaltulu regimu bine voi a concede metropolitulu Carlovitianu demnitatea de patriarchu, éru episcopi'a rom. cat. din Agramu in Croati'a a o inaltiá la scaunu metropolitanu. Pentru aceea credinciosii acestei metropolii vechi a Albei-Juliei precum si episcopi'a gr. or. a Ardelului, cá eredele legitimu alu metropoliei Albei-Juliei, de repetíte ori se rugara de in. regimu pentru cá sa le incuviintiedie si loru reintregirea scaunulu loru metropolitanu, daru nu primira pana acum inca nici o resolutiune. Si gr. catolicii in-

ceputa a se rugá pentru o metropolia, si ei sa fi fostu atátu de norocosi, cum ne spunu foile periodice, de a capetá unu metropolitu cu titulu de „Metropolitulu gr. catolicu alu Fagarasiului“.

Protestulu meu asia daru nu este indreptatu in contr'a infiintiarei unei metropolii gr. cat. a Fagarasiului, ci numai singuru in contr'a a celei din Alb'a-Jul'i'a, pre care présanti'a sa metropolitulu Siulutiu si-o insusiesce sie-si in cerculariulu seu.

Acele locuri mai departe din cerculariu, care turbura pacea consciintei s. c. l. (urmédia mai departe despre cele-lalte puncte vatematóre ale amentitului cerculariu.“)

Ne urmandu la protestulu acest'a satisfactiune deplina pentru arhieruulu si credinciosii vechiei metropolii romane a Ardelului din partea regimului tierii, se vediù acel'asi archipastoriu de nou silitu, a redicá in 1. Decem. 1855 unu alu doilea protestu in contr'a usurparei dreptulu metropoliei celei vechi ortodose din partea unitiloru, acum de a dreptulu la persón'a imperatului, in cuprinsulu urmatoriu:

IX. „Afacerea metropoliei. Pré umilitu subscrisulu nu aru mai vorbi si despre acestu obiectu, déca nu iaru impune 'si necesitatea ast'a cerculariulu de nou numitului arhieriscopu gr. cat. alu Fagarasiului, care dupa cuprinsulu seu esentialu se publicà deja in diuariulu oficialu romanu in lun'a lui Maiu a. c. Spre a implé de totu pacharulu celu amaru alu vatemariloru, ce cerculariulu acest'a fara nici o crutiare le dà bisericeii gr. orientali si credinciosiloru ei spre gustare, se numesce d. arhieriscopu pre sine metropolitulu Albei-Juliei si aduce la cunoscinti'a natiunei romane (pentru ca catra acést'a, si nu catra credinciosii sei i place a vorbi), ca metropoli'a cea vechia, pe care o avura odinóra Romanii in Alb'a-Jul'i'a, s'a restauratu.

Nu este destulu, ca Romanii se provóca pe fatia, cá sa se intrunéscu in sinulu singurei dreptu credincioseii uniuni, ca chiaru prénal'ta persóna a Maiestatei Tale, carea sta mai pre susu de partide, se trase in jocu si se propuse astfeliu lucrulu, cá cându aru fi dorinti'a si voi'a imperatoriului, cá Romanii sa tréca la unire, — ci inca si ultim'a sperantia, cea mai pretiósá suvenire:

suvenirea, ca noi avuramu o metropolia gr. orientala in Alb'a-Jul'i'a, si speranti'a, de a vedé óre cându in tempuri mai favoritóre arhiepiscopí'a acést'a, metropoli'a nóstra, érasí inviéta intr'o stralucire noua, inca vré sa o rapésca miserei si asupritei nóstre bisericé !

O astfeliu de durere usturatóre nu se póte suferi in tacere. Eu asiu calcá drepturile cele neinstrainavere ale bisericéi nóstre, déca eu, cá episcopu, nu mi-asiu inaltíá vocea mea liberu si pe facia. Biseric'a nóstra gr. orientala este cea mai vechia in tiéra ; traditiunea si istori'a, documente si monumente nenimicivere marturisescu despre aceea, ca in Árdelu esistára scauné episcopesci orientale, care erau intrunite in o ierarchia bisericésca sub metropoli'a din Alb'a-Jul'i'a. Déca inse, ce nici se denéga din nici o parte, a esistatu cându-vá in Alb'a-Jul'i'a o metropolia, apoi aceea a pututu fi numai gr orientala. Si déca a fostu aceea gr. orientala, ce éra-si trebuie sa se concéda, caci altmintrea nici nu s'aru puté inchipuí o metropolia in acele tempuri, apoi nu póte nici unu tempu si nici o putere luá unu dreptu dela biserica, de care ea nu s'a lapedatu de voia buna nici odata si pe care tocm'a pentru aceea ea l'a posedatu totudéun'a, de si nu l'a pututu esericiá totdeun'a. Cu atátu mai pucinu s'a pututu vre-odata vatemá unu dreptu asié de vechiu si neinstrainaveru prin asiá numit'a unire séu prin aceea, ca o parte a credinciosiloru, chiaru cu metropolitulu loru in frunte, cadiendu dela credinti'a cea vechia, a trecut la alta religiune. Metropolitulu si fiecare dintre cci trecuti cu elu, au lucratu numai pentru persón'a loru propria, éru nu la insarcinarea, nu la inputerirea, nu cu invoirea bisericéi, pentru ca in acelu minutu, in care acel'a parasí credinti'a parintiloru sei prin calcarea juramentului, pasí deja afara de biserica si-si perdú indata tóte inputeririle ce le avú elu cá credinciosu, si numai cá atare. Precum unu episcopu alu bisericéi romano-catolice, déca aru cadea dela credintia, nu póte duce cu sine impreuna la alta biserica oficiulu, demnitatea si drepturile episcopiei sale, totu asié vine de a se socoti acést'a si in biseric'a gr. orientala, pana ce mai domnesce pe pamentu, vre unu dreptu ddieescu si omeñescu !

Petrunsu pana in inima de raspunderea cea grea, cu care sum datoriu lui Dumnedieu, inaintea carui'a odinióra voiu avea

de a dá séma pentru toti pasii mei ce i am facutu ori i-am lasátu, ridicu cá episcopu protestu serbatorescu in contr'a ori carei supusetiuni, sub ori ce forma, ca metropoli'a cea nou infintiata gr. catolica a Fagarasiului s'aru puté cumva socoti si privi cá o restaurare a arhiepiscopatului si a metropoliei celei vechi gr. orientali din Alb'a-Juli'a in Ardelu.

Suntu grele invinuiri acele, care se ridicara asupr'a mea si a credinciosiloru bisericei mele in adunarea episcopiloru (romanosigreco-catolici) din Strigoniú in Augustu 1850: „deplangundu-se perderile cele multe, ce le suferira bisericele cele gr. catolice in Ardelu prin turburarea cea órba a Romaniloru gr. neuniti, cari 300 de preoti ai cuventului lui Dumnedieu ii omorira, bisericele le pustiira, averile loru le predara si scólele le asemenara cu pamentulu“. Noi ne scimu curati inaintea lui Dumnedieu si a consciintei; cu atátu mai grea inse va fi raspunderea acelor'a cari ridicara aceste invinovatíri neadeverate, déca este adevveratu, ca, cum se dice, invinovatírile acestea aru fi datu ansa, pentru cá prin stralucirea unei metropolii sa se dee bisericei gr. catolice in Ardelu, celei pretensivu de totu amenintiate, unu contr'a póndu triumfatoriu in contr'a bisericei orientale.

Indura-te Maiestatea ta apostolica a primi pré gratiosu acésta dechiaratiune necessitata, éru in privinti'a cerculariului, carele ne dete ansa la atâtea plansori drepte, a dispune, dupa cum vei aflá Maiestatea ta mai bine, pentru cá biserica gr. orientala sa se scutéasca pentru totu déun'a de asemenea atacuri nesficióse cum suntu cele din cerculariu.“

Déra nici dupa aceste proteste energióse si dechiaratiuni dureróse si categorice, ce vedescu o inima ranita prin vatemarile cele grele facute, dara totu-odata decisa spre a-si aপরá cu ori-ce pretiu uniculu dreptu santu si neinstrainaveru alu bisericei sale ortodose, acel'a adeca alu sperantiei intru restaurarea metropoliei celei vechi canonice, ce ne mai remase, — nu urmà nici o resolutiune dela tronulu imperatescu. Vocea arhierelui si succesorului celui canonicu in scaunulu vechiei metropolii a Transilvaniei, urmarita de vocile a milióne de credinciosi

ai ei, remasera surde, voci care suna in pustia, facia cu sistem'a cea iesuitico-ultramontano-absolutistica ce domnia pe atunci in intregu imperiulu austriacu.

IX

Primele radie de sperantia, pentru restaurarea vechiei metropolii a Transilvaniei.

Dupa resbelulu italianu din a. 1859, in urm'a carui'a Austri'a perdù regatulu Lombardiei, se conchiamà in urmatoriu anu 1860. senatulu imperialu inmultitu la Vien'a spre a se decide sôrtea imperiului pe cale constitutională, din partea carui senatu se si pusera bazele principali ale diplomei imperatesci din 20. Octom. acelasi anu, ce se emise numai decâtu dupa aceea. A fostu o mare norocire pentru metropoli'a nôstra, ca la acelù senatu imperialu inmultitu se chiamara din pârtea imperatului cá membri si trei barbati romani din trei provincie deosebite, toti trei ortodosi, si adeca pe atunci episcopulu Andreiu baronu de Siagun'a pentru Ardelu, Andreiu Mocioni de Fenu pentru Banatu, si baronulu Nicolau Petrino pentru Bucovin'a; càci convenindu acesti barbati in Vien'a si comunicandu-si ideile la initiativ'a episcopului baronu Siagun'a, carele nu lasà, trebuie sa o marturisimu, nici unu momentu bine venit nefolositu in acêsta cauza santa, — pre langa caus'a nationala si in cea bisericêsca, si cu deosebire in privinti'a restaurarei metropoliei, li-se dete ocaziunea cea mai bine venita de a face impreuna pasii necesarii la locurile competente, pentru realisarea acestei dorintie comune nutrite in peptulu fiecarui romanu ortodosu. Pre langa aceea mai venisera totu pe atunci la Vien'a si reposatulu metropolitu serbescu din Carlovitiu Josifu Raiaciciu precum si episcopulu din Bucovin'a Eugeniu Haemanu, éra episcopulu serbescu din Timisiór'a, acum metropolitulu Massireviciu, inca

se aflá acolo totu la senatul imperialu. Metropolitulu Raiacici venise la Vien'a chiaru in afaceri bisericesci. inca fórté importante; càci elu se incercá in contr'a canóneloru bisericesci, din scopuri invederatu absolutistice suprematistátóre, a introduce si in biseric'a ortodosa din imperiulu austriacu o unitate centralistica, unu feliu de papismu bisericescu dupa calapodulu bisericeii papiste, — elu vrea adeca sa-si subordine jurisdictiunei sale metropolitane in tóta form'a diecesele Ardelului, Bucovinei si Dalmatiei, care pana acì erau scutite de acésta suprematia bisericésca, avendu-si fie-carea autonomi'a sa propria canonica. Lucru paradocsu! Pre cându tóta lumea pana si 'Austri'a cea ruginita in absolutismu inca venise la convictiune, ca absolutismulu si-vecuì véculu: pre atunci metropolitulu serbescu Raiacici 'si frangea capulu pentru introducerea acestei idre in biseric'a, — semnu invederatu, ca elu bietulu ori dîn caus'a betranetieloru celoru adenci, ori dîn alte cause noue necunoscuté nu pricepuse spiritulu tempului, sborulu ideeloru liberali ale vécului presinte, nu cunoscea bietulu ca preste pucinu au sa se sfarame si cele mai de pre urma féra ale absolutismulu in generalu.

Acesti archierei romani si serbi, impreuna cu senatorii imperiáli laici romani, venindu in atingere si recunoscundu cu totii necesitatea unei consvatuiri in privinti'a afaceriloru bisericesci generali, isbutira a se întruní si a tiené doue conferintie impreuna asupr'a recerintieloru bisericeii ortodose din intregu imperiulu, intielegundu-se aici si inca in line'a prima si cestiunea metropoliei romane, si adeca un'a in 28 Iuniu 1860. éra a dou'a in 30. acelei'asi luni, mai inmultíndu-se numerulu la cea dîn urma cu Trifonu de Mladenovicu proprietariu in Sirmiu si cu maiorulu auditoru pensionatu Matici, cá membri laici dîn partea serba pentru cá astfelu numerulu membriloru conferentiali ai ambeloru parti sa fie egalu. Déra durere, aceste conferintie nu

avura nici unu resultatu imbucuratoriu, din cauza, ca partea serba si cu deosebire metropolitulu Raiacici si episcopulu Massirevici, cari, cumu se amentî, nu cêntiáu la nimicu mai pucinu decâtu la total'a subjugare bisericésca a Romaniloru, se tienura mortisiu de aceste convictiuni ale loru formulate in scrisu, éra partea romana se vediù constrinsa a dechiará acele nesuintie ale archiereiloru serbi de contrarie s. s. canóne ale bisericei ortodose, si de periculóse ortodossiei nóstre, pofindu-i dreptu-aceea cá in petitiunca, ce metropolitulu serbescu voi'a a o substerne imperatului, sa nu mentionedie nimic'a despre natiunea romana, càci in casulu contrariu, Romanii s'aru vedé necessitati a protestá serbatoresce in contr'a unei atari proceduri. Inse acésta dechiaratiune a Romaniloru nu folosì nimic'a, càci metropolitulu serbescu cu episcopulu Timisiórci asternura totusi petitiunea loru maiestatica in spiritulu manifestatu de ei in conferintia, si asiá urmà firesce, ca Romanii adeca episc. Siagun'a impreuna cu cei-lalti doi senatori imperiali romani — episcopulu Bucovinei se dusesese acasa — inca si-asternura contr'a petitiunea loru la imperatulu in persóna in 21 Augustu 1860. ¹⁾

Acésta controversa escata intre Romani si Serbi si-avù firesce eclatulu seu in Vien'a, mai alesu ca si prèss'a de tóte limbele inca si-facù detorí'a sa. Noi vomu observá deci in privinti'a celoru urmate in asta afacere firulu cronologicu.

Petitiunea, ce Serbii si anumitu metropolitulu Raiacici si episcopulu Massirevici o asternura la imperatulu, cuprindea in sine urmatórele puncte: cá episcopiele gr. resaritene din Bucovin'a, Dalmati'a si Ardelu sa se subordine

¹⁾ Acestea, precum si cele ce urmédia mai departe, le scie scrietoriulu acestor'a din propri'a-si esperientia, cá martoru oculatu, fiindu pe atunci secretariu alu episc. bar. Siagun'a.

patriarhatului serbescu din Carlovitii, că apoi ierarchi'a concentrata astfelu sa fia asigurata pe calea legii prin o administratiune libera si independente. Sa se concéda tienera unui sinodu statatoriu din toti episcopii, si apoi dupa incheierea acelu sinodu sa se incuviintiedie conchiamaarea unui congressu nationalu. Că dupa esemplulu bisericeii evangelicé, sa se infintiedie la ministeriulu de cultu si instructiune unu despartimentu, statatoriu din marturisitori ai religiunei gr. orientali. Fiindu-ca in Vien'a se aflu credinciosi de religiunea gr. orientala intr'unu numeru nu micu, cari nu potu ascultá servitiulu ddiéescu in limb'a loru propria: asiá sa se asemnedie acolo unu locu potrivitu pentru cladirea unei biserice, scoli si case parochiale, si sa se incuviintiedie adunarea de elemosina pentru scopulu acest'a in imperiulu intregu. Sa se esprime ridicarea a doué scoli inalte, un'a pentru Serbi si alt'a pentru Romani. Sa se opréscá pe calea legii tóte intreprinderile de proselitismu. Monastirile serbesci sa fie scutite de platirea contributiunei si numirea de regimentu de granitia illirico-banatieanu sa se schimbe in serbo-banatieanu. In urma, cá gimnasiulu superioru din Carlovitii, si celu inferioru din Uividek, sa se recunósca de publice.

Romanii, si anumitu cei mentionati mai susu, socotira a se folosí mai întâiu de diuaristica, si repedira dreptu aceea urmatoriulu articulu in diuariulu din Vien'a „Wanderer“ nr. 184 din an. 1860, suprascrisu:

„Petitiunea patriarhului Raiacici. Vien'a, 9. Augustu. Unu diuaru serbescu publicá o petitiune a patriarhului serbescu Raiacici catra Maiestatea sa, alu carei cuprinsu aflá locu totu-odata si in „Wanderer“ nr. 178. Totu acelu diuaru serbescu aduce si unu articulu de fondu subscrisu de Dr. S. M., carele ilustrédia o cestiune durerósa, adeca organisarea bisericeii ortodose orientale si a ierarchieii ei din Austri'a, si inca cu o nesuintia invederata, de a fi dreptu dupa putintia pentru nationalitatile cointeresate. Totodata voiesce Dr. S. M., de si serbu, cum se vede, cá sa se

garantiedie si Romaniloru de religiunea orientala ortodosa drepturile loru bisericesci cele inascute, istorice si originale, fara de a parteni si elu erórea principala, in carea durere adeseori cadiù patriarchatul corlovitianu facia cu Romanii din Ungari'a si Banatu, adeca erórea de a pretinde o preponderatia pentru partea serba.

Elu spriginesce congresulu nationalu cerutu de Serbi, la care Romanii sa fia reprezentati dupa proportiune, si afla intr'insulu cararea cea potrivita pentru deslegarea cestiunei intregi.

Acee'asi cestiune se puse in miscare in Vien'a prin patriarchulu Raiacici, si se tienura in privinti'a acést'a consultari intre densulu si episcopii aflatori aci si patru laici, in urm'a caror'a se recunoscù necesitatea unui atare congresu, — daru durere consultarile acelea se sfarimara de vointi'a patriarchului, carele aru voi sa aiba unu congresu, dara Romaniloru le asémna la acel'a o positiune de totu subordinata, statorindu tramiterea la acel'asi dupa numerulu episcopiloru; pentru ca in diecesele serbesci vine la 100,000 pana la 200,000 suflete unu episcopu, pre cându in diecesele romane vine unulu dela 3 pana la 700,000 suflete, si pentru ca in diecesele romane din Banatu episcopii suntu Serbi cari se alésera si se alegu inca de sinodulu serbescu.

Erá deci pré firescu lucru, cá Romanii sa nu se invoiasca cu acésta parere, si cá sa-i spuna patriarchului, ca o petitiune unilateralá din parte-si numai nú vá affá nici o consideratiune.

Spre mirarea nóstra patriarchulu Raiacici se pare a fi datu tóte acestea uitarei, de óre-ce elu in punctulu primu alu petitiunei sale memorate mai susu pretinde cá-si de dreptu subordinarea atátu a episcopielorú romane a Transilvaniei si a Bucovinei, câtu si a Dalmatiei sie-si. Din acestea se vede, ca patriarchulu Raiacici deveni necredenciosu proprielorú sale cuvinte, cuvinte, care avura locu intr'o procliamatiune a lui indreptata din parte-i ca- tra Romani dupa alegerea lui de patriarchu serbescu, prin care referintiele bisericesci ale Romaniloru se reducu la bas'a loru istorica si infintiarea unei metropolii romane se recunósce de canonica.

Noi nu voimu a ne legiuí mai departe cu patriarchulu serbescu in privinti'a ast'a, nici a-i face imputari nefundate, noi vo-

imu numai a amentii faptulu, apoi face-si conchisiunile cine cum va vrea, in favórea lui cu greu credemu ca voru esi acelea.

Ori care nepartinitoriu va putea cunósce pré lesne, ca patriarchulu Raiacici nu avù nici unu dreptu, pentru ca nu i-se incuviintià de nicairi, a aterne o petitiune intr'unu astfeliu de modu si de unu asié cuprinsu, ba inca, episcopii romani si mireni de religiunea orientala ortodosa, cá representantii dieceseloru romane, protestara serbatoresce in contra-i.

Chiaru si cu canónele bisericesci se afla patriarchulu Raiacici in contradictiune, dupa care afacerile cele mai insemnate bisericesci numai cu concursulu tuturoru episcopiloru se potu desbate.

Ce sa fi potutu indemna pre patriarchulu Raiacici la o atare petitiune, nu voimu a spune — aceea inse stà neclatitu, ca prin aceea lipsele bisericesci nu se intempinara de locu, ba acelea nici nu se luara macaru in consideratiune.

Dauna numai, ca articolulu incepatoriu alu Dr. S. M. nu ajunsse la cunoscinti'a patriarchulu Raiacici mai nainte de compunerea petitiunei sale, caci acel'a aru fi eserceatu póte vre o influintia mai moderatóre asupr'a-i, — o influintia, carea aru fi facutu póte petitiunea mai potrivita spiritului tempului, si mai conforma recerintieloru generali pentru o organizatiune.

Noi incheiàm aceste renduri cu consciinti'a ca maiestatea sa, carele voiesce a fi dreptu catra tóte popórele sale, acésta iubire a sa de dreptate o va areta-o si acum Romaniloru prin neincuviintiarea petitiunei patriarchulu.

Dupa acestu articlu asternura numai decâtu barbatii romani -- episc. Siagun'a cu cei-lalti doi senatori imperiali romani Andreiu Mocioni si bar. Petrino — urmatórea contrapetitiune la imperatulu:

„Maiestatea Vóstra, Pré indurate Imperate si Dómne! Credinti'a si evlavi'a cea sincera eredita dela parintii nostri, catra s. biserica a religiúnei orientali, de care ne tienemu, ne indetoresce a ne apropiá de tronulu Maiestatei Tale si a ne rugá pe temeliulu canóneloru bisericesci positive, si cu privire la petitiunile cele multe si pana acum nepertractate ale coreligionariloru si conátionaliloru nostri cu cea mai adenca supunere: cá Maiestatea Ta sa

te induri pré gratiosu a concede, cá si acea parte a natiunei romane, carea marturisesce religiunea orientala, sa-si póta castigá ierarchi'a sa bisericesca, care din privintie politice li se impedeá in véculu alu 18. si sa se póta constitui bisericesce in intielesulu can. 34. apostolescu si can. 8. alu sinod. III. ecum.; caci in puterea acum citatului canonu apostolescu „se cuvine episcopiloru unei natiuni, ca sa scie pre celu din taiu între densii“; apoi in puterea can. 8. alu sinodului ecum. III. ierarchi'a cea impededata in esistinti'a sa, are dreptulu deplinu a se pune éراس in starea sa de mai nainte.

Este unu adevéru istoricu, ca noi chiaru si sub sceptrulu casei prénalte imperiale austriace amu avutu ierarchi'a nóstra romana, carei'a i presiediura trei metropoliti unulu dupa altulu: Varlaamu dela an. 1688—1693; Teofilu dela an. 1693—1697 si Atanasiu dela an. 1697—1700, éru in dieces'a Oradiei mari guverná biseri'e'a episcopulu Efremu, carele muri la an. 1695.

Tocm'a acésta impregiurare istorica si juridico-bisericesca este, care ne indetoresce pre noi a protestá in contr'a petitiunei de curendu asternute Maiestatei Tale, prin carea escelenti'a sa présantítulu domnu metropolitu alu Carlovitiului Iosifu Raiacici se rugá a subordiná pentru totdeún'a metropoliei serbesci diecesele ierarchiei romane pe calca regimului politicu.

Noi amu intielesu cu mirare fapt'a acést'a indeplinita a d. metropolitu, pentru ca laudatulu archipastoriu in cele doue conferintie ce le tienù cu noi despre amentit'a petitiune, poftindu-ne a o subscrie impreuna, se potù convinge deplinu, ca noi convinsi de opiniunea contraria protestaramu in contr'a propunerei sale, si lu admoniaramu serbatoresce a nu o asterne.

Noi trebuie sa dechiaramu petitiunea memorata cá un'a ce este lipsita de totu fundamentulu bisericescu, cu atátu mai ver-tosu, fiindu ca statulu quo alu metropoliei carlovitiene si alu episcopiloru serbesci, facia cu ierarchi'a romana impededata politicesce, vadesce starea cea abnorma a bisericei nóstre cu privire la crestinií romani, pentru aceea si ierarchii serbesci nu se potú privi dupa dreptulu canonicu de capi bisericesci ai preotímei si crestineloru loru romani, ci numai de archipastori provisorii ai acelor'a in conformitate cu susamintitele canóne, ne mai luandu in socotintia si acea fapta constatata, ca metropoli'a carlovitiana

nu se infintia în urm'a orenduieleloru generali bisericesci, ci pe temeiulu mesuriloru politice, dupa ce urmà emigrarea unei parti a natiunei sarbesci din Turci'a, pre cându metropoli'a romana cea impededata din Austri'a e o plasmuire a legislatiunei bisericesci ecumenice, de aceea patriarhulu constantinopolitanu Antoniu in 13 Aug. 1391 subordina archiepiscopulu ardelenu pre episcopulu Muncaciului, si apoi cei doi metropoliti ai nostri Teofilu la an. 1693 si Atanasiu la 1698, asié déru intr'unu tempu cându Ardelulu se tienea de corón'a Austriei, nu se chirotonira prin metropolitulu Carlovitiului, care metropolia se infintia de nou la an. 1690, ci prin esarculu patriarhulu din Bucuresci in conformitate cu obiceiurile cele vechi.

Metropoli'a nóstra se bucurà si de pusetiunea sa legala in statu, ce se vede din diplomele regiloru Vladislavu din a. 1491 si Mathi'a din a. 1479.

Nu mai pucinu se afla si episcopi'a Bucovinei in stare abnormala, pentru ca la incorporarea Bucovinei cu Austri'a se rupse dela alu ei scaunu metropolitanu primitivu si legiuitu din Iesi.

Pe temeiulu adeveturiloru aduse inainte ne luamu cutediare a te rogá pre Maiestatea Ta, cu cea mai adenca supunere:

I. sa te induri prégratiosu a concede restaurarea metropoliei pentru Romanii bisericeii orientale ai diecesei Ardelului, Timisiórei, Versietului, si ai Aradului, cu eschiderea partii sarbesci, si spre realisarea acelei'a sa te induri a concede tienerea unei adunari a episcopiloru si barbatiloru de incredere din memoratele episcopii sub presiedinti'a celui mai betranu episcopu;

II. sa te induri pré gratiosu a concede asemenea episcopiei bucovinene tienerea unei adunari din preoti si mireni cu scopu de a regulá afacerile cele bisericesci ale loru.

Asternendu Maiestatei Tale acésta pré umilita rugaminte, suntemu pana la mórte in cea mai adenca smerenia etc. Vien'a in 21 Augustu 1860." (Urmédia subscriberile)

Intr'aceea la articolulu barbatiloru romani din „Wanderer“ reprodustu mai susu, se respunse din partea serbésca adeca a patriarhulu carlovitianu in acel'asi diuaru nr. 201 si 202, inse intr'unu modu nedemnu, intrebuintiandu-se espressiuni vatematóre si silindu-se din resputeri a des-

bracă pre Romanii ortodosi din Austr'ia de totu dreptulu la ierarchi'a lor propriu nationala si autonóma. La acestu respunsu replicà partea romana totu in „Wanderer“ nr. 210 urmatórele:

„Vien'a, 10. Septemvre n. Noi Romanii cei ce ne tienemu de relegiunea resaritèna, suntemu petrunci de convictiunea, ca amu pecatui asupr'a santieniei obiectului ce l'amu atinsu noi in „Wanderer“ nr. 184, si amu comite o fapta mai pre josu de demnitatea nóstra, déca la respunsulu ce urmà din partea patriarchatului serbescu in aceiasi foia n-rii 201 si 202, in caus'a nóstra bisericèsa, amu replicá in altu modu si in altu tonu, de câtu cum cere santieni'a obiectului cestionatu, precum si positiunea nóstra si consideranti'a catra tóte personalitatile si impregiurarile, care stáu in vre o privintia cu caus'a din intrebare. Pentru aceea suna replic'a nóstra in urmatoriulu chipu:

Credinti'a cea sincera eredita dela parintii nostri si alipirea nóstra catra s. biserica a religiunei resaritene ne indatoresce, cá, pe temeiulu canóneloru bisericesci positive, si cu privire la petitiunile cele multe si pana acum'a inca neresolvite ale coreligionariloru si conationaliloru nostri, sa ne nevoimu intru aceea, cá si acea parte a natiunei romane din Austr'ia, carea marturisesce religiunea resaritèna, si numera preste doue millióne de suflete, sa-si póta castigá ierarchi'a sa bisericesca, carea din respecte politice li se impedeà in véculu alu 18-lea, si sa se póta constitui bisericesce in inticlesulu can. 34. apostolescu, si can. 8 alu sinod. III. ecum., caci in virtutea acum citatului canonu apostol. „se cuvine episcopiloru unei natiuni sa'si scie pre celu dintâiu intre densii,“ apoi in virtutea canonului 8. alu sinodului ecumenicu III. are dreptulu deplinu ierarchi'a ce se impedeà in esistinsi'a sa, a'si pretinde repunerea in starea de mai nainte.

E unu lucru constatatu, ca Romanii bisericeii resaritene chiaru si sub sceptrulu casei imperiale austriace inca si-avura ierarchi'a loru nationala, carei'a i presiediura trei metropoliti unulu dupa altulu: Varlaamu dela an. 1688—1693, Teofilu dela an. 1693—1697, si Atanasiu dela an. 1697—1700, éra in dieces'a Oradiei mari guvernà biseric'a episcopulu Efremu carele muri in an. 1695.

Tocm'a acésta impregiurare aieva si după dreptulu canonicu, este, carea indatorédia pre Romanii resariteni, de a protestá in contr'a petitiunei asternute maiestatei sale, prin carea d. patriarchu se nesuesce a subordiná pentru totu déun'a diecesele ierarchiei romane, impedeate din partea politica, patriarchatului serbescu, cu ocolirea asiedieminteloru bisericesci si pe calea jurisdictiunei politice.

Romanii intielesera cu mirare fapt'a acést'a in deplinita a patriarchatului serbescu, pentru ca aceea este anticanonica, si pentru ca acel'asi patriarchu in cele doue conferintie, ce le tienù cu cei doi episcopi si cu totu atati'a senatori imperiali romani, pof-tindu-i a subscrie impreuna petitiunea memorata, se potù convinge deplinu, ca Romanii, cunoscundu-si pré bine drepturile lor bisericesci, protestara serbatoresce in contr'a propunerei mentionatului archiereu, carele sub pretestulu implinirei datorintiei sale se vede a se inchiná mandriei celei lumesci.

Noi Romanii trebuie sa dechiaramu petitiunea amentita de o petitiune lipsita de totu fundamentulu bisericescu, cu atátu mai vertosu, caci statulu quo alu patriarchatului serbescu, si alu episcopieloru acestui'a, fatia cu ierarhi'a romana impedeata politicesce, vedesce o stare abnorma a bisericeii nóstre cu privire la credinciosii romani, pentru aceea ierarcii serbi vinu a se socoti numai cá nesce capi bisericesci provisorii ai preotiloru si credinciosiloru eparchiali romani, dupa asiediemintele bisericesci (can. 6, sinod. ecum. I. can. 2, sinod. ecum. II.) ne mai luandu in socotintia inca si acea fapta constatata, ca metropoli'a Carlovitiului nu se infiintia in urm'a orenduieleloru generali bisericesci, ci in urm'a mesuriloru politice dupa emigrarea unei parti a natiunei serbesci din Turci'a, pre cându metropoli'a romana impedeata din Austri'a este o plasmuire a legislatiunei bisericesci ecumenice, pentru ce si patriarchulu Constantinopolei Antoniu subordiná in 13 Augustu 1391 pre episcopulu Muncaciului metropolitulu ordinariu din Ardelu, si apoi cei doi metropoliti ai nostri Teofilu in a. 1693 si Atanasiu in a. 1797, asiá-déra intr'unu tempu cându Ardelulu se tienea de corón'a Austriei, si cându metropoli'a serbéscá erá deja infiintiatá in Carlovitiu, — nu se chirotonira prin metropolitulu Carlovitiului, ci prin esarchulu patriarchalu din Bucuresci,

in virtutea asiediemintelor bisericesci si a obiceiului celui vechiu.

De anticanonica trebuie sa dechiaramu si asertiunca aceea a patriarhatului serbescu: ca intr'unu statu numai un'a metropoliá pôte sa existe; pentru ca canonulu 8. alu sinodului ecumenicu III. si talcuirea acelu'a (vedi Pidalionulu) ne invétia din contra.

Metropoli'a nóstră romana inse se bucurà si de pusetiunea sa legala in statu, ce se vede din diplomele regiloru Vladislau din a. 1494 si Mathi'a din a. 1479.

Nu mai pucinu se afla si episcopi'a Bucovinei intr'o stare abnorma, pentru ca si acést'a la incorporarea Bucovinei la Austri'a inca se rupse de alu ei scaunu metropolitanu primitivu si legalu din Iesi, si se subordina in cele dogmatice si curatu spirituale metropoliei carlovitene pe càrrea politica.

Facia cu acésta stare a lucrului noi Romanii credemu a ne implini numai detorinti'a nóstra catra biserica de carea ne tînemu, cu evlavia si cu credintia, déca dupa invetiatur'a bisericeii nóstre, pe calea legala, fara de cugete violene, si cu atátu mai pucinu pentru castigarea vreunei ambitiuni lumesci sub masc'a implinirii de detorintie, petitionamu la maiestatea sa imperatulu pentru restaurarea metropoliei nóstre impedeate, in interesulu scopuriloru bisericesci si scolare, si ne rugamu pentru concederea unei adunari bisericesci statatóre din preoti si laici, spre reconstituirea ierarhiei nóstre bisericesci“.

¶ Dupa aceste petitiuni asternute tronului imperatescu din partea Romaniloru si a Serbiloru, si dupa acésta polemia purtata in diuarele Vienei din ambele parti, urmà in 27 Septemvre 1860. resolutiunea imperatésca, prin carea imperatulu se dechiarà a nu fi neaplecatu infintiarei unei metropolii romane gr. orientali, care resolutiune se comunicà episc. bar. Siagun'a prin ministeriulu de cultu si instructiune in 30 Sept. 1860, in chipulu acest'a:

„Nr. 14721/469. Maiestatea sa c. r. prin unu in scrisu pré naltu din 27 Sept. 1860 catra patriarhulu serbescu si metropolitulu din Carlovitiu, s'a înduratu prégratiosu a incuviintiá, cá sa se tiena unu sinodu de episcopi gr. neuniti, care va avea a consultá

asupr'a afacerilor cumune ale bisericeii sale in Austri'a, si apoi a aterne maiestatei sale dorintiele si propunerile sale bine documentate prin canóne. Cu deosebire este vointi'a prénalta, cá sinodulu acest'a, la care'au a luá parte si episcopii gr. neuniti din Ardelu, Bucovin'a si Dalmati'a, sa consulte si sa faca propuneri fundate maiestatei sale, cu privire la prescrierile canonice, despre aceea: ca cum aru fi de a se regulá referintiele ierarchice, pentru cá si recerintiele si interesele bisericesci ale Romaniloru gr. neuniti sa fia respectate dupa cuviintia.

Cu privire la suplic'a maiestatica, ce eselenti'a ta cu senatorii imperiali estraordinari Andreiu Mocioni de Fenu si Nicolau A. baronu de Petrino o a'ti inaintatu in 21. Aug. a. c., şum indreptatu prin decisiunea prénalta din 27 Sept. 1860, a descoperi Eselentiei Tale, ca Maiestatea sa nu este neaplecatu infiniatiarei unei metropolii romane gr. neunite, inse deslegarea legamentului ierarchicu de pana acum, enunoiatu prin decisiunile prénalte din 30 Sept. si 9 Oct. 1783, s'aru pute realisa numai pe bas'a opiniunei unui sinodu regulariu. Pentru aceea Maiestatea sa astépta dela sentimentulu celu probatu alu Eselentiei tale, ca vei fi gata a luá acea parte la dísulu sinodu, carea Vi o atribuié legislatiunea de pana acum, de óre ce numai asié póte prosperá realisarea dorintiei natiunei gr. neunite a Eselentiei Vóstre.

Pre cându eu prin acést'a implinescu mandatulu prénaltu, mai am a adauge numai atátu, ca aru fi de doritu, cá Eselenti'a Ta sa te afli indemnatu a te pune mai nainte in contielegere cu d. episcopu alu Bucovinei — catra care inca se facú totodata o asemenea impartasire — despre propunerile, care aru fi sa se faca pe calea sinodului in privinti'a regularei r'eferintieloru ierarchice ale coreligionariloru gr. neuniti din Ardelu si din Bucovina'a, si ca stà in vointi'a Eselentiei tale de a ascultá mai intaiu despre acést'a parerea si dorintiele diecesei Eselentiei tale. Vien'a, in 30 Septemvrc 1860. Tun m. p. Eselentiei sale présantítului domnu episcopu gr. n. u. in Ardelu, Andreiu Baronu de Siagun'a, Comend. alu Ordinului Leopoldinu c. austr. Consiliariu intimu“.

Acést'a este cea dintâiu resolutiune ce s'a datu din partea regimului la nennumeratele suplice, memoriale etc.

ale Romanilor ortodosi, in privinti'a restaurarei metropoliei lor, si cum se vede ea este favoritoare, fiindu-ca printr'ins'a se anuncia: „ca Maiestatea nu este neaplecata infintiarii unei metropolii romane gr. orientali;“ d'era apoi se adause si clausul'a: „ca deslegarea legamentului ierarchicu de pana acum, enunciatu prin decisiunile prénalte din 30 Sept. si 9 Oct. 1783 se póte realisá numai pe bas'a opiniunei unui sinodu regulariu.“ Acésta restrictiune a displacutu Romanilor; càci ei credeáu, ca precum subordinarea dieceselor romane adeca a diecesei respective archidiecesei romane transilvane si a diecesei Bucovinei, metropoliei serbesci din Carlovitiu, se decretà fara de concursulu vreunui sinodu episcopescu si respective fara de concursulu metropolitului serbescu, numai singuru din plenitudinea puterei imperiali: asiá si deslegarea legamentului acestui'a inca sa se efectuedie fara de concursulu acelor'a, numai singuru din plenitudinea puterei imperatesci.

Amintitele resolutiuni imperatesci, prin care diecesele romane mentionate se subordinara metropolitului serbescu din Carlovitiu, suntu acestea:

1. Resolutiunea imperatésca din 30 Sept. 1783 la nr. 1701:

„Din cause cuviincióse nu potu recede nici decum dela resolutiunea mea, cá episcopulu neunitu alu Transilvaniei sa se supuna de totu jurisdictiunei metropolitului carlovitianu: De aci inse nu urmédia, ca privilegiile natiunei neunité din Transilvani'a aru fi de a se unificá cu acelea ale natiunei ilirice din Ungari'a, ci intentiunea mea unica este aceea, cá episcopulu in tóte obiectele tienetóre de cele spirituale sa atérne dela metropolitulu, si dela sinodulu archiepiscopescu; si asié denumescu de episcopu neunitu alu Transilvaniei pre Gedeonu Nichiticiu propusu primo loco de metropolitulu Putnicu, aducundu-se acést'a numai decátu la cunoscinti'a atátu a metropolitului câtu si a guvernului prin cancelaria, pentru cá sa dispuna cele necesarii in urm'a acestei ordinatiuni — si am insarcinatu totodata si pre consiliulu belicu

aulicu, cá in asemenea modu sa se supuna si episcopulu din Radauti in Bucovin'a jurisdicțiunei si dependentiei sale dela metropolitulu. Josifu m. p.“

II. Resolutiunea imperatésca din 9 Octomvre 1783 la nr. 2253 :

„A trei'a. Déca vre odata in obiectele tienetóre de credintia si de dogmele bisericeii orientali aru fi a se recurge undeva, recursulu sa nu se faca nici odata airi, decátu la metropolitulu din Carlovitiu si la sinodulu care se obicinuieste a se tiené prin acest'a in Carlovitiu, si vá depinde dela acelasi metropolitu si dela șinodulu aceluia arhiepiscopescu in cele dogmatice si curatu spirituale, si va participá si elu la sinódele care se voru tienea printr'insulu, déra se va eschide totusi dela tóte privilegiele, de care se bucura natiunea ilirica in Ungari'a“.

III. Resolutiunea imperatésca din M. din 8 Dec. 1786 :

„Episcopii din Ardelu si din Bucovin'a au sa stée sub metropolitulu din Carlovitiu in acelasi modu, cum stau toti cei-lalti episcopi neuniti, escipiendu-se numai acele obiecte, care se tienu numai de natiunea ilirica, in conformitate cu privilegiele date acelei'a, urmédia déra de aici, ca apelatiunea, déca privesce vre unu obiectu ce se tiene de disciplin'a interna prin urmare de curatu spirituale, arc a se face de catra ambii acesti episcopi la metropolitulu din Carlovitiu.“

In virtutea resolutiunei imperatesci si a emisului ministerialu, mentionate mai susu, episc. Siagun'a conchiamà in 3 Octom. 1860 nr. cons. 858. sinodulu diecesanu la Sibiiu, spre a audí care este parerea si dorinti'a diecesaniloru sei in privinti'a restaurarei metropoliei romane ortodose a Transilvaniei.

La acestu sinodu, carele este alu doilca dela a. 1850, cându se tienù celu dintâiu, si la care participara atâtu preoti câtu si laici, si durà in 24, 25 si 26 Octomvre 1860. dupa tóte formalitatile recerute, se adusera in privinti'a obiectului cestionatu urmatórele concluse :

Mai intaiu episcopulu diecesanu cá presiedintele sinodului, dupa ce in urm'a celoru formale deschise sino-

dulu prin o cuventare, in carea se dede spressiune senti-amintelor de bucuria pentru cuventulu celu imperatescu afidatoriu de restaurarea metropoliei, se aretara momentele care lu indemnara a conchiamá acestu sinodu, si se deslucè institutiunea cardinala a bisericeii nóstre ecumenice, adeca sinódele, canónele, centrulu si carm'a ortodossismului, — raportà sinodului despre toti pasii, ce i-a facutu pana ací in privinti'a metropoliei, si anumitu aretandu ca densulu pe bas'a s. s. canóne ale bisericeii ortodose si in deosebi pe bas'a decisiunei sinodului diecesanu din a. 1850 §. 11. staruì cu totu adensulu pentru de a esoperá dela regimulu imperialu restaurarea vechiei nóstre metropolii, impreuna cu episcopiele ei; dèra nu potù spori, càci regimulu nu luà acestu obiectu in pertractare, de-si in privinti'a acelu'a se asternura atâtea petitiuni din deosebite parti si prin deosebite persóne si deputatiuni. Mai departe raportà totu acelu'asi despre cele ce urmara in Vien'a cu ocasiunea senatului imperialu imultitu; venì la petitiunea maiestatica asternuta prin cei trei senatori imperiali prementionati, si apoi la resolutiunea cea favoritóre in a carei'a virtute se si conchiamà acelu sinodu diecesanu. In fine mai amentesce reportatoriulu episcopu si despre adresarea sa in privinti'a metropoliei catra episcopulu Bucovinei, rugandu-lu pentru de a'si comunicá si densulu opiniunile sale in acèsta privintia, alaturându tóte documentele respective la protocolulu sinodalu.

La §. 4. sinodulu 'si descoperì adenc'a sa multiumire catra acelu'asi episcopu presiedinte, pentru tóte aceste lucràri si desluciri archieresci, aprobandu-le si din parte-si cu recunosciñtia.

La §. 5. se decise a se aretá omagiulu de credintia si multiamire catra imperatulu prin o deputatiune din senulu sinodului statatóre din 12 membri, cari 'si si implinira acèsta missiune indata in persóna la principele guvernatoriu Fridericu de Lichtenstain.

La §. 6. se votà din partea sinodului o adresa de multiamire catra cei doi fosti senatori imperiali Andreiu Mocioni de Fenu si baronulu Nicolau de Petrino, pentru caldurós'a loru conclurare la restaurarea metropoliei.

La §. 7. trecundu sinodulu la pertractarea meritoria a metropoliei se dechiarà in unanimitate: „ca elu privesce metropoli'a ortodosa romana din monarchi'a austriaca cá esistente inaintea bisericeii, dupa canóne, si impededata numai prin mesuri anticanonice, politico - administrative.“ De aceea spre delaturarea pedeciloru acestor'a decise sinodulu a se substerne imperatului urmatoriulu recursu :

„Maiestatea Ta c. r. apostolica, pré inaltiatulu nostru domnu si imperatu! Dupa ce Maiestatea Ta te-ai induratu a dechiarà pré graciosu in 27. Sept. a. c. ca nu sunte-ti neaplecatu infintiarei unei metropolii romane de religiunea ortodosa resariténa; éru ministeriulu de cultu alu Maiestatei Tale dede voia présanftíului nostru episcopu Andreiu, cá sa póta ascultá parerea si dorintiele diecesei nóstre in privinti'a aceloru propuneri, care pe calea sinodului carlovitianu au a se asterne Maiestatei Tale, pentru regularea referintiiloru ierarchice romane si serbe; sinodulu acest'a s'a adunatu in numele s. Treimi, si dupa o seriósá si matura prejedecare a obiectului metropoliei romane, se simte indetoratu, a aduce Maiestatei Tale omagiulu seu din adenculu inimei pentru acea prégratiósá asigurare: ca Maiestatea Ta nu esci neaplecatu infintiarei unei metropolii romane, si totu-odata a se rogá pré umilitu, cá maiestatea ta sa te induri a ne crede prégraciosu, ca natiunea romana va sci pretiúi acésta gratia imperatésca, si a remané pentru toti tempíi cu acea sincera si fiasca alpire si credintia catra tronulu Maiestatei Tale, carea pana acum cu mii de fapte o au doveditu.

Noi marturisimu inaintea lumii intregi crestine, ca Maiestatea Vóstra sunteti acelu unsu alu Domnului, carele este luminatu de Duchulu santu sí de dreptatea cerésca, si n'a pututu lasá in obezile timpiloru celoru intunecati o parte a bisericeii lui Christosu, carele a ruptu, si a nemicitu obezile sclaviei acelei'a, la care erá ea osendita pe nedreptate prin o putere silnica, si

carele inca s'a induratu a resólve prégratiosu, ca nu este neaplecatu infintiarei ierarchiei acelei multu cercate biserici.

Maiestatea Ta! Sinodulu acest'a si prin elu toti Romanii ortodosi din monarchia se dechiara pré umilitu inaintea tronului imperatescu, ca ci nu vreu sa introduca in biseric'a loru nici o nouetate, candu dorescu, cá sa si aiba ierarchi'a loru legala, nationala bisericésca, ci vreu numai sa restaure acea ierarchia séu metropolia a loru, ce au avutu ci pana la a. 1700, déru apoi li s'a opritu in urm'a sistemii leopoldine si iosefine, si s'a subordinatu ierarchiei serbe prin ordinatiunile mai 'nalte din 30. Sept. si 9. Oct. 1783, in contr'a pozitivelor canóne ale bisericeii ortodose resaritene, si asié Romanii ortodosi din Austri'a prin restaurarea ierarchiei loru vréu sa dovedésca o ascultare fiasca catra canónele si institutiunile positive ale religiunei loru, si vréu sa remana credentiosi religiunei strabuniloru loru.

Este sciutu in deobsce, ca Romanii suntu cei mai vechi locuitori in acele parti ale Austriei, unde ei si astadi locuiescu, si ca cele-lalte popóre, cu care traiescu ei astadi impreuna, mai tardiu au venitu in acele locuri; este sciutu in deobsce si aceea, ca Romanii mai nainte de popórele slavice au primitu religiunea lui Christosu, prin urmare este afara de tóta indoial'a, ca ei au avutu si ierarchi'a loru normale in intielesulu institutiuniloru bisericeii loru. Si asié dice sinodulu acestu pré umilitu subscrisu, ca Romanii din Austri'a vréu numai sa-si restaure ierarchi'a loru cea vechia si legiuita, si adeca acea metropolia a loru, dela care principii ardeleni unguri Bolusudesu si Giul'a, si fiic'a acestui'a Siarolt'a, si apoi mam'a s. Stefanu 1-lui rege alu Ungariei, au inveiatu a cunósce si a imbratísia biseric'a crestina a lui Christosu in véculu alu X., care au avutu episcopi pentru crestinii romani in Cumani'a, si pré acesti episcopi Gregoriu IX. pap'a dela Rom'a i-a parítu lui Bel'a regelui Ungariei; carea posede harthi'a lui Antoniu patriarchului constantinopolitanu din 13. Aug. 1391, prin care episcopulu Muncaciului se subordinà arhiepiscopulu Ardelului; carea a datu lui Mathi'a regelui Ungariei rugare pentru scutirea preotímei din Maramuresiu de decima si de alte dari, precum se vede din I. art. din 1479; carea trimetca la esarchulu patriarchalu din Bucuresci spre santíre pré metropolitii sei, candu acesti'a se alegeáu dintre ieromonachi; pe carea principii ardeleni unguri

incepura a o goni, de aceea legatii ardeleni din Constantinopolea Ladislau Ciachi si Christoforu Pasco scrisera principelui Constantinu Brancoveanu in 21. Aug. 1681, ca religiunea ortodosa-resaritena dupa obiceiulu celu de mai nainte sa aiba exercitiu liberu, éru metropolitulu Sav'a, carele érá inarestatu prin guvernulu celu tiranicu alu lui Apafiu, sa se repuna in scaunulu seu cu redobandirea onórei de mai nainte; carea a avutu in scaunulu seu de metropolitu pre Varlaamu la a. 1688, candu adeca Ardelulu devenise sub corón'a Austriei, si dupa acest'a pre Teofilu dela a. 1693—1697, si mai pre urma pre Atanasiu dela a. 1697 pana la 1700; carea a avutu norocire a capeté in daru dela Joanu Constantinu Basaraba principele domnitoriu alu Tierii romanesci, mosi'a Merisieniloru in judetiulu Argesiului in Romani'a; carea a avutu episcopiele dela Vadu, pentru Romanii din partea nordica a Ardelului, — dela Oradi'a mare pentru cei din Ungari'a, si la Silvasiu pentru cei din Hatiegu si Banatu; carea a fostu motivulu adunarei natiunei romane la Lugosiu in Banatu la a. 1848, — si mai pre urma carea a fostu substratulu petitiunei sínódeloru eparchiale din Ardelu si Aradu la a. 1850.

Aceste suntu unele din datele cele multe, care aráta existin-ti'a cea mai vechia a metropoliei romane in statele austriace, si pe care Romanii de religiunea artodosa resaritena vréu sa o restaure. Acum ne luàmú indrasnire pré umilitu a aplicá la canónele si institutiunile bisericesci cererea nóstra, si adeca: a) cano-nulu 34 apost. renduiesce: cá episcopii unei natiuni sa scie pre mai marele loru; b) can. 6 alu sinod. ecum. I. legiuiesce: cá obiceiurile cele din inceputu si asiediate de s. s. parinti sa se tiena; c) can. 2 alu sinod. ecum. II. prescrie: cá episcopii sa nu bantúesca bisericile cele preste hotarele loru; d) can. 8. alu sinod. ecum. III. demanda: cá drepturile, cele-ce se cuvinu episcopiloru din vechime, sa se pazésca nevatemate.

Aceste impregiurari canonice dela strabunii nostri erédite, si in memorialulu aci alaturatu din destulu de lamurite, si pentru noi sante, càci numai prin ele ne putemu castigá liniscea si man-tuirea sufletésca, din care cauza amu si purtatu cu rabdare cre-stinésca jugulu góneloru de 160. ani, ce venisera asupra-ne pentru religiunea nóstra, — suntu acele motive mari, care ne facura in-drasneti a ne rogá de doi-spre-diece ani, cá Maiestatea Vóstra sa

Ve indurati prégratiosu a ne concede, cá sa ne constituimu bisericesce in modulu celu vechiu, ce a avutu natiunea nóstra romana in provinciile austriace.

Soborulu acest'a este silitu a aduce la préfalt'a cunoscintia a Maiestatei Vóstre temerea sa, cá nu cumvá ierarchi'a serbéscá sa ne sté in cale, si sa nesuiasca a impededá ajungerea cererei nóstre, si sa céra asistinti'a stapanirei politice intr'unu obiectu curatu bisericescu, si spre acestu fersitu sa-i servésca de bása acelu pasagiu din préfalt'a harthia de cabinetu din 27 Sept. a. c. unde se dice: „ca deslegarea legamentului ierarchicu de pana acumu enunCIATU prin hotaririle préfalte din 30. Sept. si 9. Oct. 1783, s'aru puté realisé numai pe bas'a opiniunei unui sinodu regulariu.“ Temerea acést'a cu atátu mai pucinu nu o putemu trece cu tacerea, cu câtu Ministeriulu de cultu dice in hartia sa din 30. Sept. a. c. ca présantítulu nostru episcopu sa se intieléga cu présanti'a sa d. episcopu alu Bucovinei in privinti'a propuneriloru, care sinodulu Carlovitianu are de ale aterne Maiestatei Vóstre pένtru regularea referintieloru ierarchice. Indigitatiunea acést'a ministeriala nu lasa de a ne indoi, ca acelasi ministeriu nu aru fi aplecatu a lucrá intr'acolo, cá Romanii din Banatu si Ungari'a sa remana rupti de catra metropoli'a romana. Acést'a aru aduce dupa sine nu numai vatemarea canóneloru, ci si a convingerei religióse a acelorú Romani, pένtru ca natiunea romana din Banatu inca la adunarea sa dela Lugosiu in a. 1848, candu natiunea serba le-a adresatu in 5. Maiu 1848 acea incredintiare fratiésca cu subscrierea noului patriarchu nationalu, ca nu voiesce sa aiba nimic'a, nici câtu e unu firu de peru mai multu, decâtu natiunea romana, numai voiesce, cá sa fia fratii loru, — éru Ungurenii in soborulu loru eparchialu din Aradu in an. 1850, serbatoresce s'a dechiaratu pένtru metropoli'a loru canonica si nationala.

Noi pertractandu in adunarea nóstra si acésta impregiurare, amu alergatu la isvorulu institutiuniloru religiunei nóstre, si acolo amú aflatu, ca in biserica nóstra inca dela inceputu s'a opritu archiereiloru a invetiá altmintrea, de cum renduiescu prescrierile santiloru parinti. Acést'a amu aflatu noi intre altele in can. 19. alu sinod. ecum. VI. carele suna asié: „Proestosiloru bisericeloru se cuvine a invetiá pré toti clericii si poporulu cuvintele bunei cinstiri din ddiéesc'a scriptura culegundu intielesurile adevéruului,

si judecatile. Si sa nu calce otarele cele acum puse, séu tradi-
unea cea dela purtatorii de Dumnedieu parinti; ci si cuventu in
scrisu de s'aru porni, nu altfeliu pre acest'a sa-lu talmacésca, de-
cátu asié, precum au asediatu luminatorii bisericeii si invetiatorii
prin cartile loru. Si mai multu intru acestea sa sporésca, decâtu
sa alcatuiasca cuvinte ale loru, ca nu póte cândvá, nefindu in-
destúlati la acést'a, sa cáda din cuviintia. Cáci prin invetiatur'a
sa alcatuiasca cuvinte ale loru, ca nu póte cândvá, nefindu in-
destúlati la acést'a, sa cáda din cuviintia. Cáci prin invetiatur'a
predisiloru parinti, popórele invetiandu-se de cele alese si bune,
si de cele nefolositóre si vrednice de lapedatu, viét'i'a 'si voru in-
dreptá spre mai bine, si nu se voru vená de patim'a necunoscin-
tiei, si luandu aminte la invetiatura, pre sine-si se voru ascuti
spre a nu patimi reu, si de fric'a munciloru celoru ce se gatescu,
'si voru lucrá mantuirea."

Soborulu préumilitu scrisu este silitu a dechiará, ca ar-
chiercii serbi lucrandu spre impedecarea ierarchiei romane pentru
toti Romanii din Austri'a, vatema cele mai susu citate canóne,
precum si acestu acum pomenitu canonu, pentru ca atunci nu aru
tractá ei obiectulu legaturei referintieloru ierarchice pentru Romani
si Serbi dupa ddieésc'a scriptura, nici aru culege dintr'ins'a in-
tiesurile si judecatile, ci aru cautá a sustiené cu asistinti'a pu-
terei politice jurisdictiunea loru bisericésca asupr'a Romaniloru.

Soborulu acest'a 'si ié umilit'a indrasnire a descoperi Maic-
statei Vóstre si a dou'a temere, ce-i pricinuieste harti'a ministe-
riala din 30. Sept. a. e. carea pórtá icón'a unei mesuri despre bi-
seric'a lui Christosu din partea acelu dicasteriu din vremile sis-
temei leopoldine si iosefine, carea nu numai a fostu asupritóre
pentru biseric'a nóstra, ci si pentru tóte bisericile crestine de sub
imperati'a austriaca, pentru ca precum acést'a ne au lipsitu pre
noi de ierarchi'a nóstra, asié harti'a ministeriala suslaudata, déca
bine o amu priceputu, va sa recunósca numai unei parti a natiu-
nei romane metropoli'a cea legiuita, éru pre cea-lalta parte a ace-
leia'si natiuni va se o rupa dela mate'a ei, si sa o subordiné
metropoliei serbe, carea nu e numai pentru Romanii din Austri'a
si Bucovin'a, ci si pentru cei din Ungari'a si Banatu o jurisdic-
tiune straina, precum o -amu dovedítu din destulu cu cele mai
susu dise, prin urmare indigitatiunea emisului acestui'a ministe-
rialu in privinti'a acést'a este anticanonica, si asié ne rugamu, cá
sa nu se ié in nici o consideratiune.

Soborul acest'a nu pôte tainui inaintea Maiestatei Vóstre nici aceea, ca Romanii ortodosi din Ungari'a si Banatu vedindu-se rupti dela metropoli'a lor, si lipsiti de episcopii lor nationali voru putea deveni pré firésce in aceea amaratiune, in carea au devenitu coreligionarii nostri din Hertiegovin'a, Bosni'a si Bulgari'a prin aceea, ca din Constantinopolea li-se tramitu archierei greci, fiind-ca prin astfelu de mesuri ierarchice se vatema asiedimintele cele cardinale bisericesci, si ei de nenumerate ori s'au rugatu pentru archierei din natiunea lor, déru n'au fostu mangaiati in asteptarea acést'a, asié ei acum se opunu, si nu vréu sa recunósca pre episcopii si metropolitii greci de ai lor archierei legali si oprescu preotiloru sei de a pomeni numele archiereiloru acelor'a greci in biserici, cari nu se potu socoti cá nesce archierei legali, ci obtrudati. Despre acestu adevéru este plina jurnalistic'a européna.

Deci soborul acest'a cu privire la canónele aduse la midilocu, si cu privire la dreptatile cele vechi ale metropoliei nóstre romane, precum si cu privire la prénal't'a diploma imperatésca din 20. Octomvre 1860, data spre regularea relatiunilor interne legale ale monarchiei, in carea s'a intaritu egalitatea supusiloru Maiestatei Vóstre inaintea legeri, si liber'a esercitare a relegiunei garantáta tuturor suditiloru imperatesci, — acestu soboru depune la tronulu Maiestatei Vóstre dorintiele si cererea sa préumilita, in privinti'a regularei referintieloru ierarchice romane si serbe intr'aceea, cá Maiestatea Vóstra sa ve indurati a concede prégratiosu, cá natiunea romana de legea resariténa din monarchi'a austriaca sa se póta reorganisé in spiritulu asiediaminteloru religiunei sale, intocm'a cá si natiunea serba, si spre acestu fersítu sa póta tiené adunare bisericesca prin representanti alesi din Banatu, Ardelu si Ungari'a, si a se intielege si cu eparchi'a Bucovinei, cá asié adunati sa se svatuiasca despre defigerea scaunelor episcopesci potrivitu impregiurariloru de fatia, cá sa-si aléga pre metropolitulu si pre episcopi, si sa le astérna Maiestatei Vóstre spre intarirea prénal'ta; si asié apoi aceste doue metropolii coordinate, cá nisce surori bune sa functionedie spre binele vremelicu si vecinicu alu crestiniloru sei.

Natiunea romana traiesce astadi in aceea mangaiere, ca i-a

venitu si ci tempulu, ca pentru credinti'a sa cea infocata si nepetata, ce ca cu atâtea jertfe cu totu privilegiulu, si cu deosebire in acesti 12. ani a doveditu, si-vá luá partea cea meritata, si maiestatea vóstra nu o veti lasá nici bisericesce in starea abnormala si necajita, carea aru purtá icón'a gónei, si a despretiurci ci pré gratiosu vei implini cererea acést'a derépta a ei, cá asié sa incetiedie tânguirile si plansorile cele de multe diecimi de ani asternute tronului imperatescu, care numai in parte s'au incuviintiatu prin aceea, ca s'a demandatu sinodului carlovitianu, cá pentru eparchi'a Aradului numai pre unu romanu, éru pentru eparchiele Versietiuului si a Timisiórei astfeliu de individi sa aléga, cari sciu si romanesce.

Maiestatea Vóstra! ne rugamu préumilitu, cá, precumu legamentulu ierarchicu de pana acum ni l'a impusu noue Romaniloru din Ardelu si Bucovin'a imperatulu Josifu II. in a. 1783, cu vatemarea cea mai mare a asiediaminteloru bisericesci, éru Romanii ortodosi din Banatu si Ungari'a nici candu nu s'au subordinatu ierarchiei serbe prin vre-o ordinatiune politica; — asiá acum Maiestatea ta, sa te induri a nu conditioná implinirea cerei nóstre celei drepte dela opiniunea unui sinodu iregulariu si anticanonicu facia cu biseric'a ortodosa romana, ci dedreptulu cu aceea-si deplina putere inperatesca sa te induri a ne eliberá de acelu legamentu antibisericescu, si a reintórce in chipulu acest'a ordinea cea legala bisericésca, pacea si odichn'a cea sufletésca a crestiniloru Romani resariteni din monarchia, cari dépururea au fostu si suntu credinciosi supusi ai Maiestatei Tale, si cari unici suntu chiamati prin noi, cei ce suntemu représentantii loru prin acestu soboru, daru nu soborulu din Carlovitiu, sa realisedie deslegarea legamentului ierarchicu octroatu prin ordinatiunile politice din 30. Sept. si 9. Oct. 1783, spre vatemarea istitutiuniloru celoru sante ale religiunei nóstre.

In speranti'a acést'a catra Ddieu si Maiestatea Vóstra, ca préinaltu acelasi ve veti indurá prégratiosu a incuviintiá cererea acést'a drépta a multu necajitei natiuni romane, cu atátu mai multu, càci ea este basata pe canónele bisericei nóstre, precum Maiestatea Vóstra a-ti demandatu, remane acestu soboru pentru totdeún'a cu cea mai profunda credintia si evlavia. Ai Maiestatei

Vóstre. Din soborul diecesanu ortodosu resarítenu tienutu in Sibíu in 24, 25 si 26. Oct. 1860. Cei mai credinciosi suditi.“¹⁾

La §. 8. in privinti'a legamentului ierarchicu, ce se dice in emisulu ministeriale ca numai pe cararea unui sinodu metropolitanu la Carlovitiu s'aru poté desface, se dechiarà sinodulu: „ca acestu legamentu nici odata nu s'a recunoscutu de canonicu din partea bisericei, si decide a indreptá catra sinodulu metropolitanu din Carlovitiu o adresa, prin carea sa se constatedie legalitatea restaurarei metropoliei nóstre, si prin carea acel'asi sa se recuire totodata a conlucrá si din parte-si in sensulu acest'a.“ — Adres'a acést'a este urmatórea:

„Pre santítu sinodu metropolitanu! Dupa ce Maiestatea sa s'a induratu a dechiará prégratiosu sub 27. Sept. a. c. cumca préinaltu acelasi nu este neaplecatu infintiarei unei metropolii romane ortodoxe resaritene; éru in. ministeriu de cultu imperialu a datu parintelui nostru episcopu Andreiu sub 30. Sept. a. c. voia, cá sa póta ascultá parerea si dorintiele diecesei nóstre in privinti'a aceluor propuneri, care pe calea présantítului sinodu metropolitanu au de a se asterne Maiestatei sale pentru regularea referintieloru ierarchice romane si serbe; asié soborul ácest'a s'a adunatu in numele s. Treimi, si luandu in seriosa si matura prejudecare obiectulu regularei referintieloru ierarchice romane si serbe, si-a pusu sie-si de cea mai santa problema, cá acestu obiectu sa-lu tractedie in intielesulu sant. canóne, si cá prin incuviintiarea acestei rugari despre referintiele ierarchice nu numai sa iubimu unii pre altii — Romanii pre Serbi, si Serbii pre Romani cá intr'unu gandu sa marturisimu pre Tatalu, si pre Fiiulu si pre Santulu Duchu, Treimea cea de o fintia si nedespartita, ci inca sa dovedimu lumei crestine, ca regularea referintieloru ierarchice facundu-se pe bas'a canóneloru, este recastigarea starei normale a bisericei romane si serbe, in carea eramu politicesce impededcati.

Présantíte sinodu metropolitanu! Soborul ácest'a si prin elu toti Romanii ortodosi din monarchi'a austriaca se dechiará

¹⁾ Actele sínódeloru bisericei gr. or. din Ardelu din au. 1850 si 1860.

serbatoresce inaintea lumii crestine, ca Romanii ortodosi nu vréu sa introduc'a in biseric'a loru nici o nouetate, candu dorescu, cá sa aiba ierarchi'a adeca metropoli'a loru legala nationala, ci vréu numai sa restaure acea metropolia a loru, ce o-au avutu ei pana la a. 1700, déru apoi li s'a opritu politicesce, si s'a subordinatu ierarchiei serbe prin ordinatiuni imperatesci din 30. Sept. si 9. Oct. 1783, in contr'a positiveloru canóne ale bisericeii nóstre ortodose resaritene. Prin urmare Romanii ortodosi din Austri'a dovedescu prin datorinti'a loru pentru restaurarea ierarchiei loru o ascultare fiasca catra canónele si institutiunile cele positive ale religiunei loru, si recastigarea starei ei legale din partea stapanirii politice, de carea amu fostu lipsiti in urm'a sistemii Leopoldine si Iosefine.

Si asié 'díce acestu sobóru, ca Romanii din Austri'a vréu numai sa-si restaure ierarchi'a cea vechia si legiuita, si adeca acea metropolia a loru, dela carea principii ardeleni unguri Bolosudesu si Giu'l'a, si fic'a acestui'a Siarolt'a, si apoi maic'a lui Stefanu I. rege alu Ungariei, au invetiatu a cunósce si a imbratisiá in véculu X. legea lui Christosu, si s'au botezatu la Constantinopolea prin patriarchulu Teofilactu; — carea a avutu episcopi pentru crestinii romani in Cumani'a si pre acesti episcopi Gregoriu alu IX. pap'a dela Rom'a i-au parítu lui Bel'a regelui Ungariei, — carea posede harthi'a lui Antoniu patriarchului Constantinopolei din 13. Augustu 1391, prin carea episcopulu Muncaciu-lui se subordinédia archiepiscopului din Ardelu; — carea a datu lui Mathi'a regelui Ungariei rugare pentru scutirea preotimei din Maramuresiu de decime si alte dari; — carea potrivitu canóneloru trimitea la esarchulu din Bucuresci spre santire pre metropolitii sei, candu acesti'a se alegeau dintre ieromonachi; — pre carea principii ardeleni unguri incepura a o goni, de aceea solii ardeleni din Constantinopolea Ladislau Ciachi si Christoforu Pascu scriu principelui Constantinu Brancovénu, in 21. Aug. 1681, ca religiunea ortodosa resariténa sa aiba dupa obiceiulu celu de mai nainte esercitiu liberu, éru metropolitulu Sav'a, carele este in-arestatu prin guvernulu tiranicu alu lui Apafiu sa se repuna in scaunulu seu cu redobandirea onórei de mai nainte; — carea a avutu in scaunulu seu la Alb'a-Juli'a de metropolitu pre Varlamu la anulu 1688, candu adeca Ardelulu devenise sub corón'a

Austriei, si dupa acest'a pre Teofilu dela anulu 1693—1697, si mai pre urma pre Atanasiu dela 1697—1700; — carea a avutu sic-si subordonate episcopiele dela Vadu pentru Romanii din partea nordica a Ardelului, dela Oradi'a mare pentru Romanii din Ungari'a, dela Silvasiu pentru cei din Hatiegu si Banatu.

Aceste suntu unele dintre acele date istorice, care aráta, ca natiunea romana de legea ortodosa resaríténa a avutu din vechime metropoli'a sa legiuita cu episcopiele acum pomenite, si acést'a va sa o restaure in duchulu bisericeii sale, pentru carea a suferitu góne preste 160 de ani. Natiunea romana din Austri'a basédia pe canónele bisericesci nasual'a sa pentru recastigarea metropoliei sale cu episcopiele pomenite, si adeca: 1. pe can. 34 apost., care renduiesce: cá episcopii unei natiuni sa scia pre metropolitulu loru; 2. pe can. 6 alu sinod. ecum. I, care legiuiesce: cá obiceiurile cele din inceputu si asiediate de s. s. parinti sa se tiena; 3. pe can. 2 alu sinod. ecum. II, care prescrie: cá episcopii sa nu bantuiasca bisericele cele preste hotarele loru; si 4. pe can. 8. alu sinod. ecum. III, care poruncesce: cá dreptatile, cele ce se cuviniu episcopiloru din vechime, sa se pazésca nevatemate.

Aceste impregiurári canonice dela strabunii nostri credite, si pentru noi sante, si in memorialulu aci aclusu din destulu lamurite, suntu acele motive, pe care natiunea romana de legea ortodosa resaríténa din Austri'a 'si basédia dorintiele sale in privinti'a recastigarei metropoliei sale, cu episcopiele ei, si in privinti'a regularei referintieloru ierarhice ale natiunei romane si serbe, si remane cu statornicire pre lânga ele cu atátu mai multu, càci can. 19. alu sinod. ecum. VI. apriatu prescrie: ca precum archiereii, asié si clerulu si poporulu detori suntu a pazi la ori ce nedumerire sant'a scriptura, si invetiaturile sant. parinti, si de acolo a culege intielesurile adevérulei si judecatile.

In ce amaratiune se afli astadi coreligionarii nostri din Hertiegovin'a, Bosni'a si Bulgari'a, càci bisericea si ierarchi'a loru este in stare abnorma prin episcopi si metropoliti greci, cari li se tramitu si li se obrudu din Constantinopolea, si càci cererea loru basata in canóne nu se respectédia, — aceea nu póte fi necunoscutu présantítulu sinodu metropolitanu. Este asié déru in interesulu pacii si alu ordinei bune ierarhice, cá in statulu inal-

tiatului nostru imperatu, pré'naltu carele prin diplom'a din 20. Octom. a. c. data spre regularea relatiunilor interne legale ale religiunilor crestine, — sa nu se provóce astfeliu de amaratiuni prin mesuri ierarchice, care aru silí pre Ramanii din Ungari'a si Banatu la o asemenea opusetiune, precum este a coreligionarilor nostri din dísele provincii turcesci.

Romanii banatieni si-au descoperitu serbatoresce astfeliu de convingere a loru in adunarea loru nationala din Lugosiu la a. 1848, candu capatasera si dela natiunea serba in 5 Maiu 1848 aceea incredintiare fratiésca: ca natiunea serba nu doresce sa aiba nici cátu e unu firu de peru mai multu, decâtu natiunea romana, numai voiesce, cá sa fia fratii loru. Éru Romanii ungureni, si-au descoperitu voi'a loru pentru metropoli'a romana, si pentru ater-narea loru dela acést'a prin soborulu loru eparchialu tienutu la Aradu in a. 1850. Prin urmare dorinti'a natiunei romane pentru metropoli'a sa si episcopiele sale nu numai este urmarea invetiaturilor bisericesci, ci este si o urmare firésca a acelei fratii, ce asemenea o poftesce natiunea romana dela natiunea serba, precum o poftesce si acést'a dela aceea, care fratiá va avea statornicí'a sa pentru toti tempii in coordinarea bisericeloru amendororu natiuniloru pe bas'a canóneloru. Prin urmare natiunea romana doresce a se reorganísá bisericesce asié, precum' este si natiunea serba organizata bisericesce, si precum acést'a o-au castigatu natiunea serba dela stapanirea politica, asié si natiunea romana doresce cá sa nu mai fia impedecata in restaurarea metropoliei sale, si a episcopieloru sale vechi din partea politica, va sa díca: natiunea romana doresce, cá legamentulu celu anticanonicu, ce au octroatu ordinatiunile politice din a. 1783, sa se nimicésca, si in locul aceluí'a sa se infintiedie unu legamentu canonicu, cá apoi amendoua metropoliele ca doue surori bune sa functionedie spre binele vremelnicu si vecinicu alu crestiniloru sei, dechiarându serbatoresce inaintea lumei crestine, ca natiunea romana prin dorintiele sale acestea nu voiesce a vatemá séu a slabi unimea credintiei cei ortodose fatia cu natiunea serbésca; ci vá sa vina cu ajungerea loru la o stare normala cu trebile sale religióse.

Deci pe temeiulu acestoru convingeri bisericesci recuiramu cu tóta cuviinti'a pre présantítulu sinodu metropolitanu, cá sa binevoiasca a asterne Maiestatei sale astfeliu de propuneri pentru

regularea referintielor ierarchice romane si serbe, care sa core-spunda acestor convingeri si dorintie drepte ale natiunii romane, si a mediului mangaierea sufletesca, si a intemeiá pentru totde-un'a iubirea fratiésca, cá acéste doue natiuni, intr'unu gându sa marturisésca pentru toti tempii ortodocs'a credintia resaríténa, séu precum díce unu scriitoriu bisericescu, cá aceste doue natiuni sa pazésca unimea in cele de lipsa, in-tóte cele-lalte libertatea, éru in libertate dragostea!

Pre langa care asteptandu respunsu mangaitoriu, si reco-mendati santeloru rugatinni, remanemu cu adenca cinstire, alu présantitului sinodu metropolitanu. Din soborulu bisericeii orto-dose resarítene a Ardelului, tienutu la Sibiiu in 24, 25 si 26 Oct. 1860. Servi plecati.^{4 1)}

La §. 9. se decise: cá, din privintia la aceea, ca metropol'i'a nóstra cea vechia, si episcopiele ei sufragane au avutu mosiele loru si alte isvóra de veníturi, care in decursulu tempuriloru celoru vitrege, prin mesuri politico-administrative, si in deosebi prin impedecarea metropoliei se perdura, si ca acum ne lipsescu mediulócele spre in-tempinarea lipseloru ierarchice, — sa se astérna la maie-statea sa o préumilita suplica pentru incuviintiarea unui ajutoriu din vistieri'a statului.

La §. 10, din privintia, ca vechi'a nóstra metropolia din Belgradu a fostu inzestrata de principele domnitoriu alu Romaniei Joanu Constantinu Basaraba, in 13 Juniu 1700, cu mosi'a Merisieniloru din tienutulu Argesiului, in Romani'a, care mosía prin apostasi'a metropolitului din urma Atanasiu ó trase éراسi inderétu regimulu Roma-niei — si de vreme ce sinodulu privesce vechi'a metro-polia de esistente: se decise a indreptá o petitiune catra guvernulu Romaniei pentru restituirea acelei mosii, si a rogá pre episcopulu diecesanu de a face pasii cuviinciosi in tréb'a acést'a.

¹⁾ Actelo sínódelgru biser. ortod. din Ardelu tienute in anii 1850 si 1860 p. 114.

Acésta petitiune indreptata catra principele domnitoriu de atunci Alesandru Joanu Cus'a I. este urmatórea:

„Inaltí'a Vóstra, préluminate principe! Este in deobsce cunoscutu, ca biseric'a ortodosa resariténa in provinciile acelea ale monarchiei austriace, care in partea loru cea mai mare suntu locuite astadi de Romani, au avutu pré multu de a suferi dela injuriile timpurilor trecute, fiindu supusa celoru mai mari góne din partea inamiciloru ci, încátu e mirare, ca a esítu cu totulu nevatemata din tóte pericolele acelea. Noi nu ne vomu lasá aici intru enumerarea tuturoru releloru, care-i casiunara ei mai cu séma in vécurile cele mai recente, ci ne tiermurimu numai pre langa aceea, de a atinge, ca biseric'a ortodosa resariténa, de care ne tienemu noi cu evlavia si cu credintia eredita dela stramosii nostri, sub decurgerea periodului celui vitregu de trei sute de ani, si-a perdutu ierarchi'a -sa metropolitana, episcopiele sale, monastirile sale, si tóte averile insemnate ale acestor'a.

Prin multele silintie, ce ni le -amu datu, si prin bunetatea préinduratului nostru imperatu Franciscu Iosifu I. ne ajutá Ddieu in fine, de a ne vedé biseric'a nóstra eliberata de obedíle sclaviei trecute, si de a ne puté restaurá si ierarchi'a metropolitana perduta; càci maiestatea sa c. r. apostolica se indurá pré gratiosu sub 27. Sept. a. c. a resólve: ca préaltu acelasi nu este neaplecatu infintiarei unei metropolii romane ortodose resaritene, in urmă carei resolutiuni imperatesci amu si tienutu in 24, 25 si 26 Octom. a. c. unu soboru bisericescu, pentru elaborarea propuneriloru pe basá canóneloru santei maicei nóstre biserice, care se servésca de temeiu la incuviintiarea finale a cererei nóstre pentru restaurand'a metropolia, deslucindu curatu, ca noi Romanii de religiunea ortod. din Transilvani'a nu voimu a face prin infintiarea metropoliei nóstre nici o nouetate in biseric'a nóstra, ci dorimu numai a restaurá vechi'a nóstra metropolia, ce amu avutu din vechime, si a carei'a esistintia in véculu alu 18 s'a fostu impedeatu politicesce.

Inaltiate Dómne! Fiindu ca biseric'a nóstra din Transilvani'a sub decurgerea vécuriloru alu 16. 17 si 18. a perdutu nu numai mosiile sale metropólitane, episcopesci si monastiresci din tier'a Ardelului, ci inca si mosi'a sa metropolitana numita „Merisieni“

din tîenutulu Argesiului in Tiér'a romanésca, pre carea a fostu daruitu-o metropoliei nóstre vredniculu de aducere aminte principele Joanu Constantinu Basaraba in 13 Juniu 1700. — si fiindu ca acum cu ajutoriulu lui Ddieu, si din iubirea de dreptate a préinaltiatului nostru imperatu amu dobenditu pentru biseric'a nóstra acelu dreptu, in urm'a carui'a i-se cuvine ierarchi'a metropolitana: asié precum ne rugamu totodata de Maiestatea sa c. r. préinaltiatulu nostu imperatu Franciscu Iosifu I., cá sa se indure a resolví din vistieri'a statului unu ajutoriu spre intempinarea chieftuieloru, ce se ceru la o metropolia si episcopieile ei cu privire la trebuintiele ei bisericesci si scolare, — intocma ne luámu indrasnire préumilita, a ne rugá si de Inalti'a Vóstra, ca sa ve indurati a reinnoi pe sém'a acum pomeniteloru scopuri dani'a aceea, pe carea predecesorele Inaltiei Vóstre, fericitul principe mai susu mentionatu, a fostu facutu-o metropoliei nóstre in 13 Juniu 1700 prin mosi'a Merisieniloru din tîenutulu Argesiului.

Noi ne incumetamu a face rugamintea acést'a dupa esemplulu, ce ne dà si fapt'a cea marétia a préinaltiatului nostru monarchu, pré'naltu carele nu numai ca asemnédia din vistieri'a statului ajutore pentru scopuri bisericesci si scolare fara deosebire de religiune, ci inca concede, cá crestinií din monarchi'a sá sa póta ajutori pre coreligionarii loru si in afara de monarchi'a austriaca, precum si cá acciasi sa póta primi ajutore dela coreligionarii loru si din afara de Austri'a.

Noi marturisimu, ca amu fi pecatuitu asupr'a interesului santei maicei nóstre biserice din Ardelu, de nu amu fi cutediatu a ne rugá de Inalti'a Vóstra pentru susatinsulu ajutoriu; càci in casulu contrariu amu fi aretatu, cá-cum noi n'amú fi incredintiatu despre o asemenea simpatia crestinéscá din partea coreligionariloru si connationaliloru nostri, de care crestinií austriaci de alte religiuni se bucura din partea coreligionariloru loru din alte tieri afara de Austri'a,—si despre care simpathia noi cu atât'a suntemu mai incredintiatu, cu catu vedemu, ca atâtu betranii, catu si contemporanii din tierile Inaltiei Vóstre totu-de-un'a s'au distinsu, si se distingu intru astfelu de ajutore.

Remanendu cu cea mai adenca reveríntia, avemu onóre a ne subserie, ai Inaltiei Vóstre, cei mai umiliti servi. Din soborulu

bisericeii ortodoxe resaritene din Ardelu, tîenutu in 24, 25 si 26 Octomvre 1860.“

La §. 12 se decise: cá la intemplare, cându n'aru urmá resolutiunea dorita in privinti'a restaurarei metropoliei pana la s. Georgiu 1861. présanti'a sa par. episcopu negresítu sa conchieme éراسi sinodulu diecesanu pe duminéc'a Mironositielorú, adeca pe 8. Maiu 1861. spre a se consultá pentru cele ce se voru aflá de lipsa a se urmá mai departe.

La §. 13 se decise: a se comunicá tóte lucràrile acestui sinodu episcopului Bucovinei si sinodului diecesei bucovinene.

X.

Deputatiunea din 1862, pentru restaurarea vechiei metropolii a Transilvaniei.

Intr'aceea metropolitulu serbescú Raiacici, unulu dintre cei mai mari contrari ai restaurarei metropoliei romane, — cáci de-si in procliamatiunea sa din lun'a lui Maiu 1848, indreptata catra Romani, recunoscuse si elu dreptulu acestor'a pentru de a-si avé si ei metropolí'a lorú nationala, si le promisese a le spriginí si din parte-si realizarea dorintiei acestei'a, mai pre urma inse, netienendu-si cuventulu, voiá cu tóta tari'a, cum vediuramu din petitiunea lui catra imperatulu si din polemiele diuaristice, — voiá dícemu a'si subordiná sie-si diecesele romane a Ardelului si a Bucovinei, denegandu-le totu dreptulu canonicu si istoricu alu metropoliei romane, — murí, si partea serba necesitata de acésta impregiurare, incepù deja a se ingrigi si a intreprende pasii necesarii pentru alegerea noului lorú metropolitu.

Acum dara vení momentulu celu mai oportunu pentru Romani, cá cu puteri noue sa staruiasca si ei pentru separarea totale a ierarhiei lorú de cea serbésca, sa stáru-

iasca dicemu cu totu adensulu pentru restaurarea cea multu dorita a vechiei loru metropolii. Inceputulu miscaminteloru in asta directiune se facu in publicistic'a romana si serba, dupa aceea si in diuaristic'a straina, si ambele parti luptara cu multu focu. Trebuie inse sa marturisimu, ca cu viue placere observara Romanii, ca din partea serbesca mai numai clerulu si cu deosebire episcopatulu serbescu era contr'a tendentiei celei juste a Romaniloru, staruindu cu cerbic'a pre langa nesuintiele loru de subjugare; era mirenii serbi din contra incepura si ei a se convinge si a recunósce dreptulu Romaniloru si a se si dechiará pentru acest'a, adeca pentru separarea Romaniloru de catra Serbi respective pentru restaurarea metropoliei romane. Ce era deci mai firescu, sub atari circumstantie, decatu cá Romanii sa nu participe nici decum la congresulu serbescu pentru alegerea metropolitulu celui nou, ci sa urgedie cu o incordare si mai mare resolvirea supliceloru loru celoru multe pentru restaurarea metropoliei romane, incuviintiarea unui congresu nationalu romanu si alegerea metropolitulu loru romanu la acelu congresu. Astfeliu se si urma, multiamita interesarei celei vîi si purtarei celei solidarie a Romaniloru!

Initiativ'a in privinti'a acést'a o luà, intre fratii banatieni si ungureni, Andreiu de Mocioni prin urmatórea manifestatiune diuaristica:

„Timisiór'a, 1. Ianuaru 1862. Ortodocsi'a nóstra si Carlovitulu. Unu cuventu ocasionalu catra Romanii dreptu credinciosi din Austri'a.

„Credu ca nu mai esista romanu dreptu credinciosu in imperati'a Austriei, carui sa nu fia cunoscute si semtíte fatalele urmari ale necanonice si nefirescei nóstre legature de ierarchi'a serbesca din Carlovitiu.

Sant'a nóstra biserica, dupa cuventulu mentuitoriului, dupa invetiatur'a apostoliloru, dupa prescriptele concilieloru ecumenice — biseric'a popularia si nationala, prin Carlovitiu devenise insti-

tutu de propaganda străina, si într'o parte mare e inca si adi unu monopolu de interese nationale si materiale straine. Asié nu mai pôte remané!

In politica si preste totu in cele lumesci — pôte unulu si altulu sa aiba dreptu de a dispune cu noi dupa arbitriulu si interesulu seu, cu noi cei materiali si trecatori, prin puterile sale materiale si trecatóre; déru in beserica, unde omulu apăre — nu cá supusu, ci cá créstinu liberu, cá spiritulu, aci numai orbi'a si ticalosi'a nóstra propria a potutu si mai pôte sa ne subjuge voiei, interesului si capritiului strainu!

Voi'a nóstra, interesulu nostru celu suflétescu, dorinti'a nóstra cea prea legitima — aceste din plansorile si petitiunile cele multe, ce de vre o 30 de ani incóci facuramu in acésta privintia, suntu destulu de cunoscute tronului, patrielorú nóstre diferite si gubernielorú lorú, ba suntu cunoscute — sum convinsu — si coreligionarilorú nostri frati serbi.

Diet'a unгурésca din 1847/8 in articolulu seu de lege XX. §. 8. luase într'o parte o notitia provisoria despre aceste, déru—fara resultatu.

Guvérnulu imperatescu, anume celu mai pocitu alu lui Schmerling-Bach, pre candu in organulu seu de publicitate „Oesterreichischer Correspondent“ din 28 Martiu 1851 nr. 85, refusà cu indatinatulu seu cinismu numerósele nóstre petitiuni si plansori politico-nationale, la urma nu potú marturisi, ca preten-siunile nóstre in privinti'a bisericeii si scólorú nóstre, anume rogarca nostra pentru despartirea de ierarchi'a serbésca, in privinti'a administrativa, si pentru infintiarea unui sinodu generalu romanu, este deplinu drépta si intemeiata si pôte asteptá desle-garea multiamitóre.

In fine insasi maiestatea sa pré înduratulu nostru imperatu ne asicură prin altissim'a sa resolutiune din 27 Sept. 1860, data la rugarea celoru trei consilieri imperiali romani, cumca nu e in contr'a restaurarei metropoliei nóstre nationale, asiédéra despartirei nóstre de Carlovitiu; asemenea in altissimulu autografu din aceeasi di catrà patriarhulu Raiacici demandà maiestatea sa pré gratiosu, cá din tienendulu sinodu sa se faca propusetiune motivata prin canóne — spre multiamirea lipseloru si intereseloru ale romanilorú; éru in punctulu alu treilea, totu in acestu pré

naltu autografu se enuncia lamuritu, ca romaniloru din diecesele Ardelului, Timisiórei si Versietului debe sa se concéda cuvenita representatiune la congresulu nationalu.

Bá chiaru si celu mai mare antagonistu alu nostru, de currendu reposatulu patriarcu alu serbiloru — recunoscuse in prochiarnatiunea din Maiu 1848 dreptulu romaniloru de a avé metropoli'a loru nationala, si promisese a ne partini realisarea acestui dreptu; déru durere, ca nu-si tienù promissiunea, dupa cum de comunu dintre archipastorii nostri serbi mai nici unulu nu afla de lipsa a-si tiené vorb'a data romaniloru !

Noi romanii dreptu credinciosi din Austri'a, in numeru de doue milióne de sufete, putemu díce, ca mai bine cá de unu seculu si jumetate suntemu — de si nu dupa dreptu si dreptate, dara in fapta — fara metropolitu; unu lucru pre cátu de daunosu pentru propri'a desvoltare si fericire a poporului romanu, pre atát'a de stricaciósu in consecintiele sale pentru statulu publicu séu patri'a intréga; catra acést'a unu lucru cu totul anormu in biseric'a nóstra.

Pana la a. 1848 archiepiscopii Carlovitiului, carii intr'o fórte micutia si precaria parte se alegú si prin concurinti'a romaniloru, purtau si titlulu de metropoliti ai „Natiunei Romane;“ éra dela acelu anu incóce, de cându archiepiscopulu Raiacici prin o adunare de poporu curatu serbéscu se prochiarnà si prin monarcu se recunoscù de patriarcu, elu depuse chiaru si acelu titlu, numindu-se acum — precátu sciú eu — „patriarcu tuturoru serbiloru, bulgariloru si alu Iliricului.“

Deci repausandu acum patriarculu serbiloru, baronulu de Raiacici, carele de si nu dupa dreptu si dreptate, nu in intielesulu s. scripture si alu canóneloru, daru prin puterea luata dela stapanirea lumésca si pe temciulu fiptiunei politice, cá cum densulu aru fi fostu si alesulu romaniloru, in fapta esercea drepturile cuvenite metropoliei romane, fara inse a implini si datorintiele aceleia, — sum convinsu, ca in totu dreptu credinciosulu romanu desteptu si onestu trebuie sa se nasca intrebarea: „Ce se faca, cum sa se pórté romanii fatia cu obvenind'a nou'a alegere de patriarcu, ori archiepiscopu si metropolitu alu Carlovitiului?“

Combinandu eu acést'a intrebare seriósa, cum merita ea, si consultandu-me asup'ra ei si cu alti barbati de autoritate si com-

petintia, aflu de lipsa a comunicá aice parerea, ce - mi formaiu in acésta privintia, lamurindu-o pe fatia fara tóta reserv'a.

Eu socotescu, ca alegerea pentru scaunulu vacantu se va face cá pana aci, adeca in conformitate cu §. 63 alu rescriptului dechiaratoriu din a. 1779, va sa dica, prin congresulu „Nationis Illyricae.“ Se póte ca alegerea sa remana strensu langa privilegie si rescripte, desemnandu adeca numai archiepiscopulu si metropolitulu, pre carele apoi grati'a monarchului l'aru insestrá érasu cu titlulu de „Patriarchu“. Pentru noi totu atata. —

Deci sa vedemu cine, si cum este chiamatu a luá parte la acésta alegere, — firesce dupa normele anormale de pana acum, fiendu-ca altele deocamdata nu avemu, precum nici sperantia de a esoperá atari pe usioru.

Mai nainte observámu, cá dieces'a Transilvaniei si cea a Bucovinei, de si Carlovitiulu pretinde, bá si deprinde intru câtvá asupr'a loru supremati'a metropolitana, la alegerea acést'a nu iéu parte de feliu; pentru-ca, de si la actele de alegere din anii 1790, 1837, si 1842 fusesera chiamati si episcopii din Ardelu si Bucovin'a, daru nici in lege nici in fapta nu se afla urma despre participarea loru lá acele alegeri, apoi si acelu faptu istoricu, ca la alegerile din a. 1744 si 1749 Brasiovulu trimisese câte doi ablegati, fú si remase fara totu efeptulu positivu de dreptu; de unde urmédia, ca supremati'a Carlovitiului acestoru diecese romane, cu mai multu cá unu milionu de romani, e curatu impusa si sustienuta cu puterea, fara nici unu temei de dreptu politicu ori canonicu; de unde se intielege, ca continuarea ori perenarea acestei anormitati, acestui abusu violinte, aru fi unu pecatu strigatoriu la ceriu — mai alesu pentru romanii, cari s'aru invoii si aru conlucrá la ea.

La alegerea capului metropolitanu din Carlovitiu concurgu urmatórele siepte diecese: a Aradului, a Baciului, a Budei, a Carlstadtului, a Pacratiului, a Timisiórei si a Versietiului, precum si archidieces'a Carlovitiului.

Aceste diecese tramiu tóte laolalta 75. de deputati alegatori, 25 din cleru, 25 din militia si 25 din civili, cari toti formédia congresulu „Nationis Illyricae.“ Alegerea acestoru deputati se face prin diecese sub conducerea si supraveghierea episcopiloru, cari prin urmare, anume in privinti'a clerului si civililoru, au

ocasiune a exercită cea mai deplina incurgere la acestu actu momentosu. Daru acésta anomalia — tréca, duca-se, inse sa vedemu cum se repartiescu acesti 75 de deputati asupr'a sengu-raticelorù diecese.

Dieces'a Aradului alege 3. din cleru si totu atâti din civili; dieces'a Baciului 3 din cleru, unulu din militia si 4 din civili; dieces'a Budei 3 din cleru si doi din civili; dieces'a Carlstadtului 3 din cleru si 10 din militia; dieces'a Pacratiului 4 din cleru 6 din militia si 3 din civili; dieces'a Timisiórei 3 din cleru, 1 din militia si 4 din civili; dieces'a Versietului 3 din cleru, 2 din militia si 5 din civili; in fine archidieces'a 3 din cleru, 5 din militia si 3 din civili.

Asié daru diecesele mai mari si locuite de unu milionu de romani, adeca dieces'a Aradului cu vre o 440,000 de suflete, a Timisiórei cu vre o 400,000 de suflete, si a Versietului totu asié de mare, aceste trei diecese ce cuprindu mai multu cá jumetate din intréga provinci'a si poporatiunea, ce ié parte la alegere, abiá suntu reprezentate la actulu alegeri nici cu a trei'a parte din iutregulu numeru alu deputatiloru. Anume dieces'a Aradului, carea are celu mai mare numeru de romani si celu mai micu de serbi (cá la 4—5000) ea se representa numai prin 6 deputati: a Timisiórei, sub carea suntu impartiti cá la 300,000 romani, se representa cu 9 si Versietulu, ce numera sub sine mai multi romani, si abiá vre o 40—50,000 de serbi, se representa cu 10 deputati la congresulu „Nationis Illyricae,” incátu déca romanii la alegerile de deputati, ce se facu in aceste diecese, s'aru respectá deplenu, dupa cea mai strensa dreptate, ei totusi in totalitatea loru de preste unu milionu de suflete, n'aru puté fi reprezentati decátu cu vre o 15 barbati de ai sei; in fapta inse nici odata pana acum n'au fostu reprezentati la congresele din Carlovitiu cu mai multi decátu 5—6. membri, fiindu ceilalti pana la 70 de deputati serbi, asié dara reprezentantii minoritatii serbesci cam de 900,000 de suflete.

Bine, dieces'a Aradului de 440,000 suflete — cu 6 — dieces'a Budei de 40,000 suflete — cu 5, — a Pacratiului de vre-o 100,000 suflete — cu 13, dîcu treisprediece membri reprezentate dupa normele custatóre la adunarea din Carlovitiu, ori nu e acést'a o satira, o ironia in s. Biserica! ori nu sémena acést'a

cá ou cu ou, cu reprezentatiunea politica a natiunei romane din Ardelu pana la a. 1848, o reprezentatiune adi condamnata de tóta lumea si desavuata prin insusi imperatoriulu!

Déca omulu cu minte si cu consciintia combina mai adencu acésta ironica reprezentatiune a romaniloru aci in congresu, si ié in consideratiune, cumca cam totu asié de ironica e reprezentatiunea nóstra si in celelalte sfere bisericesci, nu póte a nu deveni la supunerea si credinti'a, ca, decumvá autorii, normatorii si sustienetorii acelei'a nu voru fi fostu, ori nu suntu condusi de celu mai spurcatu spiritu alu nedreptatii, ei cu buna séma 'si voru fi facutu calcululu numái cu privintia la serbi, lasandu pe romani la o parte, in voi'a loru libera, de a-si cautá ei insii de sine, candu 'si voru deschide ochii si le va veni bine.

Acést'a mi se pare a urma chiaru si din nomenclatiunea „Nationis Illyricae;“ pentru ca, dupa cum tóta lumea scie, romanii nici cându n'au purtatu numele de ilirici, nici n'au formatu parte intregitóre a natiunei ilirice ori serbesci. De alta parte si aceea e adeveratu, ca proprie nici serbii nu sunt „iliri“ si ca in seculii trecuti — dupa cum vedemu din o multíme de acte istorice, sub „iliri“ se intielegeau in Austri'a popórale ortodocse preste totu; daru paremi-se aci regimulu bisericescu facú cu nomenclatiunea de „natiune ilirica“ chiaru asié escamotagiu in favórea natiunei serbesci, cá si regimulu tierci din „Ungari'a,“ si „natiunea ungarica“ in favórea sementiei magiare!

Fie cum va fi, atata e securu, ca omu cu minte si de omenia nu póto afirma, cumu-ca in congresulu „Nationis Illyricae,“ ce dupa rescriptulu dechiaratoriu e chiamatu a alege pe arhiepiscopulu si metropolitulu Carlovitiului, cele doue milióne de romani ortodosi din imperati'a Austriei — aru fi câtu de câtu reprezentate, cu atátu mai pucinu dupa dreptu si dreptate, cuviintia si santele principie ale bisericei. Deci dara unu crestinu bunu nici aceea va afirma, cumca acelu arhiepiscopu si metropolitu, ori patriarchu — dupa canóne, dupa adeveru si dreptate — aru fi metropolitulu romaniloru si aru avé potestate lagale asupra loru.

Din tóte acestea dupa cuprinderea mea resulta, ca romanii au totu cuventulu si cea mai santa datorintia catra sine si fericiirea sa, cá, déca s'aru cere sa concure si ei la alegerea noului arhiepiscopu si metropolitu, ori patriarchu din Carlovitiu, acést'a

ei sa o faca de buna voia (sila fisica aci nu póte existe) numai asié, déca li se va concede tuturoru, adeca si celoru din diecesele Transilvaniei, si Bucovinei, si celoru din a Aradului, Timisiórei si Versietiuului — unu dreptu proportionatu si intru tóte conformu cu alu fratiloru serbi; altmintrea nici decum.

Deci déca prin grati'a imperatului, in urm'a nenumeraloru nóstre plansori si rugari, ce voru fi jacundu si acum sub pulberele cancelarielor centrale, ni s'aru face deplina dreptate, atunci noi — credu ca ne amu servi de voturile nóstre precumpanitóre — spre a ne alege metropolitulu nostru propriu, nationalu, lasandu fratiloru serbi in liber'a loru voia de a'si alege ei siesi capu bisericescu, patriarchu ori metropolitu — dupa placulu seu, si realisandu in acestu tipu cându-va despartírea administrativa a ierarchiei nóstre de cea serbéscá, fiindu ca intentiunca si dorintí'a nóstra nici a fostu nici póte fi, cá sa domnimu noi prin majoritatea nóstra asupra altor'a, precum domnira si domnescu ei cu minoritatea de seculi asupra nóstra.

Firesce, ca mai bine, mai potrivit si mai folositoriu aru fi, déca grati'a imperatului aru decreta de locu in fapta acésta despartíre, si ne aru convoca pre noi romanii din tóte diecesele nóstre din monarchia spre a ne organisa ierarchi'a, diecesele si scólele nóstre, si a ne alege metropolitulu nostru. Spre astfelu de gratia inca aru avé altissimulu locu — mai vertosu din partea diecesei ardelene si aradane — destulu de momentose sustrate, si eu sum convinsu, ca prédemnií capi ai acestoru diecese n'aru lipsi a face si mai departe tóte câte s'aru recere spre ajungerea acestui maretiu si santu scopu.

In fine, déca, fara a ni se face intr'un'a séu alta forma dreptate, unulu séu altulu dintre noi prin influinti'a episcopiloru aru fi chiamatu a luá parte la alegerea patriarchului ori metropolitului din Carlovitiu, eu credu cumca aru fi o mare sminta, ba chiaru pecatu a urma unei atari chiamari; pentru ca dupa sperinti'a de tóte dilele neamicii nostri, de cari avemu câta frundia si iérba, chiaru asié aru apuca a demustra inaintea lumei, cumca patriarchulu serbescu e alesu si prin reprezentantii romaniloru, si asié dara are suprematia legitima si asupr'a loru, precum ii vedurámu decurendu intarindu, cumca uniunea Transilvaniei cu Ungari'a s'a facutu cu invoirea romaniloru, fiindu ca la diet'a

transilvana din a. 1848 între 350 de magiari luara parte si vre o doi romani!

Éru neluandu romanii nici câta parte la alegere in Carlovitiu rezultatulu va fi dupa socotél'a mea:

1. Ca alesulu antiste serbescu nu va avé de feliu cuventu de a'si aroga suprematia peste romani; si — póte se va si sfii de lume si teme de Dumnedieu a usurpa un'a cá aceea.

2. Noi amu fi aretatu inaintea lumii cu fapt'a, ca suntemu toti unulu cá altulu petrunki de dreptulu si interesulu nostru spiritualu, precum si resoluti a nu ni-lu mai calcá acest'a in picióre odata cu capulu.

3. Prin acést'a s'aru lamuri inaintea lumii si a cuviosului nostru imperatu, cumca doue milióne de romani, crestini buni si supusi credenciosi, suntu fara regimu si representatiune suprema in sant'a loru biserica; cari impregiurari tóte prin natur'a loru cea impunatóre, mi se paru pré calificate, de a ne apropia si conduce la scopulu vechieloru nóstre pré legitime oftari si dorintie, adeca la total'a despartire administrativa a bisericeii nóstre nationale de cea serbéscá nationala. Andreiu de Mocioni.“¹⁾

Dupa acestea se tienura in Timisiór'a doue conferintie din partea barbatiloru nostri intieliginti din diecesele Aradului, Timisiórei si Versietiuului, in frunte cu episcopulu Aradului Procopiu Ivacicoviciu, un'a in 21. Ianuariu si a dou'a in 10 Februaru 1862. in privinti'a modalitatiei de procedere in afacerea metropoliei facia cu fiitoriulu congressu serbescu, la care si anumitu la cea d'intâiu se staverira urmatórele punte:

1. „Nici o comuna romana, prin urmare nici unu Romanu sa nu ié parte la alegerile pentru congressulu serbescu, deci fiesce cu atátu mai pucinu la alegerea metropolitului serbescu; 2. sa se substérna o petitiune la inaltulu tron prin o deputatiune generala, carea va mediloci reinvierea vechiei nóstre metropolii si spre acestu scopu concederea tienerei unui congressu bisericescu, compusu din cleru si mireni; 3. congressulu sa aléga din

¹⁾ „Telegrafulu Romanu“ nr. 4. din an. 1862.

senulu seu o comisiune, carea luandu intielegere cu comisiunea delegata de congresulu serbescu, va starui sa inlesnésca lucrările pregatitoare spre infintiarea despartirei noastre administrative ierarhice, intielegunduse de sene, ca legatur'a dogmatica remane neclatita in eternitate; éru 4. deputatiunea generala constatatoare din reprezentantii tuturor Romaniloru ortodosi din imperiulu austriacu sa se conduca de eselenti'a sa episcopulu baronulu de Siagun'a, carele, comunicandui-se cele decise, sa se poftésca a se pune in fruntea deputatiunii.“

Dupa contielegerea precavuta cu episcopulu bar. Siagun'a, se tienù a dou'a conferintia, cum se amenti, iu 10 Febr. la carea acurse unu numeru asemene de insemnatu din clerulu si laicii prementionatelorui trei diecese, la carea pre langa puntele staverite mai susu se mai adausera inca si acestea :

1. „Comunitatile romane ortodoxe din Banatu voru alege unulu séu doi reprezentanti generali, insarcinandu-i, cá neintre ruptu si in tóte casurile sa se consantiésca increderei puse intr'insii, si-i va provedea cu credentionalie; 2. comunitatile cele mai insemnate potu alege si ablegati locali, cu scopu dé a luá parte la substernerea petitiunei generale, si-i va provedea éراسi cu credentionale; 3. adunarea insufletita pentru caus'a acést'a a aflu de bine, cá membrii deputatiunei sa grabésca cu plocarea catra Vien'a, si a decisu prin urmare, cá toti membrii deputatiunei sa sosésca pe sér'a de 8. Martiu c. n. in Vien'a.“

Cu conclusele acestoru conferintie respective cu trimiterea unei deputatiuni generale, din tóte partile romane, la Vien'a, pentru solicitarea incuviintiarei si implinirii dorintieloru romane celoru drepte in privinti'a bisericeasca, se invoira, de sene intielegundu-se, toti romanii cu cea mai viue placere si mangaiere, si facundu-se pregatirile cele necesarie deputatiunea proiectata se si alese, sub conducerea episcopului bar. Siagun'a, in tóte partile romane.

Acésta deputatiune, despre carea se póte díce cu totu dreptulu, ca a fostu cea mai numerósa si mai respectuósa decâtu tóte deputatiunile romane, câte le vediù

Vien'a mai nainte, — sosit la Vien'a in 24. Februarium c. v. 1862, in diu'a in carea tocma plecase imperatul la Veneti'a, unde avea sa petreca tempu mai indelungatu. Se tienura deci conferintie din partea deputatiloru ca: ce sa se faca?—ducese-voru si ei la Veneti'a? astepta-voru re-inturnarea imperatului? ori sa se asterna petitiunea archiducelui locutienetoriu? In fine se decise cea din urma, si asiã in $\frac{3}{15}$ Martiu 1862. toti deputatii in corpore, sub conducerea episcopului bar. Siagun'a, se infacisiara la archiducele Rainer, locutienetoriulu imperatului, si-i imanuara prin desterulu loru conducatoriu si pre lãnga o vorbire din partea acestui'a urmatórea petitiune:

„Maiestatea Ta c. r. apostolica! Dómne pre indurate! Urmandu impulsulu sentieminteloru desceptate in noi din convictiune religiósã si considerandu urgentea provocare indreptata catra noi din partea conationaliloru si coreligionariloru nostri, cutediãmu a stã cu tóta veneratiunea inaintea pre naltulu tronu alu maiestetei tale c. r. apostolice si a ne roga cu genunchii plecati pentru reasiedierea in starea de mai nainte a ierarhiei nóstre bisericesci, suprimate in fapta prin fatalitatea temporiloru si mesurele politice.

Inainte de tóte ne sentimu indatorati a observã si a dechiarã cu tóta umilitatea, ca noi prin acésta rogaminte a nóstra, precum arãta si formularea ei de mai susu, nici in cerculu bisericeii nóstre generale ori locale, nici in statu nu ceremu vre o pusetiune noua si neavuta pan'acum, ci dorimu a recastigã numai o positiune, ce din privintie politico-administrative de unu indelungatu síru de ani in fapta ni s'a luat, dara ni se cuvine dupa dreptate din vechime.

Motivele acestei preumilite rugari a nóstre sunt urmátórele:

1. cá sa cascigãmu o pusetiune regulata canonica in bisericea si patri'a nóstra cá crestini de religiunea resariténa, — acea pusetiune, ce odinióra, si anume din tempurile cele mai vechi, o amu avutu si numai in véculu alu 18. o amu perdutu in urm'a sistemii de persecutiune bisericesca de pe atunci;

2. că sa documentăm Maiestatii tale c. r. apostolice de nou, ca noi pierderea constitutiunii noastre canonice bisericesti inca si astadi, dupa 170 ani, o semtîmu din adenculu inimei si ca acea durere nu s'a alinatu, pentru ca relele provenitóre de acolo suntu nesecatóre, rapindu-ne liniscea sufletului si a consciintiei;

3. că noi Romanii de biseric'a orientala facia cu coreligionarii nostri Serbi sa castigamu o pusetiune regulata amesurata canóneloru bisericesti;

4. că noi pe temeiulu pusetiunei, ce o va dobandi religiu-nea noastră dupa dreptulu de statu, sa ne impartasimu de acelea-si drepturi si libertati, in a caroru pusetiune asigurata se afla neconturbati coreligionarii nostri serbi pe temeiulu privilegieloru celoru date loru;

5. că sa ne putem bucurá nu numai de libertatea aceea individuala in consciintia si cultu, dupa carea ne stá in voia, a ne tiené ori a nu ne tiené de religiu-nea noastră strabuna, — ci si de libertatea comuna in statu, cu dreptulu adeca de a organisá, administrá si conduce cu autonomia afacerile bisericesti si scolare in spiritulu canóneloru bisericesti subt o supraveghiare regulata prin lege din partea statului; in care privintia de altmintrea cum mai serbatoresce dechiaramu aici, ca prin recastigarea vechiei noastre administratiuni bisericesti unimea sfintei, ecumenice si apostolice noastre biserice si a dogmeloru ei facia cu ceilalti frati de credintia ai nostri fara deosebire de nationalitate, si asié si facia cu coreligionarii nostri serbi si cu ierarchi'a loru, nu voimu nici a o stricá, nici a o slabi, din contra dorim in intielesulu institutiuniloru bisericesti o pusetiune coordinata, metropoliei carlovitene;

6, că sa ne eliberamu de apesarea decreteloru de curte din 9 si 30 Octomvre 1783 si a celui din 8 Decembre 1786, prin care se renduira urmatórele: „Privilegiel natiunei neunite transilvane nici decátu n'au de a se face unele cu ale natiunei illirice din Ungari'a — ¹⁾ Episcopulu transilvanu dela tóte privilegiel, de

¹⁾ „Privilegia non unitae nationis transsilvanicae iis illyricae nationis in Ungaria penitus uniformanda non esse.“

care se bucura natiunea illirica in Ungari'a, va fi eschisu ²⁾ — Episcopii din Transilvani'a si Bucovin'a au de a stá sub metropolitulu din Carlovitiu intocmai cá toti ceilalti episcopi neuniti, afara de acele obiecte, care, amesuratu privilegielu ei, se potrivescu numai pentru natiunea illirica.

Pentru delaturarea acestoru mesuri politice indrasnimu a ne rogá cu atátu mai vertosu, caci legea ungarica de tíera din an. 1791 statoresce libertatea religiunei fara deosebire de natiunile, ce marturisescu credinti'a bisericei nóstre si concede neconditionatu indreptatírea „de a castigá si stapani bunuri si de a purta tóte diregatoriele asemenea celorulalti cetatieni; ³⁾“ éru articolulu de lege transilvanu 60 din a. 1791 suna asié: „Religiunea orientala de ritulu grecescu neunitu, carea dupa legile acestei provincii pan'acum fú numerata intre religiunile suferite, prin puterea articolulu de fatia se intaresce in liberulu seu exercitiu; ⁴⁾“ cu cátu mai departe prénaltiatá Maiestatea Ta in patent'a imperatésca din 31 Decembre 1851 a-i prochiamatu, ca ori ce biserica recunoscuta prin lege o vei sustienea si scuti in dreptulu exercitiulu comunu publicu alu religiunei, apoi in autonomic'a administrare a afaceriloru ei, precum si in posesiunea si usuarea instituteloru, legatelor si fonduriloru ei, si cu cátu in fersitu e cunoscutu in comunu, ca nici o biserica crestinésca din privinti'a nationalitatii nu face vre o deosebire intre credinciosii sei, de aceea si fiacare membru alu unei religiuni are asemenea dreptu la tóte darurile si dreptatile bisericesci, ori dupa doctrin'a teologica: „Christosu este capulu, cu care credinciosii cá membre ale trupulu stau in cea mai intima comunitate cu Ddieu si intre sine cá fratii“.

Incátu inse pré umilit'a nóstra rogare conditionéda o modificare a ierarhieii de pana acum a bisericei nóstre din Austri'a, noi suntemu petrunci de acelu adeveru, ca restituirea in starea

²⁾ „Episcopus transilvanensis ab omnibus, quibus natio illyrica in Hungaria fruitur privilegiis, exclusus erit.“

³⁾ „Acquirendorum et possidendorum bonorum ac gerendorum omnium officiorum ad instar reliquorum regnicolarum.“

⁴⁾ „Religio orientalis graeci ritus non unita, quae juxta leges hujus provinciae hactenus inter toleratas religiones recensita fuit, vigore praesentis articuli in libero suo exercitio confirmatur.“

administrareii bisericeii nóstre esistate pana la a. 1700, ce o ceremu noi, e o urmare firésca a asiediaminteloru nóstre positive bisericesci si a legiloru patriei, precum si o consecintia naturala a principieloru moderne de statu, ce le - ai prochiarnatu Maiestatea Ta pentru tóte popórele si religiiunile crestinesci, si ca rogarea nóstra in caus'a acést'a are o basa morala, carea, portata do necessitatea regularei canonice a referintieloru nóstre bisericesci, infacisiadia consciinti'a generala a amendororu nationalitatiloru, ce se tienu de biseric'a acést'a, despre carca in cei treispre-diece ani din urma s'au substernutu regimului Maiestatei tale mai multe rugaminti, in urm'a caror'a se intemplà apoi, de Maiestatea ta la pre umilit'a rugaminte a celoru trei consiliari straordinari imperiali de nationalitate romana, a episcopulu Andreiu baronu de Siagun'a, Andreiu Mocioni de Fenu, si Nicolau baronu de Petrino, te-ai induratu a emite o pre'nalta resolutiune in 27. Sept. 1860, pentru noi plina de mangaiere, si a dechiará, ca Maiestatea Ta redicarei unei metropolii pentru Romanii bisericeii orientale nu esci neaplecatu.

Teoriele positive, ce privescu la necesari'a regulare a ierarchiei nóstre bisericesci, se basédia pe urmatórele canóne:

1. pe canonulu 34 apostolescu: „Episcopulu fiescecarei natiuni sa cunósca pre celu d'intaiu intre ei.“ ¹⁾

2. pe can. 6 alu soborulu ecum. I: „Obiceiurile vechi sa se pestredic.“ ²⁾

3. pe can. 2. alu soborulu ecum. II: „Episcopii in biserica afara de diecesa si peste hotarele ei sa nu ésa, nici sa amestece bisericele;“ ³⁾

4. pe can. 8. alu saborulu ecum. III: „Drepturile fiacarei provincii, sa se pastredic curate si nevatemate, ce le are dela inceputu de multi ani mai nainte, dupa obiceiulu, ce l'au pas-tratu din vachime.“ ⁴⁾

¹⁾ „Episcopus unius cujusque gentis oportet scire, qui in eis est primus.“

²⁾ „Antiqui mores servantur.“

³⁾ „Episcopi ultra Dioecesim in Ecclesias extra suos terminos ne excedant, nec Ecclesias confundant.“

⁴⁾ „Unicuique Provinciae pura et inviolata servantur jura, quae ab initio et multis retro annis habet secundum Consuetudinem, quae jam olim servata est.“

Acestea suntu canónele despre ordinea ierarchica; éru in câtu tiene de puntele de vedere istorice si cele de dreptu de statu, ne luamu indrasnéla spre lamurirea loru a ne provocá:

- a) la ordinatiunea patriarhului constantinopolitanu Antoniu, din 13. Augustu 1391, prin carea episcopulu din Muncaciu se subordinédia metropolitulu din Ardelu;
- b) la diplomele regiloru: Mati'a din a. 1479 si Uladislau din a. 1491 si 1494;
- c) la adeverulu acel'a, ca noi inca in a. 1688, cându s'a incorporatu Ardelulu cu Austri'a, si inainte de venirea Serbiloru si de infintiarea metropoliei corlovitiene, ceea-ce s'a intemplatu la a. 1690, amu avutu metropolitii nostri in Ardelu, si anume pre Varlaamu, dupa mórtea acestu'a din a. 1693 pana la a. 1697 pre Teofilu, si dela a. 1698 pana la a. 1700 pre Atanasiu, asié dara, inca sub imperatii Austriei, trei metropoli, dintre care celu din urma a trecutu la unire, si noi in urm'a acelei intemplari amu fostu impedecati din partea politica de a intregi scaunulu metropolitanu, fiindu ca s'a crediutu, ca crestinii voru urmá esemplulu metropolitulu loru. Dupa ce inse acést'a nu s'a intemplatu, s'a octroatu, dupa 65 de ani adeca in a. 1765, pentru Ardelu unu episcopu; éru coreligionarii si conationalii nostri din Ungari'a si Banatu s'au ignoratu cu totulu in privinti'a bisericésca, lasanduli-se in voia, in trebile loru spirituali, a merge séu a nu merge la episcopii serbesci, cari se asiediasera intr'acca in Aradu, Timisiór'a, si Caransebesiu-Versietiu; in chipulu acest'a fura siliti Romanii gr. orientali, ce numera mai multu cá doue milióne, a veni pana la alte tempuri mai fericite sub metropoli'a din Carlovitiu si episcopatele ei serbesci, care s'au infintiatu pentru abiá mai multu cá 6—7 sute de mii sufiete de nationalitéa serbésca!

Este asié daru unu adeveru necontestabilu, ca Romanii de religiunea orientala din numitele tieri se semtu reu si nemultiimiti cu starea bisericésca, ce li s'a croitu, pe calea politica, si ca n'au incetatu a se folosi de tóta ocasiunea binevenita pentru recastigarea starei canonice bisericesci de mai nainte si respective a neprescriptiveloru ei drepturi de autonomia, fara de a fi pututu afla pana acum'a vre o mangaiere!

Petitiunea noastră de facia, precum si acelea, care le amu facutu in cesti 13 ani decurendu trecuti, nu suntu decâtu o continuare a petitiuniloru in Domnulu adormitiloru nostri coreligionari si conationali.

Noi ne luàmú refugiu la prénaltulu tronú alu Maiestatei Tale si acum'a, in starea cea strimtorata a bisericei nóstre, cu tóta devotiunea, pentru ca noi credemu tare, ca sub gloriosulu regimú alu Maiestatei tale c. r. apostolice, au cadiutu stavilele, ce au facutu sute de ani deosebire intre positiunea si drepturile religiuniloru si natiuniloru crestine, prin urmare, ca si pentru biserica si natiunea nóstra s'aru fi revarsatu o aurora mai suridiatóre, in urm'a carei'a vomu veni in starea, cá, in intielesulu citatelorú canóne, obiceiurile vechi in biserica sa se pastredie, — episcopii straini afára de diecesa si preste hotarele ei sa nu ésa, nici sa amestece bisericele, ci drepturile fiacarei provincii — metropolii — sa se pastredie curate si nevatemate, ce le au avutu dela inceputu si de multi ani, dupa obiceiulu ce s'au pastratu din vechime.

Dupá ce amu descriu fidelu si pe scurtu positiunea nóstra ce amu avutu si o avemú acuma in biserica si statu, ne luàmú indrasnéla, pentru o corespondiatóre realizare a acestui dreptu santu alu nostru, a ne rugá pre umilitu: Sa te induri Maiestate c. r. apostolica prin unu puternicu si gratiosu cuventu a redicá pedecile, ce stau in cale realizarei metropoliei nóstre venerabile, noua Romaniloru de religiunea orientala — cari nu mai pucinu cá credinciosii altoru religiuni crestinesci si cá celelalte natiuni din Austri'a, amu datu dovada despre credintia si alipire catra prénaltulu tronú — a ne dá pré gratiosu aceeasi positiune de dreptu de statu, de carea se bucura crestinií celor-lalte religiuni si natiuni crestinesci, cu atat'a mai vertosu, caci esçe in deobsce cunoscutu, ca organulu regimulu Maiestatei Tale „Corespondenti'a Austriaca“ la audirea importantei sciri despre concordatu, au dechiaratu, ca Maiestatea Ta, indata la inceputulu prénaltei stapaniri, prin mesuri rezolute ai recunoscutu adeverulu celu mare crestinescu, ca biserica lui Dumnedieu nu sta sub tutel'a puteriloru lumesci. Conformu cu acést'a indura-te dara Maiestate c. r. apostolica a concede pré gratiosu cá noi, cá crestini resariteni eliberati de legaturile prin care amu fostu subordinati din partea

politica sub ierarchi'a serbésca, cea pentru noi anticanonica, spre realizarea drepturilor noastre autonóme ierarchice, cu deosebire si spre alegerea metropolitului, carele aru veni apci a se intari de Maiestatea Ta, sa tienemu unu congresu bisericescu, constatatoriu din 40 preoti si 60 onoratori mireni din dieces'a Ardelului, Bucovinei, Aradului si din cele doue diecese din Banatu, pentru constituirea nóstra bisericesca, — si a insarciná cu convocarea si conducerea acestui congresu bisericescu pre episcopulu nostru din Ardelu Andreiu baronu de Siagun'a, si de alu imputernici, cá sa póta face cele de lipsa pentru conscrierea comunitatiloru bisericesci, a sufleteloru de nationalitate romana, precum si pentru alegerea de deputati din Banatu la congresulu acest'a, fiindu ca noi in tienutulu acest'a nu avemu nici unu episcopu propriu.

Problem'a congresului acestui'a aru fi mai departe:

- a) de a formulá propositiile necesarii in privinti'a positiunei bisericee noastre facia cu statulu;
- b) de a se svatui despre arondarea episcopateloru, protopopiateloru, parochieloru, monastiriloru, despre dotarea arhierieloru, parochiloru si a celuilaltu personalu bisericescu si scolaru, precum si prestetotu despre scóle — care suntu problem'a cea mai santa a unei biserice crestine;
- c) de a se svatui asemenea despre organizatiunea interna, ordinea si impartirea obiecteloru, ce privescu la bunurile temporale (temporalia);
- d) de a compune unu elaboratu in privinti'a obiecteloru de sub b. si c. si de a face cele de lipsa cu congresulu serbescu pentru comun'a pertractare si definiiv'a punere in lucrare a obiecteloru, ce atingu amendoua partile.

Noi ne amu luat libertate a compune umilit'a rugare a nóstra in modulu mai susu aretatu, pentru ca suntemu de acea tare convingere, ca spre realizarea unei regulari neintardiate a afaceriloru noastre bisericesci si scolare numai modulu acest'a aru puté fi legalu si potrivit; fiindu ca intr'unu sinodu episcopescu, care, la intielesulu emisului ministerialu din 30 Sept. 1860, aru fi sa se tiena in Carlovitiu, fara conlucrarea reprezentatiunei statului preotiescu si mirenescu, nu se póte pertractá intrebarca de viatia a bisericee noastre, asié cátu sa aiba putere de dreptu. Modulu acest'a proiectatu de noi cu atât'a mai vertosu ne rugamu sa te

induri Maiestate pré grãtiosu alu aplacidã, caci comitentii nostri suntu convinsi in cugetulu loru, ca ei nici de câtu nu aru puté luã parte la unu congressu bisericescu pentru ei anticanonicu, care aru fi pôte sa se tienã pe bas'a privilegieloru, ce s'au datu frãtioru nostri coreligionari serbi.

Indrasnindu a aterne acést'a a nôtra umilitã rugare la treptele pré naltului tronu alu Maiestatei tale c. r. apostolice, cu reverintia profunda remanemu ai Maiestatei tale c. r. apostolice. Vien'a, 15. Martiu 1862, pré plecati servi si credinciosu supusi. Andreiu baronu de Siagun'a m. p. episcopu in Ardelu. Prócopiu Ivacicoviciu m. p. episcopu in Aradu. Teofilu Bendel'a m. p. generalu vicariu si archimandritu consistorialu in Bucovin'a. Eudossiu de Hurmuzachi m. p. locutienatoriu de Capitanu de tíera in Bucovin'a. Nicolau cavaleru de Buchentalu m. p. proprietariu in Bucovin'a. Nicolau cavaleru de Vasilco m. p. proprietariu in Bucovin'a. Andreiu Mocioni de Fenu m. p. proprietariu in Banatu. Antoniu Mocioni de Fenu m. p. proprietariu in Banatu. Emanuilu Gosdu m. p. imputernicitulu mai multoru comune resaritene din comitatulu Crasiãului. Filipu Pascu m. p. fiscalu supremu de comit. in Lugosiu. Cónstantinu Udrea m. p. negutiatoriu si proprietariu alu c. r. cruci de auru cu corónã pentru merite, in Lugosiu. Vincentiu Babesiu m. p. secret. c. r. de curte, imputern. comuneloru Oradane. Gregoriu Popoviciu m. p. notariu la tribunalulu cambialu in Aradu. Joãnu Popasu m. p. protopopu in Brosiovu. Demetriu Moldovanu m. p. consiliariu imperat. si secret. de curte r. a Transilvaniei. Nicolau Pope'a m. p. protosincelu in Ardelu. Servianu Popoviciu m. p. consil. c. r. de prefectura in disponibilitate, din Ardelu."

Au mai fostu inca si alti deputati impreuna la Vien'a precumu: Nicolau Jig'a sen. negutiatoriu din Oradi'a mare, Raduloviciu negutiatoriu din Biseric'a alba, si unulu din Beiusiu, despre alu carui'a nume nu ne mai aducemu aminte; dara acesti'a cá negutiatori, intetîndu-i afacerile loru comerciale se departara de tempuriu, nepotendu asteptã asternerea petitiunei.

Dupa ce se imanuã petitiunea maiestatica locutiene-toriului imperatescu, deputatiunea intréga se mai infacisiã

inca si pre la ministrii Schmerling si Lasser, precum si la cancelarii aulici alu Transilvaniei si alu Ungariei, Nadasdi si Forgács, fiindu pretutindene bine primita si dandui-se cele mai bune promisiuni. Cancelariulu aulicu alu Ungariei primì deputatiunea in unu modu serbatorescu, adeca in presentia tuturor consiliarilor aulici ungari. De totu interesante au fostu vorbirile ce le tienù la acésta ocasiune conducatoriulu episcopu bar. Siagun'a pe la fie-care din aceste dicasterie, si interesante au fostu si responsurile ministrilor, cu deosebire alu cancelariulu ungurescu, carele intre altele intempinà deputatiunea cu cuvintele Scripturei: „Ce vréi sa-ti faca tie altii, fa si tu loru asemenea“ — prin ce a vrutu sa aréte, ca cancelaria aulica ung. vá staruì pentru implinirea dorintieloru Romaniloru, pentru ca si Ungurii pe atunci si-asteptáu asemene implinirea dorintieloru loru politice.

In fine deputatiunea 'pré indestulita cu modalitatea si tactic'a observata de episcopulu conducatoriu Siagun'a in propunerea obiectului, se duse la densulu si prin Eudossiu de Hurmuzachi i descoperì a sá multiamire. Hurmuzachi finì cu cuvintele: „Escelenti'a ta ai dîsu, ca te tieni mandru cu noi in intielesu nobilu, si noi dîcemu, ca inca ne tienemu mundri cu escelenti'a ta, éراس in intielesu nobilu. „Ddiu sa ajute!“ Si in adevèru, elu a si ajutat!

Dupa aceste deputatii se 'departara la ale sale; éra episcopulu Siagun'a si Ivacicoviciu impreuna cu Mocioni si Hurmuzachi asteptara reintórcerea imperatului, si numai dupa ce urmà acés'a preste vre-o câteva septemâni si dupa ce se infáciara impreuna si propusera caus'a si imperatului cu graiulu celu viu, si dupa ce primira si asecurarile imperatesci despre implinirea cererei loru parasira si ei Vien'a.

Insemnatatea cea mare a deputatiunei acesteia o recunoscara si strainii, si atâtu acesti'a câtu si mai vertosu locurile competente se potura convinge spre deplénate, ca

nu erá numai episcopulu Siagun'a singuru, carele, dóra din considerantie particulare — cum imprasciasera contrarii — staruía si urgeá cu totu adensulu resolvirea metropoliei romane; ci ca intrég'a' natiune romana ortodosa, impreuna cu numitul episcopu, erá petrunsa de santieni'a causei acesteia, ca ea devenise o necesitate imperativa ce nu se mai poteá amená si traganá nici decum, fara de a fi produsu o adeverata scarbire si indignatiune in inimele Romaniloru ortodosi!

Intr'aceea lupt'a diuaristica se continuá cu veementia. Diuaristica intréga participà la acést'a pe intrecute, venturandu cestiunea acést'a bisericésca din tóte puntele de vedere, fia-care se intielege dupa privirile proprie. Ba potemu díce, ca acést'a, adeca press'a, dela reposarea metropolitului serbescu Raiacici pana la resolvirea metropoliei romaue, mai nu mai incetà de locu de a vorbí despre acestu obiectu cu o viue interesare. Suntu memorabili articulii scrisi in ésta privintia in organele cele mai renumite de diferite limbi si colori; noi punemu sub ochii lectoriloru celu pucinu unii mai insemnati dintre acei'a. Asiá in diuariulu din Vien'a „Ost si West“ n. 371 din a. 1862, aflàmu urmatoriulu articulu:

„B. S. (Baronu Siagun'a). Adres'a deputatiunei romane pentru regularea intrebarei bisericesci a Romaniloru ortodosi din Austri'a o impartasíramu. Acum va fi tempulu, a discute afacerea acést'a din puntulu de vedere alu naturei ci din launtru, adeca de pre terenulu canonicu. Ce scopu are deslegarea acestei cestiuni, si ce dícu canónele in generalu despre metropoliti?

Trebuie sa se presupuna, ca parintii sínódeloru au fostu petrunsi de acelu adeveru, ca bun'a renduiala trebuie sa fia' principiulu supremu, dupa care sa se administre si sa se conduca afacerile bisericesci; aceea inca apostolulu Pavelu a dísu: „Tóte cu cinste si dupa renduiala sa le faceti!“

Din motivulu acestei bune ordine pe tempurile parintiloru apostolesci se adusera decisiuni despre metropoliti. Asié cetimu

in can. 34 apostolescu: „Episcopii fiecarei natiuni sa recunósca pre celu dintâiu dintre sine, sa lu socotésca de capu alu seu si fara de aprobarea lui sa nu intreprinda nimic.“ Din canonulu acest'a se póte vedé, ca dupa invetiatur'a si principiulu bisericei primitive a lui Christosu episcopii unei natiuni trebuie sa aiba metropolitulu seu, care sa fia de aceea-si origine cu episcopii sufragani si asié si cu poporulu credinciosu. De aci urmédia, ca intocmirea bisericei ortodose orientale e asié, încátu limbile tuturor natiuniloru tienatóre de ea se iéu in deplina consideratiune, prin urmare tóte functiunile bisericesci si altele liturgice si sacramentale se seversiescu in limb'a corespundietóre a poporului, si si diregatoriile ierarhice se pórtá in limb'a materna. Santii parinti daru la compunerea canonului pomenitu se paru a fi avutu inaintea ochiloru nu numai ordinea buna la administrarea bisericei, ci si aceea, cá fia care metropolitu sa fia in stare atátu de a tiené servitiulu ddieescu si a corespunde cu episcopii sufragani in limb'a crestiniloru acélor'a, câtu si a predicá crestiniloru cuventulu lui Dumnedieu. Necesitatea unei atari intocmiri bisericesci si de acolo se vede de ajunsu, déca vomu cugetá, cu câte greutate au de a se luptá unu metropolitu si episcopii cu ocaziunea sínodeloru si in afacerile sale recipróce, déca nu suntu de aceea-si origine si limba, cându apoi suntu constrinsi a-si luá refugiulu la o limba straina si neintielésa de toti.

Pe temciulu acestui canonu apostolescu s'au intemeiatu si arondatu apoi in decursulu tempului metropoliele si marginile loru, si de si nu se póte negá, ca unii metropoliti au cutediatu a prevaricá drepturile altoru metropoliti invecinati, acelea totusi s'au privitu de abusuri din partea ierarhiei bisericei intregi si se reioptara. Asemene prevaricatiuni indemnara pre parintii sinodului I. ecum. a ordina in canonulu seu 6. espresu: „ca obiceiurile cele vechi sa se sustiena, cá prin acést'a frecariloru si sfeziloru, ce s'aru puté nasce din amestecarea unei ierarhii in cerculu administrativu alu altei'a, sa se puna stavila.“ Asemenea renduiesce canonulu 2. alu sinodului ecum. III: „ca episcopii sa nu se mestece in bisericile, ce stau afara de marginele dieccseloru loru, si sa nu faca turburare in bisericé; éru bisericile, ce se aflu sub góne, au de a se administra dupa obiceiulu remasu dela parinti.“

Credemu, ca nu va fi deprisosu, a amentí aici despre caus'a,

ce a indemnatu pre s. s. parinti, a aduce acestu canonu. Sub persecutiunile crestiniloru din vécurile dintâiu marginile singuraticeloru diecese nu se putura detiermuri cu acuratetia; éru mai tardiu, dupa ce incetara persecutiunile, marginile dieceseloru se asiediara mai lamuritu, dara prevaricatiunile unui capu bisericescu in tienutulu altui'a nu incietara, si prin acést'a se escara intre episcopii diecesani frecari nu putíne turburandu-se bun'a ordine in biserica. Pentru de a delaturá dara acestu reu, decise sinodulu numitu, cá totu patriarchulu si metropolitulu numai acelu tienutu sa lu administredie, ce se concrediù archipastoriei lui pe calea le-gei, si ca in tienutulu unei diecese straine nimeni sa nu cutedie a face vre o prevaricatiune ori a vatemá drepturile altei biserici. Cátu pentru bisericelae espuse persecutiuniloru, acelea au de a se administrá dupa obiceiulu introdusu prin s. s. parinti, va sa dica, episcopii cei mai deaprópe si mai apti sa se duca la ele si sa ajutoredie lipsele loru. Se intielege de sine, ca indata ce dieces'a persecutata 'si va recascigá pacea, libertatea si drepturile, in-fluinti'a metropolitulu ori episcopulu invecinatu are sa incetedie. Asemenea au statoritu parintii sinodulu III. ecum. in can. 8, cá nici unu episcopu sa nu se amestese in vre o diecesa straina, déca aceea n'a statu de multi ani ori dela inceputu sub archipa-stori'a lui ori a antecesoriloru lui; séu déca cu tóte acestea s'a amestecatu, si si o au insusítu siesi, sa o restituie, cá sa nu se calce asiediemintele parintiloru si sub pretestulu plinirei datorin-tiei sa se pré intarésca ambitiunea lumésca; — — — de aceea s. sinodu ecumenicu a aflu de bine, cá drepturile fiacarei die-cese sa se pestredie curate si nevatemate, precum esista din ve-chime. Éru déca cineva aru lucra contr'a acestui asiediementu, sinodulu o astfeliu de lucrare o dechiara de nevalida.

Pentru deplin'a intielegere a acestui canonu ni se pare cu scopu a aretá motivulu, ce dedù ansa sinodulu la acésta decisi-une. Va fi cunoscutu, ca Ciprulu in privinti'a politica a fostu subordinatu guvernatorulu din Antiochi'a, care avea si dreptulu de a tramite la Cipru unu locutiitoriu. Episcopulu si respective metropolitulu din Antiochi'a 'si luá ansa de aci de a'si subordina Ciprulu sie-si in privinti'a bisericésca, si de a sánti pre episcopii cipriani in contr'a obiceiulu celui vechiu, — care urmare e con-traria asiedieminteloru bisericesci positive vigente. De aceea si-

nodulu se vediù nevoitu a decide in canonulu numitu, ca in intielesulu asiediaminteloru mai vechi bisericesci si alu obiceiului bisericescu episcopii cipriani sa se santiésca prin metropolitulu din Cipru si intru acést'a sa nu se vateame de nimeni. Se intielege de sine, ca parintii sinodului III. ecumen. legea acést'a nu o adusera numai pentru Cipru, ci pentru tóte eventualitatile, si prin acést'a dispusera, cá marginele singuraticcloru tienuturi bisericesci sa se respectedic cu rigorositate.

Leganandu-ne in acea sperantia, ca fia care patriotu fara deosebire de religiune si nationalitate, care cunósce intemplantile mai vechi si mai noua din patria, ce trecura preste biserica nóstra si preste noi Romanii, ca fiii acelei'a, va marturisi impreuna cu noi, ca noi ierarchi'a bisericesca o amu perduto prin nefavórea mesurcloru politice aduse asupr'a-ne si amu devenitu sub iurisdictionea nou createi metropolii carlovitiane: convictiunea nóstra e fundata pe asiedimintele positive bisericesci, si asié dicemu pe fatia si fara reserva: 1. ca Romanii de biserica ortodosa resariténa numai din caus'a nefavoritóreloru intemplanti temporale, care-i despoiara de ierarchi'a lor bisericesca, devenira sub iurisdictionea metropolitului din Carlovitiu; 2. ca metropoli'a carlovitiana, cá vecina aflatóre in acelasi statu cu vechi'a nóstra metropolia, a fostu indatorata, cá sa pórte grije de metropoli'a nóstra romana persecutata politicesce, câtu tempu a statu acést'a in vacantia spirituala; 3. ca metropoli'a din Carlovitiu are detorinti'a, a ajutá acum, dupa ce apesarile, ce o adusera la stingere, incetara, dupa putintia, cá metropoli'a nóstra sa se restituie in starea ei de mai nainte; 4. ca e anticanonicu, déca metropoli'a carlovitiana bisericele despoiate prin persecutiuni de autonomi'a lor ierarchica, dupa recascigarea pusetiunei lor canonice, le aru tiené si de aci 'ncolo sub sine, chiaru si cându mesurile politice aru concede; 5. ca metropoli'a carlovitiana e dátóre, a se multiamí cu marginele acelui cercu, ce i s'a datu la infiantarea ei; si in fine 6. ca din recursulu Romaniloru de biserica ortodosa resariténa catra Maiestate so vede chiaru, ca rugamintile Rómaniloru ortodosi in caus'a bisericesca, asternute de repetite ori p. in. tronu, nu cuprindu alt'a, decátu ferbinteá dorintia, cá afacerile lor bisericesci sa se intocmésca si renduiasca in intielesulu asiediminteloru bisericesci, prin urmare bisericele lor sa dée in patria pusetiunea

cuvenita, si ei in privinti'a administrarei ierarchice bisericesci sa se coordonedie serbiloru, fratiloru loru de credintia."

Totu acolo in nr. 374 din 1862:

"B. S. Mai nainte de a fi esitu la lumina petitiunea Romanilor ortodosi in privinti'a afacerilor bisericesci, se grabira unele diurnale unguresci a redica vocea si a presenta lucrulu acest'a publicului loru intr'unu tonu, cá cându elu aru fi esitu dela ómeni de specialitate, cari aru fi avendu de scopu bunulu comunu alu statului, alu bisericei ortodose si crestinésc'a fratietate intre serbi si romani, si cá cându ei aru fi aperandu terenulu legalu si in cestiunea bisericesca.

De nu s'aru fi pré grabitu diurnalistii unguresci din „Pest. Hirn.“ nr. 67 si „Pest. Naplo“ nr. 66 si 68, cu opiniunile loru, apoi ei nu aru fi inferatu inainte nesuinti'a canonica si adeveratu patriotica a Romanilor ortodosi pentru cascigarea unei pusetiuni regulate in afacerile loru bisericesci si scolare in patria, de unu fanatizmu nationalu periculosu pentru staveritatea statului si unitatea monarchiei, si de o materia ce este apta a cresce sfedi si opusetiuni („Pest. Hirn.“ 67); ci nu aru fi aflatu in afacerea cestionata unu ce extraordinariu pentru crestinatate, nici unu esemplu reutaciosu pentru alte confessiuni crestine, cu atátu mai pucinu aru fi afirmatu: ca obiectulu cestionatu se tienc de ariopagulu dietei (Pest. Naplo nr. 66 si 68).

Noi nu ne putemu ascunde compatimirea inaintea publicului cetitoriu, pentru amentitele manifestatiuni ale atinselor doue diurnale unguresci, fiindu ca ele in locu de a infacisiá o icóna drépta a obiectului cestjonatu, contienu o descriere, ce e luata din ventu, si dovedescu cea mai mare necunoscentia a relatiunilor patriotice si anuncia resbelu diurnalisticu asupra unei biserici positive si asupr'a asiediemintelor ei consantite de cincispre-diece vécuri, precum si asupr'a dreptului ei istoricu fara sfiála si precugetáre, fara sa cugete, ca inca se potu afla barbati de specialitate si de sciintia, cari in contemplatiunile autoriloru aceloru articuli diurnalistici nu voru privi decátu o pretiuire preste mesura de sine si o passiuone si pe acestea cu atátu mai multu le voru condemna, cu cátu este in comunu cunoscutu, ca tocm'a amentitele diurnale pestane se falescu de altmintrea la tóta ocasiunea cu o neobicinu-

ita predilectiune cu dreptulu positivu si istoricu si acést'a pana la infinitu si la vatemare.

Dupa ce acum petitiunea Romaniloru ortodosi in privinti'a afacerilor loru bisericesci si scolare sta deja inaintea publicitatii, cuprindiendu momentele principale ale lucrului si motivele, pe care este basata, asié amu puté daru noi Romanii bisericeii ortodose requirá pre autorii amentitiloru articuli unguresci, de a se dechiará: ca afla ei in asiediemintele apostolesci aduse in petitiune si in conclusele acelea ale sinódeloru ecumenice vre unu scandalu, pentru cá sa le considere de unu fanaticismu nationalu, si prin urmare de periculóse pentru statu si facia cu celelalte confessiuni crestine de nesce institutiuni daunóse, séu presupunu ei in diplom'a regelui Mati'a si Vladislavu, la care se provóca petitiunea vre unu intielesu, care aru puté periclita stabilitatea statului si unitatea monarchiei; credu d. autori ai aceloru articuli ca éi potu fi ingrijiti pentru sustinerea iubirii crestinesci intre serbi si romani mai sinceru de cátu Romanii, séu le desapróba ei libertatea de a amenti la legile dietale din a. 1797. pe a caroru basa ne rugamu pentru de a se redica decretale aulice din a. 1783 si 1786, care suntu atátu de apasátore pentru biserica. Probabilmente mentionatele diurnale unguresci afiu o vatemare pentru religiuinea crestina in pasagiulu petitiunei, unde se dice: Nici un'a din religiunile crestine nu face din privinti'a nationalitatii vre o diferentia intre credinciosii sei, prin urmare si membrulu unei religiuini are asemene pretensiuni la tóte mediulócele bisericesci de mantuire si la drepturi, séu dupa invetiatur'a teologica: Christosu este capulu cu care stau credinciosii cá membrii trupului in cea mai strinsa comuniune cu Dumnedieu si catra sine cá frati. Potu d. autori ai desmentatiloru articuli deduce cu buna cuviintia din pasagiulu acést'a unu fanaticismu nationalu, cu care invinuescu petitiunea Romaniloru ortodosi, ori desaprobá petentiloru dorinti'a de a casciga o pusetiune regulata a bisericeii loru in patri'a loru, ce ei au avut'o odata si inca din vechime si o perdura numai in urm'a persecutiuniloru bisericesci ce in fapta au existatu?

Noi nu putemu a nu marturisi, ca noi aflamu in acei articuli intuitiuni, ce ne indreptatiescu a crede in privinti'a autoriloru loru, ca ei vreu sa pretinda libertatea religionaria numai pentru biserica loru; caci cum aru fi pututu ei altfelu stigmatísá

pasirea romaniloru ortodosi de periculósa, avendu obiectulu petitiunei loru de scopu principalu bine intielés'a libertate a religiu-nei unei biserice crestine recunoscute legalu.

Intru adev eru nu ne putemu destulu mira, cum aceste doue diurnále ungueresci putura infiera petitiunea Romaniloru ortodosi de pagubitóre pentru unitatea monarchiei. Póte ca spre acést'a le a servitu de basa comrobat'a dorintia patriotica pentru de a impedecea binefacerea legeri a 27. de tíera din a. 1791, in puterea carei'a se dá capacitatea acquirendorum et possidendorum bonorum, ac gerendorum omnium officiorum adinstar reliquorum regnicolarum filoru bisericeei ortodose fara deosebire de nationalitate.

„Pest. Naplo“ vré sa transpuna dietei pertractarile asupr'a petitiunei cestionate, si prin acést'a sa arate publiculu cetitoriu erórea, ce o comiseru Romanii ortodosi prin aceea, ca ei cu ocólirea dietei recuseru la tronulu Maiestatei sale in privinti'a regularei afaceriloru loru bisericesci si scolare si a asigurarei impartasiri de libertatea bisericesca.

Noi ne luámu libertate a pune lui „Pest. Naplo“ intrebarea : cá remané-va elu si mai departe pre langa opiniunea sa, déca i vomu revocá in memoria propusetiunea finala a legeri dietali 27. din a. 1791 care suna asié : „Iuribus caeteroquin regiae Maiestatis circa negotia Cleri, Ecclesiae, Religionis, cujus exercitium plene ipsis liberum erit, foundationum, studiorum, ac Juventutis educationis, non minus privilegiorum ipsorum, quae fundamentali regni constitutioni non adversantur, prout Maiestas Sacratissima a gloriosae Memoriae Maioribus suis accepit, ita, eidem altefatae regiae Maiestati porro quoque in salvo relictis,“ — si mai departe propusetiunea finala a legeri dietale transilvane 60 din a. 1790 care suna astfelíu : „Iuribus regiae Maiestatis circa negotia Cleri, Ecclesiae, foundationum et educationis juventutis porro quoque in salvo relictis?“ Apoi déca lu vomu mai indrepta la doue positiuni ale representatiunei dietei transilvane indreptate catra Maiestatea sa din 12 Sept. 1842 unde se dice : „Quaerelas ex ingratissimis intolerantiae religiosae sequelis emanatas Altissimum etiam Locum pervenisse.“ . . . homagiali cum devotione Majestati Vestrae sacratissimae supplicare sustinemus ut gravamina haec mederi, varia coactionis media, quibus Graeci ritus non uniti sae-

pissime exponuntur, tollere, eisdemque usum omnium libertatum, quibus alterius religionis asseclae et Sacerdotes gaudent, clementissime concedere dignetur?"

Din cele aduse inainte va vedea fiacare patriotu dreptu si cuviinciosu cugetatoriu, ca mentionatii articuli diurnalistici cuprindu numai prepusuri, care pre romanii ortodosi nici nu i-a surprinsu nici ingrijiatu, si la care ei respundu cu: „novi hominem“ (cunoscute omulu). Ei mai adauga, ca ei pasirea cestionata o supusera la o cercetare serioasa nu numai din partea bisericésca ci si politica si dupa ce o recunoscute bisericésce si politicesce de buna si cuviincioasa, ba inca in obligamentulu consciintiei loru si de impunatore, si-luara libertate a petitiona la Maiestatea sa, pentru realisarea ei, si ca ei asteptandu unu resultatu favoritoriu suntu petrinsi de convingerea patriotica, ca realisarea petitiunei loru se va salutá cu bucuria de toti patriotii bine cugetatori ai tuturor natiunilor.“

Totu diuariulu „Ost si West“ in nr. 387 si 388. din a. 1862. contine urmatorele:

„O voce romana asupr'a cestiunei serbo-romane. I. N. P. (Nicolau Pope'a). Articululu publicatu in nr. 379 alu acestei foi, din „Serb. Dnev.“ privitoriu la cestiunea bisericésca romana, cu atátu mai pucinu lu potemu trecé cu vederea, cu cátu intr'insulu se ivescu nesce opiniuni, care remanendu neindreptate, aru puté trage dupa sine nu pucina incurcatura in privinti'a istorica, si cu cátu trebuie sa jaca in interesulu ambeloru parti, a chiarificá opiniunile cele incurcate si retacite si prin acést'a a inlesni drumulu catra resolvirea intrebatiunei intr'unu modu folositoriu pentru ambele parti.

Pentru o mai usióra pricepere si o mai temeinica tractare a obiectului impartímu amentitulu articulu in doue parti, din care un'a privesce restaurarea vechiei metropolii ortodose romane, éru cea-lalta modulu in care sa se faca acésta restauratiune.

Partea prima a articolului cuprinde intro altele urmatorele: „Romanii dorescu restaurarea starei loru de mai nainte, adeca restaurarea metropoliei romane si a ierarhiei romane. Noi suntemu convinsi, ca majoritatea natiunei serbesci se va invoí cu acésta dorintia a romaniloru, pentru ca ea este basata pe canó-

nele ortodosei noastre biserice si pe adeveratele recerintie atatu ale unui'a catu si ale celui-laltu poporu." Dupa aceste siruri amu pute crede, ca coreligionarii nostri frati serbi recunosc dorintiele bisericesci ale romaniloru preste totu de drepte fara reservatiune, deca nu s'aru ceti indata dupa aceste cuvinte si in necsu cu ele inca si urmatoarele: „inse noi din contra trebuie sa protestamu in contr'a espressionei: „restaurarea starei loru de mai nainte“: intaiu pentru ca ea nu afla temeiu in istoria, a dou'a pentru ca pote da ansa la consecintie false si pote ave urmari periculoase atatu pentru autonomi'a bisericei noastre, catu si pentru drepturile positive ale natiunei.“ De vomu lua in consideratiune si acesta complinire, atunci trebuie sa venimu la convingere, ca fratii nostri serbi, seu mai bine autorulu acelu articulu vre sa recunosca metropoli'a romana numai dupa canone si recerintie, nu inse si dupa dreptulu ei istoricu, asié dara numai infintiarea, nu inse restaurarea metropoliei romane. E totusi o impregiurare imbucuratoare, ca metropoli'a romana se recunósce celu pucinu in principiu si din partea fratiloru nostri, de si esistinti'a ei de mai nainte se nega din parte-le. Noi inse ne vomu sili a-i convinge si in privinti'a celei din urma, presupunendu, ca loru le jace la inima, a esperia si a recunósce adevverulu ncresturnaveru.

Articolulu lui „Serbski Dnevnic“ nu vre dara se recunosca restaurarea vechei metropolii romane, proprie dreptulu istoricu seu esistinti'a de mai nainte a acestei metropolii, si acest'a din acelu motivu, pentru ca ea, cum dice, nu afla basa in istoria. Noi intrebamu: in care istoria nu afla ea basa? Pentru ca noi asiá scimu, ca istorie suntu mai multe, si in unele se tractedia si relatiunile bisericesci ale romaniloru preste totu, si ale fostei metropolii deosebi. Noi inse nu avemu de scopu a scrie aici istoria, prin urmare nici nu ne putemu lasa intr'o detaiata enaratiune a tuturoru faptelor nenegavere istorice, care dovedescu adevverat'a esistintia a metropoliei ortodose romane; ci ne marginimu numai pre langa a amentí intr'unu modu deslucitoriu: ca suntu opuți istorice romane, legi de tíera, diplome regesci, decrete patriarchale, traditiuni si cantece poporale — in care se canta in forma poetica persecutiunile si caderea, proprie suprimarea metropoliei romane — si nenumerate alte hrisóve, care punu afara de tota indoial'a esistinti'a de sute de ani a metropoliei romane in

Ardelu, pre care inse aflamu de prisosu a le mai insira aci séu a scóte citate din ele, càci ele aru lua locu pre multu intr'unu diurnalu politicu.

Fatia cu atatea documente istorice a negá totusi esistinti'a metropoliei romane, aru fi a negá adeverulu istoricu. Noi dara nu putemu privi alt'a in amentitulu articulu, de càtu o negatiune góla si stérpa.

Pre candu inse autorulu articulului din „Serbski Dnevnic“ néga esistinti'a de mai nainte a metropoliei romane, elu afirma din contra esistinti'a unei metropolii serbesci in Ardelu prin urmatórele: „Eparchi'a transilvana ortodosa s'a fundatu la sfersitulu veculu 16. prin serbi, precum aréta acést'a apriatu monumentele si documentele remase. Pana la mórtea celui din urma archiepiscopu serbescu in Ardélu Sav'a Brancovicu pe la a. 1660—1670 s'a tienutu acolo servitiulu ddieescu in limb'a slavóna si au sieditu serbi in scaunulu archiepiscopescu din Ardelu . . . si dupa cuvintele inse-i representatiuni — au sieditu in scaunulu metropolitanu transilvanu numai siepte ani romani, adeca dela a. 1693—1700 . . . Precum s'a fondatu metropoli'a Ardelului prin serbi, asiá s'a intemplatu cu tóte cele-lalte eparchii ale Banatului. Eparchi'a Bucovinei si cele ce se affáu odata in Ungari'a de susu suntu fundate de Rusi, si ele au statu din vechime sub jurisdic-tiunea ierarchiei slavo-ruse.“

Noi trebuie sa dechiaràm si asertiunile acestea simple tóte de nesce asertiuni caror'a le lipsesce totu fundamentulu istoricu. Noi cutediamu a intrebá pre autorele articulului acelui'a, ca este elu in stare, a ne aretá macaru unu singuru monumentu, unu singuru documentu care aru puté dovedi, ca metropoli'a romana transilvana s'aru fi infintiatu prin serbi? Intr'adeveru, noi nu putemu cuprindo cu mintea, cum s'aru fi potutu intempla, cá intr'o tíera locuita din vechime de Romani si nici odata de Serbi, precum e Ardelulu sa se fi fundatu metropoli'a celoru dintâiu prin Serbi? La finitulu vécului 16. nici nu au fostu venitu inca Serbii in locurile, care astadi suntu locuite de ei in provinciele austriace, — cum le aru fi fostu loru dara cu putintia, cá sa fundeie in acelu tempu ierarchi'a romana in Transilvania?! Noi scimu din contra — si acést'a o documentédia istori'a nóstra nationala si a patriei nóstre destulu de apriatu —: ca ierarchi'a or-

todosa romana transilvana, pentru a carei'a restaurare se róga acum Romanii, nu 'si trage inceputulu seu numai din véculu 16, precum afirmá acelu artículu, ci încă din tempurile cele mai vechi ale crestinismului, dela Románi. Apoi noi suntemu in stare a anumi nu numai trei, dupa cum destulu de reu vré sa créda acelu autoru, ci unu numeru cu multu mai mare de metropoliti, cari siediura in scaunulu metropolitanu romanu alu Ardelului, si anumu: pre metropolitii Ioaniciu 1479, Stefanu I. 1557, Joanu 1599, Genadiu 1627, Ilie 1637, Stefanu II. 1643, Danielu 1651, Sav'a III. 1656, Josifu 1680, Joasafu 1682, Sav'a IV. 1684 s. a. Cutesa-va autorulu articlului a afirma, ca si acesti metropoliti inca aru fi fostu serbi? — ca asiá déra metropol'i'a romana din Ardelu aru fi fundata de serbi la finitul vécului 16, si ca numai trei romani aru fi siediutu in scaunulu metropolitanu din Ardelu?

E adeveratu, ca in Ardelu in tempulu indicatu servitiulu ddieescu se tienea in limb'a slavóna: dara de aci nu urmédia nici decum, ca ierarchi'a inca aru fi fostu slava, tocm'a precum nu urmédia si nu se póte deduce astadi dela impregiurarea, ca in bisericile cele catolice ale Germaniei servitiulu ddieescu se tiene in limb'a latina, — ca credinciosii acelu biserice nu aru fi de nationalitate germani. Ca sub decursulu unui vécu intregu se tenù in biseric'a nóstra servitiulu ddieescu in limb'a slava, 'si are motivulu cu totulu airea, ceea-ce socotimu a fi de prisosu a mai amenti aci. Totu astfelu se are lucrulu si cu cele-lalte eparchii románé sufragane ale metropoliei ardelene, precum si cu aceea a Bucovinei. Apoi nu ne putemu din destulu mirá, cum de autorulu potù sa afirme chiaru si despre acést'a din urma, ca aru fi fundata de Rusi, pre cându e in deobsce cunoscutu, ca aceea inainte de anesarea Bucovinei la Austri'a cá parte intregitóre a Moldovei se tienea din vechime de metropol'i'a moldovéna?

Lasându la o parte retacirile cele-lalte mai pucinu insemnate istorice ale autorului desmentionatului articlu in privinti'a acést'a, trecemu la a dou'a parte a acelu'a."

II. „N. P. Ce se atinge de modulu restaurarei metropoliei si de despartirea ierarchiei romane de cea serbésca, se dechiara articlulu lui „Serbski Dnevnic“, ca serbii si aci „cu multu mai pucinu suntu intielesi cu puntulu de manecare luat de representatiunea romana.“ Specialmente elu este in contr'a con-

gresului romanu cerutu in representatiune si a consemnarei comunelor romane din Banatu prin episcopulu Siagun'a, si apoi adauga: „ca modulu propusu, din partea Romaniloru, aru lovi dreptulu in canóne, aru jigni autonomi'a bisericesca si drepturile positive ale poporului serbescu. Dupa intielesulu chiaru alu declaratoriului art. 21. au de a fi reprezentate la congresulu serbescu si acele diecese, in care locuescu romani, si aceste suntu a Arádului, Timisiórei si Versietului. Fara contielegerea congresului nostru nationalu in privinti'a acést'a nu se potu face schimburi. O astfeliu de consemnare si eschidere a comunelor ce se tienu legalmente de congresulu declaratoriu serberscu . . . Noi remanemu asié daru pre langa vechi'a lege fundamentala: spre deslegarea referintieloru nóstre bisericesci internationale, sa se conchiame congresulu declaratoriu consantítu prin usulu de o suta de ani etc.“

La acestea respundemu, ca autorele articolului se afla in mare retacire, déca se provóca elu in privinti'a acést'a la declaratoriulu loru si la congresulu loru nationalu serbescu declaratorialu si pre acést'a lu socotesce de autoritatea competenta si decidátore in caus'a subversante. Se aretà deja in acésta fóia, ca Romanii se lipsira de ierarchi'a loru bisericesca si sé supusera iurisdictionei nou createi metropolii carlovitiene, numai in urm'a impregiurari-loru celoru nefavoritóre prin mesuri politice. E doveditu cá lumin'a sórelui mai departe, ca ierarchi'a bisericesca romana cea apesata nu se subordinà nici odata legalmente, adeca canonicésce metropoliei serbesci séu congresului nationalu serbescu declaratorialu. In fine se scie in deobsce, ca Romanii nu recunoscuro nici odata metropoli'a carlovitiéna de legala si canónica pentru ei, ci totdeún'a numai de o metropolia eschisivu a Serbiloru éru congresulu loru declaratorialu de unu congresu nationalu érase eschisivu serbescu. Cu ce dreptu dara voiescu fratii nostri serbi a ne tiené pre noi Romanii de supusi ai metropoliei carlovitiene pentru noi anticanonice séu ai congresului nationalu serbescu?

Ierarchi'a bisericesca romana, pentru a carei'a restaurare se róga Romanii este cu multu mai vechie, cum se aretà, decâtu cea serbésca; ea esistá deja inainte de infintiárea celei serbesci, — aceea-si nu se póte deci socoti nici decum facia cu cea serbésca de subordinata acesteia, ci de coordinata cu aceea in ade-

veratulu întielesu alu cuventului. Fiîndu acést'a asiá, cum potu daru fratii serbi afirmá, ca congresulu nationalu serbescu aru fi aci autoritatea competenta decidietóre, si ca prin urmare actele aceluia aru fi avendu pentru noi putere obligatóre? Ierarchi'a nóstra bisericésca romana este mai incolo canonica, fiîndu ca ea e recunoscuta cá atare de catra biseric'a ecumenica; ea esista inca si astadi dupa canóne, fiîndu ca bisericescce ea nu s'a desfiintiatu nici odata. Déns'a se suprimà numai prin mesuri politice in urm'a sistemii de persecutiune ce domni mai nainte, si noi nu avemú decátu a ne ruga numai pentru redicarea aceluor mesuri politice ce o apésa inca, care indata ce aru inceta, ea, ierarchi'a cea vechia bisericésca romana ce a esistatu odata si dupa canóne si astadi esiste, indata s'aru ivi éراسi intréga, autonóma si de totu nedependinte de altele ori cari, si si-aru continuá mai departe activitatea sa bisericésca.

Odata recunoscutu acestu adevéru bisericico-istorisu din partea fratiloru serbi, tóte cele-lalte asertiuni nefundate cadu de sine-le.

Intrebarea pusa de autorulu articolului in privinti'a despartirii ambeloru biserici: ca adeca este sa se faca acést'a totalu, ori pre langa retienerea comuniunii bisericescii sinodale? — respundemu: ca despre unu sinodu comunu, la care sa fia reprezentate ambele ierarchii bisericescii, nici vorba nu póte fi; ci despartirea ierarchieloru, adeca a administratiunii ambeloru biserici trebuie sa fia de totu, remanendu nevatemata uniunea dogmatica, carea si in viitoriu va remanea între amendoua. Acést'a este o urmare firésca a institutiunii nóstre bisericescii; pentru ca dupa institutiunile bisericii nóstre ortodoxe fia care comuna bisericésca séu parochia o autonóma, ea administra de sine afacerile sale interne bisericescii séu parochiale, de totu independinte de ori ce alta comuna bisericésca.

Totu asié se are lucrulu si cu protopopiatele, fiecare din acestea si administra afacerile sale protopoposci interne éراسi independinte de alte protopopiate. Aceeasi relatiune se afla mai incolo si la episcopii, si pentru aceea fia care episcopia este de a se socoti de totu independinte de altele in administrarea propria a afaceriloru sale interne, va sa dica de autonóma nesubordinata nici unei elte episcopii. Totu asié si cu metropoliele, prin con-

secintia si cu cea romana facia cu cea serbésca. Ambe acestea nu se potu socoti intre sine decâtu cá autonóme, nici un'a subordinata cei'a-lalte, ci fia care de sine statatóre, cá nisce autoritati bisericesci sie-si coordinate, si pentru aceea si administratiunea afacerilor lor interne bisericesci, inca trebuie sa fia autonóma, de totu independente de cea-lalta ierarhia bisericésca, va sa dica de totu despartíta.

Acestea suntu parerile si convictiunile Romaniloru basate pe canóne, pe dreptulu istoricu alu bisericeii nóstre, si pe adeveratele lipse si trebuintie in privinti'a restaurarei metropoliei romane ortodoxe si a despartírei ierarhiei ei bisericesci de cea serbésca, pe care noi le recomandam fratiloru serbi spre considerare. Din acestu punctu de vedere amu privitu si amu chiarificatu noi Romanii totu-déun'a caus'a nóstra bisericésca, si suntemu deplinu convinsi, ca noi prin acést'a aflandu-ne pe terenulu celu mai legalu si mai canonicu, nu vatemámu nici drepturile ierarhiei serbesci, nici ale congresului nationalu serbescu declaratorialu. Déca daru fratiloru serbi le jace la inima binele bisericeii ortodoxe, apoi cunósca si ei in fine, ca acestu modu de deslegare a cauzei nóstre bisericesci este uniculu canonicu, mai securu si mai potrivit.

XI.

Ultimii pasi pentru restaurarea vechiei metropolii a Transilvaniei.

In a. 1864, in 22. si urmatórele díle ale lunei lui Maiu se tienù alu treilea sinodu diecesanu alu Romaniloru ortodosi din Transilvani'a, conchiamatu si presieditu de episcopulu diecesanu bar. Siagun'a. In acestu sinodu se desbatù de nou intre alte afaceri bisericesci, scolare si fundationale si cestiunea metropoliei.

Anumitu la p. 13 lit. d. alu protocolului sinodalu se aflu urmatórele:

„Pré santi'a sa (episcopulu presiedinte) incunosciintiédia pre sinodu, in legatura cu conclusulu sinodului din a. 1860. §. 12. ca din partea in. presidiu alu cancelariei aulice transilvane se incu-

nosciință în 29. Juniu 1863. nr. 563. ca maiestatea sa, cu privire la rugamintea ce présanți'a sa împreuna cu présantitul dn. episcopu alu Aradului Procopiu, si cu mai multi deputati romani au asternutu pre'naltului troniu în 15 Martiu 1862, s'a înduratu prégratiosu a se decbiara prin autografulu prenatalu din 25 Juniu 1863, ca intentiunea maiestatei sale este, cá pentru Romanii de biseric'a gr. orientala sa se infintiedie o metropolia independenta, coordinata cu cea serbésca. Inse înainte de a se decide de maiestatea sa, ca acea metropolia sa se estinda de-ocamdata numai asupr'a marelui principatu Transilvani'a, séu indata acum si asupr'a Romaniloru de religiunea gr. or. din Ungari'a, provóca in. presidiu alu cancelariei aulice in urm'a prénaltei demandatiuni pre présanți'a sa spre a'si da parerea in ambele directiuni. Cu privire la parerea in directiunea prima poftesce in. presidiu alu cancelariei aulice, cá pre langa observarea prescrieriloru canonice sa se deslucésca urmatóarele întrebări: 1. unde aru fi sa fia resiedinti'a metropoliei? 2. sa fia numai unulu séu mai multi episcopi sub acésta metropolia? 3. unde aru fi sa fia resiedintiele episcopieloru sufragane, si cum sa se defiga cercurile loru teritoriale? Mai incolo sa se estinda deslucirea acést'a: 4. la cestiunea de dotatiune, si la procurarea médiulóceloru de lipsa spre aceea, precum si 5. la tipulu si modulu, in care va avea de a se asterne propunerea la maiestatea sa in privinti'a denumirei atátu a noului metropolitu, cátu si a noiloru episcopi.

Éru in cea-lalta directiune s'a cerutu dela présanți'a sa, cá sa aráte médiulócele si cararile, cum s'aru puté efeptuí mai bine, si fara de vatemarea drepturiloru cascigate, separarea Romaniloru din Ungari'a de legatur'a metropoliei serbesci din Carlovitiu, precum si erigerea metropoliei celei noue si comune din Ungari'a si Transilvani'a, si a respunde la urmatóarele întrebări: 1. unde aru fi sa fia resiedinti'a metropoliei? 2. câti episcopi sufragani aru fi de a se subordina acestei metropolii? 3. unde sa fia resiedintiele episcopiloru? si cum sa se defiga cercurile loru? 4. cum s'aru puté deslega cestiunea dotatiunei? si cum s'aru puté procurá médiulócele necesarii spre acestu scopu?

Pré santi'a sa comunicandu cuprinsulu hartiei in. presidiu alu cancelariei aulico-transilvane cu câti-va fruntasi din cleru si poporu, si întielegundu si parerile loru, a datu deslucírile cerute

numai in un'a directiune, privitoare la un'a metropolia pentru toti Romanii de religiunea gr. or. din staturile Austriei, si de punctu de manecare 'si luã atatu canónele positive bisericesci, câtu si dreptulu istoricu, si petitiunile colective ale celoru trei senatori imperiali din 21. Augustu 1860. si ale reprezentantiloru tuturor Romaniloru de religiunea gr. or. din statele maiestatei sale din 15. Martiu 1862, care tóte cuprindu dorintiele flagrante ale tuturor Romaniloru din Austri'a."

Mai incolo la p. 14. aceluia-si protocolu aflãmu acestea :

„Pre santi'a sa par. episcopu impartasiesce sinodului, ca din partea cancelarii aulice transilvane a primitu in 28. Martiu a. c. nr. 137. insarcinarea, de a provocã sinodulu, cá acest'a sa-si deã parerea sa despre aceea, ca óre nu s'aru puté tiermuri o metropolia independinte pentru Romanii de religiunea gr. or. numai la marele principatu alu Transilvaniei? si a-si dá parerea sa asupr'a punteloru citãte in prim'a parte a p. d. din §-lu precedinte, — si pune la ordinea dilei desbaterca asupr'a acestui obiectu.

Dupa o consultare destulu de lamurita, sinodulu decide, ca elu dechiara si primesce respunsulu si deslucirile, ce le au datu eselenti'a sa in obiectulu acest'a in Juniu 1863. nr. pr. 282. tóte de ale sale, reflectandu numai, ca elu crede, ca dreptulu de a decide asupr'a resiedintiei metropolitane, cade in cõmpetinti'a sinodului metropolitanu. Mai incolo decide sinodulu, cá sa se substérna din nou o rugaminte prèumilita la maiestatea sa din partea sinodului, cá sa se resólve câtu mai curendu petitiunea colectiva a Romaniloru de religiunea gr. or. din statele maiestatei sale, pentru reinfintiarea metropoliei nóstre, si spre acést'a a se alege o comissiune."

Petitiunea pregatita de comissiunea alésa si primita de sinodu este acést'a:

„Maiestatea Ta c. r. apostolica. Pre inaltiate imperate si mare principe! Din descoperirile facute din partea eselentiei sale prèasantitului parintelui nostru episcopu Andreiu baronu de Siagn'a, a intielesu sinodulu pré umilitu subscrisu, ca maiestatea ta c. r. apostolica te-ai induratu pre gratiosu, in urm'a petitiunei asternute prin pré santitii episcopi Andreiu baronu de Siagn'un'a alu Ardelului, si Procopiu Ivacicovicu alu Aradului, impre-

una cu mai multi deputati romani gr. orientali din Ardelu, Banatu, Ungari'a, si Bucovin'a in 15 Martiu 1862, a te declara prin pré naltulu autografu din 25. Juniu 1863: ca intentiunea pre nalta a maiestatai tale c. r. apostolice este, cá pentru Romanii bisericeii gr. orientale sa se infintiedie un'a metropolia de sine statóre coordinata.

Mai incolo ni se impartasi inse si aceea: ca mai nainte de a se decide prin maiestataea ta, ca fire-aru óre de a se restringe deo-camdata acea metropolia numai la marele principatu Transilvani'a, ori de a se estinde aceea-si acum indata si asupr'a Romaniloru tuturoru de religiunea gr. or. din Ungari'a? — a-i aflu de bine a provocá pre par. episcopulu nostru, cá sa-si dee o parere motivata in ambele aceste directiuni, ceea-ce si urmà din parte-i, inse numai in un'a directiune si adeca in aceea, cá metropoli'a çestionata sa se estinda acum indata asupr'a tuturoru Romaniloru de religiunea gr. orientala din tierile maiestatai tale, si remanendu acum cá si sinodulu acest'a in urm'a unei provocari noue urmate din partea in. cancelarii aulice transilvane inca sa se dechiare in privinti'a acést'a si anumitu in direptiunea dintaiu.

Noi trebuie sa marturisimu, ca pre câtu ne imbucurà pre nalt'a resolutiune a maiestatai tale in privinti'a infintiarei unei metropolii romane gr. or. independente si coordonate cu cea serbésca, pre atât'a ne implù inimile de intristare provocarea de a ne dechiará in acele directiuni, va sa dica si in privinti'a restringerei de-o-camdata a metropoliei infintiande numai la marele principatu alu Transilvaniei, de óre-ce impregiurarea acést'a ne insufla o grije si o temere chiaru, ca cererile cele multe si dorintiele cele drepte ale pré credinciosiloru suditi ai maiestatai tale, Romani de religiunea gr. orientala, inca suntu departe de realisare, si ca acelea nu se voru implini astfeliu dupa cum cere institutiunea bisericeii nóstre, spriginita de credinti'a si alipirea nóstra catra tronulu imperatescu, documentate deja de atât'a ori si prin atât'a sacrificie din parte-ne, ci ca prin urmare o parte a natiunei romane de religiunea gr. orientala din tierile maiestatai tale, va remanea si mai incolo rupta de matc'a ei si subordinata unei ierarhii serbesci anticanonice facia cu coreligionarii romani, ceea-ce aru trage dupa sine nu numai vatemarez canóneloru si a

dreptului nostru istoricu bisericescu, ci si a convingerei religiöse a accloru Romani.

Pentru aceea sinodulu acest'a, de si apróba si elu din parte-si toti pasii facuti de présantitulu nostu episcopu pana acum in privinti'a restaurarei metropoliei nóstre, si prin urmare si parerea ce si-o dedù acelasi la insarcinarea maiestatei tale numai in a dou'a directiune, ca adeca metropoli'a sa, se estinda acum indata asupr'a tuturoru Romaniloru de religiunea gr. orientala, potrivitulu cereriloru nóstre de pana acum, — si de si-lu rugà mai incolo, cá acésta dechiaratiune préumilita a nóstra sa o aduca pre cararea sa câtu mai curendu la cunoscinti'a pré'nalta a maiestatei tale: totusi, sinodulu pre umilitu subscrisu nu se póte retiené de a nu indreptá totu odata si o petitiune noua catra tronulu Maiestatei tale, rugandu-se pre umilitu, cá sa te induri Maiestatea ta, pre langa incuviintiarca petitiunei asternúte Maiestatei tale in 15. Martiu 1862 prin episcopii si deputatii romani de religiunea gr. orientala din Ardelu, Banatu, Ungari'a si Bucovin'a, a ne concede câtu mai curendu reinfiintiarca metropoliei nóstre cu estinderea acum indata asupr'a tuturoru conationaliloru si coreligionariloru nostri din tierile amentite, cá asié sa ne putemu si noi constitui odata bisericesce, in sensulu canóneloru bisericeii nóstre.

Acést'a ne vedemu constrinsi a o cere dela Maiestatea ta cu atátu mai vertosu, cu câtu:

I. Ne dechiararamu serbatoresce in mai multe renduri, ca noi prin restaurarea vechiei nóstre metropolii nu avemu in cugetu a introduce nici o nouetate in biseric'a nóstra, ci numai aceea, ce amu avutu si mai nainte, si ce perduramu numai in urm'a mesuriloru celoru siluitóro politice, casiunate prin vitregitatea temporiloru trecute; pentru ca noi avuramu norocire a documenta inaintea Maiestatei tale, in petitiunile nóstre de mai nainte, prin nenumerate si neresturnavere arguminte, pana la evidentia, ca noi amu avutu metropoli'a nóstra canonica si legala cu scaunulu ei in Ardelu, de care s'au tienutu toti Romanii din Ardelu, Ungari'a si Banatu pana la inceputulu vecului alu 18, cându aceea incetà de a mai esiste, inse numai politicesce, éru nu si bisericesce, càci bisericesce nici odata n'a incetatu, ci ea existe inca si astadi.

Acestu adevăru istoricu nici odata nu s'a trasu la îndoială din partea regimului Maiestății tale.

II. Intru asemenea ne luăramu voia de nenumerate ori in petitiunile asternute Maiestății tale a cită canónele bisericei nóstre, care nu numai ca ne dau dreptulu, daru inca ne si demanda strinsu si sub grea respundere restaurarea metropoliei nóstre, ceea-ce cá nesce eredi credinciosi-ai bisericei si stramosiloru nostri trebuie sa si împlineamu.

III. Legaturile sclavismului timpurilor trecute, care tie-neau ferecata cá pre o sclava bisericea nóstra, se sferimara deja pentru toti timpii prin iubirea de dreptate a Maiestății tale, si astadi, cându pretutindine domnesce libertatea confessionala, si bisericea nóstra inca este egală indreptatita si autonóma: restringerile si asupririle religionarie numai potu avé locu, si prin urmare si legaturile, cu cari se legă metropolia nóstra cea vechea in urm'a ordinaratiuniloru prenalte din 30. Sept. si 9. Oct. 1783. inca se ridicara.

IV. Restaurarea metropoliei nóstre in chipulu celu vechiu canonicu si dupa dreptulu ei istoricu, nedisputaveru, nu invólve si nu póte invólve nici o vatemare a drepturiloru altoru biserici.

V. Maiestătea ta c. r. apostolica insu-ti te-ai induratu deja in doue renduri a te enunціá in principiu pentru infintiarea unei metropolii romane gr. orientale, si adeca odata in 25. Sept. 1860. prin resolutiunea pré nalta la rugarea celoru trei senatori imperiali: episcopulu Andreiu bar. de Siagun'a, Andreiu de Mocioni si bar. Nicolau Petrino, dechiarandu parintesce: ca nu esci neaplecatu infintiarei unei metropolii romane, — éru a dou'a óra prin resolutiuncea pré nalta din 25. Juniu 1863, mentionata la inceputulu rugamintei acesteia.

Astfelu standu lucrulu, va sa dica, avendu noi in privintia cererei nóstre de facia dreptulu istoricu, canonicitatea si legalitatea documentate asié de evidentu pe partea nóstra, si fiindu pre langa acestea bisericea nóstra astadi egală indreptatita si autonóma: suntemu nutriti de acea sperantia tare, ca motivele impedcatóre la restaurarea metropoliei, recunoscute in principiu si de Maiestătea ta, câtu mai curendu se voru redicá si asiá curendu ne vomu vedea neimpedecati intru organisarea si constituirea canonica a ierarhiei si bisericei nóstre preste totu, — ca si noi,

precum tóte popórele de sub sceptrulu Maiestatei tale, nu vomu fi lipsiti in privinti'a bisericsca de salutarele consecintie ale egalei indreptatiri confessionali, prochiamate si garantate asié de serbatoresce depre tronulu imperatescu, si ca curendu ne vomu bucurá si noi de dreptulu nostru bisericescu, ce ni-lu dau asiediamintele cele positive ale bisericei nóstre si istori'a ei.

Maiestate! Romanii de religiunea gr. orientala din tierile Maiestatei tale suntu de acea convictiune, ca a batutu si pentru ei ór'a deplinei eliberari bisericesci, si n'au perdu tu speranti'a, ca Maiestatea ta c. r. apostolica, facia cu credinti'a si alipirea loru de tronulu imperatescu, documentate pana acum totu-dé-un'a cu mii de sacrificie, nu vei mai suferí, cá ei sa mai remana si mai incolo in privinti'a bisericsca intr'o stare abnórma, anticanonica si de totu necajita, ci te vei indurá pre gratiosu, ale implini dorintiele loru cele ferbinti si in privinti'a acést'a, si a sterge lacramile pe care ei de multe diecenii le varsa inaintea tronului Maiestatei tale.

Pentru aceea sinodulu acest'a renoindu-si pre umilit'a sa rugaminte mai susu mentionata, remane pentru totu-de-un'a cu cea mai profunda credintia si devotiune. Ai Maiestatei tale, pana la mórte credentiosi suditi. Din sinodulu diecesanu alu bisericei gr. or. tienutu in Sibiiu in 22, si urmatórele dile ale lunei lui Martiu 1864.“¹⁾

Acetea se petrecúra in Transilvani'a, la care mai adangemu inca, ca episcopulu Siagun'a, carele cum se scie din cele de mai susu inca erá poftitu a participá la sinodulu episcopescu din Carlovitiu, tienù mai intâiu o conferintia in privinti'a acést'a, inainte de plecare, cu mai multi fi sufletesci din cleru si mireni, si acesti'a cu totii lasára la bun'a chipstintia a densului de a participá ori nu la sinodulu numitu, si participandu — firesce numai la pertractarea cestiunei despre metropoli'a nóstra — de a vorbí si de a intreprinde tóte, dupa cum va aflá insusi mai bine.

¹⁾ A se vedé tóte acetea in „Actele sinodului diecesanu din a. 1864.“ tiparite in tipografi'a archidiecesana.

Éra in Ungari'a si Banatu, fratii nostri romani din aceste tieri, cari si pana acum luptára umeru la umeru cu noi transilvanenii, oferinduli-se acum o noua ocasiune bine venita, pentru de a-si manifestá firm'a si solidari'a loru dorintia in caus'a bisericésca preste totu, inca si-implinira detorinti'a cum se cuvinea. Lauda sa dàmú ceriului, pentru solidaritatea si barbatí'a ce domnira si acum in asta privintia între fratii nostri banatieni si ungureni!

Dara nici ca se potea altmintre facia cu starea cea deplorabila in care se aflau ei pe atunci, pe care pré ni-meritu o descrie unu eruditu barbatu nationalu din Banatu in modulu urmatoriu:

„Iorarchi'a serbésca, parte mare urgisita de insisi serbii — unu testimoniú infricosiatu de increderea filorú in parinti! — ierarchi'a serbésca, dicemu, continua vechile sale apesari, vechiulu seu indeferentismu. Preotii romani, sub episcopi si chiaru si unii protopopi serbi, stáu in lupta necurmata si neegala cu ignoránti'a si cu lips'a. Scólele romane nu numai lasate in man'a sortii, daru pare ca in adinsu eráu impedeate in desvoltarea lorú naturala. Poporulu selbatacindu-se pe di ce merge in cunoscintie si in moravuri, — tinerimea mergendu catra unu venitoriu greu, pentru care i aru fi lipsitu puterile morale si materiale spre a le suportá, — apesari din afara, apesari din launtru, apesari chiaru dela ai sei. Pre langa acestea sa nu uitamu, ca tocm'a anii acesti din urma erau cei mai de ispita si cei mai seducatori pentru Romanii ortodosi din aceste parti; caci nerodindu-le tiarinile ajunsera la o fómete cumplita, estraordinaria, si partea unita folosindu-se si de acésta ocasiune, 'si tinse rociulu seu in alungulu Banatului, si prin mediulóce vile, prin bani si altele asemenea turburá pacea nesuindu cu totu adinsulu la venarea inimelorú banatiene. Proselitismulu era in flóre. O impregiuráre acést'a, carea impreuna cu altele de siguru nu va remanea nesbiciuita in istori'a nationala. Fericiti, de trei ori fericiti fratii nostri, cari nu se lasara a se amagi si a se supune ispitelorú. Lauda tie inteligintia romana, carea ti-ai cunoscutu missiunea si ti-o-ai si sciutu implini! Éca posomoritulú, déru adeveratulu tablou alu starei fra-

tiloru nostri⁷ din Banatu si Ungari'a! In adeveru erá a unspre-diece'a óra, cá sa se deslege, — ori sa se taie nodulu acest'a, ce cá un blastemu vechiu tienea legate doue natiuni, cea romana si cea serba etc.“

Dîseramu ca fratii ungureni si banatieni inca 'si im-
plinira detorinti'a cum se cuvine; càci pentru 1. Augustu
acel'asi anu congresulu serbescu electivu si sinodulu epis-
copescu erau conchiamate la Carlovitiu, si fratii nòstri,
credenciosi concluseró loru conferentiali si manifestatiu-
niloru generali romane, se abtienura dela alegeri. Ei alésera
ce e dreptu reprezentantii loru prevediuti cu credentionalele
necesarie, inse nu pentru de a participá cá atari la con-
gresu, ci numai pentru de a se infacisiá si a promová
acolo caus'a metropoliei romane. Si in adeveru asiá se
si intemplá; càci la deschiderea congresului serbescu, in
1. Augustu, ce erá conchiamatu pentru alegerea archi-
episcopului si metropolitului serbescu, se infacisiara in
Carlovitiu si reprezentantii Romaniloru banatieni si ungu-
reni, in frunte cu episcopulu Aradului Procopiu Ivacico-
viciu, si presentandu-se in corpore comisariului impera-
tescu generalului Josifu baronulu Philippovics de Phi-
lippsburg in modu serbatorescu, i imanuara o dechiaratiune
catra densùlu si unu memorialu catra imperatulu de cu-
prinsulu urmatoriu:

a) Dechiaratiunea reprezentantiloru romani catra co-
misariulu imp. gener. Philippovics:

„Ilustrissime d-le generalu, comisariu imp. r. alu congresu-
lui! Umilitu subscrisii deputati alesi, precum se vede din creden-
tionalele predate la locul cuvenitu, din partea poporatiunei ro-
mane si a clerului romanu din diecesele Aradu, Timisiór'a si Ver-
sietiu, la congresulu nationalu iliricu conchiamatu din orenduiál'a
prénalta pre diu'a de astadi pentru alegerea archiepiscopului si
metropolitului de Carlovitiu, — ne tienemu de cea mai santa de-
torintia, a dechiará prin acést'a in tóta supunerea, cumca noi,
considerandu, ca s. biserica ort. orient. dupa fiinti'a ei esterna —

e biserica náționalá, si ca ei — fiindu ea chiamata in urm'a determinatiuniloru prénalte, de a conduce cultur'a poporului si instructiunea publica, caracterulu nationalu, déca va cá sa corespundia missiunei sale inalte, nu e iertatu si nu póte sa-i lipsésca; considerandu, ca ierarchi'a de Carlovitiu, cá metropolia séu cá patriarchatu, dupa privilegiele serbesci si mai cu séma dupa caracterulu ei inherinte istoricu si facticu — e o adevérata ierarchia serbésca nationala, si dupa dorinti'a comuna in multe moduri espresa si interesele intetitórie ale natiunei serbesci, trebuie sa remana curatu nationala serbésa; considerandu, ca scaunulu metropolitanu nationalu serbescu, dupa canónele bisericesci, pe dreptu si dupa cuviintia, nu e iertatu si nu se póte inlocuì, decátu numai prin reprezentantii alesi ai natiunei serbesci si cu individi apti de nationalitatea acést'a, si ori ce incurgere straina, táia in dreptulu nationalu si in interesele natiunei serbesci; considerandu, ca poporatiunea romana din cele trei diecese ort. orient. Aradu, Temisiór'a si Versietiu, care numera unu milionu de suflete si care singura face cu multu mai multu decátu o jumetate din intréga poporatiunea ort. a celoru optu diecese, ce se tienu de congresulu iliricu, — de si are acela-si simvolu alu credintiei cu Serbiei, si dupa acést'a, precum si in urm'a mai multoru relatiuni recipróce, de si are mai multe punte de atingere mai de aprópe si aceleasi interese cu natiunea serbésca, totusi nu se tiene nici decátu de biseric'a nationala serbésca, si nu tinde dupa interese de cultura si désvoltare nationali bisericesci, ci din contra posede biseric'a sa propriá, romana nationala dupa finti'a-i esterna cu totul deosebita, si cultur'a si désvoltarea voiesce si trebuie sa si-o mediolocésca naturalmente precum si in spiritulu bisericeii sale, in limb'a sa propriá romana cu totul deosebita de cea serbésca, spre scopulu acést'a inse ierarchi'a serbésca nationala, dupa insusirea, destinatiunea si practic'a ei comprobare de pana acum, nici decatu nu póte corespunde; considerandu, ca Romanii gr. or. din monarchia preste totu, si cei din Banatu in specie, s'au incorporatu la ierarchi'a serbésca nationala din Carlovitiu, precum se scie, numai in modu necanonicu prin puterea lumésca, la intarjirea evineminteloru de pela capetulu seclului 17. si inceputulu secl. 18. de buna séma numai cu intentiune nobila pré nalta, adeca spre folosulu si prosperareá ambeloru natiuni, care incorporare

inso in decursulu timpurilor, abstragundu dela firea-i necanonica, s'a desvoltatu si aretatu fôrte nefolositoria, ba de comunu periculosa; considerandu, ca scopulu ierarhiei bisericesci de Carlovitiu, nici decâtu nu pôte stá in periclitarea si debilitarea ortodossiei prin impedecarea instructiunei romane poporali, a progresului Romaniloru, a luminarei si civilisatiunei poporului romanu preste totu; ierarhi'a nationala serbésca inse a servitu scopului acestui'a pan'acum in o mesura ce s'a facutu de proverbu, spre celu mai mare necasu si spre necomputabil'a scadere a ambeloru natiuni si a bisericeii loru comune; considerandu, ca chiaru din respectulu abnormitatiloru si inconvenientieloru acestoru triste, ce neodichnescu consciinti'a fiacarui credinciosu, natiunea romana din tôte partile monarchiei la tôte ocasiunile ce i se oferira, in parte si tóta, precum in a. 1850 dieces'a Aradului prin sinodulu diecesanu tienutu atunci, apoi dieces'a transilvana prin repetîte sínóde diecesane, regimentulu banatianu romanu de granitia in a. 1851, prin tôte comunele lui, in fine si mai cu sêma dupa esîrea din viétia a s. s. patriarhului serb. Josifu bar. de Raiacic in primavér'a a. 1862, prin o deputatiune numerosa si vediuta cu cei doi episcopi din Transilvani'a si din Aradu in frunte, — se rogà pré umilitu de Maiestatea sa c. r. apostolica pentru pré gratiós'a ajutorare prin restaurarea metropoliei de demultu, romane nationale, si aceste rugaminti pre umilite se afla inca in pertractare si-si ascépta resolvarea finala; considerandu, ca Maiestatea sa c. r. apostolica pré gratiosulu nostru domnu si rege, s'a induratu pré parintesce in pré nalt'a scrisóre de mana din 27. Sept. 1860. in urm'a petitiunei predate in acésta directiune de catra cei trei consiliari imp. estr. din Banatu, Bucovin'a si Transilvani'a a asigurá, ca pré naltu acelasi, nu e neaplecatu la redicarea unei metropolii romane ort. orientale; éru in pré nalt'a scrisóre de mana din 25. Juniu 1863 indreptata catra esc. sa d. ministru si cancelariu aulicu, conte Nadasdy, s'a induratu a dechiará in cestiunea acést'a mai determinatu, ca intentiunea pre naltu aceleuia-si e „de a se radica pentru Romanii bisericeii gr. neunite, o metropolia de sine statátóre, coordinata cu cea serbésca;“ considerandu, ca Romaniloru, totu-deun'a si in tôte impregiurarile neconditionatu credinciosi Maiestatei sale si gloriosiloru antecesori ai pré naltu aceleuia-si cuventulu adoratului loru monarchu le-a fostu, le este si

le remane totdeun'a santu, carui'a se incredu cu tóta securitatea si a carui indeplinire de aprópe chiaru pentru aceea o ascépta cu cea mai deplina incredintiare; ca asié déra, — in urm'a pre naltei acestei'a intentiuni atátu de deschisu, chiaru si detiermuru cátu si marimosu si gratosu esprese, precum si in urm'a argumenteloru si fapteloru positive — dupa parerea nóstra fórté importante — mai insusu desfasiurate, — Romanii nu potu si nu le e iertatu nici decátu dupa dreptulu canonicu sa considere de archiepiscopulu si metropolitulu seu, pre archiepiscopulu si metropolitulu ce e de a se alege acum in Carlovitiu, si inca cu atát'a mai pucinu, càci ei (Romanii) in congresulu nationalu iliricu in fapta abiá, dupa nume inse de locu nu-su reprezentati, de óre-ce ei, de si dupa cum e cunoscutu — formédia jumetatea cea cu multu mai mare a ortodocsiei nemediulocitu concentrate pana acum la Carlovitiu, dupa unu usu arbitrariu, care n'are nici o basa de dreptu si cuviintia, introdusu si sustienutu chiaru de ierarchi'a serbéscá, suntu reprezentati dela câte 60—70,000 de suflete cu câte unu deputatu, pre cându fratii loru Serbi au dela câte 13—14,000 de suflete câte unu deputatu, si suntu asié dara in comparatiune cu Romanii, chiaru de cinci ori reprezentati, — o situatiune nepotrivita, care s'a recunoscutu destulu de chiaru si in pré nalt'a scrisóre de mana a maiestategi sale c. r. apostolica catra fostulu patriarchu Josifu bar. de Rajacic, si care nu póte sa fia decátu spre batjocur'a natiunei romane si a celoru mai sante interese bisericesci si scolari ale ei; considerandu, ca o participare ori cátu de mica a poporului romanu cá atare, resp. a mandatariloru lui la alegerea metropolitulu de Carlovitiu, precum aru taiá ea de un'a parte in dreptulu propriu alu sororei natiuni serbesci, chiaru asié de alta parte s'aru paré a intemeiá unu dreptu logicu si politicu séu moralu pentru alesulu principe bisericescu asupr'a Romaniloru, asupr'a bisericeloru si scóleloru loru, cari ambe consecintie noi, dupa consciinti'a si simtiulu nostru de dreptu, in urm'a respectului si amórei nóstre sincere catra sor'a natiune serbéscá si in urm'a semtieminteloru poporului nostru noue bine cunoscute, — ne tienemu de detorintia a le incungiurá cu tóta acurateti'a;

Considerandu asié daru tóte aceste momente ponderóse, — nice decátu nu ne semtímu aplecati, de a luá parte la alegerea

arhiepiscopului si metropolitului din Carlovitiu, din contra constatam aici solenelminte si cu tóte consecintiele posibili — caracterulu curatu nationalu serbescu alu adunarei de alegere, precum si alu principelui bisericescu ce lu va alege, cu deosebire inse si cu tóta seriositatea corespundietória ponderositatii lucrului trebuie sa accentuãm, ca chiaru de aici e evidinte, cum-ca doue milióne de supusi credinciosi si plecati Maiestatei sale din nationalitatea romana de religiunea gr. or. se afla orfani si lipsiti de scutintia, lipsiti de pastoriulu sufletescu supremu si de conducatoriulu scóleloru si educatiunei, si mai cu séma in partile Banatului, unde nu au nici episcopi proprii, ba in multe locuri nici preotii si protopopii sei, suntu aprópe de a cadé in tr'unu indiferentismu religiosu periculosu si intr'o desperare politica fatala!

Ilustrissime! Aicea trebuie sa observamu espresu, cu provocare la motivele insirate, ca dechiaratiunea acést'a a nóstra, si abtinererea nóstra dela alegerea arhiepiscopului si metropolitului de Carlovitiu, nici de cum nu e influinti'a óre carui spiritu de opusetiune séu renitentia, precum aceste totdeún'a au fostu de parte de Romanii credinciosi Maiestatei sale, ci din contra — precum se vede destulu de chiaru din cele premise — e consecinti'a cea mai naturala a consciintiei nóstre curate si a sentiului nostru adeveratu de loialitate si dreptate, cu cari nici decátu nu se unesce, cá noi Romanii sa participamu la alegerea unui arhiepiscopu si metropolitu menitu pentru natiunea serbésca, cu atátu mai pucinu la alegerea unui metropolitu serbescu pentru natiunea romana.

Cum-ca acestu sentiementu si acésta convingere a nóstra e si a intregu poporului romanu documentédia evidinteminte fapt'a, ca poporulu romanu acolo, unde locuiesce cu totulu nemestecatu cu Serbi, anume in frontier'a Caransebesiului si la Oradea mare, privindu insasi alegerea la congresulu iliricu de inconvenienta au denegat'o aceea formalmente, si de regula numai acolo au alesu deputati si ne au delegatu pre noi cá Romani de reprezentanti conscientiosi ai lui, unde voi a impedecá prin acést'a, cá minoritatea serbésca, cea de altmintrea fórté neinsemnata, sa nu pasiésca in numele poporului romanu si sa dee abtineri lui o espresiune falsa.

Inse nu numai gatá, ci fórté fericiti amu fi noi si intrég'a natiune romana, de a luá parte la unu congresu nationalu romanu

pentru alegerea unui arhiepiscopu si metropolitu romanu si pentru regularea relatiunilor noastre cu si catra ierarchi'a serbésca, precum si pentu regularea afacerilor noastre bisericesci si scolare.

In fine nu putemu trece cu vederea, Ilustrissime, a nu amentí, cumca noue, de dupa impregiurarile umilitu insirate mai in susu, nu ni se pare pré dreptu si cu cuviintia, cá specele congresului nationalu iliricu in asemenea mesura sa se repartiésca si asupr'a familielor romane, cari nu suntu reprezentate in acél'a nici dupa nume.

Ne rugamu deci Ilustrissime cu tóta supunerea, cá acésta scrisóre dechiaratória a nóstra pre langa pré umilitulu memorandumu aici alaturatu si pre langa esprimarea loialitateri noastre si a comitentilor nostri celei mai sincere si mai neconditionate, sa bine voiesci a o aterne spre pré gratiós'a cunoscentia si luare in consideratiune a maiestateri sale c. r. apostolice, pré gratiosului nostru domnu. Ai Ilust. Vóstre plecati servi. Carlovitiu 1. Augustu 1864. Constantinu Gruiciu m. p. protop. Haziasului, deputatu romanu alu diecesei Timisiórei; Joanu Marcu m. p. prot. Lugosiului, dep. rom. alu dieces. Versietiului; Josifu Belesiu m. p. prot. Totvaradiei, dep. rom. din diec. Aradului; Nicolau Andreeviciu m. p. preotu, directoru scóleloru normali de granitia, dep. rom. din dieces. Versietiului; Andreiu de Mocioni m. p. dep. rom. din dieces. Timisiórei; Vicentiu Babesiu m. p. cojude la tabl'a reg. in Pest'a, dep. rom. din dieces'a Timisiórei; Georgiu de Fogarasi m. p. advocatu si propr. in Lipov'a, dep. rom. din diec. Timisiórei; Filipu Pascu m. p. profisc. comitat. Carasiului, dep. rom. din diec. Versietiului; Ales. de Atanasieviciu m. p. advoc. si propriet. in Lugosiu, dep. rom. din diec. Versietiului; Sigism. Popoviciu m. p. adv. dep. rom. din diec. Aradului; Laz. Jonescu m. p. adv., dep. rom. din diec. Aradului; Dr. Dem. Hatieganu m. p. adv., dep. rom. din diec. Versietiului; Aureliu Maniu m. p. adv., dep. rom. din diec. Versietiului.“

b) Memorialulu ácelora-si reprezentanti romani catra imperatulu:

„Maiestate imp. reg. apostolica! Pré gratiósé dómne! Noi pré umilitu subscrisii, — in urmarea pré naltului actu de gratia din 14 Juniu a. c., prin care in modu traditionalu s'a conchiematu

pe diu'a de astadi congresulu nationale iliricu pentru alegerea arhiepiscopului si metropolitului de Carlovitiu — furamu alesi din partea natiunei romane, ce numera unu milionu de suflete, de inteliginti'a si de clerulu ei, cá sa -i fimu reprezentanti legitimi in caus'a alegerei arhiepiscopului, si — precum aráta credintionalele predate de loculu competent — expresivminte ni se facu insarcinarea ce altmintrea de sine se pricepeá, cá noi in numele comitentiloru nostri sa ne radicamu graiulu conformu cu consciinti'a nóstra de crestini; — drept-aceea ne tienemu de cea mai strinsa detorintia, cá in consunantia cu dorintiele loiali bine cunoscute cu interesele pré sante si cu necessitatile imperiöse ale comitentiloru nostri, sa ne deschidemu inim'a cu incredere deplina in antea maiestatai tale imp. regie apostolice pré gratiosulu nostru domnu si parintelui tierii, si din aceste motive cu cea mai adenca stima, cu pietate fiiésca sa damu espressiune adeverala si chiaru semtiementelor ce le pastramu in ea, precum si cugetelor ce misca si de care se ocupa spiritele nóstre.

Maiestate! Candu Maiestatea ta prin susu laudatulu actu de gratia ai aretatu salutar'a intentiune de principe alu tierii de a redá natiunei serbesci — acestui radiemu multu probatu alu inaltului tronu — pe conducatoriulu supremu alu bisericelor si instructiunei nationali, de care cu durere a fostu lipsita de trei ani, si totu odata ai binevoitu a-i dá prospecte secure ca curendu se voru regulá afacerile scolare si bisericesci nationale-serbesci; atunci maiestatea ta, prin acést'a deschilinita consideratiune, dovedita facia ou natiunea serbésca, si prin pré nalt'a gratia, ai deobligatu spre multiamita mare si sincera si pre natiunea nóstra romana, care cu natiunea sorora serbésca sta in corelatiuni de aprópe prin mai multe legature putinti — de iubire si de stima, si prin multe semtieminte comuni si interese egali, participa la sórtea si norocirea ei, de aceea noi ne grabimu a esprime acum cu solenitate multiamit'a nóstra.

Intr'aceea, Maiestate, precum iubirea nóstra catra deaprópele si relatiunile amicali ne indémna a ne bucurá de fericirea coreligionariloru nostri de nationalitate serbésca, si precum ereditale nóstre dispusetiuni loiali ne demânda a esprime cu cuvinte solene semtiemintele de bucuria in antea inaltului tronu alu maiestatai tale a regelui si domnului nostru sa ascundemu (aici se vede ca

lipsesce ceva), câtu de tare ne amu amaritu si ne amu superatu vediendu, cum intr'acelasi tempu, candu in analele imperiului Austriei celui mare — ce se governa dupa masimele culturai si ale dreptului egale — se insémna unu actu de dreptate si afectu pré'naltu alu Maiestatei tale in favórea nobilei natiuni serbesci, totu atunci o alta natiune numai pucinu brava si plina de merite, si care pelânga acést'a e cu multu mai numerósa, si mai nein-grigita si mai apesáta, precepemu natiunea romana, inca totu inzadaru suspina si langediesce, nu de ani, ci de diecenie, cerendu totu aceea - si favóre si gratia pré'nalta si totu spre acelasi marétiu scopu; inzadaru nici odata n'a intrelasatu — de câte ori i s'a datu ocaziune — de a radică catra inaltulu tronu bratiele sale cersitóre de aceea - si gratia.

Maiestate! Romanii, ce se tienu de biseric'a ortodosa orientala numera numai in Ungari'a si in Banatu unu milionu de suflete, éra in Transilvani'a si Bucovin'a celu pucinu mai odata atâti'a: si acesti Romani cari intre tóte impregiararile au fostu neconditionatu credinciosi maiestatei tale si gloriosiloru antecesoru ai maiestatei tale, in mare parte suntu lipsiti de secle de supremulu pastoriu spiritualu, de si acést'a autonomia li s'a garantatu si loru tocm'a asiá cá si altoru popóra ale imperiului, — atátu prin lege, câtu si prin santulu cuventu alu maiestatei tale.

Dara nici cându acésta lipsa Romanii din monarchi'a austriaca n'au semfít'o mai tare si mai cu durere, decâtu in periodulu din urma, in care 'si eluptà validitate de tóte partile, ma si de pe tronu s'a prochiarnatu epoc'a progresului generale si a culturai generali prin instructiunea generala a poporului si prin desvoltare, si — deschilinitu decându maiestatea ta ai bine voitu prin o sentintia autorevole a incredintiá in genere clerului conducerea scóleloru poporale si a culturai poporului sî estu modu pe langa mantuinti'a sufleteloru s'a depusu in manile ierarchiei bisericesci si invetiamentulu civile si progresulu poporului.

Maiestate! Déca luàm in consideratiune periodulu decursu cu gloria alu domnirii maiestatei tale si rezultatele cele stralucite nu putemu a nu ne castigá convingerea, cumcà — incuviintiandu M. ta pré gratiosu unu congressu nationalu natiunei serbesci pentru alegerea archiepiscopului si metropolitului ei si totu odata bine voindu a-i dá unu prospectu securu si pentru unu altu congressu

ce se va tienea curendu, cá sa pertractédie afacerile bisericesci si scolare, — acésta pré nalta favóre si gratia 'si afla bas'a mai de aprópe in motivulu dreptatei, necesitatei si a folosului acestoru prénalte dispusetiuni, si credemu cumcà privilegiile vechi numai intr'atâta s'au luatu in consideratiune in asta privintia, încâtu ele suntu in consonantia cu postulatele dreptatei, necesitatei si ale folosului.

Din acestu motivu, si pentru ca simtiemintele pietatei sincere, ce le legamu de persón'a sacra a M. tale, ne oprescu a deduce din altu motivu predomnitoriu si actulu de gratia alu M. tale, decâtu din motivulu dreptatei, necesitatei si a folosului acestor'a; de aceea credemu, ca e cuviinciosu de asta data sa petrecemu momentele istorice de dreptu ale cauzei nóstre; dara ceea ce atinge respectele dreptatei, necesitatei si ale folosului, — dupa parerea nóstra — conformu impregiuràrilor si fapteloru, trebuie sa le accentuàm, nici decâtu mai slabu séu mai pucinu intetitoriu, si trebuie cá sa ceremu si sa motivàm acele dispusetiuni prénalte si in favóreca natiunei romane celei multu cercetate si totusi pururea nemiscatu credincióse si loiale.

Pentru cà ce se atinge deschilinitu de Romanii ortodosi din partile ungarice ale monarchiei, la ale caroru interese si relatii mai cu séma trebuie sa ne restringemu in urmarea situatiunei si a mandatului specialu alu nostru — de si n'avemu nici in capulu cugetului a repeti si a desbate aci gravaminele cele multe si grele si încusarile aduse pana la prenaltulu tronu de catra poporul romanu, de clerulu si de inteliginti'a lui mai cu séma de patru diecenie încóci, si mai alesu si mai intetítore in tempurile mai nóue, in contr'a suprematiei bisericei nationale serbesci, care suprematia se representá si se sustieneá prin ierarchi'a de Carlovitiu, si in contr'a inaltiloru demnitari pentru multele si deschilinitele apesari nationali, persecutari si volnicii; dara totusi in drasnimu a insirá aci câteva inconveniintie sustátore, ce nu se potu deminti si unele anomalii rele, cari inse de sine facu cu neputintia remanerea Romaniloru sub ierarchi'a de Carlovitiu fara de daune mari, batatorie la ochi; atátu morale câtu si materiale ale ambeloru natiuni ortodose, si cari aréta necesitatea intentítore pentru desfacerea si despartirea neamenavera a conducerei si ad-

ministratiunei bisericesci si școlare romanesci de catra ierarhi'a serbésca.

Mai anteu e o fapta istorica, cumca Romanii, si respective dieceșele locuite in preponderantia de ei, nici candu nu s'au incorporatu canonesce ori bisericesce la ierarhi'a de Carlovitiu întemeiata la capetulu seclului alu 17, ci incorporarea s'a facutu prin puterea politica in urmarea evinimentelu politice d'atunci, si anume d'o parte in urmarea navaliriloru si cuceririloru facute de Turci in ticuturile Dunarei de josu si ale Tisei, deremanduse cu volnicia si in fapta ierarhi'a romana prin trecerea la uniune a metropolitului romanu de Alb'a-Jul'i'a Atanasiu, éra de alta parte in urmarea imigratiunei de pe acele tempuri ale patriarhului țipecu serbescu Csarnojevits, si a număróșeloru familii serbe si in urmarea importantei carte de libertáti, mediulocite in favórea natiunei serbesci si a bisericei ortodose orientale. Nu se póte denegá, ca puterea politica a facutu acést'a cu intentiune nobila, și dreptulu istoricu alu Romaniloru de a avé ierarhi'a propria l'a recunoscutu prin aceea, ca arhiepiscopulu si metropolitulu natiónalu serbescu i-a datu si titulu de metropoliu alu natiunei romane, — daru ver-cum acésta fapta e unilateralá si necanonica, si totu in acestu modu si forma s'a sustienutu pana in dñu'a de astadi; o fapta e acést'a, care singura de sine e in stare a turburá consciinti'a ver- carui Romanu ortodosu pin si luminatu.

Pana ce popórele crestine fura ocupate in resbele continue in contr'a semilunei, ma si dupa aceea, pana ce cultur'a si luminarea popóreloru n'a fostu dintre scopurile chiare ale guverneloru si chiamarea propria a clerului, pana atunci s'a potutu suferi acésta stare abnorma in organismulu bisericei nóstre intocm'a cá si unu reu ascunsu; daru primele radie ale luminei generali reversate la inceputulu seclului 19 fura d'ajunsu, pentru cá sa faca a erumpe reulu acest'a cu tóte urmarile periculóșe, si inconvenițiile lui sa le arete totu mai multu si mai uritu.

Maiestate! E unu lucru cunoscutu si de securu nu mai are lipsa de vr'o demonstratiune, cumca Romanii ortodosi din Ungari'a si Banátu, cari numera unu milionu de suflete- nu suntu serbi, cumca biserice'a si scól'a loru — nu e biserica 'si scóla serbésca, cumca scopulu culturai si desvoltareii loru — nu nesuiesce la

cursulu culturei si desvoltarei slavice-serbesci; cumca dreptu aceea bisericele si scólele loru séu interesele loru de cultura nici decátu nu suntu si nu potu fi rudite séu identice; cumca arhiepiscopulu si metropolitulu séu patriarchulu serbescu nationale, intru tóta esinti'a sa e curatu serbescu nationalu, si dupa maximele santei nóste biserici orientali, alu carei'a tipu esternu trebuie sa fia totdeún'a nationalu, si dupa organismulu sustatoriu recunoscutu prénaltu de legitimu si din partea maiestatei tale, precum si dupa dorintiele espresse si interesele natiunei serbesci trebuie sa remana curatu serbescu — prin urmare e o neputintia logica si factica, cá elu sa fia totodata si pastoriulu supremu alu bisericei romane nationale si conducatoriulu supremu alu culturei si invetiamentului romanu; — cumca mai departe congresulu nationale serbescu, séu iliricu precum sé numesce in respectivele acte vechi, méritu pentru alegerea arhiepiscopului si metropolitului serbescu nationale si pentru pertractarea si deciderea afaceriloru de cultu si invetiamentu serbescu nationale, dupa esinti'a s'a traditionale si dupa compunerea sa pe bas'a prénaltului rescriptu dechiaratoriu din 16 Iuliu 1779 si a traditiunei legali — e cu nepotintia d'afi aptu si chematu si pentru ingrigirea intereseloru romane de cultu si invetiamentu, si in genere d'a representá dupa cuviinti'a si poporulu romanu celu dúplu asiá de numerosu fara daun'a propria a acestui poporu.

Maiestate! Intru intielesulu normeloru regulatiye sustatóre Serbiei din tóta Ungari'a, Croati'a Slavoni'a si din tóta graniti'a militare se tienu de congresulu de Carlovitiu, pe candu Romanii nici chiaru cei din Ungari'a nu suntu cu totii representati acolo, anume nu e representatu districtulu Halmagiului, daru si cei ce suntu representati acolo, formédia maioritatea decisa a credinciosiloru ce se tienu nemediulocitu de Carlovitiu; si totusi ierarchia de Carlovitiu, fara a considerá vre-o basa de dreptu séu cuviintia, au impartítu cei 75 deputati nationali ce formédia congresulu dupa prénaltulu rescriptu dechiaratoriu, favorindu in modu batatoriu la ochi elementulu seu nationale, astfeliu cátu cáte 60—70,000 Romani trimitu unu deputatu, pe candu Serbiloru cu calcululu de mediulocu la 13—14,000 suflete li se vine unu deputatu; dreptu aceea maioritatea romana a popuratiunei ortodose ce se tiene nemediulocitu de Carlovitiu, in casulu celu mai bunu

— adeca dăca se va incongiurá la alegeri ori ce amestecu neindreptatitu si volnicu din partea ordinariateloru domnitóre serbesci — va fi reprezentata la congresu nŭmai cu 15—18 deputati, pe candu Serbii in modulu celu mai simplu voru avea 57—60 de deputati; cea-ce pentru Romani este o nedreptate nesuportabila, ma chiaru unu scandalu publicu, si cu atât'a mai vertosu, fiindca spelele congresului de regula se arunca asupr'a tuturoru familie-loru acelor credinciosi cę se tienu de metropoli'a de Carlovitiu, si astfeliu maioritaea romana, care la congresu abii se pŃte dŃce reprezentata, solvesce maioritaea speseloru congresului. Acestu reu alu nedeplinei representari a Romaniloru la congresu ai bine voitu Maiestatea ta imperiala reg. apost. alu recunŃsce parintesce in prĕnaltulu biletu de mana indreptatu la 27. Sept. 1860 catra fericele patriarchu serbescu JŃsifu bar. de Raiaciciu, si totodata te ai induratu a ordiná, cá Romaniloru g. n. u. diŃ diecesele Aradu, TemesiŃr'a si Versietiu, sa li se asecure o reprezentatiune cuviinciŃsa in congresulu nationale.

Maicstate! Noi si intręg'a natiune romana ne sentĭmu deobligati spre cea mai intima multiamita pentru acęsta ordinatiune pręgratiŃsa, de si ea pana acum si anume la alegerile din urma pentru congresu, a remasu cu totul neconsiderata din partea autoritatiloru respective; totusi trebuie sa ne esprimemu prĕumilitu convingerea nŃstra in asta privintia, cumca stergerea fundamentala a acestui reu, ni lu putemu imaginá numai prin despartirea totala a Romaniloru de catra Carlovitiu, si respective a administratiunei loru bisericesci si scolari; pentru ca in momentulu, in care s'aru da Romaniloru unu dreptu egale de reprezentatiune la acelu congresu, ei aru formá acolo maioritaea, si congresulu aru trebui sa incete si in fapta aru fi incetatu a fi unu congresu serbescu nationalu, si asiá si ierarchi'a si arhiepiscopulu si metropolitulu sĕu patriarchulu de Carlovitiu; prin ceea ce bisericei nationale serbesci i s'aru dá o lovitura de mŃrte, unu casu, ce aru stá in celu mai aspru contrastu cu drepturile si meritele natiunei serbesci si care nici candu n'a jacutu si nici nu va jacea nici intru intentiunea, nici in interesulu natiunei romane, si precum suntemu convinsi, tocm'a asiá de pucinu pŃte sa fia acęst'a intentiunea naltului regimu alu maicstatei tale.

Aceste fapte si respecte au datu ansa natiunei romane de

biseric'a ortodosa orientala, ma au silitu-o moralicesce, a rogá inca pe antecesorii gloriosi ai Maiestatei tale, daru deschilinitu pe Maiestatea ta, pre adoratulu loru rege si domnu, de atátea ori si in unanimitate si in tipu intetitoriu, spre ajutorirea si salvarea dintr'o situatiune atátu de periculósa si care apésa si spiritele si consciintiele, si acést'a au cerut'o sa se faca pe calea legala, care unic'a póte fi folositoare, adeca prin incuviintiarea pré nalta a restaurarei ierarchiei romane nationale, care canonicesce nici candu nu s'a stersu, si d'aceea dupa dreptulu bisericescu susta inca!

Maiestate! Abiá s'a pututu candu-va cá cutare poporu fidelu sa fia rogatu pre adoratulu seu monarchu din tóte partile cu atát'a pietate si constantia pentru o cauza drépta, ma santa si totodata evidentu necesaria si folositoare, precum au facut'o acést'a Romanii de religiunea ort. din tóte partile monarchiei locuite de ei, cerendu metropoli'a loru nationala.

Retacemu aci pasii facuti de Romani in asta privintia inca la gloriosii antecesori ai Maiestatiei tale; petrecemu si graiurile co. s'au' radicatú in asta privintia la diet'a din Pojonu in a. 1848. si care si-a avutu de urmare art. XX. de lege din acelasi' anu; nici nu insusimu vr'o importantia proiectului de lege, ce s'a adusu mai tardiu in asta cestiune la diet'a din Pest'a; nu voimu a aminti in asta privintia nici de postulatele insirate cu consecintia si primite cu unanimitate pe tempulu acel'a de catra poporul romanu la tóte ocaasiunile, si in tóte adunarile sale si in programele statorite; si si aceea voimu a o constatá aci numai cá o fapta istorica, cumca fericile patriarchu Raiacic in cunoscut'a sa prochiamatiune din 1. Maiu 1848. si tocm'a asiá si rdssimulu episcopu alu Bucovinei intr'o scrisóre oficiala indreptata catra suslaudatulu patriarchu in a. 1849, a recunoscutu in publicu si cu solenitate dreptulu si necesitatea, cá Romanii sa aiba metropolia romana nationala independinte; daru, Maiestate! dupa pré umilit'a nóstra parere, in asta privintia voru fi nedenegatu de mare importantia si firmu convingatorie, urmatóarele eveneminte:

Diecesele ortodose orientali de Aradu si Transilvani'a, cea dintâiu cu preste 400,000, éra cea din urma cu preste 600,000 de suflète, inca in a. 1850 din sinódele loru diecesane au aster-nutu M. tale multu staruitóri'a rogare pentru despartirea de catra

ierarchi'a de Carlovitiu si infintiarea unei metropolii proprie romane nationale coordinata cu cea serbésca; ma dieces'a dintâiu in puterea dreptului ei de autonomia s'a si dechiaratu formalu de despartîta de catra ierarchi'a de Carlovitiu; totu pe acelu tempu deputatii si barbatii de incredere ai Romaniloru din Bucovin'a, Banatu, Transilvani'a si Ungari'a cari petreceau la curtea M. tale, au petitionatu de repetîte ori in acésta cauza; M. ta imper. reg. apostolica ai binevoitu pré gratiosu a primi aceste pre umilite petitiuni, si inaltele organe ale guvernului centralu alu M. tale au dechiaratu nu numai cu cuventulu inaintea reprezentantiloru Romaniloru, ci si prin jurnalulu oficiosu d'atunci intitulatu „Der österreichische Correspondent“ din 28 Martiu 1851, cumca dorintiele Romaniloru suntu deplinu drépte si basate, si cumca pentru implinirea loru este prospectu.

Dupa acést'a intrà o pausa lunga, aprópe de diece ani; natiunea romana tacù si asceptà; tacù caci a trebuitu sa taca, pentru ca sistem'a d'atunci nu suferiá graiulu popóreloru; — sperá si asceptá, pentru ca se incredeá deplinu in adoratululu seu rege si domnu.

In a. 1860 ai bine voitu maiestatea ta imp. reg. apóstolica a conchiemá la senatulu imperialu straordinariu de reprezentanti pentru nationalitatea romana din Transilvani'a pre episcopulu ort. or. d'acolo bar. de Siagun'a, din Banatu si Ungari'a pre Andreiu de Mocioni, domnulu de Foenu si din Bucovin'a pre bar. Nicolau de Petrino, si acei'a si au recunoscutu indata de santa datorintia a lorù, a renói pre umilitu antea maiestatiei tale cererea Romaniloru pentru restaurarea metropoliei loru nationale, la ce maiestatea ta imp. reg. apost. prin pré naltulu biletu de mana din 27. Sept. 1860 ai bine voitu a le dá asigurarea pré gratiósá, cumca m. ta nu esci neaplecatu pentru infintiarea unei metropolii independente gr. n. u. romane nationale.

In a. 1860. dieces'a de Transilvani'a tienù érase unu sinodu diecesanu, care renói pre umilitu in antea M. tale cererea pentru metropoli'a romana.

In a. 1861 la diet'a Ungariei, cestiunea nationalitatiloru, precum se scie, a jucatu o rola principala, si fiindu-ca deputatii de nationalitatea romana au fostu nu numai principalii, ci mai ca unicii reprezentanti ai acestei cestiuni, si purtatorii acestei

idea, si fiindu-ca cestiunea metropoliei romane, încâtu metropoli'a dupa esinti'a sa esterna e si trebuie sa fia nationala si încâtu ea e chiamata si menita a conduce cultur'a poporului si invetiamentului lui, nu se póte denegá ca nu stà in aprópe relatiune cu cestiunea nationalitatiloru, de aceea a intempnatu resunetu si primire in ambele proiecte de legi gatite in asta privintia de comisiunea esmisa de dieta in cestiunea nationalitatiloru; care proiecte inse, precum si celelalte pertractari si lucrari ale acestei diete, remasera fara de vr'unu resultatu folositoriu.

In fine dupa mórtea patriarhului serbescu Rajacic in a. 1862, Romanii din tóte partile monarchiei reinnoira pré umilita loru cerere intetítóre pentru a-i salvá pre gratiosu de legatur'a administrativa ne canonica, ne naturala, fórte daunaciósa si periculósa cu Carlovitiulu, si 'pentru conchiamarea unui congresu nationalu romanu, cá sa restitue o metropolia propria independente ortodosa orientala, — anume, o deputatiune numerósa si insemnata din Ungari'a, Banatu, Transilvani'a si Bucovin'a in frunte cu episcopii de Transilvani'a si Aradu prededera M. tale la Martiu 1862, o petitiune pre umilita si pre loiala in asta privintia care s'a invrednicitu de préalt'a semnatura si s'a luat la pertractare; totu la acelu tempu multe comunitati bisericesci romane au indreptatu asemenea petitiuni pre umilite catra inaltulu tron: si regimentulu de granitia romano-banaticu au asternutu inca mai nainte o asemenea petitiune colectiva, dupa ce aceea a fostu subscrisa si incuviintiata de tóte comunitatile lui.

In urmarea acestoru pasi noi pré umiliti si multu staruitori ai bine voitu m. ta — in biletulu pre naltu de mana indreptatu la 25 Juniu 1863 catra d. ministru si cancelariu de curte alu Transilvaniei cont. de Nádasdy, — a esprime asecurarea multu afectuósa si mangaitória, cumca intentiunea pré nalta a m. tale este „ca pentru Romanii de biseric'a g. n. u. sa se infintiedie o metropolia independinte coordinata cu cea serbéscá“.

Maiestate! Maretiulu cuventu alu m. tale pre gratiosului nostru domnu, este si remane santu antea Romanului, de aceea in urmarea promisiunei pre gratiése, elu este siguru de metropoli'a sa si de salvarea consciintiei sale, securu cumca biseric'a si scól'a lui nationala voru scapá de apesarea ce s'a aruncatu asupr'a-i d'atátu tempu, si care e atátu de grea si atátu de dure-

rósa si de comunu daunatória. Déca totusi Romanulu se semte inca totu neliniscitu si iritatu, caus'a este, ca de si e in posesiunea garantiiloru celoru mai secure pentru salvare, totusi nu simtiesce inca si nu póte sa semiéscá salvarea ins'a-si, pentru ca impilarea cea vechie cu tóte urmarile sale grele inca totu i impedece sistematice progresulu si desvoltarea lui nationala, si epoc'a eliberarei adeverate si faptice cá si prin o putere magica inimica nevisibila totu mai multu se pare a se indepartá dela realizare.

Pre gratiós'a conchiamare a M. tálc la congresulu nationalu iliricu pentru alegerea archiepiscopulu si metropolitulu de Carlovitiu, a aflatu pre poporulu romanu ortodosu din Ungari'a si din Banatu intr'acésta situatiune si despusetiune incordata, si elu a semtitu de locu, a recunoscutu si a manifestatu pretutindinea in unanimitate cumuca considerându argumintele, faptele si respectele premise pré umilitu si cari de securu suntu de mare importantia si impunatória — e cu neputintia, ca congresulu nationalu iliricu conchiematu prenaltu pre diu'a de astadi, sa fia menitu si aptu d'a representá si interesele scolare si bisericesci romane nationali, si cumca prin urmare e cu neputintia, cá archiepiscopulu si metropolitulu alesu de acelu congresu sa fia chiamatu si aptu a fi metropolitu romanu, pre care m. ta pré naltu ni l'ai promis de securu, si ai dísu sa fia coordinatu cu celu de Carlovitiu.

Din acestu motivu, Maiestate, poporulu romanu cu clerulu si inteliginti'a lui, acolo unde elementulu romanu locuiesce neamestecat, precum e casulu acest'a in regimentulu granitiaru de Caransebesiu, si in partile invecinate ale regimentulu Bisericeii-Albe, care tienutu a fostu chiamatu a alege doi deputati din statulu militariu pentru congresulu iliricu, — din districtulu Oradiei-mari, care asisderea a fostu chiematu a alege doi deputati, unulu din statulu preotiescu si altulu din celu civilu, in urmarea decisiúnei unanime a alegatoriloru, nici n'au intreprinsu alegerea, éra acolo unde se afla poporatiune si serbéscá de si mica, Romanii au facutu alegerea si ne au alesu pre noi pré umilitu subscrisii de reprezentanti, daru totusi cu intentiunea manifestata espresumente cumca prin acést'a d'o parte sa se dec dovada cu fapt'a, cumca diecesele acelea suntu decisu diecese romanesci, si ca totu odata

sa se impedece cá minoritatea serbéscă cea fôrte pucina sa aléga in numele Romaniloru, si cá alesii loru sa participiede si in numele Romaniloru la alegerea arhiepiscopului sî metropolitului de Carlovitiu, — éra de alta parte cá nóue sa ni-se dee unu mandatu formalu si o ocasiune legală a renòi in termini fideli adeveratulu semtiu, gelós'a dorintia si intetitori'a necesitate a poporului romanu. Acésta intentiune si respective insarcinare a comitentiloru nostri, ce o credemu cu totulu de loiala si consecinte, amu socotitu a o implinì mai antâiu prin pré umilit'a scrisóre dechiâratoria predata pré demnului comisariu de congresu alu m. tale generalu-maiorelui si brigadirului baronu Philippovits de Philipsburg, apoi amu corespunsu detorintei nóstre si prin pré umilitulu memorandu; prin actulu antaiu amu aretatu sumariamente daru fidelu comisariului de congresu alu maiest. tale acele motive si respecte importante, pentru care noi nici decâtu nu ne potemu senti aplecati a participá la alegerea arhiepiscopului si metropolitului de Carlovitiu; éra prin actulu presinte indrasnimu a aterne pre umilit'a cerere:

Bine voiesce Maiestate imp. reg. apost. a luá in pré gratiós'a consideratiune cá parinte alu tierii acea scrisóre dechiâratoria a nóstra, care precum suntemu incredintiati, o vá aterne la tempulu seu comisariulu de congresu M. tale, si din cuprinsulu acelei'a precum si din memorandumulu presinte ce-lu asternemu pré umilitu, te indura Maiestate a recunósce cu multa indurare loialitatea, consciinti'a si demnitatea portarei nóstre si a comitentiloru nostri.

Mai departe bine voiesce, Maiestate, imp. reg. apost. considerandu pré gratiosu caus'a descrisa fidelu mai susu, a te indura spre biseric'a si scól'a romana ortodosa orientala cea cu totulu devenita orfana, si parasita, findu ca dela acést'a aterna apriatu saluteá si progresulu natiunei romane fidele Maiestatei tale, — demandandu pre gratiosu, cá sa se decida definitivu si cu folosu numerósele si intetitórele petitiuni pre umilite asternute de Romanii ort. orientali, si deschilinitu petitiunea din Martiu 1862, pentru restaurarea metropoliei loru si conchiamarea unui congresu bisericescu romanu nationalu spre scopulu acest'a.

In fine, in privinti'a sinodului episcopescu ce se va tieneá

dupa congresulu alegatoriu, in urmareá prénaltei ordinari — in-drasinimu a asterne maiestatii tale urmatórele observatiuni pre umilite :

- a) de cumvá sinodulu alegatoriu aru deveni in starea, cátu aru trebui se imple unulu séu altulu dintre cele dóue episcopate banatice, locuite, precum se scie, in preponderantia de Romani, — nóue si natiunei nóstre ni se pare ca o asemenc implere aru fi menita a ingreuiá multu si a amaná deslegarea dorita a cestiunei metropoliei nóstre; si tocmá din acestu motivu, noi avemu speranti'a si credemu ca aceea nu e ne-indreptatita, — maiestatea ta deocamdata vei bine voi a nu sanctioná o astufelu de implere;
- b) cumca natiunea romana nu privesce tocm'a cu neincredere catra votulu sinodului episcopescu de Carlovitiu, carui'a in prénaltulu biletu de mana din 27. Sept. 1860 s'a datu prospectu a desbate cestiunea metropoliei nóstre din punctu de vedere canonicu; daru trebuie sa marturisimu, cumca natiunea romana — precum s'a dechiaratu in petitiunea sa pré umilita din lun'a lui Martiu 1862, — cu multu mai vertosu aru fi doritu, cá emanciparea sa bisericesca si scolara sa o póta multiumi unui actu directu si neintardiatu alu domnitoriului, cu atât'a mai vertosu, ca acea formalitate nu o considera de receruta si de necesaria pentru aceea, pentru ca incorporarea Romaniloru si a dicceseloru loru la ierarchi'a de Carlovitiu nu s'a facutu in urmareá unei decisiuni competentu sinodali, ci a urmatu numai simplu prin unu actu directu alu domnitoriului, si ca tocm'a pentru acést'a ecelu sinodu din punctulu de vedere canonicu abiá se pare competente de a 'si dá votulu seu validu in asta privintia. Remanemu cu cea mai adenca pietate si stima omagiala. Ai maiestatei tale imp. reg. apostolice. Carlovitiu 1. Augustu 1864. Pré umiliti supusi: (Totu cei dela dechiaratiunea de sub lit. a.)⁴

Cum se vede in aceste doue acte si anumitu in dechiaratiune se espunu causele celc adeverate, pentru care Romanii nu potura nici decumu privi congresulu electivu din Carlovitiu de congresu si alu Romaniloru, si pre fi-

toriu lu archiepiscopu si metropolitu de supremu archipastoriu alu loru, si pentru aceea ei nici ca potura participá la alegere, — éra in memorandu se lamuresce mai pre largu totu aceea-si materia, si se cuprinde si rogamintea pentru resolvirea metropoliei ortodose romane cátu mai curendu.

Aceste acte si manifestatiuni ale Romaniloru le primí comisariulu imper. la congresulu serbescu pre langa asecurarile celei mai vii partiniri, si cu acést'a missiunea deputatiloru romani facia cu regimulu fú deja terminata; ei inse mai remasera in Carlovitiu, si in tempulu acést'a nu lipsira a se mai infacisiá inca si pre la alte persóne, ba chiaru si in congresulu serbescu la deschiderea lui, si pretutendenea fúra bine primiti.

Vineri in 5. Aug. (24. Juliu), menita pentru deschiderea actului de alegere, se mai ivira inca odata Romanii in congresu, si in urm'a concessiunei primite mai dederá inca o dechiaratiune si cu graiulu celu viu catra congresu si natiunea serbéscá, prin rostulu deputatulu Babesiu, si dupa finirea si a acestor'a se departára apoi pornindu catra casa. Discursulu acést'a, care produse o sensatiune mare intre Serbi, dara din partea comisariulu imper. nu se concese nici o desbatere asupr'a lui, este urmatoriulu:

„Ilustris. d. generalu si comisariu alu congresulu! Pré marite congresu, multu stimati domni! Dati-mi voía; cá in acestu serbatorescu momentu, candu congresulu natiunei ilirice séu proprie serbesci, fiendu elu constituitu si deschisu, vá sa pasiésca la deslegarea momentósei sale teme, — sa potu indreptá catra Domniele vóstre, si prin Domniele vóstre, cari in acésta adunare pe terenulu administratiunei bisericesci representati natiunea serbéscá, catra acésta nobila si pretiuita natiune, in numele populu romanu de religiunea orientala dreptu credinciósa, pre carea noi avemu onóre a o representá, unu cuventu fratiescu, — seriosu, senceru si solenelu.

Permiteti-mi a face acést'a, de óre ce domniele vóstre nu pricepeti a nóstra, éru noi nu pricepemu a domnieloru vóstre dulce limba nationala in recerut'a mesura, — in limb'a germana, in limb'a culturai si estinderei celei mai generalí, carea — dupa cum credemu noi — chiaru pentru acést'a va respunde scopului nostru mai deplinu.

Sa-mi iertati a vé observá aici mai nainte de tóte cu tóta cuviinti'a, cum-ca cuventulu meu, cuventulu ce am onóre a vi-lu dice, espresiunea celoru mai curate simtieminte ale nóstre tuturor, e resultatu intielegerei nóstre colective.

Pré stimati domni! Candu eu si condeputatii mei de nationalitatea romana din diecesele Aradului, Timisiórei si Versietiu-lui — furamu onorati cu missiunea la acestu congressu nationalu, comitentii nostri, pe temeiuu dorintiei celei adeverate si comune a poporului, carea — firesce — loru le erá mai bine cunoscuta, ni au descoperitu o pofta si o vointia deosebita in privinti'a comportarei nóstre — observande facia cu acestu maritu congressu; implinirea acurata si credinciósa a acelei pofte si vointie — noi o recunóscemu de cea mai santa lege a detorintiei si onórei, carei — intr'o parte si pana acum amu corespunsu prin doue scrieri, ce — condusi de multu amatulu si inaltu stimatulu nostru episcopu dela Aradu — intinseramu ilustr. sale dlui generariu c. r. si comis. alu congressului cu tóta solenitatea — in diu'a solenei sale intrari in Carlovitiu, — din cari scrieri amu avutu onóre de a ve impartasi si domnieloru vóstre tipariture, — éru prin acestu de-facia serbatorescu actu — dorimu si suntemu detori a-i face cu totulú din destulu intregindu-ne si completandu-ne missiunea.

Pré stimati domni! Natiunea romana de religiunea orientala dreptu credinciósa, din tóte tierile locuite de ea ale marei Austrie, éru anume acea parte intregitóre a ei, ce locuesce in Ungari'a si Banatu, de multí ani incóce, a intreprinsu la tóte potrivitele ocaasiuní — toti pasii legali ce numai se putéau escugetá — spre acelu scopu, pentru cá legatur'a administrativa, dicu — singuru numai cea administrativa legatura a bisericei ei romane nationale — sa se desfáca de ierarchi'a bisericei nationale serbesci din Carlovitiu, si pentru cá ea, natiunea romana, sa se repuna éra si in possessiunea stravechiei, nedependíntei sale ierarchii nati-

onale — pe calea dreptului bisericescu nici cându nu s'a desființiatu, ci numai in fapta s'a suprimatu prin violinti'a nefavoraveriloru impregiurari ale tempuriloru.

Natiunea romana a facutu acést'a, pentru-ca legatur'a administratiunei bisericeei ei cu Carlovitiulu, carea dintru inceputu — credemu — cum-ca va fi fostu de mare insemnătate si folosu pentru ortodossi'a intréga, — mai la urma, in decursulu tempuriloru, deveni pentru poporulu romanu, si anume pentru cultur'a si desvoltarea lui nationala — impedecatória si apesatória; — natiunea romana a facutu acésta, si a trebuitu s'o faca, — si nu va incetá a o face, pentru ca consciinti'a ei cea desteptata — pe de o parte i face sa simtia acésta legatura cu Carlovitiulu — de ne mai suferivere, si pentru ca de alta parte esperiinti'a i-o aréta aceea cá pentru comunele cele mai sante interese ale ambeloru natiuni forte periculóse si pentru fratiésc'a armonia, amóre si stima a ambeloru natiuni catra olalta — nespusu de stricaciósa.

Scurtu, consciinti'a, esperiinti'a, interesulu comunu, si totu de odata plecarea cea mai sincera catra soror'a natiune serbésca — induplecara pe natiunea nóstra — a nu crutiá nici unu sacrificiu, nici o ostenéla, spre a pune odata capetu unei referintie, ce se vedeá a nu mai puté deservi altui scopu, decátu — reciprocei stricari si slabiri, instrainari si neincrederi — a duoru popóre destinate dupa fire, patria si biserica — de frati adevérati.

Romanulu multe si feliuritele apesari si despoiari nationale, ce si-au iertatu facia cu elu mai marii bisericeei serbesci nationale, — adesea cu multa consecintia si fara de totu scrupululu si tóta crutiarea, — nu le mai tiene aminte; elu scie bine sa deosebésca intre faptele singuraticiloru demnitari cu rea pricepere séu orbiti de egoismu, si intre nobilele simtieminte, intentiuni si interese ale amatei natiuni sorore: si chiaru pentru acést'a pasii Romanului nici decátu n'au fostu si nu voru fi condusi de ura si mania, ci curatu numai — de amóre si amicia si de comunulu santu interesu.

Inaltele organe ale regimului Maiestategi sale, ba chiaru si Maiestategi sa, prégratiosulu nostru domnu insusi — de repetíte ori au cunoscutu prin mai multe 'nalte si pré'nalte acte si manifestatiuni — dreptatea, necesitateá si utilitateá loialeloru atároru

nesuintie ale natiunei romane, si au bine voitii a apromite curend'a, positiv'a implinire a cestor'a.

Deci dara — 'naltii stimatii domnii si fratii! standii tréb'a asié, precum noi acést'a in scrierile nóstre predate d' lui generariu si comis. alii congressului — mai pe largii amii lamurit'o, — credemii a fi chiiaru si invederatii, cumca archiepiscopulu si metropolitulu séu patriarchulu ce e cá sa se aléga prin acést'a multii stimatii adunare — nici decátii nu póte fi destinatii, cá sa fia si alii Romanilorii archiepiscopii si metropolitii, — cumca asié dara participareii natiunei romane prin noi la acést'a alegere — arii fi unii neconvenientii, calificatii numai spre a impededá curend'a nóstrá fratiésca descurcare si a marii periclele si daunele legaturii nóstre. ierarchice.

Din acést'a caussia poporulu nostru romanii intregii, pretotindii s'a pronuncciatii cu unanimitate, si in urm'a acést'a ne amii aflatii si noi, determinatii — a nu'luá parte activá la acestii congressu. — Éru déca totusii noi totii alesii Romanilorii amii venitii a ne infacisiá aici cu tóttá cuviinti'a, acést'a o facuramii — mai naintee de tótté — din innascut'a loialtate a nóstrá catra préaltele dispusetiunii ale Maiestateii sale, prégratiosului nostru rege si domnii, — mai departee din respectulu ce lu avemii catra prédemnulii locutienatorii alii M. sale, domnulu comisariii alii congressului, — in fine din adeverat'a, sincer'a amóre si stima ce nutrimii in peptu-ne catra soror'a natiune serbésca, respectivmentee catra bravii fii si representantii ai eii, pre cari noi — in numele natiunei nóstre, in persóna eramii detorii din tóttá anim'a a-ii salutá, si despre simtieminteele si intentiuniile nóstre a-ii convingee.

Noi credemii, cumca domniele vóstre, multii stimatilorii fratii, cuprindeti si apretiatii motivele si tendinteele nóstre pe deplinii si recunósceti comportareii nóstrá — de unic'a ce corespunde sântieniei causséi nóstre si dificultateii pusetiunei nóstre; deci noi nutrimii sperantii'a, ca domniele yóstre, cá fratii adeveratii ai nostri, vétii conferii din tótté puterile, pentru cá cáttii se póte de curendii sa ne desfacemii, regulamii si fipsamii fratiesce reciprocile nóstre referentii ierarchice; pentru ca in chipulu acest'a tótté greutatii si diferentiielée ce custá intree ambelee nóstre natiunii — cáttii mai curendii sa se compuná si delature; pentru cá noi de aici inaintee cá fratii bunii, liberii de ori ce temere séu neincredere catra olaltá,

de totu indemnulu de mania si amaratiune, cu puteri unite, sub scutul prénaltului si chiaru prin contielegerea, amórea si solidaritatea braveloru si loialeloru sale popóre, putintelui tronu — sa putemu conlucrá la aপরarca si asicurarca comunei nóstre mame biserice dreptu credincióse orientali, nationalitatiloru si limbelorú nóstre, prosperarei nóstre morali si cetatienesci!

Fratiloru! Noi cu acést'a ne amu implinitu missiunea nóstra; noi ne despartimu de voi si esímu din mediuloculu vostru, daru, credeti-ne, in anima suntemu ai vostri — asié de adeveratu, precum suntemu credinciosi si cuviosi fii ai santei biserici ortodose orientali.

Pastrati-ne si voi, ve rugamu, totu asemeni cordiali simtieminte. Salutamu pre eroic'a natiune serbésca!“ —

Indata dupa terminarea actului de alegere si dupa intarirea alesului metropolitu serbescu in persón'a episcopului Timisiórei si administratorelui metropolitanu Samoilu Masireviciu, se deschise sinodulu episcopescu, totu sub presiedinti'a comisariului imper. prementionatu alu congresului, la care, incátu privesce metropolí'a nóstra romana, participà si episcopulu bar. Siagun'a. In acestu sinodu se luà la desbaterc formalà si cestiunea metropoliei romane, fiindu deja indigitàta si demandata acést'a din partea regimului imperialu, si la pertractarile sinodali asupr'a acestui obiectu se invitara prin comisariulu imp. si unii barbati dintre cei de frunte ai Romaniloru, cu votu consultativu, mai vertosu in privinti'a descurcarii afaceriloru materiali bisericesci. In fine sinodulu episcopescu decise unanimu infintiarca unei metropolii romane, pentru Romanii ort. din Ardelu, Banatu si Ungari'a, adeca despartírea totala bisericésca a Romaniloru din aceste tieri de câtra Serbi. Cuvintele sinodului episcopescu in privinti'a acést'a, si anumitu la p. 3. din protocolulu siedintieloru din 13 si urmatórele díle ale lui Augustu 1864, suntu urmatórele:

„Santioni'a sa d. patriarchu Samuilu, bine sciindu, ca la co-

religionarii romani de mai multu tempu s'a manifestatu dorinti'a de a cascigá in c. r. monarchia austriaca o metropolia autonóma, separata de cea serbésca, bine voi a dechiará in adunarea sinodala dorinti'a sa intr'acolo, cá — de óre ce Maiestatea sa c. r. apost. in pré'nalt'a scrisóre de mana din 13. Augustu 1864. s'a induratu a pronuncia pré'nalt'a sa intentiune, ca pentru Romanii gr. or. sa se infintiedie o metropolia autonóma, coordinata cu cea serbésca, — cu privire la spiritulu tempului, cò se manifestéda pretutindeni si justifica aceste dorintie si nesuintie ale Romaniloru, acestu obiectu ierarchicu, ce sta in strinsa legatura cu regularea referintieloru Romaniloru coreligionari, cu privire la insemnatatea lui si la impregiurarile imperative legate de densulu, daru mai cu séma p. n. demandare pronunziata in privinti'a acést'a, sa se aduca nainte de tóte la ordinea dílei, sa se pertractedie si superedie, si provóca intru urmarea acestor'a pre pré santitii d. d. episcopi, a espune parerile sale motivate in privinti'a acestui obiectu, pre langa dechiaratiunea aceea, ca santieni'a sa, — de si i pare reu din inima, ca Romanii, coreligionari, cari au traitu preste unu secolu si jumetate in legatura ierarchica cu Serbii, acum voru sa ésa din acésta legatura, — totusi este gáta a se invoii, cá Romanii, — déca va consantí si s. sinodu, si déca legatur'a ierarchica in puntele esentiale va remaneá in valóre, sa castige metropoli'a loru autonóma, si astfeliu sa véda in fine implinita dorinti'a loru.

Din indemnulu acest'a se ceti din partea escelentiei sale, d. episcopu alu Transilvaniei, — dupa ce se espusera pre scurtu motivele, cari insufla Romaniloru dorinti'a unei metropolii autonóme, si se dedù din parte-i cea mai intima incredintiare, ca acésta dorintia a Romaniloru nu pourcede din nesuinti'a catra innoiri, ci ca din contra, precum cutéda a marturisi cu indresnéla si a sustiené fara reserva, o atare implinire a dorintiei celei drepte si de atatea ori manifestate a Romaniloru va fi spre binele si prosperarea intregéi s. biserici, — se cetesce dicu, pentru dovedirea acestei espositiuni si asertiuni a sale, dorinti'a respectiva, formulata de catra sinodulu diecesanú alu eparchiei transilvane, de cuprinsulu urmatoriu: „Fiindu-ca la organisarea metropoliei romane esistinti'a metropoliei serbesci in staturile Maiestatei sale apost. nu se póte ignorá, si fiindu-ca se póte asceptá cu securi-

tate, ca nici metropoli'a serbésca nu va ignorá esistinti'a celei romane, fiindu ambe áceste metropolii parti întregitóre ale bisericeii ecumenice gr. or., carea in cartile ei simbolice se numesce biseric'a un'a, santa, sobornicésca si apostolésca: pentru aceea se dechiara aici odata pentru totu déun'a: ca Romanii de religiunea gr. or. prin infintiarea metropoliei loru nu cêntescu airea, fara numai la o stare normala si prosperitóre in privinti'a trebiloru loru bisericesci, scolare si fundationale, de o parte, éru de alta parte la îndreptatirea egala cu coreligionarii loru de nationalitate serbésca in privinti'a ierarhica si bisericésca administrativa, si cá prin urmare pre venitoriu in staturile Maiestatei sale metropol'i'a romana sa se coordinedie celei serbesci, precum s'a înduratu M. sa a pronuncia pré gratiosu in 27. Sept. 1860. si in 25. Jun. 1863, si precum a dechiaratu si sinodulu diecesanu din Transilvani'a la a. 1860 in §. 8, ca adeca in modulu acel'a áceste doue metropolii sa póta lucra cá doue surori trupesci pentru binele temporalu si vecinicu alu crestiniloru loru.

Inse precum infintiarea unei metropolii romane, coordínate cu cea serbésca este o necesitate imperativa si emanatiunea institutiuniloru nóstre bisericesci, totu asié este o necesitate neevitabila si emanatiunea institutiuniloru bisericesci, cá între áceste doue metropolii sa sustée pentru totu-dé-un'a legatur'a dogmatica, cá astfelu, prin ácesta legatura dogmatica sa se pastredie unitatea si identitatea marturisirei credintiei gr. orientale, de carea se tienu cu rigóre ambe áceste metropolii. Cá organu alu ácestei legaturi dogmatice are sa functionedie sinodulu comunu permanentu, formatu din ambii metropoliti si toti episcopii sufragani ai acelor'a.

Sinodulu comunu alu acestoru doue metropolii de credinti'a gr. or. constà din ambii metropoliti si din adunarea episcopiloru, carea cá cea mai înalta autoritate bisericésca pertractédia asupra dogmeloru credintiei, cestiuiloru canonice, cartiloru simbolice si asupr'a tuturorú áceloru obiecte bisericesci, dela cari depinde unitatea si identitatea religiunei gr. or., de carea se tienu ambé áceste natiuni.

Acestu sinodu comunu se va tienea de regula totu la 6. ani, si la casuri estraordinarie, cându va cere necesitatea, si mai adeseori.

Acestu sinodu comunu se va adună alternative odata la scaunulu metropoliei serbesci, de alta data la alu metropoliei romane.

Presidiulu in acestu sinodu lu voru duce ambii metropoliti, celu mai betranu dupa rangu ocupandu locul de a drépt'a, celu mai tineru d'a stang'a. Asemene si episcopii voru ocupá locurile dupa betranetiile consacratiei lor.

Desbaterile voru curge în limb'a romana si serba, protocolulu asemene se va portá in ambele limbi, si asemene autentice voru fi protocélele.

Obiectele, ce se voru pertractá in acestu sinodu generalu, resulta din definitiunea acestui sinodu. Determinarea mai de própe, mai pe largu si mai detaiata a obiectelor ce intra in cerulu de activitate alu acestui sinodu, se va face la cea dintai adunare a lui, la care ocaziune va fi de a se determiná si aceea, ca in intielesulu asiediaminteloru nóstre bisericesci sa se observe reciprocitatea, si atátu la inaltiarea unui ierarchu nou, câtu si la repozarea vre unui'a dintre densii sa se aduca la cunoscinti'a metropolitului respectivu si printr'ensulu si la a episcopiloru subordinati lui.“

Deci dupa ce din espunerea amentita a escel. sale d. episcopu transilvanu si din cerinti'a formulata de sinodulu diecesanu transilv. si cetita de présanti'a sa se vede, ca Romanii fura indemnati prin necesitatea imperativa, de a reclamá pentru sine o metropolia autonóma, si prin aceea a aduce trebile lor bisericesci, scolare si fundationale la starea normala si prosperitóre, si a se face partasi de egal'a indreptatire si in privinti'a bisericésca, asemena Serbiloru; dupa ce este chiaru, ca Romanii prin acésta dorintia a lor nu tindu intr'acolo, cá sa vateme legatur'a ierarchica, ce esiste între ei si serbi, ci mai vertosu, precum se vede din cele premergátore, dorescu a o sustiené si a o consolidá, statorindu si determinandu de organu alu acestei referentie si legaturi, ce sa se sustiena si in viitoriu, sinodulu generalu permanentu, care sa consiste din ambii metropoliti si episcopii lor sufragani; dupa ce mai departe este cunoscutu, ca Maiestatea sa c. r. apostolica atátu in prénalt'a diploma de intarire amentita mai susu, câtu si in p. n. scrisóre de mana din 13 Augustu 1864, adresata de curendu santien. sale d. patriarchu Samoilu, promite

prégratiosu infintiarea metropoliei romane coordinate cu cea serbésca si insarcinà pre acésta adunare sinodala, cá obiectulu pusu la ordinéa dilei, privitoriu la referinti'a ierarchica a Romaniloru, cu ocaasiunca acést'a sa se ie la desbatere si motiunea corespundietóre, intemeiata pe canóne bisericesci, sa se astérna la p. n. locu, dupa ce din canóne si anumitu din can. 17 alu sinod. din Halcedonu, can. 17 si 38. alu sinod. din Trul'a si din can. 102 alu sinod. de Cartagen'a, dupa Beveregius, — de si acelea nu cuprindu o norma anumita, favoritóre pentru dorintiele Romaniloru, — totusi prin combinare, conclusiune corecta si aplicare analóga a loru, — pre langa aceea si mai cu séma din pracs'a in vigóre se póte deduce, ca crearea unei metropolii in tienutulu altei'a esistinti deja, — la casulu acest'a crearea metropoliei romane in tienutulu celei carlovitiane, se póte admite; dupa ce mai departe nici interesulu bisericeii nu este, nici politiceii bisericeii, alu carei'a principiu supremu si regula principala are sa fia lini-scea si pacea, precum si mantuirea sufletésca a credinciosiloru, nu s'aru satisface, déca realisarei acestei dorintie pronunciate de atatea ori a unei natiuni atátu de numerése ortodose, pentru cascigarea unei metropolii proprie, s'aru pune pedeci in cale, si inca cu atât'a mai pucinu, cu câtu natiunea cestionata, ascultandu de spiritulu tempului léga de infintiarea unei metropolii proprii cele mai frumósé sperantie pentru desvoltarea sa intelectuala si morala religiósá, si cu câtu aceea, departata dela centrulu de pana aci, pre langa diferinti'a de limba si de nume, nu potú inaintá fara greutati càtra cascigarea dorintieloru si decisiuniloru sale; dupa ce in fine santien. sa d. patriarchu Samuilu, cá metropolitul legalu competente, esaminandu acestu obiectu din puntulu lui de vedere canonicu in tóte direptiunile, óru in specialu in celu bisericescu politicu, si cumpanindu desvoltarea morala religiósá, ce si o promitu Romanii dela o metropolia autonóma, nu are nimic in contra cá in tienutulu metropoliei sale sa se infintiedie o metropolia noua romana, precum nu au nici présantitii domni episcopi respectivi, si anumitu celu de facia din Aradu, ai carui fii sufletesci se tienu numai de nationalitatea romana, asemene celu dela Versietiu, inse cu conditiunea desdaunarei sale cá episcopu instalatu, si in locul episcopulu din Timisiór'a santien. sa d. patriarchu cá diecesanu legalu alu fiacarei episcopii vacante

din tîenutul seu metropolitanu, intr'ale caroru diecese o insemnata parte a credinciosiloru asemene consiste din Romani, consimtu, si cu intregu sant. sinodu se invoiescu, cá nu numai dupa dorinti'a Romaniloru sa se infintiedie pentru densii in monarchi'a c. r. o metropolia proprie, si anumitu poporatiunea ortodosa romana, locuito're in episcopiele banatiene, dupa premergerea impartirei si pre langa conditiunea ascurarei esistintiei ambeloru episcopii serbesci din Banatu, adeca a celei din Temisiór'a si a celei din Versietiu, sa se subordine metropoliei infiintiande, ci si celu de fatia présant. dom. episcopu alu Aradului, déca o aru preferi acést'a ori aru fi constrinsu la acést'a prin impregiurarile imperative ale eparchiei sale, sa se alature langa metropoli'a romana infiintianda, si sa póta intrá fara impedecare intr'o referintia canonica mai de aprópe, spre care scopu din partea sant. sale d. patriarchu, cá a metropolitulu lui prepusu, i se dá acésta dispensatiune, éru din partea s. sinodu consensulu, — considerandu tóte impregiurarile aduse inainte mai susu, dupa care infiintiarei metropoliei romane autonóme, ce e in cestiune, nu i stá nemicu in cale, precum si aceea, ca Maiestatii sale, prégratiosulu nostru domnu, cá unui monarchu crestinu, dupa asiediemintele s. nóstre biserici ort. or., si dupa pras'a, ce esiste intr'ins'a, i compete dreptulu a inaltia cutare séu cutare cetate la rangulu de metropolia, — sa se decida: Conclusu: Possibilitatea infiintiarei unei metropolii romane, coordinate cu cea serbéscá, in c. r. staturi austriace sub conditiunea de a se pastrá intre ele in cele esentiale legatur'a prin sinodulu generalu, — se pronuncia.“

La p. 4. se vede, ca din propunerile episcopulu bar. Siagun'a in privinti'a modalitatei tînerei sinodulu comunu, si adeca „1. cá sinodulu comunu generalu sa se tiena de regula totu la câte 6. ani, si dupa impregiurari si mai desu; 2. cá acel'a sa se adune pe rendu odata la metropoli'a romana, si de alta data la cea serbéscá, si 3. cá in sinodulu acest'a sa duca presidiulu ambii metropolitu, ocupandu celu mai betranu dupa santíre-i loculu dé drépt'a éru celu mai teneru dé steng'a,“ — p. p. episcopi

serbi primira numai pe cea dintâiu, éra pe cele-lalte doue modificáte, asiá „ca in privinti'a locului tienerei sinodului comunu sa se intieléga ambii metropoliti intre sine, și sa lu conchiame unde va fi mai potrivit si mai cu inlesnire, éra presidiulu sa-lu duca ambii metropoliti, dara loculu de a drépt'a sa-lu ocupe totu de un'a celu serbescu dupa pras'a bisericésca, dupa care metropoliei celei mai vechi, in casulu acest'a celei serbesci, trebuie sa i se conserve pentru totu de un'a antécietatea.“ ¹⁾

Totu in acestu sinodu episcopescu se mai pertractara inca si alte impregiurari ale metropoliei romane, si anu-mitu: deosebirea protopopiateloru si comuneloru singuratice romane de cele serbe, formarea dieceseloru romane si defigerea numerului si locurilor resiedintieloru fittóre romane, denumirea metropolitului si a episcopiloru sufragani,

¹⁾ Auditi acolo! Metropolia serbésca, infintiatá abia de unu vécu si diumetate, sa fia cea mai vechia, — éra a nóstra romana, infintiatá de dieci de vécuri, cum se adeveri mai susu, cea mai noua! Vediutu-s'a undeva logica mai miunata, de cátu logic'a parintiloru episcopi serbi ai acestui sinodu? N'avemu ce dice alt'a, decâtu ca pare a fi fostu unu blastemu asupr'a bietiloru romani, cá ei pretutendeni si in tóte privintiele — de-si mosteni adeverati in tierile locuite de ei si invehiti in religiunea lor, — totusi sa devina incalecati de toti, pana si de cei-ce venira numai ieri alalt'a-ieri in patri'a lor. Tóte suntu inzadaru fratiloru! acésta impregiurare vedesce o apriata indolentia din parte-ne, adeverulu trebuie sa-lu marturisimu. Cei mai multi dintre ai nostri afirma, ca caus'a roului acestui'a, si a altor'a de aceea-si natura, aru fi sa se ascrie numai impregiururiloru celoru nefavoritóre ale tempuriloru trecute. Noue inse ni-se pare din contr'a, ca, in partea cea mai mare, noi insi-ni suntemu de vina la tóte relele ce ne apesara si ne apésa inca. Imparecherilo intre frati, si vanitatea acestor'a, ruinédia familie intregi, surpa popórele si staturile cele mai puterice in cele mai mari prapastie, si le aduce la valóre de nula. Nu atátu altii, cátu mai vestosu noi, noi insi-ni ne stricaramu si ne stricamu cu o suta de parti mai multu, decâtu stráicóii, prin neintielegerile, vanitatile si usiuratatile nóstre de totu f-liulu. So dice, ca: „Quisque suae fortunae faber“! Si in adeveru, trebuio sa dicemu si noi ca: celu-ce nu-si scie croi insusi sórtea venitorialui seu, colu-ce nu se scie aperá insusi pre sinc, persón'a si drepturile sale, nu e demnu de o sórte mai buna. Óre inca nici astadi sa nu se fi mai stersu remasitiele blastemului acelni'a de pre noi?! —

dotatiunea acestor'a, s. c. l. — care tóte, precum si cele de pana aci, se potu vedé in „Acte oficióse, privitórie la infiintierea metropoliei gr. res. a Romaniloru din Transilvani'a, Ungari'a si Banatu“ — tiparite in tipografi'a archidieces. Sibiiu 1867.“

Éra in privinti'a impartírei fonduriloru si monastiriloru, nepotendu-se ajunge o contielegere, dupa mai multe desbateri se decise a se esmite o comissiune din partea sinodului, catea sa cercetedie ratiociniulu fonduriloru comune. Spre acestu scopu se alésera doi episcopi si cati-va membri congresuali, intre cari din partea Romaniloru au fostu episcopulu Aradului Procopiu Ivacicoviciu, Andreiu de Mocioni si Vincentiu Babesiu. Comissiunea acést'a 'si si incepù lucràrile sale, déra nu se potù aflá unu puntu de procedere, carele sa fi potutu multiumí pre ambele parti, fiindu parerile in privinti'a principiului de totu diverginti. Romanii voiáu, si cu totu dreptulu, cá fondurile respective sa se considere de averi confessionali; éra Serbii denegára acestu caracteru si le botezára de averi nationale. Disparitatea acést'a de pareri trase dupa sine doue voturi separate, unulu alu Romaniloru si altulu alu Serbiloru in sensulu acum mentionatù, care se si aster-nùra sinodului, déra acést'a nu aduse asupr'a loru nici o decisiune.

E de insemnatu, ca la acestu sinodu episcopescu participà mai intr' unu tardíu si episcopulu Bucovinei Eugeniu Hacmanu, carele venindu la Carlovitiu 'si aduse cu sine si pre secretariulu seu Schönbach, unu germanu de nationalitate si papistu de confessiune, despre carele se scrise multu in foile periodice romane, — si inca pre unu profesoru de teologia Popoviciu, se intielege, pentru cá cu acesti'a impreuna sa póta luptá mai bine in contr'a metropoliei si intereseloru romane. Episcopulu acést'a propose in sinodu infiintierea a trei metropolii partiali: un'a

in Bucovin'a (pentru s. sa!) cu doi episcopi sufragani, unul romanu si altulu ruténu; a dou'a in Transilvani'a, si a trei'a cea de Carlovitiu, cu episcopii sufragani de pana acum. Pre langa acést'a a mai propusu inca episcopulu Hacmanu, cá sinodulu sa decida: de a potutu episcopulu Ardelului tiené sínóde cu reprezentantii clerului si ai poporului, valide si canonice? Dara norocire, ca la sosirea lui in Carlovitiu sinodulu episcopescu decisese deja infiintierea metropoliei romane, si asiá opintirile s. sale nu potúra avé nici unu resultatu in parte-i, si nici o stricatiune in parte-ne. Ba o stricatiune, si inca fórte mare, totu a facutu, aceea adeca, ca elu a machinatu de eparchi'a Bucovinci nu se alipì si ea langa restaurat'a metropolia romana a Ardelului, dupa cum a fostu dorinti'a espresa a fratiloru bucovineni. Elu insusi recunoscuse necesitatea unei metropolii romane la a. 1848, si asiá cá unu episcopu alu unei eparchii romane aru fi trebuitu cu atátu mai vertosu sa spriginésca si elu caus'a comuna bisericésca-nationala, si sa remana pre langa dechiaratiunea sa din anulu amentitu. Pentru aceea la reintórcere-i, atátu in Vien'a câtu si acasa in Bucovin'a, fù fórte reu primitu de catra diecesanii sei, facundui-se cele mai eclatante manifestatiuni de displacere, si adresandui-se chiaru si o hartia impunatória, subscrisa de unu numeru insemnatu de preoti, proprietari, amploiati si alti intieliginti consideraveri, priu carea i se aretâ total'a loru nemultiuire cu purtarea densului la sinodulu din Carlovitiu, precum si ca atátu propunerile ce le facù elu la sinodulu episcopescu din Carlovitiu, câtu si „Dorintiele Clerului“ ce le plasmuise inca de mai nainte, stau in apriata contradictiune cu canónele bisericeii ortodose.

Pentru interesulu istoricu ne aflâmu indemnati a reproduce aici si acésta harthia seu petitiune a fratiloru bucovineni, dupa cum urmédia:

Escelenti'a Vóstra! De cându impulsulu celu putinto alu miscâriloru din an. 1848, care in modu sgduitoriu dedù viétia si libertate contrasteloru politice, sociale si nationale, reversà spiritulu seu de miscare si de viétia si asupr'a terenului bisericescu, biseric'a gr. or. din Austri'a se simtì impinsa cu putere iresistibila la regularea referintieloru sele inlauntru si infara si la reorganisarea pecâtu canonica, pe atât'a reclamata si de trebuinti'a tempului, a constitutiunei sele. Biseric'a se determinà a tiné sêma acestei trebuintie cu atât'a mai vertosu, caci de o parte emanciparea societatiloru religiuariie de sub tutel'a statului toturoru comunitatiloru bisericesci recunoscute in statu le dedù semnalulu de organisare, consolidare si intarire, care semnalu ele pana la un'a lu intielesera bine si lu folosira cu totdeadinsulu, éru pe de alta parte nedeplinatarea, stirbitur'a si anticonstitutiunalismulu starei bisericeii gr. or. din Austri'a nu se mai putù ascunde dinaintea ochiloru, ce se deschideau dupa dormitare de multi ani.

Spiritulu unei reforme salutarie bisericesci se desceptà, trebuinti'a unei convorbiri sinodale si a unei statoriri in urm'a ei deveni totu mai urgente din dî in dî, si archipastorii bisericesci in adeveru si adusera la ordinea dilei pe acelu tempu propunerile loru privitóre la organisarea referintieloru de cultu greco-orientale. Intielepciunea si evlaviosulu zelu alu Esc. Vóstre se manifestà in acea epoca prin unu proiectu de organisatiune, care in form'a unei opiniuni dto 18 Juliu 1849 a fostu adresatu catra metropolitulu din Carlovitiu, totdeodata patriarchu alu Serbiloru, si care atât'a a fostu de corectu logicesce, atât'a de practicü esecutabilu si atât'a de dreptu si de cu tactu in tóte partile, încátu merita multiamit'a fiacarui omu nepreocupatu, si încátu valórea lui n'a patimitu nici prin dintele tempului celui inviforatu si curendu rodiatoriu alu actiunei. Presanti'a Vóstra cerurati intr'acel'a cá conditiune ne'ncungiurabila la sistemisarea organica a ierarchiei, cá representatiunea si administratiunea natiunei romane din Austri'a sa se concrêda in acelasi modu unui metropolitu propriu nationalu, precum e incredintiata natiunea serbo-slavica inca din vechime metropolitulu din Carlovitiu. Pentru complanarea intereseloru colidante ale ambeloru natiuni se cerù mai departe, cá acele eparchii, unde majoritatea locuitoriloru suntu Sloveni, sa se inzestreze cu episcopu serbo-slavicu; éru cele impoporate cu ma-

ioritati romanesci, cu episcopu romanescu, alesu din sinulu natiunei. In estensiunca sea mai departe la complinirea mai inalta si cea mai inalta a organismului bisericescu se formulă in fine acestu proiectu de organizatiune alu Esc. Vóstre intr'acolo, cá episcopii romanesci sa aléga pre metropolitulu romanescu, éru episcopii serbo-slavici pre metropolitulu serbescu, ambe partile in sa numai prin concursulu unui asemenea numeru de mireni de aceeași credintia, in fine, cá ambii metropoliti alesi cu unu numeru egalu de episcopi din ambe metropoliile si cu unu numeru egalu de mireni sa pasiésca la alegerea pro-patriarchului austriacu, si cá tóte aceste alegeri sa se substérna p. n. sanctiuni a Maiestatei sale imperatului. Compunerea acésta din urma, sub presidiulu pro-patriarchului, dupa cum espune acestu proiectu cu privire agera si inteliginte, aru fi totdeodata sinodulu gr. or. austriacu, si prin acést'a s'aru tiené sém'a cuvenita drepturiloru egale ale ambeloru natiuni, s'aru inaintá dupa putintia binele credinciosiloru, s'aru aduce o organizare practicabila si naturala a ierarchiei, si astfelu s'aru delaturá ori ce temere de schisma in biserica. —

Fatia cu preferintiele acestui proiectu demnu de recunoscintia batu cu atat'a mai tare la ochi defectele proiectului de organizare, propusu in celu din urma asiá numitu „Sinodu diecesanu“ alu Bucovinei, precum si ale acelu'a, care pe bas'a acestui'a acum l'ati propusu Esc. Vóstra in Sinodulu din Carlovitiu. Dupa acést'a in privinti'a administrativa biseric'a gr. or. din Austri'a aru fi sa se impartia in trei biserici particulare cu autonomii administrative, si adica 1. in cea serbésca, 2. in cea romanésca din Transilvani'a, si 3. in cea (reala) din Bucovin'a. Acestu proiectu in sa in esecutarea sea practica inlauntru si inafara nu se póte uni nici cu principiulu iubirei crestinesci, nici cu dreptatea statului, nici cu o politica de statu intielépta. Scopulu, pentru care s'au introdusu canonicésce metropoliile cá foruri bisericesci de instanti'a a dou'a, si pentru care metropolitiloru se dedú dreptulu de a concede sinódele provinciale, la inceputu diecesane, precum si preste totu de a superinspectiuná si de a portá jurisdictiunea mai inalta, in Bucovin'a cea redusa la sine insasi nu s'aru puté realisa. Impartirea canonica a administratiunei bisericesci aduse cu sine, ca precum mai multe parochii se intruunira intr'o provincia,

asiá mai multe provincie se întrunira într'o diecesa, carea apoi erá mai de totu identica cu dieces'a politica. Episcopii, cari erau mai marii unei diecese bisericesci, se numerau intre cei mai inalti demnitari, si de óre-ce in totu imperiulu romanu pe tempulu estensiunei lui celei mai mari erau numai 13' diecese, pentru aceea pe atunci erau si numai 13 episcopi diecesani. In intielesulu acest'a Bucovin'a de si e tíera de coróna, totusi aru trece numai de provincia, éru nu de diecesa, carea cuprinde sub sine mai multe provincie; episcopulu Bucovinei dar canonesce e numai episcopu provincialu, éru nu diecesanu. In generalu substratul drepturilor metropolitane lipsesce de totu in Bucovin'a cea izolata. Càci de óre-ce ea nu cuprinde in sine mai multe provincie bisericesci, cari compunu unu sinodu diecesanu, si de óre ce prin urmare nu póte infatisiá unu astfelu de sinodu, de aceea si conducerea prin metropolitulu propriu a unui sinodu diecesanu, neesistente si incá nerealisabilu, inca trece in sfer'a imposibilitatii. Superinspectiunea generala aru deveni numai o inspectiune a episcopului asupr'a sá insusi, si jurisdictiunea mai inalta aru emaná asemenea numai dela acel'a, care arc si jurisdictiunea mai de josu. Contopindu-se drepturile unui prepusu cu drepturile unui supusu intr'un'a persóna, acést'a aru puté duce numai la neutralizarea tuturoru acestoru drepturi si in fine la ruinarea provinciei bisericesci izolate.

Absolutismulu administrativu in provinci'a acést'a s'aru lasá frêulu liberu, si spiritulu bisericei greco-orientale, alu carei caracteru fundamentalu este constitutiunalismulu, aru trebui sa se revólte necurmatu si nesfítu contr'a unci institutiuni opuse diametralu. Preste aceea acestu absolutismu s'aru aretá cu atátu mai periculosu, cu câtu n'aru affá remediú nici chiaru in „Sinodulu generalu“ ce s'aru tîné pe totu anulu intr'unu locu principalu alu monarchiei, de óre ce dupa punctulu alu sieselea alu proiectului, ce l'ati propusu Escellentí'a Vóstra in sinodulu din Carlovitiu, Sinodulu generalu numai atunci aru fi competente a statori canóne administrative pentru o biserica particulara cu putere obligatóre, déca din partea bisericei particulare respective adeca din partea capului ei bisericescu nemijlocitu si a sinodului s'aru recunósce a fi acomodate dupa referintiele proprie ale acestei biserici particulare, si s'aru priimi. Considerandu acum, ca

dupa punctulu alu sieptlea din proiectu cei doi preoti, cari aru fi a se trimite la Sinodulu generalu, de-si desemnati dupa alegerea Episcopului respectivu, totusi au intr'ensulu numai votu consultativu; si precumpanindu mai departe, ca si Preotii, cari voru fi chieamati la sinódele provinciale, voru avé fatia cu Episcopulu in cause administrative numai votu consultativu; in fine considerandu, ca dupa punctulu 10 din proiectu chiaru si in afaceri curatu administrative indreptatírea canonica a mireniloru a participá la sinódele provinciale e supusa indoiiei si se reserva unei consultatiuni nóue sinodale: in puterea tuturoru acestoru motive si consideratiuni se arata justificata pe deplinu presumptiunea ce ese cá resultatu finalu, ca incuviintiarea si sanctiunarea acelu proiecte aru fi identice cu recunóscerea unei potestáti episcopesci fára margini, scóse de sub tóta control'a si supraveghierea, cu potestate absoluta personala, carea in impregiurári nefavoritóre aru trebui sa duca la apriat'a stricatiune a Bisericeii, si in contr'a câror'a chiaru si bratiulu lumescu, legatu incátuva prin principiulu libertáti religiuarice, s'aru aretá in parte nepotinciosu. — Bisericea cea izolata a Bucovinei in sa prin acést'a aru deveni in positiunea de a se lipsi de tóte folósele, de tóte mijlócele de intarire si intinerire, cari isvorescu din alipirea de unu ce intregu mai mare, de a suferi tóte inconvenienteile isolareii si ale neajutorintei si de a scéi aterrandu prosperarea sea chiaru si numai de cualificatiunea eventuala a unei singure personalitáti, ale cárei eveneminte aru influintiá aspru asupr'a stárei bisericeii. Impulsulu celu prea tare de independintia, asiá numit'a „achefalia“, ce se manifestá acum, pentru provinci'a cea mica bisericesca s'aru poté castigá numai prin aceea, candu ea aru renunciá la intarirea sea de dinlauntru, la emularea in afara, la tóta autoritatea insusu, la tóta influinti'a in josu. Si déca posetiunea neutrala a acestei bisericeii particularie intra dóue natíuni contrarie aru fi sa arete scopulu eii, de a nu lovi in nici un'a din ele, pe de alta parte in intentíunatululu absolutismu nemarginitu cu aceea si probabilitate s'aru diari tentatiunea, de a neglege intru asemenea ambe natíunile in cerculu diecesanu, ori a le sacrificá unei'a a trei'a. De frica, cá se nu se faca pré natiunala aru deveni tocmai antinatiunala. Cáci de órece ambe natiunitatile traiescu in pace deplina si neperturbata, se afla in amicia

si concordia in biserica si scola, pazescu cu scumpatate un'a catra alt'a principiulu indreptatirei egale: ingrijirea aceea ca candu prin alaturarea Bucovinei langa dieces'a metropolitana romanésca s'aru pute perturbá cumva pacea acést'a este de prisosu si imaginaria, cu atât'a mai vertosu, căci atâtu in sinodulu provincialu, câtu si in celu generalu elementulu slavicu aru fi reprezentatu mai multu decâtu de ajunsu. In fine pericolulu, ce nu se póte privi tocmai ca, imposibilu, candu biserica particulara din Bucovina cu incetulu aru fi sa se contopésca intr'o biserica puternica de alta credintia, o - aru aflá lipsita de totu scutulu dinafara si de resistentia cuvenita din launtru; căci dorit'a autonomia administrativa nemarginita aru departá dela sine orice amestecu strainu si orice ajutoriu prin cuventu si fapta, ce i s'aru oferí. Si astfeliu libertatea esagerata a administratiunei episcopesci, achefali'a, aru fi numai unu vehiculu spre darapanare, o cale catra perirea sigura.

Déca dar in favorea acestui proiectu de constitutiune, ce póta pe frunte atâtu de invederatu caracterulu nedeplinatâti, si déca anume in favorea unei metropolii independinti in Cernautiliu, se arunca in cumpana votulu afirmativu alu clerului bucovinenu, apoi contr'a acestor'a e de ajunsu a observá, ca asupr'a unei cestuni atâtu de momentóse nu s'a declarat sinodulu provincialu in tota form'a, s'a declarat ci numai o adunare simpla de preoti. Caci in locu de a conchiamá numai decâtu sinodulu diecesanu completu, la care sa participe de o potri va clerulu si mireni, si care prin urmare sa dee garanti'a impartialitatii si a omnilateralitatii, Consistoriulu episcopescu sub presidiulu Escel. Vóstre se intari mai 'nainte prin vre-o câti-va membri, alesi dupa socotinti'a propria, cari nu se tîneau de statulu consistorialu, apoi in siedintiele din 29, 30 si 31 Ianuaru 1861 cerintiele, ce veniau a se substerne inaltulu regimu parte in privinti'a pozitiei erarchice a Bucovinei, parte in privinti'a trebuintieloru economice ale clerului, le formulá dupa socotinti'a sea propria in optu proiecte partiale separate, dupa aceea conchiamá pe 19 Februariu 1861 o adunare compusa din demnitari bisericesci si preoti mireni si monachi, alesi dupa placu, in numeru totalu de 52 persóne, eschidiendu pre mireni dela orice participare, i propuse elaboratulu lucratu, si in propuneri si motivari dejá incheiatu

si gat'a, nu se slobozi la desbaterea formală, progresivă separată după materii și sistematicește din punctu în punctu, ci mai ver-tosul dedă numai spre cetire proiectulu ce trecea de nemodifica-bilul, nu concesse asupra materiei și formei lui nice o desbatere séu reflexiune, decâtu carea fū suprimată de autoritatea mai nal-tă, crediū de prisosu a mai desface partea economică a proiectulu, cu cărea consimțiau toti cei de fatia, de partea ierarhica orga-nisatōre, despre carca nu crău toti membri de aceeași parere, după cum s'ar fi cerutu pentru esactitatea votulu, ci în sfârșitu punctele cetite din proiectu cu pripire demandă a se subscrie prin cei 52 de membri după o singură ședinția. —

Precum ținerea unui atare Sinodu parutu pentru de a re-presentă eparchi'a, asiă și dorințiele și hotăririle sinodale presum-tive, esprimate pe calea acést'a, lovescu deopotrivă în prax'a bi-sericésca a tempului mai vechiu și mai nou, în conclusele sino-dale ale conciliilor ecumenice, în dreptulu de participare alu mirenilor, în condițiunile și institutiunile unei administratiuni bisericesci practice și practicabile, în legatur'a bisericésca la are-tare legală ierarhica, ce esista încă până la prefacerea cu validi-tatea legală, a societății religiunarie gr. orient. din Austri'a, în p. n. decisiune din 27 Septembrie 1860, privitōre la infintiarea unei metropolii române, în fine în emisulu ministerialu comitativu dto 30 Sept. 1860, prin care se indegetă procedur'a respectivă.

Defectuosității compunerii, neajungerei îndreptățirii acestei adunări de preoți corespunde apoi în adevăru defectuositatea și nepracticabilitatea proiectulu de organizatiune, adoptatu de ea, asupra sistemisării ierarhice a bisericii greco-orientale din Austri'a și asupra posifunci eparchiei episcopesci a Bucovinei înlauntru acelei'a. De-si biseric'a prin sublim'a șea positiune e mai presusu de tōte diferințiele natiunale, totuși în interesulu activității șee salutarie proprie nu pōte ignoră nici decâtu dorin-tiele moderate natiunale. Crearea duoru metropolii pe bas'a principiulu natiunalității, și crearea unei a trei'a metropolii aru cuprinde o contradicere flagrantă, carea nu numai ca lovescu în logica, ci chiaru și în privinția administrativă practică duce la contradiceri pecātu pagubitōre, pe atātu și anticanonice, cari ser-vescu numai pentru de a acoperi golitarea contradicerei celei

d'antâiu. Adunarea amintita de preoti cercá a neutralisá contradicerea acést'a prin aceea, ca propuse a se introduce in biseric'a greco-orientala din Austri'a si anume din Bucovin'a institutul celu necanonicu, si pecátu de sumtuosu, pe atátu si de prisosu alu episcopiloru titulari, purcediendu dela presumpsiunea aceea, cá candu astfelu de functiunari bisericesci, dealtmintrea totudeun'a atarnatori de Episcopulu actualu si subalterni, aru poté deveni organe destulu de potinti, cu influéncia si autonóme, pentru de a poté modificá ori anulá in appellatorio dispositiunile aduse de Episcopulu actualu in Consistoriu si afara de Consistoriu. Dar aceea merse si mai departe, taindu administratiunea eparhiala in dóue si presupunendu despre Episcopulu deadreptulu, ca elu se va substitui prin unu episcopu titularu, pentrucá sa se póta face apelatiuni in contr'a sea, séu cu alte cuvinte: Episcopului in adeveru nu-i este iertatu a fi episcopu, pentru cá sa devina metropolitu. Éra déca Episcopulu titularu sa represente in Consistoriu loculu si potestatea Episcopului, atunci elu este adevératulu episcopu provincialu, ear episcopulu nu este decátu numai metropolitu fara diecesa, numai siefu alu appellatoriului intr'o eparhia mica cu Episcopu titularu, prin urmare este pentru acést'a o sarcina neproportiunatu insemnata, carea fiindu de prisosu s'aru poté incungiurá. Alu doilea Episcopu titularu, díce adunarea preotiloru mai departe, aru stá lángha episcopulu cá coadjutoriu pentru lucrarile pontificale inlauntrulu diecesei, si totdeodata aru avé ambii Episcopi titulari a representá pre Episcopulu eparhialu atátu in sinodulu provincialu, cátu si in celu generalu. E documentatu prin istoria si se scie in de obste, ca metropoli'a din Suceav'a de multu s'a stramutatu la Iasi, ear episcopi'a dela Radauti cu multu mai tardiu la Cernautiu. De aceea, déca, cum credu unii, din stramutarea unui episcopu se deriva inaltierea ierarchica a episcopului remasu, atunci inca nainte cu 200 ani Episcopulu din Radauti aru fi trebuitu sa se radice la rangulu de metropolitu, — ceeace insa nu se potù pentru aceea, càci erá subordinatu metropoliei din Iasi, mai tardiu celei din Carlovitiu, càrei'a e subordinatu pana astadi. Pe temeifulu canóneloru si alu necontenitei praxe bisericesci o episcopia chiaru si dupa transpunerea sea conserva titlulu scaunului de pân'atunci si ácum parasitu; metropolitul din Iasi inca totu i compete connumele: me-

tropolitu alu Sucevei, si episcopului din Cernautiu connumele de episcopu alu Radautiului.

Episcopulu din Cerneuti canonicesce e numai unu sufraganu alu metropolitului din Iasi; de aceea e datoriu ori a se supune acestu'a, ori apoi, desfacundu-se legatur'a cu tierile esterne, a se subordina unui metropolitu austriacu de aceea-si confessiune.

Dreptulu lui la independintia bisericesca canonicesce nu e documentatu prin nimicu. —

Progredendu in progressiune geometrica pe cararea cea piedisia a inconsecuintiei, adunarea amintita de preoti crede cu tote acestea, ca fatia cu unu fondu mare religionaru si fatia cu dotatiunea cea grasa, ce o garanteza acestu fondu, nu e lipsa mare de titluri canonice pentru crearea de Episcopii noue in Bucovin'a; caci orasiulu Seretu inca din vechime au avutu Episcopu; asemenea si orasiulu Radautiu; ear orasiulu Suceav'a cu deosebire are chiaru si dreptulu de metropolia; ba ce e mai multu, fiinduca dupa canone fiecare orasiu pote ave Episcopulu seu, o astfelu de pretensiune nu se pote denega nici orasielor Sadagur'a si Vestnitiu, unde fara de aceea sustau rabinate considerabile pentru credinciosii de legea vechea. —

Atat'a liberalitate in impartirea venerabileloru mitre episcopesci chiaru si Escelentiei Vostre se pare necompatibila cu demandarile canonice, cu autoritatea episcopesca si cu trebuintiele practice ale bisericei nostre. De aceea in propunerile facute de Escelenti'a Vostra la sinodulu din Carlovitiu nu se face pomenire de crearea de Episcopi titulari, de si de alta parte nu se nega formalmente necesitatea loru si nu se esprime anumitu abdicerea de a-i dori.

Astfelu de propuneri anticanonice si antipractice puteau cade ca fructe nemature numai din pomulu consciintiei unei adunari, carea era pusa sub pressiunea cea unilaterala a unei inspiratiuni dictate cu autoritate imperativa, si carea nu pote afla in sine insasi acea soliditate, ce o da numai privirea neturburata si independinti'a barbatésca.

De aceea in constiutiunea bisericei orientale inca din cele mai vechi tempuri apostolice are valore principiulu acel'a, ca catu se pote consultarea diferiteloru capi bisericesci sa se faca

impreuna cu ceialalti membri ai bisericeii, cá prin acést'a sa insufletiesca simtiulu comunu si sa nu se hotarésca nimicu fara considerarea cea mai matura.*)

Participarea mireniloru la afacerile bisericeii preste totu, cu deosebire la acelea, ce nu se tienu de credintia si de disciplina, trecù apoi cu legalitate perfecta in prax'a bisericeii, si pana in diu'a de astadi in felurite tieri se admite cá indreptatita si se practiséza fara impedecare. Astfeliu la Patriarchatul ecumenicu din Constantinopolea pentru administrarea afacerilor publice bisericesci ésista unu comitetu propriu permanentu, care consiste din 4 Episcopi 4 magnati mireni si 4 dintre cetatienii cei mai de frunte. Asiá vedemu si in dílele nóstre pre mireonii in sínódele provinciale in Transilvani'a si Serbi'a cu votu deplinu consultativu in tóte agendele nedogmatice ori nedisciplinare. Asemene de si cu óre care restringere, se urmédia si in Principatele Romane dela Dunare, si simtiulu celu nobilu de dreptate alu Esceientiei Vóstre trebue sa recunósca, ca in epoc'a antiaustriaca a Patriei nóstre unulu din drepturile principale administrative bisericesci, dreptulu adeca alu alegerii de episcopu, dupa prax'a strabuna cometea reprezentantiloru clerului, ai nobilimci si ai poporului, si se practisá din partea loru fara impedecare. Chiaru si acea adunare de preoti desu amintita ce formulá dorintiele clerului bucovinénu, scntiendu necompetinti'a sea, se crediù datóre, a revocá in memoria cu totu deadinsulu tienera de sínóde provinciale intocmite canonesce, la care apoi sa se póta ascultá si vocea mireniloru in cause atátu de momentósc. Acésta dorintia a adunarei preotiloru, ce afla priimire in punctulu 8 alu proiectului Esceientiei-Vóstre merita considerare, nu numai pentru aceea de a practisá dreptulu loru de consultare comuna, ci si pentru cá scopulu celu salutaru, la care tinde acésta institutiúne canonică, sa se póta ajunge. —

Reieptarea mireniloru dela ori ce participare la afacerile bisericesci duce la langedia, la indiferentismulu religianariu, va sa díca la simtieminte spirituale, ce suntu stricaciósc si condamnable atatu pentru religiune si statu câtu si pentru individu.

*) Can. Apost. 33, c. 2, c. IX, q. 3 Concil. Antioch. c. 5, D. XCIV.

Din contra déca biseric'a aceea, ai cârei credinciosi facu maiortatea locuitoriloru Bucovinei, aru fi unu obiectu de îngrijire si cultivare bine precugetata si seriósa nu numai pentru preoti, ci si pentru multúmea cea cu multu mai mare a mireniloru; déca biseric'a acést'a, pazitórea cuventului mantuirei, sustínatórea si cultivatórea ambeloru natiunalitáti si limbi principale ale acestei tieri, e cá sa reclame pentru intentiunile sele totu interesulu nostru, pentru binefacerile sele tóta recunoscinti'a nóstra; déca ea mai departe aru tinde intr'acolo si i-aru si succede, a castigá chiaru si pentru scopuri particularic, ce-i obvinu câte odata, atentiunea simpatica — indreptata spre chiamarea eii principala, privitóre la aপরarea de ori-ce ratacire, chiaru si impreunata cu îngrijiri, — a credinciosiloru eii: atunci, si de siguru atunci, n'aru poté si nu i-aru fi iertatu a se lipsi de participarea mireniloru la afacerile eii administrative. Din contra aru fi chiaru interesulu eii, cá prin o institutiune reinvianda spre onorarea canóncloru pe deoparte sa dee prob'a vivacitatii si activitatii sele atátu in spiritulu seu cátu si in spiritulu tempului, ear de alta parte sa demustre, ca libertatea constitutionala, ce se revarsa preste Austri'a — nóua, incepe a desvóltá si pe terenulu bisericescu cea activitate binefacatóre, insuffetitóre si plina de viétia interna, fára de carca viéti'a din afara a bisericeii aru trebui sa decada, desvóltarea eii salutífera sa se curme, influinti'a ei cea marétia asupr'a creşterei morale a omenimei aru trebui sa se imputíneze. Déca preste totu ómenii, ce nu se tínu de statulu preotieseu, iau parte vivace si factica la sórtea eii, acést'a trebuie sa fia prin urmare unu ce prea inbucuratoriu, atátu pentru membrii bisericeii invetiátóre, cátu si pentru multúmea mireniloru pastorita de dens'a. De altmíntrea si far' de a cautá la tínera regulata de sínóde provinciale anuale, in cestiunea cea multu importanta, ce se tractéza acum, despre crearea unei metropolii romanesci independinti si despre legatur'a ierarchica a celei'a cu scaunulu metropolitanu din Carlovítu, in celelalte eparchii romanesci din Austri'a, afara numai de Bucovin'a, s'a facutu formalmente întrebarea catra cleru si catra mireni impreuna si totdeodata. Cu deosebire conchiamá si tínú Episcopulu eparchialu din Transilvani'a Consiliariulu intimu Baronulu de Siagun'a, in 24, 25 si 26 Octobre 1860 la Sibiiu unu Sinodu provincialu, care fiindu com-

pusu din 47 preoti si 52 mireni, si decidendu dupa deliberare matura si votare libera, aduse in privinti'a acést'a concluse, cari dupa forma si cuprinsu cu totu dreptulu se potu privi cá adevera'ta opiniune a eparchiei greco-orientale din Transilvani'a.

Altmintrea inse se are lucrulu cu propunerile si pretensiunile acelea, cari, aduse numai de preoti ori apoi chiaru numai de persón'a episcopului, cérca a-si dá aerulu de manifestatiuni formale ale clerului si ale eparchiei intregi. Si nu numai dreptulu canonicu, ci si o politica intielépta bisericeasca si recerinti'a oportunitáti se improtivescu unoru propuneri, cari inlauntru si inafara remanu departe de tóte asceptarile drepte, ci din contra lovescu in fatia fara sfiéla ori ce indreptatire natiunala si canonica. Si chiaru si inainte se póte predice cu securitate, ca atátu in metropoli'a cea serbésca din Carlovitiu, câtu si in cea noua creanda romanésca se voru inaltia indoieli tari si temeinico contr'a unei positiuni ierarchice si contr'a unei coordinari, prin carea episcopulu Bucovinei, care aru avé numai o eparchia mica si nici unu sufraganu sub sine, s'aru poté punc in sinodulu generalu cu aceeasi auctoritate si cu acelasi dreptu lángha metropolitulu serbescu si romanescu, cari ambii cu privire la marimea populatiunei, ce o pastorescu, si cu privire la numerulu sufraganiloru loru, aru trebui sa se privésca cá chiriarchi potinti si plini de influintia. Cei doi representanti bisericesci ai poterniciloru si numeróseloru natiuni serba si romana fara indoiala n'aru intardiá, a aduce la vedere si la valóre superioritatea loru fatia cu reprezentantele unei eparchii in asemenare mici, nenatiunale, si tocmai pentru aceea pré adeseori isolate, si la tóta intemplanrea aru cautá a restabili in casuri speciale, candu neutralitatea s'aru plecá spre o parte séu cealalta, a restabili, dicemu, cumpan'a cea stricata nationala spre daun'a lui. Resturnarea unui atare organismu ierarchicu, gresítu inca in planulu lui, prin frecarile din insusi Sinodulu generalu aru fi celu d'antáiu si celu mai siguru resultatu alu infintiarei lui, pentru care cu tóte acestea o voce normativa staruiesce cu atát'a urgentia.

Spre a se evitá atari erori si rele intr'o cauza de atát'a importantia si de atâtea urmari, emisulu ministerialu din 30 Sept. 1864 a lasatu la socotinti'a Escelentiei Vóstre, cá sa ascultati mai nainte parerile si dorintiele diecesei din Bucovin'a. De óre ce

mai de parte atare dreptu compete după canóne ori carui capu diecesanu in dieces'a séu eparchi'a lui, caru de alta parte respunsabilitatea la presinte si venitorime pentru rezultatulu celu reu alu unei afaceri multu insemnate fara indoieála e o sarcina gigantică: de aceea nu e numai o urgintia imperativa, ci si unu ce pré usioru a tîné unu sinodu diecesanu in Bucovin'a. Coordinare langa doi metropoliti, subordonare subt alta metropolia, ori subordonarea altoru diecese sub dieces'a Bucovinei, — alegerea intre aceste trei modalitati ale positiunei ierarchice atát'a e de serioása, incátu totdeodata deschide calea si catra concordia si catra schisma, incátu ne pune dinainte Rubiconele bisericescu. Éru a stá intr'ajutoriu veneratului archipastoru spiritualu intr'o crisa atátu de mometósa cu cuventulu si cu fapt'a, este datorinti'a fiacarui fiu credinciosu alu bisericei, si tocmai prin acésta indatorire, precum si prin interesulu, ce-lu are séu celu putínu trebuie sa-lu aiba fiacare fiu alu bisericei de starea bisericei sele, se justifica procedea acést'a de fatia.

Deci esprimendu Escelentiei Vóstre recunoscinti'a nóstra cea cu multiamita si respectu pentru propunerea, ce o-ati adusu la sinodulu din Carlovitiu cu privire la infiintiarea unei metropolii romane, si rogandu-ve cu plecaciune, a stá cu barbatia pe langa dens'a, ne luamu voia, a face in privinti'a celor-alalte propuneri partiale préumilit'a rogare: „că Escelenti'a Vóstra urmandu cu credintia p. n. decisiune din 27. Septembre 1860 si emisului ministerialu din 30. Septembre 1860 se Ve indurati a conchiamá pentru afacerile comune ale bisericei gr. or. din Austri'a, precum si in specialu pentru positiunea ierarchica a diecesei Bucovinei, in capital'a Cernautiu unu sinodu completu, alegundu pe bas'a principiului representativu, compusu in jumetate egala de mireni, a-lu tîné dupa cuviintia, si hotaririle lui aduse dupa considerari mature a le aduce prin introducendulu sinodu generalu la substernerea inalta si pré inalta. (Urméza subscriptiuni numérose.)“ ¹⁾

¹⁾ A se vedé in „Telegrafulu Romanu“ nr. 79. 80 si 81. din an. 1864.

Partea III.

Restaurarea vechiei metropolii a Transilvaniei.

XII.

Resolvirea vechiei metropolii a Transilvaniei prin imperatulu.

Operatele sinodului episcopescu din Carlovitiu se sub-sternura regimului spre decisiune finala, si Romanii si asteptáu din di in di cu cea mai mare sete si incordare dupa acésta decisiune, carea inse din ce in ce totu mai tare se amená spre cea mai mare neliniscire a loru. Se vede, ca despre o parte erá pré cu anevoia, a se decide odata unu ce mai consideraveru si in partea Romaniloru, de-si dreptu si nevinovatu: éra despre alta parte apói se si afláu multi neamici, câti perii capului, aprigi-luptatori in contr'a metropoliei romane, nu numai straini, de nationalitate si confessiune, déra chiaru si Romani, cari se dîcu frati de ai nostri — ba chiaru si de acei'a, cari se dîcu a fi si romani si ortodosi, déra durere; ei nu suntu nici un'a nici alt'a, — se afláu dîcemu neamici — càci in de acesti'a Romanulu e pré avutu, éra Romanulu ortodosu inca si mai avutu — cari, parte din motive nationale, parte din motive confessionale, parte si dii motive personale, — pre langa ce ca nu iucetáu pana acî a se ostî

din respuseri, prin intrigi de totu feliulu, in contr'a metropoliei romane, déra apoi acum intielegundu ca cestiunea acést'a drépta nu se mai póte amená, ci din ce in ce totu mai tare se apropiá de deslegare: alergáu din tóte partile cá corbii la Vien'a si umbláu in ruptulu capului pe la tóte locurile de influintia spre a impededá lucrulu si acum. Intre acesti'a erá si episcopulu Bucovinei Hacmanu, carele in returnarea sa dela sinodulu episcopescu din Carlovitiu petrecù tempu mai indelungatu in Vien'a în afacerea acést'a.

Inse a datu Ddieu, de tocm'a in acelu tempu criticu, in tempulu supremei decisiuni, mai multi fii adevirati ai bisericei ortodose, romani cu sufletulu, inca se aflara in Vien'a, cari insufletiti de santieni'a causei loru proprie si de detorinti'a de a conlucrá si ei dupa poteri la realisarea acelei'a, nu stetera cu manele in senu, ci se nesuira si ei parte a paralisá opintirile ostile ale contrariloru, parte a intetá implinirea câtu mai curendu a dorintieloru comune romane, si potemu díce, ca concursulu acestoru barbati bravi ai natiunei si bisericei romane, contribuì fórté multu la reesitulú celu favoritoriu alu acestei afaceri pre câtu de importante pre atâta de grele. Intre acesti barbati demni trebuie sa numeramu pre reposatulú déra neuitatulú intre Romani Georgiu Pop'a, carele pe atunci erá consiliariu la cancelari'a aul. ung., si totu odata si referinte intr' unu tempu in acésta afacere delicata; — apoi pre vice-presiedintele tablei regie transilv. caval. Joanu Alduleanu; pre archimandritulu Joanu Popasu si (déca ne este iertatu a marturisi unu adeveru istoricu) pre scrietoriulu acestor'a, — cari cesti trei din urma inca se afláu pe atunci in Vien'a la senatulú imperialu. Acesti barbati nu pregetara a bate in nenumerate renduri pre la usile autoritátiloru competente, urgendu astfelu resolvirea metropoliei.

Celu mai mare bunu-voitoriu alu metropoliei nóstre

intre ministrii de atunci, erá ministr. Schmerling. Si déca este cá sa marturisimu si aici adeverulu, apoi lui avemu de a multiamí intr' unu gradu mare restaurarea metropolei nóstre. Sa se fi mai intardiatu acést'a inca numai cu pré pucine díle, apoi cine scie pana cându s'aru fi mai amenatu éra, câtu aru fi trebuitu sa mai asteptámu éra dupa resolvirea ei, déca nu s'aru fi amenatu póte chiaru — ad calendas graecas! din cauza, càci ministeriulu lui Schmerling se clatiná deja, si in scurtu si cadíù schimbandu-se sistemulu politicu.

Episcopulu bar. Siagun'a amaritu pana in sufletu si desgustatu de totu din caus'a traganàrei celei indelungate a resolvirei metropolei, pre langa aceea si bolnaviciosu, nici nu mersese la Vien'a spre a-si ocupá locul in cas'a de susu a senatului imp., ci steteá numai in corespondentie continue cu numitii sei fi sufletesci, si cu alte persóne de influentia, svatuindu si indemnandu. Suntu interesante corespondintiele acestea ale pré veneratului parinte. — Destulu ca contrarii nostri, ne mai sciindu ce sa mai aduca in contra-ne, incepura mai pe urma a latí faim'a, ca episcopulu Siagun'a — absentatu si asiá dela senatulu imp. din caus'a bólei — aru fi patimindu de o bóla grea, ne-curabila, si ca pentru aceea nu aru fi de grabitu cu metropoli'a, càci elu póte sa móra, si apoi se scie, ca acést'a adeca metropol'a, mai vertosu din respectu catra densulu aru fi sa se infintiedie.

Cei-lalti barbati nationali, si toti Romanii ortodosi din monarchi'a intréga, obositi de petitiunile, memorialele si deputatiunile cele numeróse, si-indreptara cu totii ochii spre Vien'a, si asteptáu in nedumerire vocea cea decidiatória a imperatului.

Publicistic'a preste totu, carea dela a. 1860 incóci mai necontentitu ventilá acésta cestiune, éra acumu totu mai desu incepù a semnalá deciderea ei, — precum si

tóta lumea straina, carea inca se instruisé binisioru in asta afacere, cunoscuta acum pana si de copíii Vienei, in tóte detaiurile ei, — inca priviá cu viu interesu la reesitulul acelei'a.

In scurtu, metropoli'a romana, despartirea Romaniloru de catra ierarchi'a serbésca, despre carea dicea unu Romanu ortodosu ca: „e o cauza atátu de ponderósa, câtu marturisimu cu consciintia curata, ca dela deslegarea fericita a ei aterna cultur'a poporului si clerului romanu in venitoriu“ etc. — erá atátu de inaintata, încátu fara daun'a invederata a respectiviloru credinciosi, ba chiaru si a regiului mai multu nu s'aru fi potútu tiené nedecisa. Plinierea tempului erá aci, emanciparea bisericei romane nu se mai poteáocoli sub nici unu pretestu.

Sub atari impregiurári deci, si intr'o asteptare atátu de generala, aparura in foi'a oficiala de Vien'a din 3. Januarius 1865, urmatórele autografe imper. privitórie la metropoli'a romana si la congresulu serbescu:

„Iubite patriarchu Masirevici. Eu am incuviintiatu, cá congresulu nationalu pentru pertractarea afaceriloru bisericesci, scolare si fundationale, mai departe pentru mediolocirea unei invoiri asupr'a acelei parti a averei comune a metropoliei Carlovitiene din Ungari'a, Croati'a si Slavoni'a impreuna cu confiniile militare, care se cuvine cercuriloru romanesci desfacute de catra dens'a, sa se conchiamo la Carlovitiu. Totu-de-odata congresulu nationalu va consultá sinodulu episcopiloru gr. or. serbesci, parte pentru de a face alegerile trebuincióse de episcopi, parte pentru de a representá in afacerile mai susu amentite bisericesci, scolari si fundationali interesele bisericesci.

Diu'a, cându voru aveá a se deschide ambe adunarile, are a o defige comisariulu nostru, maiorulu-generalu Josifu baronulu Philippovici de Philippsburg in contielegere cu domni'a ta. Vien'a in 24 Decembre 1864. Franciscu Josifu m. p.“

Iubite barónu do Siagun'a. Ascultandu rogarile Romaniloru gr. or. din Transilvani'a si Ungari'a, in consunantia cu intentiunea manifestata prin resolutiunile mele din 27. Septemvre 1860,

si din 25. Juniu 1863, am incuviintiatiu, cá pentru densii sa se infintiedie o metropolia independente, coordinata cu cea serbésca, si cá biserica episcopésca din Transilvani'a sa se radice la demnitate metropolitana.

Totu-de-odata aflu de a te denumi pre domni'a ta de arhiepiscopu si metropolitu alu Romaniloru gr. orientali din Transilvani'a si Ungari'a. Vien'a in 24. Decembre 1864. Franciscu Josifu m. p.“

In fine caus'a cea drépta si santa a Romaniloru ortodosi din Transilvani'a, Ungari'a si Banatu, agitata aprópe la doue-dieci de ani si-ajunse a sa resolvire! In fine multu dorit'a loru metropolia, suprimata mai bine de unu vécu si diümetate se restaurà! In fine oftarile loru cele fierbinti se ascultára si implinira! In fine lacramile loru de intristare se prefacura in lacrimi de bucuría!

Faim'a acést'a se respandì cá fulgerulu in tóte partile, strabatendu pana si in cele mai indepartate unghiuri si mai neinsemnate colibe locuite de Romani. Scrietoriulu acestor'a avù norocirea a espedá din Vien'a cele d'intâiu telegrame in diferite parti. Bucuri'a erá mare si generala. Adrese preste adrese, deputatiuni preste deputatiuni, din apropiere si din departare, sburáu la noulu metropolitu spre gratulare pentru restaurarea metropoliei. Rogatiuni de multumire lui Ddieu, festivitati de totu feliulu: conducte, banchete, jocuri, cuventàri, imne, petreceri pe intrecute se manifestáu pretutindeni din partea filoru spirituali ai reinviétei metropolii. Serbatori de craciunu vesele cum fura cele din acelu anu, nu voru fi mai serbatu bietii romani de vécuri inainte.

E preste potintia a descrie entusiasmulu celu mare, si aru trece preste marginele acestei carti, a însira totu feliulu de manifestatiuni, care avura locu la ocasiunea acést'a intre Romanii ortodosi, din tóte provinciile locuite de ei; pentru aceea, cá sa aretamu totusi, câtu de

estraordinaria fû bucuri'a Romaniloru pentru restaurarea vechiei loru metropolii, credemu a fi de interesu, a reproduce aici celu pucinu unele dintre adresele, corespondintiele si scrierile cele multe de atunci, si asiá facemu sa urmedie mai antêiu o corespondintia din Banatu la „Telegrafulu Romanu“ nr. 102 din 1864, însocita de o colinda compusa anume pentru acésta serbatóre de Dr. A. Marienescu:

„Metropoli'a romana. Voce din Ungari'a. Josu cu doliulu seculariu, fratiloru! Sórele, a carui caldura binefacátóre nu o am samtitu de atât'a tompu, lucesce de nou in tóta pomp'a sá regéscă pe ceriulu nostru seninu: Metropoli'a Romaniloru dreptu credinciosu este restituita din voi'a a totu-potintelui Dumnedieu, din grati'a si semtiulu de dreptate alu monarchului. Astadi vedemu realisata un'a din dorintiele nóstre cele mai drepte si juste inaintea lui Dumnedieu si a ómeniloru; n'avemu deci cauza a jeli mai departe, càci prin restituirea scaunului metropolitanu ni se garantédia propasirea poporului nostru si a conducatoriloru lui in cultur'a moderna, prin urmare si participarea lui la drepturile civile si politice, ce o dorimu de sute de ani.

Imbracati deci toti vestminte de serbatóre dela celu mai mare pana la celu mai micu, si apoi betranu, barbatu tineru si copilu sa se grabésca a aduce jertfa din inima curata pe altariulu lui Dumnedieu, si sa multumésca a totu puterniculu Dumnedieu, care nu lásă ne mangaiatu pre poporulu seu credinciosu, — monarchului nostru si celoru ce s'au ostenitu diu'a si nóptea pentru redobandirea metropoliei romane, ca poturamu ajunge si acésta di mare si frumósa, carea o a facutu Domnulu spre bucuri'a nóstra.

Oh, noi nu ne putemu esprime in cuvinte bucuri'a, suntemu debili a o descrie, inse o semtímu, càci córdele inimei nóstre vibréza si acum'a de sunetele cele dulci si fermecatóre, ce ni le aduce pe buze restituirea metropoliei romane!

Voi, cari sunteti liberi, nu sciti cuprinde, nici nu puteti pricepe bucuri'a sclavului, candu dupa unu tempu indelungatu prim'a óra diaresce lumin'a sórelui in aerulu curatu alu libertátii; voi, cari in privinti'a religiunei, a consciintiei si a dreptului vo-

stru nici cându n'ati sentitu man'a cruda a strainului, nu sunteti capaci a judecá: cátu de mare este bucuri'a nóstra la restituirea metropoliei romane; deci nu ve mirati, déca noi astadi in presér'a libertatii nóstre religioaric si in diorile culturei nóstre nationale innaltiamu tonu de bucuria si imnu de multiamire.

Metropoli'a romana a reinviétu, si cu acést'a si Romanulu!

Se cuvine, cá Romanulu dreptu credinciosu astadi sa sálte de bucuria, intre munti si preste campuri sa resune de pré budiele lui imnu de lauda si de veselia, càci ochii lui vedu astadi mantuirea sufletului seu de scârba si necasu.

Preoti cu crucea in frunte! . . .

Mare si puternicu esti tu, o Dómne in ceriuri, care a-i ascultatu rugatiunile celé ferbinti ale credinciosiloru tei, si nu i-ai lasátu sa jáca si mai departe in temniti'a seclara a nesciintiei, a apesarei si a nedreptatii, ci le-ai tramisu din ceriu daru de mangaierea sufletului. Fia binecuventatu numele teu in veci, si binecuvíntédia pre bunulu nostru monarchu, si pre archiereulu nostru, pre pastoriulu credinciosu alu turmei credincióse, pre Siagun'a, fi-i gratiosu si-i da viétia lunga nestoriana si sanetate durabila, cá pre poporulu acestu credinciosu sa lu póta conduce dupa sant'a ta vointia intru multi ani."

„Colind'a.

Metropoliei romane gr. orientale:

Imperatulu nostru celu bunu, —

Lui Frantiu Josifu, Domnului! (se repetiesce la fiacare versu)

P'aste dile de Craciunu,

Bucuria ne-a facutu,

Astfeliu cumu n'amu mai avutu, —

Ca ni-a datu metropolia,

Sa'lu pomenimu pe vecia,

Metropolia romanésca,

Cá Romanii sa'nflorésca,

Toti Romanii banatieni,

Si cu frátii ardeleni,

Si cu frátii ungureni!

Precum steu'a 'n resaritu,

Pre Christosu, Domnu l'a vestitu:
Veste mare s'a latîtu,
Siagun'a-i metropolitu!
Si biseric'a romana,
De acum nu e orfana,
Ca-are tata pre'naltiatulu,
Pre Frantiu Josifu imperatulu,
Cu iubire si dréptate,
Si cu daruri minunate,
Ca-are mire pre Andreiu,
Celu mai credinciosu alu ei!

Romanasi! de-acum saltati,
Si pre Dumnedieu rogati,
Imperatulu sa traiésca,
Si tóta cas'a 'mperatésca,
O 'nchinamu spre sanetate!“

Colind'a acést'a, improvisata la sosirea scirei telegrafice despre restaurarea metropoliei, au cantát'o pruncii de scóla in sér'a de ajunu, in totu orasiulu in Lugosiu, pe la case si in diu'a de craciunu in biserică, facundu cea mai buna impressiune in poporu.

Mai departe adres'a urmatóre a fratiloru bucovineni, catra metropolitu nostru:

„Pré santîte arhiepiscopu si metropolitu! Escelenti'a ta! Alta veste mai imbucuratóre si altu daru mai maretiu nu ni putea sosi noue dreptu credinciosiloru chiaru in diu'a născerei Mantuitoriului lumii, decātu fũ vestea despre denumirea présantie si escelentiei tale de archipastóriu si metropolitu alu Romaniloru ortod. din Ardelu si Ungari'a. O dorintia dintre cele mai ferbinti ale Romaniloru se implinĩ prin actulu acest'a. Tôte inimele dreptu credinciosiloru au trasaritu de bucuria si multiamire, audĩndu vestea, ca metropoli'a romana este restaurata si ca escelenti'a ta esci capulu ei. Si noi Romanii din Bucovin'a, orasienii capitalei Cernautiloru, ne grabimu, de a veni inaintea présant. tale cu omagiile nóstre de fericitare, pentru ca denumirea de metropolitu a cãdiutu pe celu mai demnu, pe celu mai caldurosu, si mai sinceru apertoriu si luptatoriu pentru drepturile santei nóstre biserici, pe

acelu barbatu, care este menitu dela provedinti'a cerésca, cá sa scápe si sa mantúiesca comunitatea dreptu credinciosiloru romani din Austri'a din starea anormala, in carea o cufundasera impregiurarile cele vitrege ale tempuriloru trecute si de facia. Nu potemu, escel. ta, cá sa nu strigamu din tóta inim'a si din totu sufletulu nostru: sa traiésca omulu provedintiei, sa traiasca présantit'a sa la multi si fericiti ani spre inflorirea si mantuirea bisericei nóstre! — Mare este bucuri'a nóstra, présant. parinte, pentru ca in denumirea présantie tale de metropolitu, vedemu inceputulu realizarei dorintieloru nóstre, cari nu tientescu la alt'a, decâtu cá sa putemu scapá odata si biserice'a nóstra din Bucovin'a dintr'o stare de totu anormala si plina de abusuri, carea, de vá durá inca multu, ne amerintia biserice'a cu o ruina morala si materiale; caci aici la noi nu domnescu invetiaturile cele sante ale Mantuitoriului, ci numai capritiulu si interesele omenesci. Bucuri'a nóstra aru fi fostu deplina, fara dorere de inima, déca amu fi vediutu figurandu in actulu denumirei escel. tale de metropolitu si biserice'a nóstra din Bucovin'a! Atunci numai amu fi fostu linisciti deplinu despre viitoriulu ferice si alu bisericei nóstre de aici! De acésta bucuria si multiamire sufletésca inse nu ne facuramu partasi, si de aceea neodichn'a nóstra pentru viitoriulu bisericei din Bucovin'a este cu atátu mai mare, cu cátu proistosii bisericei nóstre, portati de poft'a marirci si a stralucirei proprie, se opunu din resputeri la subordinarea bisericei nóstre sub vechi'a metropolia a Ardelului, restaurata prin prénaltulu biletu de mana imperátescu. Ei nu vréu sa bage in séma dorintiele respicate de repetíte ori ale dreptu credinciosiloru din dieces'a Bucovinei; si clerulu se teme, nu cutédia de a'si radica in faci'a lumei glasulu seu, pentru ca este terorisatu. Acésta terorisare o latiescu chiaru si asupr'a mireniloru, càci in siedinti'a consistoriala din 31. Dec. 1864 (12. Jan, 1865) au propusu escel. sa episcopulu nostru, cá sa se faca profesoriloru dela scól'a nationala normala din Cernauti, carea sta sub Consistoriu, aspra cercetare disciplinara, pentru ca au cutediatu sa-si aráte si ei dorinti'a sa subscriindu doue petitiuni, un'a catra escel. sa si alt'a catra in. ministeriu, unde se cereá, cá escel. sa sa binevoiésca urmandu cu sinceritate dupa prénalt'a decisiune din 27. Sept. 1860, si dupa in. emisu ministerialu din 30. Sept. 1860, sa conchiame in Cer-

nautiu spre regularea afaceriloru generale ale bisericeii ortodose din Austri'a, precumu in specialu si spre oterirea pusetiunei ierarchice a diecesei Bucovinei, unu sinodu deplinu, alesu pe temciulu principiuluiu representativu, si statatoriu parte din preoti parte din mireni, carele sa se tiena dupa regulele prescise, si apoi oteririle, ce se voru face dupa o deliberare cópta, sa se substérna la locurile mai inalte spre intarire.

Vedeti escel. ta, cum se nimicescu la noi tóte dorintiele si tendintiele, de a scapá biserice'a din starea ei cea anormala? Cum se terorisedia chiaru mireni, si apoi ce sa mai dicemu noi de preoti? Acesti'a suferu si tacu, sperandu numai in prevedinti'a ddieésca si asceptandu pre unu Mantuitoriu!

Acestu mantuitoriu esci présanti'a ta, parinte metropolite! Inalt'a-ti pusetiune, marca si companitórea-ti inriurintia, zelulu présant. tale celu infocatu, neadormitu si fara margini pentru binele si inflorirea bisericeii nóstre celei dreptu credincióse, tóte aceste ne suntu totu atatea chizesii, ca nu ne vei parasí, ci imbracisandu cu buna vointia si caldura caus'a nóstra bisericeésca, pentru a carei'a deslegare si escel. ta te-ai luptatu ani indelungati, o vei sprijini-o si aপরá-o cu tóta iubirea de ómeni la locurile mai nalte, cá ca sa se regulodie in folosulu comunei nóstre biserice, cáci noi nu dorimu alt'a decâtu numai impreunarea cu biserice'a, cu metropoli'a din Ardelu: Acést'a ni-a fostu, ne este si ne va fi obiectulu dorintieloru nóstre, in privinti'a regularei pusetiunei nóstre ierarchice facia cu cele-lalte doue metropolii, ce esistu in Austri'a. Noi ne rogamu, présanti'a ta, nu cá sa iei in su ti initiativ'a, ci numai cá sa ne sprijinesci cu inriurinti'a cea cunoscuta a esc. tale, cererile nóstre, ce le amu adresatu si le vomu adresá catra locurile inalte.

O! Présantíte parinte! Suntemu convinsi cu deplinatate, ca présant. ta vei binevoi a primí cu blandetie si doiosia parintésca omagiele nóstre de fericitare, ce tí le aducu nesce fii sufletesci, precum suntemu asemenea convinsi, ca ne vei aপরá caus'a nóstra bisericeésca, carea este o cauza comuna, si de aceea, cerendu-ti binecuventarea, ti strigamu din adanculu inimei nóstre: Sa traiesci présantíte metropolite si alu Bucovinei la multi si fericiti ani! Cernauti in Ianuaríu 1865. (urmédia o multime de subscieri.)“

De mare insemnatate este si scrisórea gratulatória a metropolitului serbescu Masirevici, catra metropolitulu romanu baronu de Siagun'a, si pentru aceea o si reproducemu ací dupa cum urmédia:

„Escelenti'a ta! Pré iubite domnule si frate in Christosu! Pré marit'a serbatóre a nascerei lui Christosu, carea in sine umple de bucuria spirituala inimele fiiloru bisericei nóstre, n'au potutu aduce bisericei nóstre, cleruktí ci si poporului nostru ortodoxu mai mare bucuria, decâtu aceea bucuria, carea s'a desvoltatu in pepturile nóstre ale tuturoru de acolo, càci dorintiele sincere si ferbinti ale fratiloru nostri coreligiunari romani le vedemu implinite, si càci acum le potemu urá metropoli'a, carea de multu o au doritu.

Bucuri'a, care in acestu pré placutu momentu impresóra sufletulu meu, si umple inim'a mea, cu atât'a e mai mare si mai curata, càci prevedinti'a divina a binevoitu, cá grati'a pré nalta imperatésca sa se reverse in acestu tempu decisivu asupr'a Escelentiei tale, carele pentru ajungerea dorintici fratiloru nostri Romani, pentru in-sa-si metropoli'a acum castigata mai multu decâtu ori si cine te-ai nevoitu, si ai lucratu, si carele vei scí sa dai fiiloru spirituali viétia si putere, si sa-i puni pe picióre statornice.

Gratulandu asié déru din totu sufletulu meu bisericei ortodose pentru acestu mare castigu, — fratiloru coreligionari romani pentru implinirea dorintieloru loru celoru ferbinti, — éru escel. tale pentru demnitatea cea inalta a unui arhiepiscopu si metropolitu, si indreptandu cu acésta ocaziune eu cá inainte statatoriu alu dreptu credinciosului poporu serbescu catra escelenti'a ta cá catra inainte statatoriulu dreptu credinciosului poporu romanu acésta a mea gratulatiune din sufletu purcediatória: postescu dela domnulu Dumnedieu din adanculu inimei mele, cá metropoli'a ta sa fia norocósa si spre multi ani, si concomitata de binecuventarile acelui poporu, in fruntea carui'a escelenti'a ta stái acum cá capetenia spirituala, si concomitata de marire si onóre pentru escelenti'a ta, éru pentru sant'a biserica, a carei ocarmuire vine acum in manile cele probate si puternice ale escelentiei tale, sa fia coronata cu succesulu celu mai indestulatoriu. S. c. a. Carlovitiu 28. Decembre 1864. Samuilu Masirevic m. p. patriarchu.“

In autografulu imperatescu de mai susu relativu la restaurarea metropoliei romane, luandu-lu in privire mai dé aprópe, aflamu trei momente consideravere, preste cari nu potemu trece fara de a ne face observatiunile nóstre. Aceste trei momente suntu: 1. ca in acelasi se dice: „sa se infintiedie o metropolia etc.“ si nu: sa se restauradie vèchi'a metropolia; 2. ca nu se estinde metropoli'a reinfintiata si asupr'a Bucovinei, si 3. ca metropolitulu nostru romanu se denumì si nu se alese.

Noi in privinti'a punt. 1. suntemu de părere, ca acésta impregiurare pre noi nu ne póte scârbí intru nemic'a; càci de si se dice in autografu ca „se infintiédia,” — ea, metropoli'a, in adeveru nu se infintià, ci se reinfintià séu se restaurà. Lucrulu principalu aici este deslegarea legaturei, cu carea se tieneá legáta vèchi'a metropolia de nu poteá functioná mai departe. Acést'a se facù deja prin autografulu amentitu: imperatulu, celu-ce o legà, o si deslegà de legatur'a ei, si ca acum se misca, functionédia cá si mai nainte. Unu caru, legandui-se rótele séu impedecandu-lu, stà locului, nepotendu miscá mai departe: indata inse ce s'a despedecatu, elu 'si continua drumulu mai incolo. Intocm'a, ne vine a dice, se are lucrulu si cu metropoli'a nóstra, carea, numai in urm'a mesuriloru celoru din afara politice, fiindu impedecata si-incetà activitatea sa ulterióra; lipsindu insé acum mesurile acelea politice, séu delaturandu-se férale ce o impedecáu, ea functionédia mai departe cá si nainte de impedecare-i. In privinti'a punt. 2. ca adeca nu se estinse metropoli'a restaurata si asupr'a fratiloru bucovineni, séu ca nu se adunara si ei sub aripele metropoliei celei betrane romane, — apoi trebuie sa marturisimu, ca acest'a este unu reu destulu de simtitoriu pentru noi toti, si inca cu atâtu mai simtitoriu, cu câtu scimu, ca fratii nostri bucovineni doriáu acésta intrunire din inima, esprimandu-si dorinti'a la tóte

ocasiunile, avendu numai pre episcopulu loru contra, -- cu câtu scimu asiá-déra, ca reulu acest'a durerosu ne provine tocm'a din partea aceluia, carele cá episcopulu locului aru fi trebuitu in line'a prima sa conlucre pentru o astfeliu de infratire. Sa speramu inşe, ca venitoriulu celu mai de aprópe va delaturá si acestu reu. — Éra in privinti'a p. 3. in fine, adeca á. denumirei si nu alegerei metropolitului, observamu, ca acésta impregiurare inca nu ne póte stricá nimicu, si o amentimu numai, cá sa nu o trecemu de totu cu vederca; càci antéiu, astfeliu se propuse de catra sinodulu episcopescu din Carlovitiu; a dou'a, càci a cadiutu denumirea pre acea pré venerata persóna, carea a fostu factorele principalu alu restaurarei metropoliei, si asiá pentru calitatile si meritele lui, chiaru sa fi si alesu, totu pre densulu aru fi cadiutu sórtea de metropolitu, prin urmare potemu díce in deplina consciintia, ca astfeliu ni se impliní numai dorinti'a comuna si in privinti'a persónei metropolitului; déra a trei'a, nici ca a fostu de lipsa cá sa se mai faca vre o noua alegere; càci episcopulu Ardelului, cá unulu, carele de jure se aflá chiaru in scaunulu metropolitanu si erá succesele celu canonicu alu vechiloru nostri metropoliti, -- erá totu-odata însusi archiepiscopulu si metropolitulu Ardelului, dupa dreptulu canonicu. Vechi'a nóstra metropolia incetá numai de facto in urm'a impedecării celei politice, éra de jure nu incetá nici odata, ci ca esistá totu-deun'a recunoscuta fiindu de biseric'a ecumenica cá atare. —

Noulu metropolitu romanu, indata dupa urmat'a-i denumire, indreptá urmatórea harthia archipastorésca catra credinciosii sei:

„Nr. AE. M. 3. Andreiu baronu de Siagun'a din mil'a lui Dumnedieu archiepiscopu si metropolitu alu Romaniloru gr. or. din Ardelu si Ungari'a, consil. intimu de statu, caval. ordin. c. austr. leopoldinu, membru pe viétia alu senatului imper., presied.

si membru fund. alu Asociatiunci transilv. pentru liter. romana si cultur'a poporului romanu, membru fund. alu museului de tíera, mem. ord. alu societ. pentru cunoscinti'a tiei Ardelului, si alu celei de agrícultura in Bucovin'a, — Daru voue tuturoru Romaniloru greco-resariteni de tagm'a preotiésca si lumésca din Ardelu si Ungari'a, si pace dela Dumnedieu Tatalu nostru, carele este in ceriuri!!!

„Bine este a se marturisi Domnului, si a cantá numelui teu pré nalte, a vesti diminéti'a mil'a ta, si adeverulu teu in tóta nóp-tea. Ps. 9. 2—3.

In man'a Domnului este stapanirea pámentului, si in vremea cuviósa va redicá pre folositoriulu preste densulu. Siracu c. 10. 4.

Veseléscá-se inim'a celoru ce cauta spre Domnulu. Cautati pre Domnulu, si ve intariti; cautati faci'a lui pururea; aduceți-ve aminte de minunile lui, de minunile si judecatile gurei lui. Ps. 104, 1—5.

Aceste invetiaturi sante si nemincinóse, care suntu luate din cartea vietici — s. Scriptura — lasandu-le inainte, aducu acea veste buna la cunoscinti'a vóstra Romaniloru de relegea gr. or. din Ardelu si Ungari'a ca

I. Maiestatea sa, pré induratulu nostru imperatu Franciscu Josifu I. prin prénal't'a sa decisiune din $24/12$ Decembre 1864 a incuviintiatu metropoli'a cea de multu dorita de noi;

II. ca pre mine m'au denumitu de archiepiscopu si metropolitu alu Romaniloru gr. res. din Ardelu si Ungari'a;

III. a inaltiá eparchi'a nóstra din Ardelu la demnitate metropolitana;

IV. a rendui, ca metropoli'a nóstra are a constá din eparchiele cele de pana acum a Ardelului si Aradului, cu luarea afara a comunei bisericesci serbe din Aradu, si apoi din comunele romane, care se tienu acum de eparchiele Timisiórei si a Versietului;

V. ca comunele bisericesci romane din protopopiatele Caransebesiului, Mehadiei, Lugosiului, Fagetului, Varadiei, Jebelului, Versietului, Palancei, Panciovei si Ciacovei au a se face o eparchia cu locul resiedintiei episcopului in Caransebesiu; éru

VI. Comunele bisericesci din protopopiatele Hasiasiului, Lipovei, Timișoarei, Cianadului, Chichindei și Beccherecului au a se intrupă cu eparchi'a Aradului.

VII. Ca în privinți'a comunelor mestecate din diecesele Aradului, Timișoarei și a Versietiuului are a se urmă după oteririle sinodului din Carlovitui, care lăsa în voi'a unora asemenea comunitati a se dechiară, de care metropolia vreu sa se ticna, și apoi oficiolatele subordonate voru tractă astfeliu de lucruri, și le voru aterne spre final'a decisiune la cancelari'a aulico-ungara, séu la ministeriulu de resbelu.

Vedeti iubitoru! câtu este de bine a se marturisi Domnului și a cantă numelui lui; a pazi poruncile lui; a se aduce aminte de minunile și judecatile lui; a crede, ca în man'a lui Dumnedieu este pamentulu, și ca elu da poporului seu în vremea cuvințiosa pre imperatulu celu folositoriu, carele pórta pe buzele sale sciinti'a, lumina, și dreptate crestinésca și carele nu gresiesce cu gur'a sa în judecata, Pild. 16, 10, pentru ca pazesce nevatemate invetiaturile cele ddicesci ale lui Christosu.

Astadi vedemu, ca Dumnedieu asié ne au miluitu, precum miluiesce unu tata pre fiii sei; astadi vedemu, ca înaltiatulu nostru imperatu cá unu domnitoriu folositoriu tramisu dela Dumnedieu, sa folosiésca popóreloru sale, ne au facutu și noue dreptate crestinésca în urm'a sciintiei și luminarei sale adeverau cretine, pre carea toti acei crestini o voru recunósce de judecata drépta, cari pazescu nevatematu invetiaturile lui Christosu.

Scie imperatulu nostru, ca noi cá crestini de religiunea gr. orientala i-amu fostu lui totdeun'a credinciosi, cu alipire catra tronulu seu, și ca astfeliu vomu remaneá, și astfeliu voru fi și urmasii nostri; de aceea bucurosu ne au facutu și pre noi partasi de bunatatile acelea, care au datu și celoru-lalte popóre de sub sceptrulu seu prin egal'a îndreptatire politica, bisericésca și nationala.

De multe necasuri ne au mantuitu pre noi Dumnedieu prin unsulu seu imperatulu nostru Franciscu Josifu I. și ne au datu prin înaltu-acele-si multe bunatati; de aceea înainte de tóte sa multiamimu lui Dumnedieu cu inima curata și infranta, ca ne au mantuitu din stricatiune viéti'a nóstra bisericésca, și ca au um-

plutu de bunatati poft'a nóstra, ce amu avutu pentru infintiarea unei metropolii nationale de religiunea nóstra.

Apoi sa multiamimu si imperatului nostru pentru indurarea sa cea mare, si sa ne rugamu lui Dumnedieu in biserica, si acasa cu cei doi Psalmi 19 si 20 din Ciaslovu la inceputulu rugatiunei de deminétia, pentru sanetatea inaltu aceluia-si pana la cele mai adunci betranetic, si pentru pacinic'a si norocós'a domnia a lui, cá si supusii lui toti sa petróca intru linisce si multumire viétia lina si fara de galcéva!

Trebuie, iubitoru! sa sciti, ca mai suntu a se face unele pregatiri, cá metropolí'a nóstra sa se póta pune in lucrare; de aceea acum ve vestescu, cu deosebire celoru din eparchiele de acum a Temisiórei si a Versietiuului numai atata, ca Maiestatea sa s'a induratu a resolví metropolí'a pentru noi Romanii de religiunea gr. res. din Ardelu si Ungari'a, si pre mine a me denumí de archiepiscopu si metropolitu, si ca voi pana la alta renduiala, ce va urmá in curendu, si adeca pana ce se voru conscrie comunele bisericesci curatu si mestecatu romane din acele doue eparchii, si se voru determiná protopopiatele, si pana se va alege si denumí de catra imperatulu inca unu episcopu cu locuinti'a la Caransebesiu, — sa fiti ascultatori de episcopii, protopopii si preotii vostri de pana acum, si tóta cinstirea si simbriile sa le dati lorú, precum le ati datu si pana acum, pentru ca insusi imperatulu ve demanda voue acést'a.

Porunc'a acést'a imperatésca santu sa o paziti, cá eu sa potu lucrá odichnitu pentru cea mai curenda punere in lucrare a ierarchiei nóstre, si sa-mi usiurati ostenelele mele, care le facu pentru binele vostru.

Éru Dumnedieulu nadejdei sa ve umple pre voi toti de tóta bucuri'a si pacea, cá sa prisositi in nadejde cu puterea Duchului santu. Aminu. Sibiiu diu'a d'anteiu a nascerei Domnului in an. 1864. Andreiu m. p. Adausu pentru preotime: Spre viitoriu in rogatiuni veti dice: Présantitulu archiepiscopulu si metropolitulu Andreiu.“

Din acésta harthia archipastorésca se vede apriatu, ca pana acè reinviét'a nóstra metropolia inca nu se puse in functionarea ei naturala, pentru-ca restá inca despar-

tirea factica a Romaniloru de catra Serbi, formarea dieceseloru si alegerea si denumirea episcopului romanu pentru Caransebesiu, si tocm'a pentru aceea metropolitulu in liarti'a sa recomanda credinciosiloru sei din Banatu si Ungari'a inca pucina perseverantia in starea loru de pana acum, pana ce adeca se voru indepliní tóte dupa cuviintia.

Nu multu dupa acestea se pregatì o deputatiune numeroasa dintre fiii sufletesci ai reinviétei metropolii pentru Vien'a, spre a duce imperatului, in numele tuturor Romaniloru ortodosi, omagial'a loru multiamire, pentru resolvirea cea favorabila a petitiuniloru loru celoru ferbinti, incuviintiarea metropoliei loru celei betrane. Acésta deputatiune marétia sub conducerea noului metropolitu se infacisià la imperatulu in 25. Ianuariu 1865. in audientia speciala, la care ocaziune metropolitulu conducatoriu rostì urmatoriulu cuventu corespundiatoriu actului celui mare :

„Maiestatea Ta c. r. apostolica! Prégratiosulu si serenissimulu nostru Domnu! Candu Maiestatea Vóstra cu 17 ani inainte v'ati suitu pe sacratulu tronu alu gloriosiloru vostri strabuni, M. vóstra v'ati induratu a prochiamá principiulu celu mare evangelicu alu indreptátirei egale pentru tóte bisericile crestinesci si pentru tóte popórele, pre cari intielépt'a ocarmuire a provedintiei domnedieesci le au impreunatu sub sceptrulu celu fericitoriu alu serenissimei case Habsburg-Lotaringe intr'unu imperiu potinte si inca de sute de ani le a legatu in modu nedeslegabilu.

Prin acést'a se desceptára in credinciósele popóre ale M. tale cele mai vii sperantie, si ele fericescu cu multiamita numele iubitului monarchu, carui'a i-a datu Dumnedieu intieleptiune, poterea, tari'a si dilele, pentru de a sigilá pentru tóte vécurile promisiunea cuventului imperatescu cu fapt'a cea salutifera a implinirei.

Desceptate si inaltiate de bucuria prin resolutiunea cea mare generósa a M. tale, 'si întórsera ochii catra unu venitoriu mai frumosu mai cu séma acele biserici si popóre, caror'a pana acum din nefavórea impregiurariloru nu le lucise, incaldându in tóta splendórea sa sórele egalei indreptatiri.

Si noi Romanii de credinti'a gr. or. din Transilvani'a si Ungari'a, uitandu unu trecutu indelungatu plinu de suferintie, redicáramu ochii plini de incredere neclatita catra tronulu M. tale, càci numai dela a vóstra gratia, dreptate si indurare se poteá acceptá reinvierea unui dreptu vechiu istoricu alu bisericeí gr. orientale; a unui dreptu afundu inradecinatú in memori'a credinciosului poporu.

Rogarile nóstre pré umilite, insotíte de sentiementulu credintiei celei neschimbacióse nici odata clatinatórie de suditi, au aflatu in inim'a celui mai nobilu monarchu cea mai gratiósá ascultare.

Prin scrisórea de mâna imperatésca din 24. Decembre anulu espiratu, v'ati induratu M. vóstra a incuviintiá: cà pentru Romanii gr. orientali din Transilvani'a si Ungari'a sa se infintiedie o metropolia autonóma, coordinata cu cea serbésca, si cà biseric'a episcopésca din Transilvani'a sa se radice la demnitatea metropolitana.

Cea mai profunda recunoscintia a nespusei binefaceri a acestui pré naltu actu de gratia imperatésca, ne aduce pre noi, cari in acestu momentu solemnu ne sentímu petrúsi pana la sufletu, la treptele sacratului tronu, pentru de a aduce cu cea mai mare supunere M. vóstre c. r. apostolice, a carei préalta gratia si parintésca buna vointia si pre Romanii de credinti'a gr. orientala i ié intr'alu seu scutu potinte, cu manifestari necurmáte de parintésca gratia si dilectiune, — cele mai venerátóre, mai calde si mai intime sentiemiinte de multiamire ale nóstre.

Mai tare inse si mai eficace decátu propriulu nostru sentiu de multiamire se va pronuciá netrecatórea multiamire a intregului poporu de credinti'a gr. or. din Transilvani'a si Ungari'a, a carui piétate venerédia prégratiós'a infintiare a metropoliei lui pentru tóte vécurile cá unu monumentu duratoriu alu gratiei, dreptatei si indurarei imperatesci.

Prin nealterabil'a silintia, de a cresce imperatiei lui Dumnedieu crestini evlaviosi, statului cetatieni folositori, si intru amende serenissimei case domnitóre austriáce suditi totu-dé-un'a credinciosi si in veci multiamitori, biseric'a romana gr. or. se va nevoi a remané totu-dé-un'a si in tóte tempurile démna de grati'a si binefacerea imperatésca, de carea s'a impartasitu cu atât'a profusiune si de carea salutifer'a mana a Maicstategi vóstre sa se in-

dure prégratiosu a-i face parte si de aci 'ncolo la indeplinirea marelui opu inceputu.

Dumnedieu sa ve tiena, sa ve scutéscă si sa ve umbriésca pre Maiestatea vóstra spre binele, fericirea si pacea tuturoru bisericiloru si popóreloru intr'unite sub potintele sceptru alu gloriósei case imperatesci a Austriei!“

La care impératulu respunse cámu acestea: „Me bucuru, ca am potutu impliní dorintiele Romaniloru gr. or. prin incuviintiarea metropoliei. Poporulu romanu totudeun'a a fostu credinciosu si loialu, si prin actulu acest'a i-am datu unu semnu nou de grati'a mea. Speru, ca si in venitoriu elu va fi asemenea de credinciosu si loialu.“ Dupa aceea mai adaose imperatulu catra deputati, ca se bucura totu-odata si pentru ca carm'a bisericeii se concrediù barbatului (metropolitului) celui multu meritatu pentru tronu si biserica, a carui portare la Carlovitiu inlesnì multu resolvirea metropoliei.

Dela imperatulu se duse deputatiunea la archiducele Rainer, apoi si pre la ministri si la cei doi cancelari aulici, alu Ungariei si Transilvaniei, spre a le multiamí si loru pentru bunavointi'a aretata in afacerea metropoliei romane. Éra dupa finirea acestoru infacisiári serbatoresci, aduse deputatiunea multiamire sincera si metropolitului, prin rostulu episcopului Ivacicoviciu, pentru conducerea cea intielépta. Dupa tóte acestea in fine se intrunira membrii deputatiunei la unu prandiu frugalu dátu din partea metr. bar. de Siagun'a la otelulu „Curtea de Austri'a“ in onórea dílei, la care se dede spressiune celoru mai vii sentieminte de bucuria, de concordia si fratietate adeverala.

Membrii deputatiunei acestei'a au fostu urmatorii: Archiepisc. si metrop. Andreiu bar. de Siagun'a; episc. Aradului Procopiu Ivacicoviciu; mare propriet. Andreiu de Mocioni; Septemv. Simeonu Popoviciu; cons. aul. trans.

Dem. Moldovanu; archim. J. Popasu; comit. supr. alu Aradului G. de Pop'a; vicepres. tabl. reg. si alu dietei trans. Joanu cav. de Alduleanu; capit. supr. alu distr. Fagarasiului J. Branu de Lemeni; adm. comit. Cetatei de balta J. cav. de Puscariu; ases. tabl. reg. din Pest'a Vinc. Babesiu; secr. aul. ung. Dem. Jonescu; protosinc. archid. transilv. N. Pope'a; protosinc. diec. aradane Mir. Romanu; protopresb. Lugosiului J. Marcu; protofisc. comit. Carasiului Fil. Pascu; ases. trib. comit. camb. alu Aradului Bogdanu; propriet. de fabrica din Biserica-Alba Raduloviciu; curat. bis. din Lugosiu, neg. Cons. Udrea; cons. reg. Dr. Cons. Pomutiu; prim. Caransebesiului J. Peti'a.

Deosebirea intre deputatiunea de acum si cele de mai nainte fũ, ca, pre cãndu acẽstea din urma cá toti cei ce se rãga, se leganãu intre sperantia si frica: cea de acum, vedindu-si sperantiile deja implinite, avũ a se indulci numai de secerisiulu celu manosu. Remuneratiunea, si a unor'a si a altor'a, afe-se deo-cam-data in consciinti'a implinirei dorintieloru loru, si in fruptulu ce lu produse dejã sementi'a udãta de ei. Fie bine-cuventati si unii si altii pentru ostenelele loru!

XIII.

Congresulu serbescu din a. 1865, si Romanii.

Unii dintre membrii deputatiunei amentite, fiindu totuodata si reprezentanti ai Romaniloru la congresulu serbescu, se dusera din Vien'a, in frunte cu metr. bar. Siagun'a, dreptu la Carlovitiu, spre a participã mai pre urma la congresulu serbescu de acolo, pentru mediolocirea unei impacatiuni in privinti'a impartirei celoru materiale, inse acum cá unu corpu romanu de sine statatoriu facia cu celu serbescu éراسi de sine statatoriu. Si acést'a o facura ei pe bas'a intimatului ministeriului de statu din 29. De-

cembre 1864. nr. 8642, prin care se facura cunoscute dispușetiunile coprinse in resoluțiunile imperatesci totu din 24. Decemb. 1864. privitoare la regularea referintieloru produse prin restaurarea metropoliei romane, care despușatiuni suna in modulu urmatoriu:

„In privinti'a acelei parti din averea comuna a dieceseloru metropoliei carlovitiene din Ungari'a, Croati'a si Slavoni'a cu confiniile militari, carea are sa cada partiloru romane despartite de acésta metropolia, — mai departe in privinti'a monastiriloru aflatóre in diecesele banatiene in mediulóculu unei poporatiuni romane, — s'a induratu Maiestatea sa c. r. apostolica prin ulteriórele resoluțiuni pré'nalte din 24. Decembre 1864 a ordiná pré-gratosu, cá in congresulu nationalu sa se staruiesca pentru de a se incheiá o complanatiune.

Procedur'a ce are a se observá in directiunea acést'a, e regulata prin o pré'nalta instructiune, ce Maiestatea sa c. r. apostolica s'a induratu a o dá aceluiasi comisariu generalu maioru Josifu baronu de Philippovicu.

Acésta procedura in esenti'a ei se cuprinde intr'aceea: ca congresulu se desparte spre acestu scopu in doue corporatiuni representative din cari un'a se va compune din patriarchulu, episcopii si deputatii serbi, éru cea-lalta din escelenti'a ta (metropolitulu romanu) séu plenipotentiatulu escelentiei tale, din episcopulu Aradului si deputatii romani, si ca aceste corporatiuni representative voru aveá a conlucrá pentru de a se mediuloci o impacatiune.“

Ajungundu reprezentantii romani la Carlovitiu, ei se si constituira numai decátu in 20/8. Febr. 1865. intr' unu corpu de sine statatoriu sub presidiulu métropolit. bar. Siagun'a, si 'si incepura lucrările sale pentru realisarea impacatiunei in privinti'a' partei materiale, adeca a fondurilororu comune administrate in Carlovitiu si a monastiriloru banatiene, tienendu intre sine mai multe siedintie conferentiale. Membrii acestei corporatiuni representative romane au fostu urmatorii: metrop. Andreiu bar. de Siagun'a; episc. Aradului Procopiu Ivacicovicu; Const. Gruiciu,

prof. Hasiasiului; J. Marcu prot. Lugosiului; Jos. Belesiu prot. Totvaradiei; Nic. Andreieviciu preotu si dir. scol. din Caransebesiu; Andreiu Mocioni de Fenu propr. mare din Temisiór'a; Vinc. Babesiu cojude la tabl'a reg. din Pest'a; G. de Fogarasi adv. si propriet. din Lipov'a; Sig. Popoviciu adv. din Aradu; Dr. Dem. Hatieganu adv. din Oraviti'a; Dr. Aur. Maniu adv. din Lugosiu si Lazaru Jonescu adv. din Aradu.

Constituindu-se astfelu corpulu reprezentativu romanu, in siedinti'a din 8. Febr. 1865 si urmatórele díle, la nr. 3. propuse presedintele de urgente: cá sa se aduca la desbatere operatele ce de o parte barbatii romani Andreiu de Mocioni si Vinc. Babesiu, convocati in Septembre 1864 la Carlovitiu langa sinodu, cá barbati de incredere, éra de alta parte in societate cu episc. Procopiu Ivacicoviciu le substernura parte sinodului parte comisariului congresualu, in privinti'a realisarei practice a despartirei ierarchice a Romaniloru de catra Serbi.

Conformu acestei propuneri primite unanimu, membrulu Babesiu citesce amentitele operate intitulate:

- a) Proiectulu de programu alu barbatiloru de incredere romani conchiamati in a. 1864. la sinodulu episcopescu carlovitiénu, spre scopulu unei urgente, practice si drepte realisari a despartirei ierarchice a Romaniloru de catra Serbi.
- b) Opiniunea membriloru romani ai aceleí comissiuni, carea s'a emisu de catra sinodulu din Carlovitiu in a. 1864. spre cercetarea fonduriloru nationale comune administrate in Carlovitiu si spre eruirea partiloru natiunei serbe si romane din acele fonduri.

Dupa finirea cetirei acestoru operate si darea desluciriloru necesarie, se descoperi dorinti'a din tóte partile, cá, de óre-ce si metropolitulu presedinte inca elucrase o propunere in cestiunea fonduriloru si a monastiriloru, mai

cu s \acute{e} ma din punctu de vedere bisericescu, sa se comunice si ace'a cu adunarea inainte de deschiderea desbateriloru asupr'a operatelor \acute{u} de mai susu.

Dupa c \acute{e} se cet \acute{i} si operatulu acest'a se decide unanimu :

„Precum proiectulu de programa si opiniunea barbatiloru de incedere romani la s. sinodu din anulu trecut \acute{u} dela Carlovitiu, — asi \acute{c} si propunerea escelentiei sale d. presiedinte, archiepiscopu si metropolitu, se i \acute{e} u cu recunoscat \acute{o} re multiamita la cuno-scintia, — parerile cuprinse in acelea apretiuindu-se si acceptandu-se cu deplinatate, se dechiara de parerile acestui corpu representativu, si se decide pastrarea acestor'a in archiv'a metropolitana si tiparirea acelor'a in limb'a romana si germana.“ ¹⁾

La nr. 4. alu acelu-asi protocolu, desbatendu-se diu destulu cestiunea despre stabilirea unci base de impacatiune consunat \acute{o} re cu intimatulu ministeriului de statu din 29. Decem. 1864. nr. 8642, carea sa serv \acute{e} sca apoi de fundamentu la negociatiunile ce ave \acute{u} u a se deschide in privinti'a averei comune, — si luandu-se cuviinci \acute{o} sa privire la problem'a ce ave \acute{a} a o res \acute{o} lve acestu corpu representativu, in urmarea resolutiunei imper. din 24. Dec. 1864 se aduse in unanimitate urmat \acute{o} rea decisiune :

„In privinti'a problemei, ce are a res \acute{o} lv \acute{a} acestu corpu representativu in urmarea mai susu laudatulu intimatu ministerialu de statu, se dechiara, — cumca de si in propunerea aci aclusa (vedi nr. 7.) a escel. sale d. presied. archiepisc. si metropolitu si in operatele barbatiloru romani de incedere din Oct. 1864. (vedi nr. 8.) egal'a indreptatire a partiloru romane despartite de' catra metropoli'a din Carlovitiu la fondurile clericale si inalienabili, si eschisiv'a loru indreptatire la monastirile Hodosiu, Bezdinu, S. Georgiu si Mesiciu, precum din punctu de vedere bisericescu asi \acute{e} si a dreptulu de statu pe deplinu si temeinicu e aretatu si doveditu, inc \acute{a} tu din acele operate apriatu se vede, cumca aceste

¹⁾ „Acte ofici \acute{o} se etc.“ tiparite in Sibiiu in tipogr. archidiec. 1867.

fonduri privind infintierea si destinulu loru precum si punerea loru in lucrarea normata si sustienuta prin resolutiuni inalte ale guvernului, — au fostu nèconditionatu comune, neportandu nici candu caracteru nationalu, ci in genere eschisivu confessionalu; prin urmare acestu corpu reprezentativu cugeta ca aru fi dreptu, cá pe partea romana sa vina jumătate din aceste fonduri; — totusi acestu corpu repres. cu privire la problem'a sa custatóre din mediulocirea unei intielegeri si impacatiuni amicabile se afla in demnatu spre scopulu acest'a, daru chiaru numai spre inlesnirea ajungerei acestui scopu, din privintie de oportunitate a luá de basa a impacatiunei altu temeiu, si de aceea in privinti'a acestui obiectu stabiliédia urmatórele principie:

1. In privinti'a impartirei numiteloru doue fonduri comune se primesce cá temeiu la impacatiune acelu modu de calculu pomenitu in opiniunea barbatiloru romani de incredere din Octom. 1864, carele in esentia intru aceea se cuprinde, cumca dupa fipsarea capitalelor contribuite din partea dieceseloru preponderante romane, — Aradu, Timisiór'a si Versietiu si a unoru monastiri situate in mediuloculu acelor'a, si a aceloru sume incurse din partea dieceseloru curatu serbe, precum si dupa impartírea egala a sumeloru intrate din partea metropoliei comune, cascigulu ce se va aretá se imparte, dupa proportiunea sumeloru intrate, si apoi din aceste se compensédia si rebonifica sumele cu care au datu o parte mai multu decâtu alt'a, si s'au folositu mai multu un'a decâtu alta parte, si anume:

a) din fondulu clericale,	— 556,500 fl.
b) din celu inalienabilu,	— 318,600 fl.
	<hr/>
	sum'a: 875,100 fl. v. a.

2. In privinti'a monastiriloru Hodosiu, Bezdinu, S. Georgiu si Messiciu, care esistu de tempuri imemoriali, se primesce propunerea escelentiei sale inaltu présantitulu d. archiepiscopu si metropolitu — si proiectulu de programu alu barbatiloru de incredere in deplinu, prin urmare se sustiene dreptulu asupr'a tuturoru patru monastiri.

3. In privinti'a celoru-lalte fonduri si fundatiuni administrate in Carlovitiu corpulu repres. se alatura contienutulu respectivu precum a propunerei asié si a opiniunei, deci déra se ascépta si pretinde participarea studintiloru romani ce voru studiá

in Carlovitiu din fundatiunile alumniale si putnikianè, mai departe estradarea fondului de fundus instructus pentru resiedinti'a episcopésca din Aradu episcopului aradanu, spre mai departe administrare in sumá de 7303 fl. v. a. precum si estradarea fondului in suma de 1484 fl. 91 $\frac{8}{10}$ cr. din o caducitate romana fundata pentru unu seminariu romanu inca in an. 1841, de catra fostulu episcopu alu Versietiuului Josifu Raiacic.

4. In fine se sustiene pretensiunea precum asupr'a jumatatei din veniturile intercalare dupa celu din urma archiepiscopu si metropolitu comunu reposatulu Josifu baronu de Raiacic, asié si asupr'a celu pucinu unei jumetati din pretiulu resiedintiiloru si realitatiloru episcopesci din Versietiu si Temisiór'a, precum si asupr'a unui ajutoriu potrivit pentru episcopulu Caransebesianu spre cascigarea celoru mai necesarie odóre archipastoresci si acareteloru mai de lipsa.

De si acestu corpu repres. prin stabilirea principiiloru continute in aceste decisiuni cu unanimitate aduse si-a precisu punctulu de manecare, totusi nu e ne aplecatu in interesulu unei complanari amicavere si impacatiuni fratiesci si in presupunere a intempiná o asemenea aplecare si la cea-lalta parte a se lasá si in mai departe negotiatiuni amicavere.“¹⁾

La nr. 5. se desbatù si primù modulu de manipulasiune cu partea de avere, ce are a se dá din fondurile comune partiloru romane despartite de metropoli'a din Carlovitiu, propusu de metropolitulu presiedinte, asiediandu-se o epitropia statatóre din episcopulu Aradului, din doi membri lumeni cu patru suplenti din confinele militari, si din unu casieriu si unu controloru, alegundu-se de membri: prot. Const. Gruiciu. si J. Marcu din partea clericala, si de suplenti ai acestor'a N. Fizesianu si N. Andreieviciu preoti; Andr. de Mocioni propriet., G. de Pop'a com. supr., Mar. Rotariu c. r. maiuru, Jul. Janculescu percept. din partea laica, éra de suplenti ai acestor'a G. de Fogarasi adv., Nic. Zig'a sen. propriet., Jos. Sarácinu cap. c. r., Cons. Udrea neg.;

¹⁾ Totu acolo.

Dr. At. Siandoru prof., de casieriu si Laz. Jonescu adv., de controloru.

La nr. 6. din privintia, ca corpulu repres. romanu prin decisiunile aduse pana acì 'si vede problem'a ce i se incredintià deja resolvita, decide in unanimitate:

„protocolulu de siedintie se incheia si esc. sa d. presiedinte archiepiscopu si metropolitu se rîga a transpune protocolulu cu aclusele lui ilustr. d. comisariu c. r. congresualu. Carlovitiu in ^{16/28} Febr. 1865. Subscrisi cei de susu.“

In siedinti'a din 2/14. Martiu 1865 la nr. 7. se puse intrebarea:

„ca luandu-se in consideratiune ca de si corpulu repres. romanu din parte-si si-a implinitu inca nainte cu câteva septemani totu ce s'a tienutu de densulu si si-a substernutu protocolulu seu d-lui comisariu congresualu, totusi de septemani inzadaru ascèpta o intimpinare amicabila din partea celui-laltu corpu represent.; mai departe in considerare, ca nu se pòte a nu se recunòsce ca sub tempulu care se afla aici acestu corpu repres. se pregatesce óresi-care iritatie in contr'a-i si a membriloru ei, de óre-ce ori de câte ori s'a adusu la discussiune in congresulu serbescu aface-rea acestui corpu repres., totu-dè-un'a a produsu o iritatie ne-indatinata si din partea unor'a espectoratiuni patimòse, — éru organele serbesci de publicitate discutandu acestu obiectu in tempulu mai recentu se folosescu nu numai de unu limbagiu patimosu, ci chiaru vatematoriu pentru acestu corpu repres., si prin descrierea starei lucrului unilateralu, mânca, si ici colea schimonosita seducu si tortura opiniunea publica; in fine in considerare, ca comissiunea insarcinata de catra onorab. congresu nationalu serbescu cu cercetarea causei nòstre in astfeliu de impregiurari cu greu 'si va puteá curendu finì studiële incepute asupr'a acestui obiectu si a-si formulá opiniunea sa, — déru si altcum cu privire la amentit'a si maiestrosu produs'a iritare de cugete si de opiniune publica cu greu se pòte asceptá din partea acestei comissiuni, ba nici a congresului insusi o prejudecare cuviintiòsa, pacinica si fara patima a pretensiuniloru romane si a temelieiloru pe care se basèdia acelea, prin urmare nici incheierea unei impacatiuni drepte si fratiesci, si asié se pòte presupune ca membrii

romani 'si perdu numai fara scopu tempulu scumpu pe aici cu negligerea altoru datorintie de oficiu ale loru, si ca presinti'a loru aici in astfeliu de impregiurari cu greu va mai putea fi promovatore de prénalt'a vointia a Maiestatei sale spre incercarea unei impacatiuni amicabile; deci dara in considerarea tuturoru acestoru impregiurari se face intrebare, ca óre preste totu mai e de doritu si necesariu remanerea mai departe a acestui corpu repres. in Carlovitiu, si potriveste-se aceea óre cu demnitatea sa si cu interesulu causei? "

„Se decide: Prin escel. sa d. presiedinte archiepiscopu si metropolitu cu insocirea ilustr. sale d. episcopu alu Aradului, a rescu in privinti'a acést'a mai nainte de tóte parerea si svatulu ilustr. sale d. comisariu congresualu.“

La nr. 8. metropolitulu presiedinte comunica, ca impreuna cu episcopulu Aradului au fostu la comisariulu congresualu si i-au descoperitu dorinti'a amentita a corpului repres. romanu, carele se enuciã: „ca la totu casulu sa mai fia cu rabdare acelasi corpu repres. romanu si sa mai astepte inca in Carlovitiu pana in finea septemanei acelei'a.“ Dupa care comunicare se decide unanimu:

„Acestu corpu repres. se dechiara a urmã cu confidentia consiliulu suslaudatului d. comisariu congresualu, prin urmare a remané aici la olalta pana Dumineca in 19 l. c. sér'a; éru in casulu déca si acestu terminu va decurge fara resultatu, atunci in considerarea privintieloru enumerate in nr. precedente si in specie cumca de dupa acelea remanerea mai departe a acestui corpu repres. in Carlovitiu aru puté servi numai de materia pentru ulterióre iritari, — ce de siguru nu aru deservi nici interesulu causei despre care este vorb'a, nici interesulu recipróceloru correlatiuni bisericesci ce sustáu intré natiunea romana si serba, — a parasí numai decãtu Carlovitiulu; si despre acést'a a incunosciintiã pre d. comisariu congresualu prin comunicarea acestui protocolu.“

In siedinti'a din 5/17. Martiu 1865. la nr. 9. metropolitulu presiedinte comunicandu conferintiei, ca este pofitu de catra patriarchulu serbescu la o consvatuire in privinti'a problemei ce o are de resolutu corpu repres.

romanu, si ca la acea consvatuire din partea Serbiloru, afara de patriarchulu si episcopi, voru participá inca 5 membri ai comisiunei esmise spre acestu scopu din partea congresului serbescu, — poftesce cá si densulu sa fia insocitu la acésta consvatuire pre langa episcopulu Aradului inca de 5. membri ai corpului repres. romanu, — care dorintia se si implinesce unanimu.

La nr. 10.

„escelenti'a sa d. presiedinte reportédia, cumca ieri la tempulu destinatu concomitatu de ilustr. sa d. episcopu alu Aradului si de membrii sub nr. precedente amentiti, s'a dusu in locuinti'a patriarchului, unde eráu adunati afára de d-nii episcopi inca 5. membri comisionali serbi. Santi'a sa patriarchulu a deschisu siedinti'a cu o cuventare, in carea a facutu provocare, cá in principiu din ambele parti sa se faca abatere dela calculu si argumente, si escel. sá sa faca o propunere in care sa se formuledie minimulu pretensiuniloru romaniloru in cifre; la acésta provocare escelenti'a sa din motive de oportunitate a interesului comunu bisericescu a aflu de consultu a formulá minimulu pretensiunei Romaniloru in suma de 500,000 fl. v. a. La ofertulu acest'a patriarchulu a respunsu, ca de óre-ce dupa sum'a incursa din partea Romaniloru in fonduri, acestor'a nu le arú compete mai multu decâtu vre o 43,000 fl. in capitalu, asié densulu socóte ca Romanii cu sum'a aversionala de 100,000 fl. aru puté fi multiamiti, a provocatu deci pre escelenti'a sa cá cu minimulu seu sa se apropie de acésta cifra; la ce escel. sa dupa discussiuni ulterióre a mai lasátu 100,000 fl. Dupa o discussiune din tóte partile a tuturoru privintieloru ocurinde patriarchulu a oferatu 200,000 fl. cá massimulu din partea loru, care suma membrii comisionali a acceptat'o cu aceea ca acésta opiniune a patriarchului se voru nesui a stá pentru aceea la congresu, la ce a respunsu escel. sa ca facia cu acestu massimu din partea loru, escel. sa nu se abate dela sum'a de 400,000 fl.

„Fiindu tempulu inaintatu la propunerea patriarchului s'a amenatu continuarea acestei incercari de impacatiune amicabile pre mane-dí totu la acestu tempu.

„Decisiune unanima: Aceste luandu-se la cunoscintia si re-

cunoscundu-se ca escel. sa in interesulu unei pré dorite impacatiuni amicabile a adusu tóte sacrificiele, ce numai se potrivescu cu onórea acestei corporatiunii si se poteáu aduce din parte-ne, si presupunendu-se ca escel. sa va purcede totu asié si in privinti'a celoru-lalte pretensiuni ce' se atingu de monastiri, de desdaunare pentru resiedintiele diecesane comune si de cele-lalte fonduri, — se ascépta mai departe raportu pre siedinti'a viitóre."

La nr. 11.

„escelenti'a sa raportédia mai departe, ca la consvatuirea de ieri dupa amédu cu patriarchulu si membrii comissionali serbi, — la care consvatuire din partea Romaniloru s'au infacisiatu totu acei individi, éru din partea cea-lalta s'a aflatu in locu de 5. membri din comisiune 6, si dintre acesti'a 5. persóne noue, — din partea serbéscá nefacundu-se nici cea mai mica concessiune, ci pretindiendu-se necontentu si decisivu, cá escelentia sa in privinti'a fonduriloru sa formuledie minimulu irevocabilu a pretensiunei Romaniloru si sa dee acést'a si in scrisu, care apoi din partea loru sa se propuna congresulu spre acceptare; éru in privinti'a monastiriloru si celoru-lalte pretensiuni de desdaunare nevoindu a se lasá nici in discussiune dechiarandu ca acelea nu potu compune obiectulu impacatiunei, fiindu -ca monastirile, precum si fondurile si resiedintiele dimpreuna cu fundulu instructu si cu tóte averile jacatóre ale diecescloru suntu avere curatu serbéscá nationala; escel. sa a dechiaratu ca in astfelu de impregiurari remane pre langa sum'a dechiarata ieri de 400,000 fl. si ca sustiene pretensiunile cele-lalte ale Romaniloru atengatóre de celo 4. monastiri care se afla in mediuloculu poporatiunei romane, si la cele-lalte fonduri si desdaunari.

Dupa acést'a fiindu ca au vediutu membrii conferintici, ca nici dela o mai departe consultare nu va resultá complanarea amicabile, prin sculare comuna s'a desfacutu conferinti'a.

Conclusu unanimu: Fiindu ca acestu corpu repres. a observatu cu durere, din raporturile presidiale, cumca partea serbéscá denéga cu statornicia ori si ce basa temeínica a pretensiuniloru si motiveloru nóstre, pe care le amu adusu spre lumina-rea intereselor obstesci bisericesci, cele ce au sustatu si pana acum, si au a sustá si pe venitoriu intre aceste doue natiuni; mai

departe, de ôre ce acestu corpu representativu este deplinu convinsu din tóta purtarea archierciloru si a deputatiloru serbi, ca dumnealoru traiescu in acea credintia, ca noua Romaniloru pre dreptu nu ne compete nimicu din fondele cele de pana acum comune, si din monastiri, ci ei numai din buna vointi'a loru ne oferédia sum'a susu amentita: pentru aceea noi subscrisii radimati pe conclusulu nostru sub nr. 7. aflamu tóta incercarea mai de parte pentru o impacatiune fratiésca de prisosu si fara fructu si sustienemu cu taria operatele nôstre pre temeiuu conclusului de sub nr. 4.“

La nr. 13.

„la incheiaré, escelenti'a sa d. presiedinte archiepiscopu si metropolitu in cuvinte patrundiátore dà spressiune parerei sale de reu, ca prin procesur'a si purtarea observata din partea serbésca, pre langa tóta deplin'a aplecare documentata din partea nôstra la tóta ocasiunea, nu s'a potutu incheiá impacatiunea fratiésca, care asié de tare erá dorita si urgentu necesaria nu numai spre folsulu si spriginirea intereseloru comune bisericesci a ambeloru natiuni, ci si corespundiátore cunoscuteloru intentiuni parintiesci si marinimóse ale Majestatei adoratului nostru imperatu si rege, — deci daru escelenti'a sa cugeta cumca acestu corpu represent. 'si póte incheiá aptivitatea sa de aicea dandu vie spressiune acestei pareri de reu.

Conclusu unanimu: Acestu corpu repres. simte in deplina mesura profund'a durere a presiedintelui seu pentru nesuccedere tuturoru incercariloru loiale din partea nôstra spre incheierea unei impacatiuni amicabile, si pe langa cea mai vie spressiune de parere de reu pentru acést'a, 'si incheie protocolulu cu aceea, cá acel'a sa se predee in corpore ilustr. sale d. comisariu c. r. congresualu cu rogarea, cá inaltu acel'a sa bine voiésca a spriginí si inaintá la pólele pre naltului tronu precum acestu protocolu asié si cele-lalte protocóle si elaborate ale nôstre, ce se tienu de problem'a acestui corpu representativu. Carlovitiu in $\frac{8}{20}$ Martiu 1865.“¹⁾

Din pertractările acestea oficióse ale corpului repre-

¹⁾ A se vedé acestea tóte mai pre largu in „Acte oficióse etc.“ tiparite in tipogr. archidiec. in Sibiu a. 1867.

sentativu romanu vedemu, ca Serbii fiindu de totu cerbicosi intru implinirea pretensiuniloru celoru drepte ale Romaniloru, acesti'a se vediura in fine constrinsi a parasí Carlovitiulu fara nici unu resultatu, adevca fara de a se fi potutu realisá intentionat'a impacatiune intre aceste doue natiuni, in privinti'a impartírei fratiesci, ba inca cu scadiamentu mare din competinti'a cea drépta a Romaniloru, — a fonduriloru comune si a monastiriloru, remanendu ast-feliu cá regimulu insusi sa deslege finalmente si acésta ultima baiera a legamentului Romaniloru de Serbi. Déra din nenorocire, impregiurările politice schimbandu-se, regimulu de atunci nu apucà a decide acésta cauza, ci ea cadìu mai tardíu in competinti'a dietei unguresci din Pest'a, carea o si decise apoi fórte nefavoraveru pentru partea romana, derivandu-o adevca la tribunalele civile.

Trebuie sa insemuàmú totu-odata, ca portarea Serbiloru de astadata preste totu, va sa díca atátu in congressu câtu si in particularu, a fostu de totu arogante si vatemátore pentru Romani. Unii dintre deputatii serbesci se folosira chiaru in congressu de nesce spressiuni de totu nepotrivite facia cu corpulu reprezentativu romanu. Éra relativu la impartírea fonduriloru si a monastiriloru ei reflectára: ca Romaniloru, cari preste un'a suta de ani stetera sub aceea-si ierarchia cu ei, nu le compete nici o parte din fondurile comune bisericesci, si nici un'a monastire din cele multe aflatóre, dicundu ca numai ei, Serbii, au figuratu cá natiune in biseric'a ortodosa din Ungari'a, éra Romanii aru fi fostu numai cá individi singuratici scutiti in biseric'a din bunatátea si grati'a loru; ca numai ei au avutu drepturi in biseric'a éra Romanii nici unulu; ca fondurile bisericesci — de si acelea se infintiára din averile metropolitiloru si episcopiloru reposati in tempulu, cându au fostu si Romanii cu ei sub acciasi metropoliti si episcopi — suntu eschisivu ale Serbiloru, càci numai natiunea

serbésca au avutu ierarchia garantata prin privilegiate politice, dara nu si cea romana; ca monastirile inca suntu serbesci, càci Serbii le aru fi fundatu, de si nu potura documentá acésta asertiune cu nici unu documentu s. a. s. a. — Acésta impregiurare, adeca cerbicositatea si grosolani'a serbésca, detera éra ansa la o polemia lunga diuaristica intre Romani si Serbi.

XIV.

Despartirea factica a Romaniloru de catra Serbi.

Prin resolutiunea imperatésca din 24. Decembre 1864 se enucià, cum vediuramu, restaurarea vechiei nóstre metropolii pentru toti Romanii ortodosi din Transilvani'a, Banatu si Ungari'a, denumindu-se totu-odata si metropolitulu si innaltiandu-se episcopi'a Ardelului la demnitatea de archiepiscopía. Nou denumitul metropolitu 'si si incepù nou'a sa activitate inse deo-cam-data numai cu privire la archidieceasa, nu inse si la Romanii banatieni si ungureni, càci acesti'a remasera si mai incolo totu sub jurisdictiunea de mai nainte serbésca, pàna la fitórea constituire a episcopieloru loru nationale, si alegerea si denumirea noului episcopu de Caransebesiu; càci totu prin acea resolutiune amentita se incuviintià deja si formarea unei noue episcopii romane la Caransebesiu, precum si amplificarea diecesei Aradului cu acele comune romane din Banatulu de média nópte, care pàna acum stetera sub episcopulu serbescu alu Temisórei. Acést'a din urma acum inca se realisà, enuciandu-se prin resolutiunea imper. din 6. Juliu 1865: ca eparchiele romane de Aradu si Caransebesiu, incependu din 15. Juliu 1865, suntu de a se privi de constituite, atàtu in privinti'a eserciàrei jurisdictiunei episcopesci câtu si in privinti'a celoru temporali,

— si legatur'a loru cu metropoli'a din Carlovitiu si respective cu diecesele din Timisior'a si Versietiu, de delegata finalmente. Incependu-se dela diu'a aceea, comunele serbesci, aflátore pâna acì in dieces'a Aradului, trecura sub jurisdictiunea spirituale a episcopului serbescu din Temisiór'a.

Totu prin resolutiunea din 6. Juliu 1865, se denumì si episcopulu Caransebesiului, in persón'a protopopului Brasiovului si archimandritului Joanu Popasu, fiindu mai antêiu alesu de atare de sinodulu episcopescu statatoriu din metropolitulu si episcopulu Aradului.

Diplomele imperatesci privitóre la formarea ambeloru eparchii, a Aradului si a Caransebesiului, suntu urmatórele:

1. Diplom'a imper. din 8. Juliu 1865. pentru eparchi'a romana ortodosa a Aradului cu nouele ei parti din Banatu:

„Noi Franciscu Josifu I. etc. Miscati prin parintésc'a amóre catra gintea romana, credinciósa bisericei gr. orientali, ne amu induratu a implinì prin benign'a nóstra resolutiune din 24. Dec. 1864. umilitele rogari ale aceleiasi, cá sa se defaca legatur'a, prin carea pana acum a fostu impreunata cu metropoli'a din Carlovitiu, si încátu aceeasi e supusa stapanirei nóstre in regatulu nostru Ungari'a si in marele-principatu Transilvani'a sa i se dee metropolitulu propriu, — decidemu din necesitatea provenitóre de aici, cu privire la nou'a stare a lucrurilor, pentru ingrigirea cuviintiósa a aceluor parochii, care in regatulu Ungariei au fostu pana acum supuse jurisdictiunei spirituale-a episcopiloru din Aradu, Temisiór'a si Versietiu, prin aceeasi susu memoráta benigna resolutiune a nóstra, din plenitudinea puterei nóstre si autoritatea suprema, cá parochiele acelea romane sa se concredia ingrigirei a doi archierei, dintre care unulu, dupa obiceiulu de pana acum 'si va aveá scaunulu seu in Aradu, éru cela-laltu in Caransebesiu.

Eparchi'a Aradului, ce privesce la partile despre média-nópte dela fluviulu Muresiului, scotiendu-se afára numai parochiele serbesci, 'si va pastra intregi aceleasi margini, de care s'a bucuratu din vechime; éru in partoa de media-di a disului fluviu pu-

terea acelei'a se va mari si estinde. Tóte parochiele romane adeca, care se afiu séu in viitoriu se voru aflá in cerculu protopopiate-
loru Hasiasiului, Lipovei, Temisiórei, Cianadei, Chichindei mari
si Becicherecului se adnecta eparchiei Aradului.

Care impartire si marginire, dupa ce se va face, deman-
dámú, sa se tiena strinsu in viitoriu, pana cându séu prin voi'a
nóstra, séu a urmatoriloru nostri se va decide altfelu, mai de-
parte demandamu, cá singuraticii ómeni de ritulu gr. orientalu si
de natiunea romana, a caroru locuintia se afla in partile memo-
rate adscrise eparchiei Aradului, pre episcopulu din Aradu, care
pórta acolo acum oficiu episcopescu, séu in puterea denumirei le-
gitime si a confirmatiunei nóstre mai tardiu va portá acelu ofi-
ciu, sa lu rëcunósca de alu loru arhieru adeveratu si sa-i dee
cuviiñtiósá ascultare in lucrurile, ce privescu la jurisdictiunea bi-
sericésca a acelu'i'a."

2. Diplom'a imper. pentru nou infintiat'a eparchia ro-
mana de religiunea gr. or. a Caransebesiului din 8. Ju-
liu 1865:

„Noi Franciscu Josifu I. etc. Miscati prin parintésca amóre
catra gintea romana, credinciósá bisericei de ritulu gr. orientalu,
ne amu induratu a implini prin benign'a nóstra resolutiune din
24. Dec. 1864. umilitele rugari ale acelei'asi cá sa se desfaca le-
gatur'a, prin care pana acum au fostu impreunata cu metropoli'a
din Carlovitiu, si încátu aceeași este supusa stapanirei nóstro in
regatulu nostru Ungari'a si in marele-principatu Transilvani'a, sa
i se dee métropolitu propriu, — decidemu din necesitatea pro-
venita de aci, cu privire la nou'a stare a lucruriloru, pentru in-
grigirea cuviinciósá a aceluor parochii, care in regatulu nostru
Ungari'a au fostu pana acum supuse jurisdictiunei spirituale a
episcopiloru din Aradu, Temisiór'a si Versietiu, prin aceeași susu
memorata benigna resolutiune a nóstra din plenitudinea puterei
nóstre si autoritatea suprema, cá parochiele acele romane sa se
concrédia ingrigirei a doi arhierci, dintre care unulu, dupa obi-
ceiulu de pana acum, 'si va aveá scaunulu seu in Aradu, éru ce-
la-laltu in Caransebesiu.

Éru opidulu Caransebesiu, in care si in tempurile vechi a
fostu episcopia de ritulu gr. orientalu, decidemu alu orná de aci

in colo cu scaunu si onóre de episcopu, a carui eparchia va cuprinde tóte parochiele romane, care se aflu séu in viitoriu se voru afá in cerculu protopopiateloru Caransebesiului, Mehadiei, Lugosiului, Fagetului, Varadiei séu Oravitiei, Jebelului, Versietiuului, Palancei, Panciovei, si Ciacovei.

Care impartire si marginire dupa ce se va face, demandamu, sa se tiena strinsu in viitoriu, pana cându séu prin voi'a nóstra séu a urmatoriloru nostri se va decide altfelu, mai departe demandamu, cá singuraticii ómeni de ritulu gr. or. si de natiunea romana, a caroru locuintia se afla in memoratele parti adscrise eparchiei din Caransebesiu, pre episcopulu din Caransebesiu, ori care in puterea denumirei legitime si a confirmatiunei nóstre va purtá acolo oficiulu episcopescu, sa lu recunósca de alu loru archiereu adeveratu si sa-i dee cuviintiós'a ascultare in lucrurile, ce privescu la jurisdictiunea bisericésca a acelu'a."

Prin diplomele acestea si prin resolutiunea din 6. Iuliu 1865. se formára asiá-déra diecesele romane din Banatu si Ungari'a, si astfelu se realisà si factic'a despartire a Romaniloru de Serbi, mai remanendu inderetu numai despartirea credintiosiloru romani din comunele mesteceate, cari, durere, inca si astadi se aflu totu in starea loru de mai nainte adeca sub jurisdictiunea serbésca, cu puca esceptiune.

Sosindu momentulu despartirei factice ierarchice a Romaniloru de catra Serbi, díu'a de 15. Iuliu 1865, metropolitulu romanu luà insusi administratiunea eparchiei Caransebesiului, pàna la urmarea chirotonirei si a instalàrei noului episcopu alu acelei diecese, ce se intemplara ceva mai tardíu, si adeca chirotonirea acelu'a in 15. Augustu 1865, seversita, cu solenitate mare in Resinari langa Sibíu, de catra metropolitulu insocitu de episcopulu Aradului, asistandu unu numeru mare din cleru si mireni din tóte partile — éra instalarea lui in 31. Octomvre acelasi anu, indeplinita in Caransebesiu si in presinti'a si sub conducerea plenipotentiatului comisariu imperatescu, a ba-

ronului Benko de Boinik, generariu-maioru si brigadiru, si a episcopului Aradului Procopiu Ivacicoviciu, cá mandatariu metropolitanu.

XV.

Inarticularia restauratei metropolii romane a Transilvaniei.

Inca in anii 1860 si 1862, cându cu polemiile diu-ristice intre Romani si Serbi, la care participara cu focu si unele díuare magiare, afirmáu aceste din urma, ca afacerea restaurarii metropoliei romane táie in competinti'a dietei ungare, carea singura aru fi chlamata si indreptata a decide in privinti'a acést'a. Din parte-ne se reflecta la astfelu de asertiuni, ca dreptulu de a decide caus'a acést'a lu are singuru numai monarchulu, cátra carele se si indreptára Romanii cu petitiunile loru cele multe, cerendu cu staruintia, cá elu din plenetatea potestati sale imperiali sa enuncie deslegarea legamentulu cu care se tieneá legata metropolia romana. Si acést'a cu totu dreptulu; de óre-ce antecesorii lui éra si din plenetatea puterei loru imperiali, singuri numai fara de concursulu dietei ungare, o legára si o subordinara altei ierarhii straine, si asiá acum nu érá alt'a de lipsa, dupa conceptulu dreptulu, decâtu cá celu-ce o-a legatu sa o si deslege. Apoi încátu pentru recunóscerea ei — càci se diceá si aceea, cá diet'a Ungariei nu aru fi sciindu nimic'a despre vre-o metropolia romana a Transilvaniei — n'aveámu decâtu sa ne provocámu la diplomele regiloru Ungariei Mathi'a si Vladislavu, reproduse mai susu, si sa le documentámu negru pe albu, ca ea fiindu recunoscuta de acei doi regi inca pe atunci, a fostu, a trebuitu sa fi fostu recunoscuta si de diet'a loru. Dara destulu ca sistemulu politicu se schimbà, ap'a tóta se abatù la mór'a Magiariloru, si asiá,

precumu in altele, asiá si aici, triumfandu legile loru din 1848, trebù prin urmare sa devina si metropoli'a romana intre obiectele de pertractare ale dietei unguresci, spre a-si primí legalitatea pretinsa. Acést'a se si facù prin urmatórea lege dietala din an. 1868:

„Lege in caus'a celoru de confessiunea greco-orientala.

§. 1. Congresulu nationalu serbescu, conchiamatu in a. 1864. si in 1865 continuatu in Carlovitiu, precátu a fostu elu compusu cu abatere dela §. 8. alu articolului 20. din a. 1867^{/8}, prin acést'a se legitimédia.

§. 2. Metropoli'a de sine statatóre si de dreptu egale cu a Serbiloru, infintiata pe sém'a Romaniloru de religiunea gr. orient. asemenea si radicarea episcopiei gr. or. din Ardelu la archiepiscopia, se inarticulédia, si despusatiunea articolului X. din 1792, se estinde asupr'ai.

§. 3. Dupa ce deci despartírea credintiosiloru de religiunea gr. or. in doue provincie bisericesci nedependinti de-olalta, produce lips'a de a eserciá fia care parte pentru sine deosebitu autonomi'a ce le este garantata prin §. 8. alu artic. 20 din 1848, rezervandu Maiestatei sale supremulu dreptu de inspectiune ce se vá eserciá amesuratu constitutiunei; credintiosii numiteloru doue metropolii suntu indreptatiti, intre marginile legiloru tierii a decide si regulá fia care parte de sine si pentru sine deosebi in adunarile bisericei (congrese) ce se voru conchiamá din tempu in tempu de catra metropoliti, dupa aretarea facuta mai anteiu catra Maiestate — causele loru bisericesci, scolari si fundationali referitóre la acestea, si ale administrá si guverná de sine prin propriile loru organe intru intielesulu statuteloru ce se voru stábili in aceste congrese si se voru incuviintiá de Maiestate.

§. 4. Credinciosii ambeloru metropolii au dreptulu pre langa rezervarea dreptului pre'naltu de incuviintiare, a-si organisá adunarile bisericesci (congresele).

§. 5. Spre scopulu acest'a ministeriulu se insarcinédia, cá sa midiolocésca prin archiepiscopulu Carlovitiului si patriarchulu serbescu conchiamarea câtu mai curendu a congresului bisericescu serbescu nationalu de confessiunea gr. or., constatatoriu dupa prac-

tic'a de multu observata — afára de archiereii concerninti, din 25 deputati clericali, 50 lumeni si intre acesti'a se voru alipi 25 din graniti'a militara.

§. 6. Totu ministeriulu va mediuloci conchiamarea càtu mai curendu a congresului bisericescu romanu nationalu de confessiunea gr. or., statatoriu potrivitu propunerei sinodului episcopescu romanu — afára de archiereii concerninti, din 30 deputati clericali, 60 lumeni si intre acesti'a se voru alege 10 din confiniulu militariu.

§. 7. Cea mai d'anteia tema a ambeloru congrese bisericesci, ce astfeliu se voru conchiamá, va fi a stabili organisatiunea congresului pre langa incuviintiarea Maiestatei sale.

§. 8. Pretensiunile de totu feliulu, escate din despartirea ambeloru metropolii, pre càtu ele nu s'aru poté impacá prin invoiala recipróca, atátu cele ce atingu metropolii'a intréga, càtu si cele ce atingu diecesele episcopesci séu comunele bisericesci séu dóra pre unii individi singuratici, voru aveá a fi in validitate cu scutinti'a de timbru si de tacse — naintea acelui judetiu tribunalu, ce se va delega pre langa contr'a-semnatur'a ministrului concerninte, de catra Maiestatea sa, si acésta procedura, delaturandu-se tóte altele remedie juridice, se va tieneá numai apelat'a ordinaria de doue foruri superióre, si astfeliu de procese apelate se voru decide prin forurile apelative afára de seria.

§. 9. Credintiosii de confessiunea gr. or. cari nu suntu nici de limb'a serbésca nici romana, si mai departe se lása in tóte acele drepturi ale loru, ce le-au eserciatu pana acum in administrarea de sine a afaceriloru bisericesci comunali si scolastice, intru intrebuintiarea libera a limbei rituali, precum si in manipulara averei si fundatiuniloru bisericesci comunali.

§. 10. Dispusetiunile §. 8. art. 20 din 1848, cari suntu contrárie cu acésta lege, se nimicescu.“

Acésta lege dietala coprinde in sine doue inconveniente dupa parerea nóstra: unulu in §. 8, si altulu in §. 9; pentru-ca in §. 8. suntemu indreptati cu pretensiunile nóstre privitóre la fonduri, monastiri si comunele mestecate, la forulu ordinariu civile, pre cându noi socoteámu ca acésta cestiune, cá unu accesoriu nu s'aru poté deo-

sebi de caus'a principale, si asiã ca potestatea, carea decise principalulu adeca monarculu, sa decida si accesoriulu; cãci, repetímu si aici, nu diet'a ci monarculu ne supusese pre noi romanii si biseric'a nóstra jurisdictiunei metropolitane serbesci din Carlovitiu. Asiã s'aru fi si intemplatu póte din partea regimului cadíutu, cãci acest'a impreuna cu resolvirea metropoliei resolve totu-odata si unele puncte dintre cele materiale si anumitu cestiunea despre comunele mestecate, si inca pe o basa propusa de sinodulu episcopescu, o basa drépta cu carea noi romanii eramu deplinu multiamiti. Dietei inse i mai placù a ne lasá in privinti'a acést'a in incurcatur'a de mai nainte, séu mai bine dicundu a ne indrumá cu pretensiunile nóstre de natur'a acést'a la bun'a vointia a Serbiloru, cari se aflu in posesiunea obiecteloru pretinse de noi — adeca a ne amená cu ele ad calendas graecas!

Éra in §-lu 9. vedemu o contradictiune din partea dietei chiaru cu sine ins'asi; cãci cine nu vede, ca §-lu acest'a se improtivesce de a dreptulu §§-loru precedenti si in specie §-lui 3. alu aceleia-si legi. Cine nu vede, ca, precandu in §. 3. ni se garantédia autonomi'a bisericésca, si liber'a administrare si guvernare a afaceriloru nóstre bisericesci, scolari si fundationali: pre atunci in §. 9. suntemu restrinsi chiaru in privinti'a acestoru drepturi garantate, de óre-ce diet'a prin acestu §. dispune ins'a-si dupa placu in afacerile din laintru ale bisericei nóstre autonóme? Ni se recunoscù odata autonomi'a, independinti'a si libertatea bisericésca: apoi statulu nu se mai póte amestecá si prescrie legi pentru afacerile ce se cuprindu in cerculu insei autonomii bisericesci. De atari afaceri, care cadu adeca in competinti'a bisericei si nu a statului, considerámu noi afacerile din §. 9. — si observámu, ca canónele bisericei nóstre au normatu deja destulu de bine si atari impregiurari, — spre multiamirea tuturor credin-

ciosiloru sei, respectandu limb'a fia-carui poporu cu cea mai mare scumpetate. Intielegemu bine, ca acésta cautela se va fi adaosu in hatârulu credintiosiloru ortodosi, cari se dîcu a fi greci, si ca la aceea voru fi datu ansa de buna séma renitentii credinciosi de nationalitate greci si bulgari ai bisericeii nóstre din cetatea din laintru a Brasiovului, càci tocm'a pe atunci decurgea mai cu veementia procesulu intre ei si credintiosii romani ai aceleia-si biserice. Dara fia-ne iertatu a intrebá: ca unde se afla macaru o singura comuna bisericeasca curatu grecésca in intregu coprinsulu metropoliei romane? Óre nu suntu tóte, câte suntu, mestecate cu Romani? Si apoi chiaru si acestoru fractiuni, denegatu-li-s'a vre-odata macaru dreptulu de a se folosi de limb'a loru nationala in biserica? Marturimu, ca nu aflámu nici cea mai mica ratiune justificátore pentru aceste doue determinatiuni ale lezei amentite.

Desbaterea asupr'a metropoliei nóstre in cas'a ablegatiloru in Pest'a tienù 3 díle — 24, 25 si 26. Aprile 1868 — escitandu-se o lupta infocata parlamentaria mai cu séma intre Romani si Serbi, càci acesti din urma cautáu cu ori-ce pretiu sa-si asecure si acì unu dreptu ore-care preste metropoli'a romana, provocandu-se la mucedîtele loru privilegie si la impregiurarea, ca metropoli'a loru serbésca din Carlovitiu aru fi mai vechia decátu cea romana, carea din urma, dupa díis'a loru, numai acum s'aru fi infintiatu. Dara si cu Magiarii inca avura lupte Romanii, si inca fórte mari, in privinti'a modului, in care sa se decida cele materiale intre Romani si Serbi, si apoi in privinti'a adausului din §. 9., adeca a ingerintiei statului in afacerile din laintru bisericesci.

Portarea ablegatiloru romani in aceste siedintie dietali, interesarea cea viue si participarea loru la desbaterile asupr'a céstiunei metropoliei romane merita tóta laud'a si recunoscinti'a. Energi'a si tactulu observate din parte-le

intru aপরera acéstei cauze sante bisericesci-nationale, le cascigara stima si unu nume bunu si inaintea strainiloru. Pre cându Serbii in cuventàri lungi se opintiáu a-si mai sustiené inca unele prerogative asupr'a bisericeii romane, pre atunci Romaniloru prin mai pucine cuvinte le succese a cascigá convictiunea dietei despre adevverulu cauzei loru. Regretàm ca nu posedemu si nici ca ne iérta spatiulu a reproduce cuventàrile ce le tienura ei la acésta ocaziune, dara cu atâ'ta mai cu mare placere le amentímu aici onorabilele loru nume, pentru cá sa se scie din partea tuturoror filoror metropoliei, si sa le scie si posteritatea. Acesti frati ai nostri, cari participara activu la desbateri, in cas'a ablegatiloru, in privinti'a metropoliei nóstre, suntu: Vincentiu Babesiu, Dr. Aureliu Maniu, Sigismundu Borlea, cav. Joanu Puscariu, Georgiu Joanovicu, Dr. Alesandru Mocioni, Sigismundu V. Popu si Aloisiu Vladu.

Éra in cas'a de susu, a magnatiloru, in siedinti'a din 4/16. Maiu, vorbì, totu in acésta materia, dintre Romani numai singuru metropolitulu nostru Andreiu bar. de Siagun'a, si inca cu bunu tactu si cu mare efectu. Unii dintre magiari inca vorbira favoraveru in parte-ne; éra metropolitulu serbescu Masirevic vorbì totu in intielesulu connationaliloru sei din cas'a ablegatiloru, dandu-si tóte silinticle spre a-si mai asigurá si pe venitoriu óre-care suprematía preste Romani, déra fara efectu. Pentru insemnatátea ei ne aflàm indemnati a reproduce aici vorbirea metropolitului nostru dupa cum urmédia :

„Escelenti'a ta, d. Presiedinte! Mariti magnati! Poporulu evreescu, dupa ce suferì atátea pátini si fú eliberatu a strigatu si a disu: Mil'a si adevverulu s'au intempinatu, dreptatea si pacea s'au sarutatu!

Mariti magnati! In astfelu de situatiune me afu si eu. Inaintea mea se afla unu proiectu de lege, carele regulédia si imbunatatesce, pe cale constitutionalá, afacerile bisericeii nóstre

in tóte provinciile, cari se tienu de corón'a s. Stefanu. Me rogu sa fiu ascultatú, déca eu, in urm'a pusctiunei mele, fara de a me provocá la date istorice, mi permitu a observá, ca noi romanii, cari ne` tienemu de biseric'a gr. orientala, in patri'a nóstra propria, amu fostu tratati pana acum cá fii vitregi; inse multiamita lui Dumnedieu astadi potu sa dicu si eu in fine ca „mil'a si adevverulu se intempina, si dreptatea si pacea se saruta.“

Purcediendu din acestu principiu, dechiaru in fati'a patriei intregi, ca eu me rogu Tatalui nostru, carele e in ceriuri, cá sa binecuvente pre Maiestatea sa, domnitoriulu si regele. nostru in-coronatu, pentru grati'a sa, carele pré inaltu s'a induratu inca nante cu patru ani a o documentá in fapta asié de gratiosu, fatia cu noi romanii gr. orientali, prin infintiarea metropoliei. Pentru acést'a datorescu multiamita si recunoscintia si acést'a o esprimu si on. case a deputatiloru precum si in. case a magnatiloru, de óre-ce purcedu dela speranti'a, ca si in. cása de susu va primi proiectulu casei deputatiloru.

Lucríulu din cestiune are multe laturi si déca asiu voi sa atingu fia care lature, atunci — acést'a o marturisescu inainte — asiu deveni odiosu. Suntu inse unele punte fórte momentóse si esentiali, cari fara vatemarea a insusi obiectului, si pentru aceea nu le potu tacé, pentru ca arunca lumina preste intregu. Deci trebuie sa le atingu aci. Dupa parerea mea chiaru si lucrulu celu mai bunu nu se aréta lumei in lumin'a aceea in câtu sa nu se afe intr'ins'a o parte umbrósa, pentru ca tóte parerile depindu dela preceperea subiectiva.

Asié se intempla si cu parerea ce privesce despartírea Romaniloru de Serbi cá unu paradoxon dicundu: ce are credinti'a comunu cu nationalitatea. Aici trebuie sa me rogu de iertare, déca eu cá preotu, dáru si cá crestinu dîcu, ca credinti'a crestinesca pune mare valóre pe limba. Cátu mai curendu vomu serbá Pogorirea Duchului santu. Si ce serbare e aceea? Nimic'a alt'a, decâtu unu documentu ca limb'a e unu vehiculu facticu alu religiunei.

Potu eu sa vorbescu si mai frumosu de câtu odinióra s. Joanu Gura de auru, ba insusi s. Joanu Gura de auru póte vorbí, inse déca va vorbí unui poporu, carele nu-lu pricepe, gur'a lui de auru remane fara efectu. Despartírea nóstra inse are si alte

temeiuri ponderóse. Si adeca anteu: pana acum s'au tienutu toti gr. orientalii de un'a ierarchia. Sa privimu acum estinderea geografica a acestei ierarchii si vomu vedea ca teritoriulu acest'a se incepeá la Carpatii galitiáni si se estindeá pana inclusive la Dalmati'a. Acum 'mi iéu voia a díce: ca situatiunea geografica a acestei unice metropolii documentédia ca este extraordinaria si ca afára de acést'a nu mai esista nici o unica metropolia carea sa fi avutu o estindere ca metropoli'a carlovitiana: dela Carpatii galitiani pana inclusive la Dalmati'a. A dou'a: eu tienu despartirea acést'a ierarchica de totu naturala; intielegu despartirea administrativa, pentru ca de o despartire dogmatica aici nu póte fi vorb'a, repetu, ca aflu despartirea acést'a naturale, pentru ca dela Dunare in josu pana la Dalmati'a locuiesce intr'unu complexu poporu slavénu, din contr'a dela Dunare in susu pana in Galiti'a, Bucovin'a si la margini in mássa poporulu romanu. Eu eugetu, ca déca voimu sa zidimu o biserică sa nu facemu unu obiectu de arenda din tr'ins'a, ci sa perseveramu in adeverat'a convingere crestinésca, ca noi trebuie sa predicamu lumin'a, cultur'a si libertatea, pentru ca — dupa cum díce apostolulu Pavelu — Spiritulu santu e libertatea.

Metropoli'a romana asié daru — dupa cum s'a exprimat si sinodulu din Carlovitiu — déca se infintiédia numai pre base de nationalitate, intru acést'a niminea nu póte sa védia vre o scandela séu vreunu pericólu; pentru ca noi vedemu, ca in un'a si aceeași patria biseric'a apuséna are trei arhiepiscopii, fara cá prin acést'a sa se vateme unitatea séu dogm'a bisericei apusene si aceste trei arhiepiscopii se aflu in legatura bisericésca intre sine.

Totu asié vedemu in biseric'a reformata impartirea in superintendéti. Nu intielegu dara pentru ce sa nu póta existe si la noi doue metropolii avendu destui credinciosi pentru cá sa póta fi doue metropolii. Mai e inse si o alta impregiurare, care e fórté momentósa, adeca: ca óre cu putintia e cá déca d. e. in un'a tíera suntu doue metropolii, sa póta fi acelea separate unele de altele si egalu indreptatite, intr'unu statu politicu, ori nu?

Me rogu de iertare, déca voiu aduce spre ilustrarea acestei cestiuini unu argumentu ex antiquitatibus ecclesiasticis. In vechime insul'a Cipru s'a adaosu la principátulu Antiochiei si Ci-

prulu a devenitu o provincia a Antiochiei. Insul'a Cipru inca in vechimea cea mai mare a fostu o metropolia de sine statatóre, si independente de ori care metropolia, pentru ca metropoliile in biseric'a nóstra de a tóta lumea suntu intre sine independente si egalu indreptatite, càci acést'a o prescriu canónele. Déra metropolitulu din Antiochi'a se nevoiá de a 'sí subordiná sie-si, metropoli'a din insul'a Cipru aducundu de motivu, ca Ciprulu precum depinde in cele profane de Antiochi'a, asié trebuie sa depinda si in cele spirituali de Antiochi'a. Tocm'a in acel'asi tempu se tienú sinodulu ecumenicu alu treilea la a. 431.

Clerulu din Cipru a reçursu la sinodulu acest'a contr'a metropolitulu din Antiochi'a, carele a atacatu esistinti'a metropoliilor. Sinodulu a pertractatu acestu recursu, si prin can. seu alu 8., déca-mi aducu bine aminte, l'a decisu intr'acolo: ca metropolitulu Antiochiei n'are a se amestecá in metropoli'a Ciprului, nici a o apesá, séu a o nemici, si a trece in jurisdictiunea altui metropolitu, provocandu-se acestu sinodu ecum. si la canónele sínodeloru de mai nainte, care renduiescu, ca metropoliile intre sine suntu independente si egalu indreptatite, si ca pracs'a acést'a se sustiene in intréga biseric'a nóstra. Asié cunoscú eu lucrulu in privinti'a autonomiei si egalei indreptatiri a metropoliilor singuratiche si trebuie sa marturisescu, ca dela acést'a eu nu me voi abate, pentru ca prin acést'a a-si comite o ilegalitate contr'a institutiuniloru cardinale ale bisericei nóstre.

La despartirea acést'a asié daru nu póte fi vorba de scisiune, de óre-ce aici se intielege numai administratiunea, totu asié de pucinu se póte dice, ca intre noi s'aru face o scisiune religioara. Cându ne svatuiramu la sinodulu episcopescu din Carlovitiu in an. 1864, asupr'a acestui obiectu, fui provocatu, sa me dechiaru cum 'mi intipuiescu eu sustinerea unitatei religiunei nóstre cându Maiestatea sa s'aru indurá a aplacidá conclusulu sinodului episcopescu in privinti'a infintiarei metropoliei romane? La acést'a m'am dechiaratu, déca-mi mai aducu bine aminte, ca unu sinodu episcopescu comunu representa unitatea religiunei, carea trebuie sa remana intre noi, cu tóte ca in privinti'a afaceriloru administrative ne despartímu unii de altii.

Asié s'a decisu, si Maiestatea sa prégratiosu a aplacidatu, cá unu sinodu comunu sa desbata asupr'a cestiuniloru dogma-

tițe, sacramentale-spirituale si rituale si asupr'a cartiloru simboliche.

Standu astfeliu lucrulu, credu sa potu presupune, ca pré demnii membri ai casei de susu se au convinsu, ca intieiu infiintarea metropoliei romane a urmatu pe cale legala; a dou'a, ca acést'a pentru patria nu e periculósa si nu are de scopu o scisiune ci o imbunatatire a bunei ordine, cá ceea ce e bunu sa se sustiena asié dupa cum se cuvine, si adeca, cá poporulu credinciosu sa aiba mangaiere sufletésca, si sa aiba modru si ingrigire spre acelu scopu, cá sa fia aplecatu a imbrátisiá tréb'a sá scolara, si sa fia gáta de a aduce si sacrificii spre acestu scopu; cá poporulu credinciosu sa se convinga, cá cátu folosu, se intielege de sine, spiritualu si moralu, are din miscarea libera a ierarchiei sale. Daru si pana acum s'a potutu convinge poporulu nostru daspre acestu folosu spiritualu si moralu din partea ierarchiei sale, cáci acést'a a radica tu o tipografia carea a provediutu deja bisericelile nóstre cu carti bisericesci si numai in Transilvani'a mai multu de 600 scóle de ale nóstre cu cartile de lipsa si tóte acestea cu pretiuri eftine, cu de cari se potu procurá numai in timpurile cele bune; pre cându inainte chiaru si cartile bisericesci, pre langa pretiurile cele mai scumpe nu se poteáu procurá in patria, ci ómenii eráu siliti a trece in tieri straine si a le aduce de acolo. Acestea suntu totu lucruri de acele, care innaintédia interesele morale si religióse ale crestiniloru nostri si acést'a póte fi pentru patria numai spre bine si folosu.

Pe bas'a acestor'a esprimu de nou Maicstatei sale pentru pré nalt'a gratia, inaltului ministeriu si ambeloru case a legislativei omagiulu meu si recomendu proiectulu acést'a de lege inaltei d-vóstre apretiuiri. Aveti bunatate alu primi."

XVI.

Primulu congressu nationalu bisericescu alu re-stauratei metropolii a Transilvaniei.

In fine ajunseramu si la primulu congressu nationalu bisericescu, séu, dupa cum lu numiáu strabunii nostri in vechime, — la sinodulu celu mare metropolitanu alu Ro-

maniloru din Transilvani'a, Banatu si Ungari'a, dupa care asceptámu cu atât'a dorintia si dupa care indesiertu oftáu parintii si mosii nostri, càci noue numai, ffiloru si strane-potiloru loru, ni se rezervà norocirea de a lu ajunge si a participá la densulu. Ajunseramu la momentulu, cându aveámu de a pune, si se si puse, corón'a edificiului nostru bisericescu - nationalu, .adeca inceputulu unei vietie noue organice intrerupte de sute de ani, in carea culminédia totulu, si dela carea atêrna totu venitoriulu bisericeii nóstre din intrég'a provincia metropolitana.

Dupa ce vechi'a nóstra metropolia, dupa unu vécu si diumetate de umilintia, de apunere chiaru, se restaurá deja; dupa ce biseric'a nóstra ni se eliberà din catusiele unei ierarchíi straine, despartindu-ne pentru totu-deun'a de catra Serbi cu cari pana acì ne aflámu incurcati intr'o legatura nefirésca si tocm'a pentru aceea dejositóre si ucidiatóre de viéti'a bisericésca 'si nationala; dupa ce in fine autonomi'a bisericeii nóstre ni se recunoscù pe depliu si din partea statului si ni se garantà prin lege speciale dietala: ce potea fi mai naturalu, mai consecinte si mai necesariu decâtu tienerea unui congressu metropolitanu, constatatòriu din fiii intregèi provincii metropolitane, pentru regularea tuturoru afaceriloru nóstre bisericesci, scolari si fundationali, va sa dîca: pentru organisarea in comunu sentita a bisericeii nóstre intregi, in tóte partile ei constitutive?

Acésta ultima dorintia inca ni se implinì; càci in scurtu timpu dupa inarticularea metropoléi, se si conchiamà congressulu metropolitanu pe 16. Septemvre 1868, la Sibiuu, scaunulu celu nou metropolitanu, pe bas'a propunerei facute din partea sinodului episcopescu romanu, cuprinsa si in legea de inarticulare a metropoléi la §. 6, constandu adeca acel'a afara de archierei din 30 deputati clericali, si 60 mireni, intre cari 10 din confinieles militari.

In acestu primu congresu alu restauratei metropolii, la care se adunara cá deputati lamur'a intieligintiei nóstre nationale preotiesci si mirenesci, se tienura — din 16. Sept. pana in 7. Oct. 1868 — preste totu 12. siedintie plenarie, in cari se pertractára si decisera, in modu constitutionalu si liberalu, diferite obiecte momentuóse referítorie la biserica, scóla si fondatiuni, obiecte ce taie afundu in viéti'a bisericeii nóstre ortodose romane, si dela cari va depinde esentialmente bun'a stare si venitoriulu intregu alu provinciei nóstre metropolitane.

Noi nu ne potemu lasá aici in espunerea de amenuntulu a tuturoru acteloru acestui congresu, càci acést'a se tiene mai de aprópe de detorinti'a istoriei bisericescii nationale, ci ne marginimu deo-cam-data pre langa a amentí numai urmátórele:

In siedinti'a prima din 16. Sept., dupa finirea celoru premergátore, deschise metropolitulu presiedinte congresulu cu o cuventare fórté memorabile, carea tocm'a pentru insemnatatea ei cea mare decise congresulu a se petrece in intregu cuprinsulu seu la protocolu, óra noi din aceea-si cauza facemu sa urmedie aici intocmai:

„Innoiescete, innoiescete noule Jerusalime, càci ti-au venitu tie éراسي lumin'a, si marirea Domnului preste tine au resaritu. Acésta casa Tatalu o au ziditu; acésta casa Fiiulu o au intaritu; acésta casa Duchulu o au innoitu.

Cu acésta cantare bisericesca, carea o cantamu in fie-care anu in 13 Septemvre, cându serbamu amentirea innoirei bisericeii dela mormentulu Domnului, — cu acésta cantare bisericesca, dícu, ve salutu pre Domniele vóstre astadi, cându noi cá membri ai nou reinfiintiatei nóstre metropolii romane de relegea gr. resaríténa din Ungari'a si Ardelu neamu adunatu intai'a óra la congresulu nationalu bisericescu romanú.

Pentru ca precum biserica dela mormentulu Domnului s'a ruinatu in urm'a unei ursite invidiése, si apoi incetandu acést'a, prin latirea si intarirea crestinismului, s'a ziditu éراسي biserica

désupr'a mormentului Domnului: asié tocm'a si metropoli'a nóstra s'a ruinatu in urm'a unei ursite invidiöse, si nimicindu-se acést'a, prin latirea si intarirea spiritului luminatoriu si adevratu crestinescu alu seculului nostru, s'a reinfintiatu éراسi vechi'a nóstra metropolia.

Ursit'a acést'a invidiösa, carea a apesatu metropoli'a nóstra, a lasātu dupa sine urme nesterse in istori'a bisericei nóstre, si in legile patriei nóstre, precum si in ordinatiunile regimului politicu de mai nainte. Din istori'a bisericei nóstre ne convingemu, ca ursit'a acést'a invidiösa de biseric'a nóstra s'a escatu de acolo, càci ierarchi'a nóstra bisericésca impreuna cu preotii si crestinii au nesuitu a sustiené in originalitate institutiunile bisericei primitive crestinesci, si a remané credinciosi religiunei loru stramosiesci, si càci in alu 16. vécu au facutu frontu tuturoru innoiriloru, care seculii trecuti le au provocatu pe terenulu cristianismului in Europ'a intréga.

Acésta ursita invidiösa a causatu apoi din partea ierarchie-loru celorlalte biserici crestine góne asupr'a metropoliei nóstre, si a credintiosului cleru si poporu, si ierarchiele acestea ale celorlalte biserici crestine au efeptuitu prin puternic'a loru influintia in legislatiune si regimulu patriei, de ne amu lipsitu de metropolia, de episcopii, de monastiri, de nenumerate parochii si de tóte averile si zidirile, ce se gaseáu la metropolia, la episcopii, la monastiri si la parochii. Despre batjocurile si prinsorile, care archiereii, preotii si crestinii erau siliti a le suferi numai din cauza, càci nu vreáu sa-si schimbe stramosiésc'a loru religiune, nu voiu sa amintescu nimicu, càci nu voiescu sa inprospetediurane vechi, si trecu la epoc'a aceea, cându colonii serbi au trecut la an. 1690, din Turci'a in Ungari'a cu cati-va archierei si cu mai multe dieci de mii familii, si sub scutulu unoru privilegie pentru biseric'a si natiunea serbésca au infintiatu provinci'a loru metropolitana nationala. Si fiindu-ca acesti coloni serbi s'au estinsu dela Dunare si Sav'a pana la amendoue tiermurile Muresiului, unde ei au gasitu pre coreligionarii loru romani lipsiti de archierei si in parte mare si de preoti, si in intielesulu privilegi-elor loru au asediatu pe ruinele episcopateloru romane trei eparchii serbesci, la Aradu, Temisiór'n si Caransebesiu, care apoi mai tardiu s'a numitu si a Versietiului. Astfeliu Romanii ortodosi din

Ungari'a au devenitu sub archierei serbi, éru episcopii din Ardelu si Bucovin'a, inse nu si crestinii, devenira in. urm'a mesuriloru politice din 30 Oct. 1783. sub jurisdicțiunea sinodului metropolitau serbescu din Carlovitiu.

Inse clerulu si poporulu romanu au oftatu totu intinsu si se rugá la regimu pentru de a recapatá metropoli'a loru canonica, dara fara efectu.

Spiritulu celu potericu alu a. 1848, care a nemicitu feudalismulu, si privilegiele, si in loculu loru a stabilitu intre popórele patriei egal'a indreptatire politica si confessionala, a desteptatu din nou sentiulu dreptulu nostru neprescriptibilu canonicu si istoricu pentru recastigarea vechiei nóstre metropolii romane de religiunea gr. res. din Ungari'a si Transilvani'a si dovedindu-lu, Maiestatea sa c. r. apostolica pré induratu nostru rege Franciscu Josifu I. a si incuviintiatu cererile nóstre prin 'nalt'a sa resolutiune di $12/24$ Decembre 1864, cu aceea: cá sa avemu metropolia constatóre din Romanii de religiunea gr. res. din Ungari'a si Ardelu, cu episcopiele din Aradu si Caransebesiu si cu archiepiscopi'a in Ardelu, tot-odata denumindu-me pre mine de archiepiscopu alu Transilvaniei si metropolitu alu Romaniloru de religiunea gr. res. din Ungari'a si Ardelu, si demándandu-mi, cá in contielegere cu présantitulu domnu episcopu Procopiu Ivacicovicu alu Aradului sa facu propunerea de episcopu pentru scaunulu nou infiintatei eparhii a Caransebesiului; in urm'a representatiunei nóstre archieresci Maiestatea sa s'a induratu a denumi de episcopu eparhialu alu Caransebesiului pre fostulu archimandritu si protopresbiteru alu Brasiovilu domnulu Joánu Popasu.

Si fiindu ca Maiestatea sa numai pentru antai'a óra la infiintarea metropoliei nóstre a denumitu pre metropolitulu nostru, fara sa prejudece spre viitoriu modulu legalu de alegere a metropolitulu séu a episcopiloru, pentru aceea m'au insarcinatu pre mine, cá in contielegere cu domnii episcopi sa propunu modalitatea, dupa carea va avea a se constitui metropolitulu si episcopii nostri spre viitoriu.

Obiectulu acest'a l'amu tractatu noi archiereii in sinodulu din 16. Augustu 1865, si amu aflatu unanimu, ca noi archiereii nu suntemu competinti a tractá acestu obiectu fara intrevenirea re-

presentantiloru clerului si poporului credintiosu din intrég'a metropolia, prin urmare, ca numai unu congressu nationalu romanu este competente de a tractá acestu obiectu cu valóre de dreptu. De aceea acestu sinodu archierescu a asternutu Maiestatei sale in acestu intielesu representatiunea sa, espunendu acolo si modulu conchiamarei si alu tienerei unui asemenea congressu bisericescu fatia cu elaborarea modului de constituire a metropolitului si episcopiloru spre viitoriu, precum si fatia cu elementele constitutive dintr'o metropolia.

Maiestatea sa c. r. apost. a bine voitu, a predá ministeriului seu regiu ungrescu de cultu spre pertractare acésta representatiune sinodala, si in. ministeriu de cultu a compusu pe bas'a acestei representatiuni sinodale unu proiectu de lege si l'a prezentatu dietei spre inarticularea infiintiatei nóstre metropolii romane, si a egalei ei indreptátori cu metropoli'a serbésca, si a garantiei de autonomia in intielesulu art. 22. de lege din an. 1848, prin urmare, cá metropoli'a nóstra sa fia indreptatita de a-si regul'a, conduce si decide independinte in congresele sale bisericesci obiectele eclesiastice, scolari si fundationali, si a le administrá si guberná prin propriiele sale organe in intielesulu statuteloru stabilinde in aceste congrese si aprobate de catra Maiestate. — Mai departe in. ministeriu de cultu a proiectatu dietei pre bas'a representatiunei sinodali, cá sa i se dee voia, de a mediuloci conchiamarea câtu mai curendu a congresului bisericescu, care dupa propunerea sinodului episcopescu aru avé sa constee afára de archierei din 30 deputati preotiesci si din 60 mireni, si aru avé de problema organisarea congresului pre langa aprobarea maiestatica, precum si a incercá impacarea aceloru diferentie, care s'au escatu din despartírea metropoliei nóstre romane de cea serbésca, càci in casulu contrariu aceste diferentie au de a se tractá si decide prin o judecatoria ordinaria deleganda de Maiestate.

Proiectulu acest'a de lege s'a pertractatu constitutionalmente in amendoue casele legislative si a urmatu articolulu alu IX. de lege din acestu anu, care prin Maiestatea sa s'a sanctionatu in 24. Juniu si s'a publicatu in cas'a presentantiloru in 27 Juniu, éru in cas'a de susu in 30 Juniu a. c.

Astfelu prin acésta lege constitutionalá adusa cu observarea tuturoru recerintieloru legali, la a carei'a pertractare au luat

parte si câti-va dintro barbatii nostri coreligionari in calitate de reprezentanti ai tieriei, si s'au distinsu intru aperarea intereseloru bisericeii nóstre, — astfeliu dîcu prin legea acést'a s'au petrecutu infiinfierea metropoliei nóstre, si referintiele ei catra státu, si metropoli'a serbésca, in condic'a legiloru patriei.

Deci pre bas'a canóneloru bisericesci, recunoscute prin susu amentitulu articulu de lege, m'am intielesu cu présantítii dd. episcopi pentru soroculu tienerei acestui congresu nationalu bisericescu, si amu aflatu de bine, a se conchiamá acel'a pe dîu'a de astadi, adeca pe 16. Septemvre.

In urm'a acestei contielegeri am rogatu prin representatiunea mea din 1. Augustu a. c. pre in. ministeriu regiu de cultu, cá sa binevoiasca a mediuloci dela Maiestatea sa incuyiinfierea acestui sorocu pentru celebrarea congresulu presentu; si primindu eu aprobarea maiestatica, urmata prin resolutiunea régésca din 12. Augustu a. c. si impartasita mie prin emisulu ministerialu din 14. Aug. am insciintiatu despre aceea fara amenare pre santítii domni episcopi cu scopu, cá sa escrie alegerile de deputati clericali, mireni si militari, cari sa se póta infacisiá timpuriu la congresu, tot-odata am scrisu si eu pentru archidiecesa alegerile de deputati.

Éta domniloru, ca amu ajunsu a vedé congresulu celu multu doritu alu provinciei nóstre metropolitane a tuturoru Romaniloru. de religiunea gr. or. din Ungari'a si Ardelu!

Éta Domniloru! Congresulu acest'a insusi, care-lu representati Domniele vóstre!

Éta Domniloru! tempulu incetarei acelei sarcine grele, care de 20 de ani jacea pre umerii mei, si care trebuiá sa o suportu singuru dupa pusetiunea mea, ce o ocupu in organismulu santei maicei nóstre biserice, caci n'am potutu sa ne organisamu pana acum bisericesce.

Cum am condusu eu pana acum tréb'a cea grea si problematica a reinfiinfierei metropoliei nóstre? despre aceea judece presentulu si viitoriulu.

Déca cate odata am facutu intrebuintiare de octroiieri, aceea am facutu dupa demandarea impregiariloru intetitórie in acea convictiune, ca clerulu si poporulu credinciosu se va multiami cu aceea, dara nici decum n'am facutu'o cu intentiune, de a eser-

citá, séu de a stabili in lucrurile nóstre bisericesci, scolari si fundationali vre-unu absolutismu ierarchicu. Din acésta cauza trebuie sa accentuiediu aci, ca déca am si facutu une-ori intrebuintiare de octroiieri, aceste nu se potu luá in intielesu strinsu de octroiieri, de óre-ce octroiarea presupune totu-deun'a o mesura volnica pre terenulu bisericescu; eu inse nu am facutu nici o mesura volnica, in tréb'a infintiarei metropoliei, ci fiindu impedatu de impregiurari, de a me poté consultá cu barbatii nostri, am lucratu si singuru in intielesulu positiveloru institutiuni bisericesci. Si asié am lucratu une-ori singuru spre ajungerea dorintieloru nóstre bisericesci, precum mi impuneau canónele, dara nu spre introducerea si stabilirea vre unui absolutismu ierarchicu, care eu totu-deun'a l'am combatutu, si despre care esista in afacerile mele cele mai lamurite dovedi. Dara astadi, candu ti-a venitu tie, noule Ierusalime! érași lumin'a, si marirea Domnului preste tine au resaritu, — depunu cu deseversita odichna sufletésca tóta competinti'a legislativa si administrativa a bisericei nóstre nationale in manile congresului presentu si ale celoru viitórie, care singure suntu reprezentantiele legali si canonice a intregi nóstre provincii metropolitane, prin urmare competente, de a duce si conduce trebile administrative-economice bisericesci, scolari si fundationali.

De astadi incolo depunu si responsabilitatea pentru ulteriór'a sórte a bisericei in manile acestui congresu si celoru viitóre si me mangaiu, caci cutediu sa dîcu: ca nu indesiertu am alérgatu, nici indesiertu m'am ostenitu — Filipis. c. II. v. 16, — ca n'am alérgatu, cá si cum n'asiu fi sciutu, unde alérgu, nici am datu resboiu, cá si cum asiu fi batutu vazduchulu — I. Cor. c. IX. v. 26, — ci lupta buna m'am luptatu, curgerea am implinitu, si credinti'a am pazitu. II. Timot. c. IV. v. 7. — si ca astadi potu sa me rogu de Dumnedieu: cá acum sa me slobozésca pre mine in pace, ca vediura óchii mei mantuirea lui, carea au pregatitu inaintea fetieloru tutúroru Romaniloru de religiunea gr. res. din Ungari'a si Ardelu! Luc'a II, v. 29—31.

In momentele aceste mari, cari facu in biserica nóstra ecumenica o epoca insemnata, me rogu de Ddieu pre umilitu, cá congresulu nostru presentu si cele viitórie sa desvólte dupa svatululu seu ddieescu astfelu de afaceri, care sa merite de a fi ca-

racterisate de carte a unui'a nascutu fiului seu, a Domnului si Mantuitoriului nostru Iisusu Cristosu, scrisa nu cu negréla, ci cu Duchulu Ddieului celui viu, nu in table de pétra, ci in tablele cele trupesci ale inimei Domniilor vóstre, si ale inimei membrilor dela viitórele congrese, pentru-ca numai astfeliu facandu tu, noule Ierusalime! Te vei innoi, si vei justificá in fapte, ca ti-a venitu tie érase lumin'a si ca márirea Domnului érase preste tine a resaritu, si ca acésta cása Tatalu o au ziditu, Fiiulu o a in-taritu, si Duchulu santu o a santitu. Care tóte fia, fia Aminu!"

Dupa aceea se primí provisoriu unu regulamentu pentru afacerile interne ale congresului compusu din partea presiedintelui, si apoi in sensulu acestui'a se indepliní verificarea deputatiloru congresuali si se alésera comissiunile necesarie, dintre care un'a pentru staverirea unu regula-mentu definitivu alu afaceriloru interne congresuali.

In siedinti'a II. din 17. Sept., dupa verificarea unoru deputati se desbatú si staverí definitivu regulamentulu pentru afacerile interne ale congresului.

In sied. III. din 18. Sept., se aduse nainte imbunata-tárea sórtei preotiloru, déra ne aflandu-se a mana mate-rialulu necesariu spre acestu scopu, adeca nefindu inca biseric'a preste totu organisata, afacerea acést'a se mai amená. Dupa aceea unu proiectu de regulamentu pentru organisarea afaceriloru bisericesci, scolari si fundationali, compusu totu din partea presiedintelui, se dede unei co-missiuni spre preconsultare. De asemenea se alése o comissiune pentru elucrarea unui elaboratu in privinti'a incercárei unei împacatiuni cu congresulu nátiónalu serbescu pentru complanarea diferintielóru ce se escara prin de-spartírea ierarchica. In fine se mai alése o comissiune pentru elucrarea bugetului si se primí alegerea inca a unei'a pentru lucrarea unei proceduri in causele matrimo-niale si disciplinare.

In sied. IV. din 19. Sept. se alése comissiunea pentru lucrarea proceduri in causele matrimoniali si disciplinari,

apoi inca un'a pentru lucrarea unei propuneri in privinti'a proiectului de lege ministerialu despre instructiunea publica.

In sied. V. din 21. Sept. presedintele aduse la cunoscinti'a congresului unu telegramu ministerialu despre resolutiunea imper. din 1. Octomvre 1868, prin carea se dispuse estradarea tuturor fondurilor archidiecesei n'ostre ardelenene, cari pana aci se administrara prin organele statului, in administratiunea acesteia, pe bas'a dreptului de autonomia. Dupa aceea se staverira diurnele si spesele de drumu ale deputatiloru si se mai facura si alte dispu-setiuni cu privire la acestea.

In sied. VI. din 24. Sept. se decise in privinti'a proiectului de lege ministerialu, vatematoriu pentru autonomia bisericeii n'ostre, cá metropolitulu cá presedinte alu congresului, sa intreprindia fara amenare in numele congresului toti pasii necesarii, pentru impedecarea primirei si punerei in lucrare a acelu proiectu de lege, séu si a altui'a de asemenea cuprinsu; éra in privinti'a incasàrei restantielor delà comunele n'ostre romane, prin deputatiunea fondului scolaru gr. or. serbescu din Pest'a, se decise, cá acésta incasare sa se sistèdie indata, si partea ce ne compete noue din fonduri sa ni se predée si încâtu fondurile acestea s'aru fi daunatu sa se reintregésca. In fine se facè o propunere pentru infintiarea unui fondu pentru veduvele preotiloru si pentru orfani.

In sied. VII. se primira mai multe petitiuni; se respunse la o interpelatiune in privinti'a intrebuintiarei limbii romane in t'ôte afacerile bisericesci, de susu pana diosu, precum si în corespondentie, si dupa aceea se decise asupr'a petitiunei pentru restaurarea episcopiei de Oradea-mare, cá metropolitulu presedinte aduandu-si materialulu necesariu pentru regularea si arondarea, respective imul-tirea eparchieloru, sa pregatésca unu proiectu in asta cestiune pentru celu mai de aprópe congresu nationalu.

În ședința VIII. din 3. Oct. aflându-se între petitiunile înscrise un'ă pentru restaurarea episcopiei de Temišoara, se decise în privința ei totu că la cea din Oradea mare. După aceea se luă la dezbateri „statutul organic al bisericii ortodoxe din Transilvania și Ungaria.“

În ședința IX, X și XI, din 4, 5. și 6. Octombrie se continuă dezbateri asupra statutului organic.

În ședința XII. din 7. Oct. se finisă dezbateri asupra statutului organic și se primisă în unanimitate prelungirea aceea, ca după ce va urmări sancționarea lui maiestatică va avea să intre numai decît în viața definitivă, era până atunci relativă la parohii și protopopiate să se pună îndată în lucrare în mod provizoriu. Se alese mai departe din seninul congresului o delegație congresuală statutară, sub conducerea metropolitului, din 8. membri, care să facă toți pașii necesari în privința complanării cu Serbii, pentru pretenșiunile Romanilor la cele materiale. Neputându-se stăviri procedura pentru cauzele matrimoniale și disciplinare din partea comisiunii respective, se primisă de cînsura pentru cauzele amentite procedurile cuprinse în „Compendiul de dreptul canonic“ al metropolitului. În fine se primisă că unu materialu pentru viitorul congresu operatele acestea: 1. unu statutu pentru regularea parohielor; 2. unu operatu despre organizarea școlilor noastre din întreg'ă metropolia; și 3. unu alu doilea despre economi'a bisericească, școlară și fundatională.

Finindu-se cu acestea pertractările congresuale, metropolitulu ședințier se adresă cu o vorbire către membrii congresului, multumindu-le pentru zelulu ce luă desvoltăra în cursulu pertractărilor, și implorandu binecuvîntarea cerșcă asupra rezultatului lucrărilor congresuale, — la carea deputatulu Georgiu Joanoviciu, secretariu de stat în ministeriulu cultului, răspunzîndu dăde spresiune simțimintelor celor mai caldure ale con-

gresului, facia cu metropolitulu presiedinte. Acest'a adencu miscatu se vediù indemnatu a mai rostì inca unele cuvinte respicate cu o ardóre invederata, si intrerupte adeseori de lacrimi doióse, lacrimi ce le vérsa numai lucratoriulu, carele si vede oper'a implinita. Erá o scena de totu pe-trundietóre acést'á. Ambe cuventàrile amentite, pe care congresulu decise a le petrece la protocolu in intregu cu-prinsulu loru, ne aflàmu si noi indemnati a le reproduce aici spre etern'a memoria, dupa cum urmédia:

„Inainte de a ne despartì, fie-mi iertatu a spuné câte-va cuvinte. Statutul organicu despre organizarea metropoliei nóstre intregi e elabóratu si cu acést'a dorintiele nóstre de multu nutrite suntu realizate. Eu cu acésta ocaziune nu potu sa nu-mi esprimu bucuri'a asupr'a acelu momentu epocalu in istori'a bisericeii nóstre, ca noi romanii gr. orientali adunandu-ne din tété partile Ungariei si Transilvaniei, ne amu vediutu cu fratieta intruniti pe terenulu autonomiei bisericesci; terenulu de aici inainte garantatu, necontestatu, si necontestaveru; si pre acestu terenu am ziditu templulu libertatii confessionali si nationali, si cu organismulu staveritu ne amu asiguratú libertatea consciintiei si propasirea neimpedecata pe calea cultúrei, fara care nici unu poporu nu póte deveni unu faptoru insemnatu intre popóre, intre natiuni.

Acest'a e rezultatulu pana adi esoperatu. Si constatandu noi rezultatulu acest'a, óre este cu potintia sa nu ne aducemu aminte faptele acelu barbatu, carele mai de multu, intre impregiurarile cele mai nefavoritóre cu unu zelu demnu de admirare a conlucratu la esoperarea acestui resultatu?

Barbatulu acestu ilustru e pré onoratulu capu alu provicieii nóstre metropolitane, escelenti'a sa par. metropolitu si archiepiscopu Andreiu baronu de Siagun'a.

Meritele lui nu le voiu enumerá. Cu enunciarea numelui seu, am insemnatu si meritele castigate pe terenulu bisericescu nationalu.

Faptele lui cele sublime suntu constatate prin starea actuala a archidiecesei si prin autonomi'a nóstra confessionala, la a

carei'a recastigare escelenti'a sa in cea mai mare mesura a concursu.

Meritulu cere recunoscintia. Primesce déru Escelesia recunoscinti'a si multiamirea nóstra cea mai ferbinte, cu carea si de aci nainte ti recomandamu sant'a nóstra causa.

Primesce manifestarea increderei nóstre nemarginite, carea si pre viitoriu sa-ti servésca de sprijóna la tóte lucrările escelentiei tale si cu carea in acestu momentu solemnu te rogamu, sa ni dá noue filorú bisericeii si causei nóstre comune binecúventarea parintésca."

Éra respunsulu metropolitulu este acest'a :

„Domnilorú! Innainte de a enuciá cuventulu din urma pentru adunarea nóstra, am sa ve spunu, ca tare credu, ca nu numai membrii congressulu acestu'a, ci si fia-care membru alu provinciei nóstre metropolitane, vediendu cele ce s'au intemplatu inainte de congressu, adeca alegerile, si vediendu cele ce s'au facutu aici in congressu, s'au convinsu, ca nu e nime in provinci'a nóstra metropolitana óspe si nemernicu, ci e membru indreptatitu si activu in biserici'a nóstra. Pre ce basa este ea pusa si ce reguli séu legi are, le scimu cu totii.

Temeli'a societatií nóstre bisericesci este lumin'a lumineloru si resarítulu resaríturiloru, este de o fiintia adusa in lume si in némulu omenescu, carei'a toti acei'a, cari nu-si facu sie-si vre unu idolu cioplitu, i se inchina. Nu numai Dvóstra, cari representati provinci'a metropoliei nóstre, ci fia-care membru alu ei póte fi convinsu, ca toti suntemu impreuna lucratori a unui Ddieu si ca suntemu in urm'a legiloru fundamentali ale religiuinei nóstre zidirea lui Ddieu, cas'a si locasiulu lui. Tóte aceste institutiuni ale bisericeii nóstre ne convingu despre aceea, ca suntemu egalu indreptatiti cu totii, ca intre noi nu este nici o deosebire si ca prin urmare este o libertate pe bas'a positiva in asociatiunea nóstra bisericesca. Nu voiú domniloru nici cu privilegiulu acest'a sa ostenescu atentiunea d-vóstra, deci sa-mi fia iertatu a díce numai: ca efeptulu lucrariilor nóstre mai departe áterna dela d-vóstra. Asi dori a ve spune multe in momentele aceste ale despartírei; esinti'a acestor'a inse este: Sa fiti revnitori legei, sa dati sufletele vóstre pentru legatur'a parintiloru vostri; aduceți-ve aminte de lucrările lorú, care le au facutu

intru generatiunile loru, ai caroru urmatorei suntemu noi, si veti luá mare si mare si nume eternu, Aminu!“

Acestea suntu pre scurtu lucrările de douadeci-sidoua de zile ale primului nostru congresu nationalu bisericescu. Dîcemu pre scurtu, căci, cum se vede, ele se atinsera, numai asiá dîcundu per sumos apices, lasandu cá cele-lalte multe cei interesati sa le cetésca mai pre largu in protocolulu congresului nationalu, tiparitu in tipografi'a archidiecekana in Sibiiu.

E invederatu, ca intre tóte actele congresului acestu'a celu mai momentuosu este: „Statutul organicu“. Prin acest'a biserice'a nóstra, din intréga provinci'a metropolitana, se organisá deplinu in tóte partile ei constitutive. Unu opu acest'a, carui'a anevoiá credemu sa i-se mai afle astadi vre unulu asemenea; căci elu este compusu dupa prototipulu invetiaturiloru lui Cristosu, carele 'si fundá biserice'a sá pe libertatea spiritului, si tocm'a pentru acést'a, adeca pentru principiile acestea liberali ce se coprindeu intr' insulu, cutediámu a dîce, ca elu aru poté servi si altor'a de modelu.

Dara anumitu ceea-ce i maresce valórea este, ca prin tr'insulu se restituie si se garantédia legislatiunea bisericei nóstre in deplin'a ei forma vechia canonica si constitutivona. Legea electorala se puse pe bas'a cea mai larga, ce se póte cugetá. Acést'a póte va dá preste greutáti mari intru efeptuirea sá practica, dara cu tóte aceste principiulu ei celu conducatoriu e celu mai liberalu. In acestu principiu liberalu se coprinde totu-odata si egalitatea cea mai perfecta, carea se manifesta destulu de apriatu in tóta a ei intregime si prin aceea, ca mirenii inca participa la tóte afacerile bisericesci, scolari si fundacionali, administrative si economice, si inca in numeru indoitu mai mare decâtu preotii. De asemenea se primí in statutu principiulu alegerei tuturor functionariloru bisericesci,

scolari si fundationali. In scurtu sórtea nóstra se puse in manile nóstre; noi insi-ni vomu fi respunsabili in venitoriu pentru sórtea bisericeii, sórtea nóstra.

Dara acést'a erá si de lipsa; càci nimeni nu póte negá, ca biserica ortodosa nu aru-avé in sene aceste elemente de viétia, introduse de insusi ffiulu lui Ddiu, fundatorele ei. Nime nu póte negá, ca acésta respectare a principiilor indicate o cereáu imperiosu nu numai invetiaturile Mantuitorului, ci si spiritulu tempului de astadi si acceptàrile generali, aduse la armoni'a cea mai naturale cu spiritulu invetiaturilor lui Cristosu, încátu a le nescotí aceste aru insemná a nu tiené séma de s. Scriptura si de interesele cele mai vitali ale bisericeii. Ferice de celu-ce aude vocea Scripturei si a tempului, si se confórma dupa ea!

Numai firesce dela noi depinde acum, la rondulu nostru, a ne scí si folosí de drepturile cascigate, de drepturile ce ni le dà biserica in abundantia; càci si drepturile cele mai mari si mai sante, déca nu le scimu folosi, déca nu scimu face cuviintiósá intrebuintiare de ele, si nu le scimu totu-odáta si aperá, nu folosescu nimicu, ba tocm'a strica. Dreptulu e cá si cutietulu celu bunu: déca lu scí manuí bine, ti-faci tréb'a cu elu, éra din contra te tái si ti-vatemi man'a. Esperianti'a ne aréta invederátu, ca diu e greu a ajunge omulu la o positiune óre-care favoravera, la unu bine preste totu: dára ca e de diece ori mai greu, a se scí sustiené in pusetiunea la carea a ajunsu, in binele, la care a venitu si a nu-lu scapá din mana.

Asiá-dara o precautiune se cere din tóte partile, -- o precautiune, carea sa se manifeste prin o adeverata concordia, buna intielegere fratiésca, si o incredere recipróca intre ffiu bisericeii respective metropoléi nóstre, incependu dela cei mai mici pana la cei mai mari. Acésta incredere -- sa marturisimu adeverulu -- ne camu lipsiá la ince-

putulu congresului; dara dupa aceea convingundu-se fratii, ca dieu fia-carui'a i jace la inima binele si fericirea s. nóstre biserice preste totu, si ca fia-carele se duse acolo cu intentiunile cele mai curate de a folosi, éra nu de a stricá: de a edificá, éra nu de a derimá, despre ce se dederá cum credemu cele mai eclatante 'dovedi din tóte partile: incepù prin urmare si increderea acést'a a-si cascigá din ce in ce totu mai multu si mai tare terenu intre toti membrii congresuali, fara nici o esceptiune. Se cere mai departe si inca imperiosu, cá lapedandu totu feliulu de ambitiuni si interese parteculari, sa conlucràm cu totii lá ulteriór'a constrúire interióra a edificiului nostru bisericescu nationalu, din tóte poterile nóstre, pe bas'a cea solida, ce o puserám deja prin statutulu organicu, de care avemu de a ascultá cu totii si a i-ne supune cu micu cu mare. Departedie-se de o parte ori-ce arbitriu in biserica, éra de alt'a delunge-se ori-ce neincredere si banuieli nefundate, si evenindu totusi vre-o eróre, vre-o impedecare din vre-o parte séu alt'a in diferitele afaceri, ascrie-se acestea nu totu numai vointiei celei rele, seu vre unei intentiuni ascunse reutatióse, ci si altoru impregiurári neincungiuravere, dela cari pré adese-ori atêrna si cea mai buna vointia a omului: desbrace-se dícemu fíii bisericei nóstre de preste totu de aceste pasiuni, si tiene-se strinsu de uniculu indreptariu alú lezei, de „Statutulu organicu“: si restaurat'a nóstra metropolia, si toti fíii ei diu intrég'a provincia metropolitana, voru prosperá!

Aduca-si numai fia-carele aminte de nenumeratele greutáti, cu cari ne luptáramu, de paráiele cele mari de lacrimi ce le versáramu, pàna ce ne recascigáramu acestu dreptu mare, precum si de folósele cele mari ce ni le póte aduce in ori ce privintia metropolí'a nóstre: si credemu tare, ca nu se va eflá unulu macaru, carele sa nu nesuiésca din resputeri a-si impliní tóte detorintiele sale

facia cu metropol'ă, mam'ă noastră comuna, — ce scrietoriulu acestor'ă, terminandu-si opulu seu acest'ă, o si poftescă din adênculu inimei dela Ddieu datatoriulu a tôte!

In fine mai adaugemu, ca statutulu organicu, ce se aduse din partea congresului nostru bisericescu nationalu, prin resolutiunea imperatésca din 28. Maiu 1869. 'si primă a sa sanctiune, dara cu unele modificatiuni, cari fiindu ca privescu afacerile interne bisericesci si asiá se paru a stă in oresi-care contradictiune cu autonomi'ă bisericesca garantata prin lege, potu dá ansa la unele nemultiamiri si remonstratiuni in congresulu venitoriu. Pe bas'ă aceluia-si statutu sanctionatu se si despuse din partea jurisdictiunei bisericesci metropolitane punerea lui in lucrăre, încātu privescu parochiele si protopopiatele din intrég'ă provincia metropolitana; éra încātu pentru eparchii si pentru metropolia, se voru conchiamá credemu pentru anulu venitoriu, la terminele prescise in statutu, sínódele eparchiali si congresulu nationalu bisericescu metropolitanu, care voru efectu'ă apoi in intielesulu statutului organisarea factica si a acestor'ă.

Pag.	Lin.	Erate.	A se corege.
30	27	ara	fara
31	5	fatatitatile	fatalitatile
33	15	tutulandu-se	titulandu-se
40	1	episcopii	episcopi
43	7	locnita	locuita
48	2	nsusi	insusi
48	3	epificopi	episcopi
49	29	Constantinum	Constantinu m.
77	22	actuln	actulu
80	34	e-au	le-au
117	15 si 22	Nagyszegyi	Nagyszegi
155	22	imercari	incercari.